

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Nicolae
BRĂTESCU-VOINEȘTI
ÎNTUNERIC ȘI LUMINĂ

LITERA

CHIȘINĂU 1998

CZU CZU 859.0-3

B 79

Not[asupra edi\iei

Textele au fost reproduse dup[:

I. Al. Br[tescu-Voinea=ti, *Opere*, I. Edi\ie]ngrijit[, note =i comentarii de Teodor V`rgolici. Prefa\[, de Al. Piru. Editura "Grai =i suflet — Cultura Na\ional[" , Bucure=ti, 1994;

I. Al. Br[tescu-Voinea=ti, *Intineric =i lumin[*. Antologie, postfa\[, =i bibliografie de Mariana Ionescu. Editura "Minerva", Bucure=ti, 1987;

I. Al. Br[tescu-Voinea=ti, *Nicul[i\[, Minciun[*. Prefa\[, =i note finale de Mihai Gaf\va. Text]ngrijit de Andrei Rusu. Editura "Ion Creang[" , Bucure=ti, 1973.

Au fost operate unele redact[ri pur ortografice ("cari" — "care", "f[g[duin\i" — f[g[duin'e" etc.).

Coperta: *Isai C`rmu*

ISBN 9975-904-92-0

© «LITERA», 1997

NOT{ BIOBIBLIOGRAFIC{

- 1868 *1 ianuarie* Se na=te, la T`rgovi=te, Ioan Alexandru Br[tescu-Voine=ti, al doilea copil al lui Alexandru Br[tescu, horticultor, =i al Alexandrinei, n[scut[Voinescu.
- 1872—1875 }n casa p[rinteasc[din T`rgovi=te =i din Br[te=ti, sat din apropierea T`rgovi=tei, viitorul scriitor ascult[muzic[=i istorisiri captivante ale unchiului Alexandru Voinescu, povestitor de un farmec irepetabil. }ntrebat ce ar vrea s[fie }n via\[, micul Ioan a r[spuns: "Povestitor, ca nenea Alexandru".
- 1875—1879 Ioan urmeaz[clasele primare }n ora=ul natal.
- 1879—1883 Ioan studiaz[la gimnaziu, apoi la liceu }n Bucure=ti. }n 1881 public[prima sa poezie }n ziarul "Armonia", condus de Alexandru Vlahu\[.
- 1883—1887 }n anii de studii la liceul "Sf. Sava" descoper[poezia lui Mihai Eminescu, pe care o }ndr[ge=te p[rima=.
- 1888—1891 Sus\ine bacalaureatul. Se }nscriser[la Facultatea de Drept. }l cunoa=te pe Titu Maiorescu =i se bucur[de aten\ia acestuia. Scrie versuri =i proz[, se apropie de "Junimea" =i de "Convorbiri literare", unde public[schi\la **Cea din urm[scrisoare** (1880). }=i ia licen\la }n drept =i lucreaz[judec[tor, iar mai t`rziu — avocat.
- 1892—1896 Perioada cea mai activ[a colabor[rii la "Convorbiri literare", precum =i la alte publica\ii.
- 1903 Ioan Alexandru Br[tescu-Voine=ti public[primul s[u volum **Nuvele =i schi\ve**.
- 1906 Apare cea mai ampl[=i mai important[nuvel[a scriitorului: }n **lumea drept[\ii** (}n revista "Via\la rom`neasc[", nr. 2—6).
- 1907 }i apare volumul }n **lumea drept[\ii**, pentru care ia premiul Academiei Rom`ne.
- 1910 I. Al. Br[tescu-Voine=ti este ales vicepre=edinte al Societ[\ii Scriitorilor Rom`ni.
- 1911 }n bro=ura **Pe marginea c[r\ilor** scriitorul discut[despre evolu\ionismul darwinian.

- 1912 Apare al doilea volum de nuvele =i schi'e al scriitorului: **Intuneric =i lumin[.**
- 1914 Este numit director al Teatrului Na\ional. Activeaz[]n r`ndurile partidului liberal, fiind p`n[]n 1940, cu scurte pauze, deputat de D`mbovi\a.
- 1915 Se stabile=te la Bucure=ti. Conduce,]mpreun[cu Al. Vlahu\[, ziarul "Dacia".
- 1918 Este ales membru al Academiei Rom`ne.
- 1919 I. Al. Br[tescu-Voine=ti public[volumul cu tematic[antir[zboinic[]**n slujba p[ci.**
- 1923 Public[volumul de nuvele =i schi'e **R[t[cire.**
- 1929 Este anul volumului **Firimituri.**
- 1933 Apare,]n volum, eseul "ecologist" **Cu undi\.**
- 1935 Vede lumina tiparului volumul de eseuri **Din pragul apusului.**
- 1937—1940 Are loc o alunecare vertiginoas[a scriitorului c[tre mi=c[rile de dreapta. De aceea ultimii ani =i-i tr[ie=te]ntr-o atmosfer[de ostilitate =i rezerv[din partea publicului, pe care scriitorul]nsu=i =i le atr[ese de partea sa.
- 1946 *14 decembrie* Ioan Alexandru Br[tescu-Voine=ti se stinge din via\[, la Bucure=ti, l[s`nd posterit[\ii, dincolo de r[t[cirile din ultimii s[i ani, o mo=tenire literar[pe deplin meritorie.

**Din volumul
}N LUMEA DREPT{ | II
(1906)**

}N LUMEA DREPT{ | II

De ce s-o fi duc`nd Andrei Rizescu s[-i petreac[seara la avocatul Vineanu, a c[rui so\ie prime=te]n toate joile, nu =tie nici el. Afaceri =i politic[nu se pricepe s[discute, c[r\i nu =tie s[joace, s[danseze, nici at`t, iar miopia lui]l face s[tresar[la fiecare mi=care, de team[s[nu r[stoarne ceva. Se pricepe s[c`nte din vioar[, c[e absolvent al Conservatorului; dar, din cei =ase ani de r[t[cire prin provincie, a]nv[\at c[lumea vine la sindrofie s[r`z[, s[vorbeasc[, iar nu s[stea smirna ca s[asculte muzica.

O s[fac[=i ast[-sear[ce a f[cut joia trecut[: o s[se mi=te cu precau\iune de la un grup la altul, o s[priveasc[portretele =i litografiile de pe pere\i, o s[aud[acelea=i convorbiri =i acelea=i valsuri c`ntate la pian de domni=oare, =i o s[plece obosit de ur`t, cu dorul Bucure=tiului]nzecit. Ajuns, v[zu cu o trist[mul\umire c[parc[n-ar fi alt[sear[, ci tot a de joia trecut[. }n odaia din dreapta, acelea=i doamne cu figuri p[tima=e,]n care nu mai era nimic feminin, jucau maus scump, care le aduna galerie]mprejur;]n odaia de al[turi jucau aceia=i b[rba\i;]ntr-alt[parte c`\iva al\i in=i vorbeau despre acea=i tr[dare na\ional[=i mic=orare a prestigiului \[rii; ca =i]n joia trecut[, c`\iva ofi\eri se pl`ngeau c[tre domni=oare de lipsa unui lac pentru patinaj ori]mp[rt[=eau cu bucurie hot[r`rea colonelului de a pune la anul parchet]n salonul clubului militar. Erau de fa\ trei colegi de magistratur[ai lui Andrei, dar procurorul =i supleantul jucau pocher, iar cu pre=edintele nu prea era]n dragoste mare; mai erau =i al\i avoca\i, dar parte erau tot la c[r\i, iar parte discutau politic[; cu alt[lume nu se cuno=tea bine, nefiind]n ora= dec`t de vreo c`teva luni;

noroc c[erau pe o mas[albumuri de fotografii =i de c[r\i po=tale ilustrate, pe care Andrei puse m`na, ca s[fac[=i el ceva.

Era ad`ncit]n r[sfoirea lor, c`nd din odaia cu pian se auzi altceva dec`t obi=nuitele valsuri. Dup[o clip[de g`ndire,]=i aduse aminte c[e *Mondschein-Sonnate* a lui Beethoven, o bucat[pe care o c`nta =i el la vioar[.

L[s`nd albumurile, se strecur[p`n[la u=a od[ii. C`nta o fat[]mbr[cat[]ntr-o rochie modest[, cenu=ie, care i se p[rea c[-i e cunoscut[. Se]ntreba cu nedumerire: unde a mai v[zut el acel chip, a c[ru frumuse\e nu sta numai]n fr[gezimea tinere\ii, dar mai ales]n distinc\iune: o frunte bombat[sub care str[luceau ochi negri, sclipitori de inteligen\[, iar]n p[rul negru piept[]n sus, o vi\[de p[r alb, ca un buchet de iasomie!

]n vremea asta domni=oarele r`deau de glumele unui ofi\er;]n odaia de al[turi se iscase o ceart[la o mas[.

— Fugi, domnule, d-aici, se auzea strig`nd vocea colonelului, joci ca o mazet[. O joci de patruzeci de ani =i tot n-ai]nv[at-o. Apoi c`nd m[vezi c[-\i lep[d pic[de-un ceas...

Lumea r`dea cu hohote.

Fata care c`nta la pian, cu]nsu=irea pe care o au femeile de a vedea f[r[s[priveasc[, observase pe t`n[rul cu ochelari, care sta]n pervazul u=ii de al[turi =i singur asculta cu sfin\enie ce c`nta ea.

“Unde am mai v[zut eu figura asta?” se fr[]m]nta Andrei =i, sim\ind pe cineva care se apropiase de d`nsul, se]ntoarse.

Era Antonescu, noul director al gimnaziului, cu care f[cuse cuno=itin\[c`teva zile mai]nainte pe uli\.

— Era s[v[]ntreb cine e domni=oara care c`nt[la pian, dar b[nuiesc c[nu =ti\i, c[sunte\i venit mai de cur`nd dec`t mine.

— Ba =tiu, r[spunse directorul. E domni=oara Murgu, sora nevestii.

— A=a!? Ce bine c`nt[la pian domni=oara Murgu...

Deodat[i se f[cu lumin[]n minte =i]ncepu s[r`d[.

— A, domnule Antonescu, s[vezi ce lucru ciudat mi se]nt`mpl[.

De aproape un sfert de or[m[chinuiesc s[-mi aduc aminte de unde cunosc pe domni=oara =i acum]mi reamintesc.

— De unde?

— Acum doi ani,]n vacan\la mare, am fost]n treac[t vreo trei zile la Govora. }ntr-o sear[s-a dat o reprezenta\ie]n folosul cantinelor =colare. Nu e a=a c[printre alte domni=oare a c`ntat =i domni=oara Murgu?

— A=a e.

— P[strez =i acum afi=ul cu o]nsemnare de c`t de bine a c`ntat domni=oara, mi se pare, Elena Murgu.

— Asta e nostim, zise Antonescu z`mbind. S[i-o spunem.

— A, ba nu.

— Ba da, cum o ispr[vi.

Se a=ezar[pe canapea =i urmar[pe =optite convorbirea, din care Andrei afl[c[doamna Antonescu a r[mas acas[, nefiind tocmai bine; c[Antonescu, din pricina aerului Giurguiului, care nu-i pria, a ob`inut s[fie mutat aci,]n or[=elul acesta de munte; c[, m[car c[nu era venit dec`t de dou[luni, sim\ea o mare]mbun[t\ire]n s[n[tate; c[Elena]i era cumnat[=i fiic[tot]ntr-o vreme, deoarece ei o crescuser[, fiindc[-i muriser[p[rin\ii c`nd era abia de =ase ani; iar Antonescu afl[c[nici Andrei n-are p[rin\i, c[e =i el numai de =ase luni]n ora=.

]n vremea asta fata sf`r=ise =i,]ntorc`ndu-se,]i privea.

Directorul se scul[=i lu`nd pe Andrei de m`n[]l duse la d`nsa.

— Eleno, d[-mi voie s[-vi prezint pe domnul Andrei Rizescu, judec[tor de =edin\[la tribunal =i absolvent al Conservatorului la vioar[.

Apoi istorisi, cu toate]mpotrivirile lui Andrei, chestiunea afi=ului de la Govora.

— Admirabil[e sonata asta, domni=oar[, zise Andrei, ca s[schimbe vorba. Nu =tiu dac[a\i auzit-o vreodat[la pian =i vioar[.

— Nu.

— O =tii la vioar[?]ntreb[directorul.

— Da.

Gazda, doamna Vineanu, care auzi]n treac[t cuvintele din urm[, veni s[st[ruiasc[de Andrei s[=i aduc[vioara.

— Te rog frumos, domnule Rizescu. Sunt trei pa=i p`n[la dumnea-ta.

— Alt[dat[da, ast[-sear[]ns[nu.

— M[]nso\esc =i eu la rug[ciunea doamnei Vineanu, st[rui Elena Murgu. Sunt aci, v[pot acompania la pian.

]i suna vocea mai dulce dec`t pianul de care sta rezemat[, =i privirea ei z`mbitoare ucidea orice putere de]mpotrivire.

Dup[o clip[de codire se]nclin[:

— Fie.

Atunci fata f[cu un pas c[tre d`nsul =i-i zise, privindu-l drept]n ochi:

— Dac[nu v-ar pricinui prea mult[c[utare, v-a= ruga s[aduce\i =i afi=ul.

— O! asta nu, r[spunse el]ndrept`ndu-se spre ie=ire.

Totu=i l-a adus. Citise]n grab[acas[]nsemnarea f[cut[pe el =i v[zuse c[nu era nimic de ascuns; deci,]nainte de a]ncepe s[c`nte,]l scoase din buzunar =i-l]ntinse fetei, care citi cu obrajii]nflori\i, desigur din pricina r[sfr`ngerii culorii afi=ului:

“Eram]n picioare l`ng[scen[. Cea din urm[care a c`ntat a fost domni=oara Elena Murgu,]mbr[cat[simplu]ntr-o rochie civit[, o fat[palid[la fa\[, cu ochii vii =i cu o vi\ de p[r alb pe frunte. Nu =tiu ce mi-a dat de la]nceput]ncredin\area c[, dac[va c`nta =i aceast[domni=oar[, va c`nta bine. O parte din public se preg[tea s[plece, s[tul de at`ta muzic[. Dar de la primele acorduri a robit toat[sala, iar c`nd a terminat, cu drept cuv`nt i s-au f[cut ova\ii.”

Dup[ce Andrei]ntocmi afi=ul cu]ngrijire =i-l v`r[]n buzunar,]ncep s[c`nte, =i c`nt[am`ndoi at`t de bine =i puterea muzicii e at`t de mare,]nc`t capetele se]ntorc, vorbele]nceteaz[, p`n[=i jocul de c[r\i se opre=te, to\i se]nghesuiesc]n cadrul u=ilor, iar c`nd sf`r=esc, lumea izbucne=te]n aplauze:

— Admirabil!

— Domnule Rizescu, nu te mai primesc f[r[vioar[, zise gazda...
 ... +i acum,]ntors acas[, Andrei se g`nde=te ce r[u i-ar fi p[rut s[
 nu se fi dus la sindrofia lui Vineanu. Un bine nesp[]i umple inima.
 }=i ia vioara =i c`nt[de unul singur, pe c`nd]n minte]i flutur[doi ochi
 negri, sub o frunte mare, cu o vi\ de p[r alb, ca un buchet de iasomie...

*

O pornise de jos Andrei Rizescu. Era fiul dasc[lului Rizea de la biserica Sf`ntului Gheorghe din Pite=ti, om s[rac, f[r[alt[avere dec`t venitul a trei pogoane din p[m`ntul parohiei. Ajudat la cheltuieli de boierul M[rescu, ctitorul bisericii, Andrei a]nv[at al[turi de b[iatul M[rescului; dar pe c`nd feciorul boierului]=i trecea clasele cu propteli, b[iatul dasc[lului ie=ea printre cei dint`i.

La sf`r=irea liceului s-ar fi]nscris la alt[facultate dec`t la Drept, dac[nu ar fi fost st[ruin\ele b[tr`nului M[rescu, care vroia s[=i aib[copilul al[turi cu Andrei, a c[rui s`rguin\ =i cumin\enie puteau s[=i fie un]ndemn. Pe l`ng[Facultatea de Drept, Andrei mai f[cea =i pe cea de Filozofie =i mai urma =i Conservatorul la vioar[, talent pe care-l mo=tenise de la tat[-s[u, c[=i dasc[lul Rizea c`nta la vioar[. +i iar[=i, pe c`nd Andrei ducea o via\ a=ezat[, necunosc`nd alte petreceri dec`t cititul, vioara, lungile plimb[ri]mprejurul Bucure=tiului =i regulatele partide de =ah cu Klein, un coleg de conservator, care-l]nv[\ase acest joc, socotindu-se vinovat =i stricat dup[o sear[petrecut[prea t`rziu la ber[rie]n discu\ii — t`n[rul M[rescu]=i cheltuia via\a]n cafenele =i]n petreceri desfr`nate.

Dup[ce =i-a luat licen\a, pe c`nd M[rescu pleca la Paris pentru doctorat, Andrei c[p[ta, cu sprijinul boierului, un post de substitut la Teleorman. Trecuser[doi ani de la intrarea lui]n magistratur[, c`nd s-au]nt`mplat nenorocirile care au sf[r`mat deodat[toate leg[turile de recuno=tin\ ce-l legau de neamul M[re=tilor.

Andrei avea o sor[, Ana, care mergea]n casa boierului de ajuta la cusut doamnei =i domni=oarei M[rescu. Aceast[sor[, nesp[de drag[

lui Andrei, a fost sedus[de t`n[rul M[rescu,]ntors]n vacan\[de la Paris.

Ru=inea ce fata f[cuse tat[lui =i fratelui s[u a isp[=it-o prin chinurile]n care s-a sf`r=it, otr[vindu-se. Peste c`teva luni s-a r[pus =i dasc[lul Rizea, iar Andrei a r[mas singur pe lume.

De atunci, f[r[sprijinul nim[nui, numai prin purtarea lui bun[=i prin munca lui — c`teva studii]nsemnate, publicate]n reviste juridice, atr[seser[luarea-aminte a lumii judec[tor=ti —]naintase]ncet, din treapt[]n treapt[, ajung`nd]n timp de =ase ani judec[tor de =edin\[aci,]n acest ora=. Colegii lui]i g[seau trei cusururi: ziceau c[este zg`rcit, ursuz =i m`ndru; dar n=aveau dreptate. Zg`rcit]i ziceau pentru c[nu =i risipea banii la c[r\i, dar ar fi de cercetat =i de num[rat c`\i magistra\i cinsti\i, f[r[nici o alt[stare, au putut, ca Andrei, cu economii din leaf[, s[=i fac[o bibliotec[frumu=ic[, s[c[l]toreasc[o dat[p`n[la Roma =i s[aib[=i dou[mii de lei pu=i deoparte. M`ndru =i ursuz]i ziceau pentru c[nu-i pl[ceau chefurile =i nu da ghes cu dragostea nim[nui, nu prea se ducea]n lume; dar asta \inea =i de miopia lui, care-l f[cea sfios; iar dac[=veau ni\ic[dreptate c`nd ziceau c["fulger[la Cornul caprei c`nd o r`de Rizescu", tot at`te de adev[rat c[nu l-au v[zut niciodat[nec[jit, nici nu l-au auzit vorbind altfel dec`t cu nep[sare mersul st[rilor suflate=ti ale oamenilor, f[r[s[vrei, pe nesim\ite, te sim\i]mpins spre m`hnire =i spre mizantropie, v[z`nd zilnic pe oameni sub acela=i unghi al sf`=ierilor =i]ntrem`nc[rilor pentru un peticel de interes.

A=a cum era,]n scurta vreme de c`nd era]n acest ora=, pl[cuse multora =i nu erau pu\ini acei care, av`nd o fiic[, o sor[sau alt[rud[de m[ritat, ar fi primit cu bucurie s-o dea dup[d`nsul. Se poate, prin urmare,]n\elege u=or ce v`lv[a st`rnit]n acest or[=el,]n care orice c[s]torie era un eveniment, vestea c[Rizescu o s[se c[s]toreasc[cu cumnata directorului gimnaziului. Auzi dumneata, s[ia fat[str[in[, abia venit[, f[r[un ban de zestre, c`nd, slav[Domnului, erau]n ora= at`tea fete frumoase, binecrescute =i cu stare.

Lucrurile s-au]nt`mplat]n chipul cel mai firesc.

În duminica urm[ătoare sindrofiei de la Vineanu, Andrei se duse la Antonescu.

Directorul locuia chiar în localul gimnaziului, av[ând pe seama lui trei od[ăi jos, în aripa dreapt[ă a cl[ădirii. Într-o alt[ă cas[, unde venea să fac[ă înt[ăia vizit[, ar fi stat cel mult zece minute, cu m[ănușile în m[âini, nemi=cât pe scaunul pe care ar fi apucat să se a=eze; dar aci, atitudinea prietenoas[ă îi lipsit[ă de etichet[ă a lui Antonescu] f[ăcuse să stea mai bine de un ceas.

C[ând a intrat, so[ția îi cumnată directorului nu erau în odaie.]] primise el, într-o h[ăinu[ă] de cas[, p[ătat[ă] =i ars[ă] în mai multe locuri de fel de fel de acide, =i înt[ăia vorb[ă] i-a fost:

— M[ă] rog, îi la etichet[ă]? s[ă] m[ă] duc să -mi schimb haina...

— Te rog, nu te deranja, r[ăspunse Andrei z[ă]mbind. Iar dup[ă] ce veniser[ă] cucoanele =i dup[ă] ce l-a înf[ă]i=at nevesti-si,]] întrebă dac[ă] se gr[ă]be=te, =i fă[ă] cu r[ă]spunsul negativ al lui Andrei:

— Apoi scoate-ți m[ă]nușile. M[ă] rog, nu te las[ă] a=a cu una, cu dou[ă]: mi-ai spus deun[ă]zi c[ă] nu cuno=ți gimnaziul =i vreau să î-l ar[ă]t în am[un]imi.

Îi au mers cu to[ă]i să vad[ă] localul gimnaziului. Era în adev[ă]r vrednic de v[ă]zut: săli de studii curate, mari =i luminoase, sal[ă] de desen, sal[ă] de gimnastic[, o bibliotec[ă] cum nu s-ar fi a=teptat Andrei să g[ă]seasc[ă] într-un or[ă] =el at[ă]t de mic; =i în sf[âr]șit, p[ă]trat pentru la urm[, laboratorul de fizic[ă] =i chimie, specialitatea lui Antonescu, al[turi cu un amfiteatru]nc[ă]p[ă]tor.

La fiecare exclama[ă]ie de admira[ă]ie a lui Andrei, directorul se întorcea c[ă]tre fat[ă] =i o întrebă:

— S[ă] -i spunem aci? =i r[ă]spundea tot el: Nu, las[ă] la urm[ă].

Antonescu era un om de vreo patruzeci =i cinci de ani, blond, sl[ă]bu[, chel ca sticla, vioi ca o vrabie; porecla de "Neam[ul]", pe care o purta din =coal[, i se cuvenea =i pentru înf[ă]i=area lui, =i pentru c[ă] în adev[ă]r era german dup[ă] mam[ă]; iar aplecarea lui pentru =tiin[ă]ele naturale o mo=tenise de la bunicul său matern, r[ă]posatul Maller, farmacistul.

— Uite ce am combinat noi, domnule Rizescu, zise el, dup[ă] ce se

Intoarser[]n odaia de primire... dar cum s[]ncep, c[]trebuie o introduce?

— Las[]mai t`rziu, Alexandre, zise nevast[-sa.

— A, nu! Nu m[]=tii pe mine? Eu c`nd am ceva de spus, trebuie s[-l spun]ndat[, c[]m[]sup[r[,]parc[]mi-ar umbra un fir de p[r pe limb[. Uite ce e.

+i]ncepu s[]explice cum]i lipseau din laborator multe lucruri esen\iale, care trebuiau neap[rat cump[rate; c[]de la minister era gata de c[p[]tat suma trebuincioas[, c[]]ude\ul, vorbise cu prefectul, n-avea fonduri.

Atunci ce s-a g`ndit? A=a e c[]Elena c`nt[]bine la pian?

— O, foarte bine!

— Eleno, a=a e c[]domnul Rizescu c`nt[]bine la vioar[?]

— Mai mult dec`t bine, r[]spunse fata.

Atunci era foarte simplu: s-a g`ndit c[]ar putea organiza]n amfiteatrul gimnaziului un concert — era destul de]nc[p[]tor amfiteatrul — =i s-ar putea scoate o sum[]destul de frumu=ic[]; =i p[r`ndu-i-se c[]vede o mi=care de protestare a lui Andrei:

— Mai]nt`i, n-o s[]ai de c`ntat toat[]seara, c[]o s[]mai fie =i alte buc[]i; b[]ie\ii o s[]c`nte]n cor, al\ii o s[]declame, al\ii o s[]mai fac[]scrim[. M[]rog, de toate. S[]nu zici nu, domnule Rizescu.]n orice caz, las[-m[]s[]mai trag n[]dejde dou[-trei zile. Ce e azi? Duminic[? Uite,]i acord[]m trei zile de g`ndire: luni, mar\i =i miercuri, c`nd te rug[]m s[]fii s[]pr`nze=ti cu noi. Dac[]prime=ti, vii miercuri cu vioara, dac[]nu, vii f[r[]vioar[.

A=a e c[]va s[]fie cineva afar[]din cale de ursuz ca s[]nu se simt[]atras c[]tre ni=te oameni a=a de deschi=i la inim[?]

Miercuri seara se dusese cu vioara. Dup[-mas[]venise =i doctorul Georgescu, un coleg de =coal[]al directorului, cu nevast[-sa, =i petrecuser[]o sear[]minuat[, f[]c`nd muzic[]cu Elena =i discut`nd]mpreun[]cu doctorul planurile de reforme pe care vroia s[]le introduc[]Antonescu]n cursurile lui.

De atunci, pe m[]sur[]ce trecuse vremea, se]ncredin\ase ce oameni

de isprav[erau Antone=tii. La fiecare re]nt`lnire g[sise noi cuvinte s[-i fie dragi =i s[se apropie de d`n=ii. El, un om de=tept, harnic,]nv[`at nu numai]n ramura =tiin\elor naturale, dar pe care-l interesa orice fel de cuno=tin\e; Matilda, nevast[-sa, o femeie bun[=i simpl[care inspira de la]nt`ia vedere o trainic[simpatie. Nu era frumoas[, dar avea o bl`nde\e care te fermeca. Toate treburile casei le f[cea f[r[nici un ropot, f[r[cea mai mic[tevatur[. Cu rost la toate, cu spor la munc[, mi=c[rile aduceau aminte sprinteneala nezmomotoas[a unei furnici. Cu drept cuv`nt zicea directorul despre ea c[el n-are]n tot laboratorul de fizic[un aparat mai precis dec`t nevast[-sa. Elena, pe l`ng[]nsu=irile sor[-si, care-i slujise de mam[(]i zicea Mama Tilda), avea inteligen\a mai vie, era mai zglobie, era frumoas[=i avea mare talent la pian. C`te=trei aveau]n comun simplitatea, naturale\ea, lipsa de supraveghere de tine]nsu\i =i de dorin\a de a produce efect,]nsu=irile greu de l[murit pe care le au mai ades nem\ii dec`t rom`nii,]nsu=iri care sparg ghea\a =i te]mbie la intimitate =i la prietenie de la]nt`ia]nt`lnire.

Om singur pe lume, m`nc`nd pe la birturi, tr[ind]ntr-o od[i\ rece de singur[tate, la u=a c[reia c`nd se]ntorcea nu era nimeni s[-l]nt`mpine cu un z`mbet ori cu o vorb[bun[, e lesne de]n\eles ce]nr`urire a avut asupra g`ndurilor =i hot[r`rilor lui Andrei fericirea casnic[aflat[]n casa Antone=tilor. Citiri]mpreun[, discu\ii interesante, muzic[, p`n[=i =ahul de odinioar[, c[=i Antonescu juca =ah, =i toate astea sub lumina unor ochi z`mbitori, a c[ror pereche n-o]nt`lnise]nc[]n via\ — i se p[rea c[dup[o lung[r[t[cire printr-o negur[umed[=i rece a sosit]ntr-o locuin\[curat[, cald[=i]mb[ls[mat[. G`ndurile mohor`te despre z[d]rnicia str[duin\elor omene=ti,]ndoielile nelini=titoare despre rostul lumii, care-l fr[m`ntaser[at`tea nop\i f[r[de somn,]n pustietatea od[i\ei lui de om stingher, se risipeau acum ca valorile de cea\ la razele soarelui. Via\a dus[de el p`n[atunci]l f[cuse s[ajung[p`n[la v`rsta de 29 ani cu inima ad[postit[de sim\irea ce acum i-o cucerea cu furie, parc[vroia s[=-i rec`=tigel]nt`rzierea. Ce alt[]nf[\i=are c[p[tau toate c`te p`n[acum i se

p[ruser[f[r[]nse[mn[tate... +i dup[lungi certuri cu sine]nsu=i, dup[lungi =ov[iri, c`nd din fericirea f[r[de nume pe care o sim\ea al[turi de fat[=i din nelini=tea dureroas[care-l rodea departe de ea, c`nd din t[ierea r[sufl[rii pe care i-o pricinuia numai g`ndul c[s-ar putea s[n-o mai vad[, s-a]ncredin\at c[f[r[d`nsa nu se mai poate — a cerut-o lui Antonescu.

*

*Dnei Adina c[pitan Gh. Nicolau
Giurgiu*

Nu \i-e ru=ine, Adino drag[, s[r[spunzi cu o pagin[la scrisorile mele de =ase =i de opt pagini? Vroiam s[-mi r[zbun =i s[nu-\i scriu dec`t un r`nd: “Sunt bine merci; sper c[=i voi idem”, =i s[isc[lesc; dar nu pot. Eu nu sunt ca tine, la un loc cu toate prietenele copil[riei noastre, av`nd cui spune at`tea c`te a=avea de spus; eu n-am aici dec`t pe Mama Tilda, dar cu ea nu pot vorbi acum cum a=vorbi cu tine. Ce n-a=da s[te pot avea aici m[car o zi...

Am primit fotografia b[ie\elului t[u. Numaidec`t am poruncit la un t`mplar o ram[pe care s-o pirogravez (am g[sit un model cu c[l]una=i de toat[frumuse\ea) =i o s-o a=ez]ntr-un loc de unde s-o privesc toat[vremea. Ce dr[gu\ e! C[o s[am tot b[iat =i eu nici nu m[]ndoiesc. Prea o dorim din ad`ncul inimii =i Andrei =i eu, prea ne-am obicinuit cu ideea asta, pentru ca Dumnezeu s[nu ne]mplineasc[dorin\a. +i Mama Tilda tot a=a crede — la toate c`te lucreaz[pentru copil le-a pus panglici albastre.

Numai dac[ar fi frumos ca al t[u. Andrei a s[rutat fotografia de zece ori, m`ng`ind-o: “Feciora=ul tatei, feciora=”. G`ndul c-o s[aib[=i el un feciora=]]nnebune=te de bucurie. A! dac[ai =ti ce bun, ce plin de aten\ii e pentru mine Andrei, a=a de bun]nc`t i-am spus c[dac[o vrea s[=i r[sfe\e copilul cum m[r[sfa\ pe mine,]l iau de sub cre=terea lui (!!). S[ne auzi planuri ce facem; s[vezi pe Andrei cum

]i noteaz[fiecare cusur =i cum discut[m mijloacele prin care le-am putea]nfr`nge la copil. Am r`s ieri de ne-am pr[p]dit; m[rog, era s[ne cert[m, pentru c[eu ziceam c[o s[-] pui la pian de la trei ani, =i Andrei zicea c[nu, c[e prea devreme.

Sunt fericit[, Adino drag[, a=a de fericit[]nc`t parc[m[cuprinde o grij[. A= vrea s[se]mpietreasc[lumea a=a cum e acum, s[r[m`i totdeauna sub iubirea m`ng`ietoare =i ocrotitoare a lui Andrei... Nu e frumos ca b[rbatul t[u Andrei, are]ns[o privire bun[=i un timbru de voce grozav de duios,]ntre bas =i bariton. Unele cuvinte spuse de el]mi plac la nebunie, parc[vibreaz[inima]n mine c`nd le aud: "marmur[, bravur[".

Parc[\i-am scris c[avem o c[su\ mic[=i dr[gu\ ca un pahar, a=eza[]n mijlocul unei cur\i pline de flori. Proprietarul, care =ade]n fundul cur\ii]n dou[od[i]e, un pensionar b[tr`n, nenea Mache, cum]i zice toat[lumea, e un grozav iubitor =i de flori =i de p[s]ri.

Am f[cut aici cuno=tin\ a unui coleg de =coal[al lui nenea Alexandru, un doctor — Georgescu, a c[rui nevast[seam[n[leit cu Victoria Nanu, dar ni\el mai]n v`rst[. Sunt am`ndoi oameni foarte buni =i care au prins mare dragoste de noi. Am primit de la ei mai multe daruri de nunt[. Duminica trecut[am petrecut la via lor; o pozi\ie]nc`nt[toare, din pridvorul casei lor se vede tot ora=ul. Nici nu mai]ncerc s[-\i descriu frumuse\ea de rai a viei. Parc[n-am v[zut de c`nd sunt a=a nuci uria=i =i umbro=i, nici f`n at`t de plin de flori =i de miresme. Ne-am]ntors seara acas[t`rziu pe lun[, cu sufletul]mb[ls[mat de fericire.

Zici c[te duci la C`mpulung]n iulie. Po\i s[]n\elegi c`t[pl[cere mi-ar face s[putem veni =i noi; dar nici nu vreau s[m[g`ndesc la fericirea asta. Noi nu putem veni, at`t din pricina pozi\iei mele, c`t =i din alt[privin\]. Andrei =i-a cheltuit cu instalarea noastr[tot ce-a pus deoparte =i tocmai acum vin cheltuieli serioase. Voi]ns[... dar nu, ar fi prea frumos =i bine. }n orice caz, dac[s-ar]nt`mpla s[veni\i, te rog s[m[]n=tiin\ezi. Sosirea voastr[f[r] de veste mi-ar putea face r[u] de bucurie.

M[car c[]n ropotul examenului, nenea Alexandru mi-a spus s[nu

uit s[v[scriu salut[ri din parte-i. Din partea mea salut[ri dlui Nicolau; iar pe tine te]mbr[\i=ez cu drag =i cu dor ca pe o sor[.

Elena Rizescu

PS. Uituc[ce sunt! S[rut[pe b[ie\el de sute de ori, pentru Andrei =i pentru mine.

*

Oricine trecea ziua prin dreptul caselor lui Matache Petrescu,]n care acum locuie=te Andrei Rizescu, se oprea s[admire gr[dini\ a. Cum]mprejmuirea de la uli\ e de plas[de s`rm[, se poate vedea tot: c[r[rile b[t[torite cu nisip galben, netezit ca-n palm[, f[r[zare de buruian[, iarba tuns[cu ma=ina, rondurile de flori a=ezate =i alese dup[culori, be\ de trandafiri vopsite verde, cu b[=ici de sticl[]n v`rf; la umbra unui ienup[r un arap de ipsos cu joben galben, hain[ro=ie =i pantaloni alba=tri, care, picior peste picior =i cu \igara]n gur[, =ade citindu= i gazeta; dincolo tol[nit pe iarb[]ntr-o r`n[, un pitic b[rbos care z`mbe=te trec[torilor;]mprejmuirea din dreapta =i din st`nga]mbr[cate p`n[sus]n ieder[;]ntr-o parte bolta de vi\[, iar]n mijlocul gr[dinii, simpl[, dar curat[, c[su\ a.

Ce alt[treab[are Mache Petrescu, v[duv, acum de zece ani pensionar, dec`t s[]ngrijeasc[toat[ziua de flori =i de p[s[ri?]]n dosul casei]nchiriat[lui Rizescu, e alt[c[su\ cu dou[od[i =i buc[t[rie, care nu se vede de la drum =i]n care locuie=te el; tot acolo e =i curtea p[s[rilor. Cei care au intrat p`n[acolo au putut vedea g[ini cu adev[rat vrednice de v[zut: Paduane mo\ate de nu li se mai v[d nici ochii, nici ciocul,]nc[l\ate de de-abia se pot mi=ca; g[ini de Cochinchina uria=e; g[ini de Bramaputra cu urechi mari, care le at`rn[ca ni=te cercei de m[rgean; g[ini de Iocohama]n cozile c[rora str[lucesc toate culorile curcubeului =i ale pietrelor scumpe.

Din zorii zilei p`n[-n noapte, b[tr`nul, cu o p[l[rie cu margini mari]nfundat[p`n[la ochi =i ve=nic cu un tartan cenu=iu pe umeri, nu st[

o clip[, umbl[de colo p`n[colo; ici are de plivit o buruian[, dincolo are de tuns o ramur[,]ntr-alt[parte de sem[nat ori de pres[dit o floare.

Dup[patruzeci de ani de slujb[la tribunal, unde treptat-treptat de la practicant]n arhiv[ajunsese grefier, acum zece ani, c`nd se retr[sese la pensie, =i-a cl[dit c[scioara pe care o da cu chirie =i tr[ia cu florile =i cu g[inile, ajutat la treburile casei de o m[tu= [mai b[tr`n[dec`t d`nsul.

Porecla de "inim[rea" i s-a n[scocit de lume, nu at`t]n]n\elesul de om r[u ori hain, c`t]n]n\elesul de om am[r`t =i iubitor de singur[tate...

De c`nd s-au mutat Rize=tii aci, trec[torii se opresc =i seara]n dreptul caselor, ca s[asculte o clip[valurile de armonie care ies pe ferestre. Preajma e a=a de t[cut[]n ora=,]nc`t din uli\ [se aude numai pianul, vioara =i violoncelul, dar se aude deslu=it =i un glas de om care zice din c`nd]n c`nd: "No, no, no! da capo, più sostenuto".

E glasul c[pitanului Caselli, =eful muzicii regimentului, care c`nt[cu violoncelul =i conduce.

Cu [st Caselli au f[cut cuno=tin\ [Rize=tii cur`nd dup[mutarea lor]n casele lui Mache Petrescu.

]ntr-o sear[c`ntau]mpreun[o melodie de Rubin=tein.

C`nd au sf`r=it, au pornit din dreptul ferestrei ni=te aplauze puternice =i un glas de om striga: "Bravo! bravissimo! mio complimento!"

Era Caselli, care intrase]n gr[din [=i se furi=ase]n v`rful degetelor p`n[sub fereastr[.

Antonescu =i doctorul Georgescu, care-l cuno=teau din vedere,]l poftiser[]n]ntru.

N-avea cuvinte italianul s[=i exprime mirarea =i mul\umirea pe care i le st`rnea descoperirea]n ora= a unei case unde se f[cea muzic[. +i,]ntr-o limb[italiano-francezo-rom`n[, nu t[cuse timp de un ceas, v[rs`ndu =i tot necazul =i tot dispre\ul]mpotriva or[=enilor, care au at`t sentiment muzical c`t teaca sabiei lui,]n care b[tea cu pumnul

]n semn de demonstrare, =i]mpotriva colonelului regimentului: “*una bruta, ve dico!*”

A! ce alte vremuri apucase el, c`nd comanda regimentul colonelul Opran... Gagi=ti pl[ti]i bine, orchestr[cu care organizase audi\ii muzicale la clubul militar, proiecte de cump[rare de instrumente perfec\ionate, saxofoane, =i de-a]nfiin\ a o muzic[cum n-a existat]nc[]n \ar[, c`nd, “*una bona mattina, erac!*”, colonelul Opran mutat, =i-n locul lui un om... un om care concediaz[gagi=tii, un om c[ruia nu-i trebuie muzic[, ci fanfar[, care s[=tie, acolo, un cadril, un vals... “*una bruta, ve dico!*”

Dar atunci pentru ce se pl[tea de jude\ =i de comun[subven\ie muzicii? Erau pro=ti c[i-o d[deau.

+i ridic`ndu-=i m`nile spre cer, se mira: “*Cristo!*” cum de nu]n\elegea lumea c[]ntr-un or[=el mic ca [sta, lipsit de teatru, lipsit de muzee, lipsit de cor]n biserici, lipsit de toate, singurul mijloc de a scoate pe oameni din l`ncezeala, din trivialitatea vie\ii de toate zilele era]nfiin\area unei muzici bune! Dar nu]n\elegeau ei ce important rol are]n educa\ia unui om muzica =i cum]l]mbuneaz[? Iat[aici un exemplu:]n ce cas[ar fi]ndr[znit el s[intre a=a f[r] s[cunoasc[pe nimeni? Aici a intrat pentru c[e o vorb[, unde se c`nt[, nu te sfii, intr[, c[sunt oameni buni. “*Meloterapia, signor dottore, nu a=a?*” Dar cu cine s[se]n\eleag[? +i cu un ton de des[v`r=it[dezn[dejde: “*A! Colonel Opran! da quando a plecat, ze suis oun homme perdou*”.

De aceea n-avea cuvinte s[-i exprime mirarea =i mul\umirea, auzindu-i c`nt`nd a=a de bine. +i el c`nta cu violoncelul =i, dac[voiau, puteau organiza trio frumoase... A doua zi]=i adusesse instrumentul =i d-atunci cel pu\in de dou[ori pe s[pt[m`n[venea regulat dup[-mas[.

Rize=tii]l primeau cu drag pentru mai multe cuvinte. Mai]nt`i c`nta perfect =i sub conducerea lui f[ceau progrese v[dite; apoi doctorul Georgescu zisese]ntr-un r`nd c[]ndeletnicirile mumei din timpul sarcinii se mo=tenesc de copil, =i]n sf`r=it, at`t Andrei, c`t =i Antonescu =i doctorul sim\eau deslu=it ce bine le f[cea aseast[cur[

de muzic[, cum]i lecuia de oboseal[=i de sup[rarea muncii de peste zi.

Mai v`rtos sim\ea aceast[binefacere Andrei, care se]ntorcea ades acas[istovit=i cu inima plin[de o sil[pe care i-o f[ceau at`t cele =ase ceasuri de munc[ne]nterrupt[, c`t =i zilnicele lui ne]n\elegeri cu pre=edintele tribunalului.

Era [st pre=edinte, Nicolae Z[rnescu, o fire ciudat[. Fiul unui negustor din Ploie=ti, odinioar[foarte bogat,]n urm[sc[p[tat, ajunsese judec[tor de =edin\[]n ora=ul s[u natal. Perspectiva marii averi ce urma s[mo=teneasc[de la tat[l] s[u f[cuse pe un ministru de Justi]ie de pe vremuri s[-i dea]n c[s[torie o nepoat[de var[din Ploie=ti. Mic=orimea zestrei ce aducea fata se compensa cu =ansele de]naintare pe care le oferea]nrudirea =i n[=ia ministrului drept[\ii.]nlocuit cur`nd dup[aceea, la schimbarea guvernului,]ncercase timp de un an, f[r[izb`nd[, s[practice avocatura]n Ploie=ti. Atunci s-a]nt`mplat falimentul tat[lui s[u, care a]nghi[it toat[averea, din care n-a sc[pat dec`t o mo=ioar[de o sut[de pogoane la V[leni, unde s-au retras =i fostul negustor, =i fostul magistrat. Un an]n urm[tat[l] murise, iar Nicolae Z[rnescu, urm`nd s[fie]nscris de form[]n baroul de Prahova,]=i vedea acum de mica lui gospod[rie: livezi de pruni, f`nea\[=i un petic de vie. Pled`nd o dat[pe lun[la judec[toria din V[leni =i la un an o dat[un proces la tribunalul din Ploie=ti,]nconjurat de stima concet\venilor,]n ochii c[roro calitatea lui de fost magistrat =i rudenia ministrului erau titluri]nsemnate, urmasse timp de opt ani o via\[tihnit[, care-i pria de minune.

+i des[v`r=it[i-ar fi fost fericirea, cu preocup[rile s[n[toase =i neobositoare ale micii lor gospod[rii,]n mijlocul naturii care-l cucerea necontentit, departe de fr[m`nt[rile min\ii pentru care nu=si sim\ea nici o chemare, dac[dorul vie\ii de ora=, de care se ofilea nevast[-sa, nu ar fi pus]n c[snicia lor s[m`n\ a unei ne]n\elegeri care cre=tea =i se]ntindea mereu ca o buruian[rea.

Opt ani de-a r`ndul, cu prilejul Sf`ntului Gheorghe, c`ntarul

negustorului mai de seam[din localitate ar[tase c[sporul de s[n[tate al so\ului era egal cu sc[derea s[n[t\ii so\iei.

Revenirea at` t de dorit[la minister a unchiului a pus cap[t r[ului lor trai. Rug[ciunile st[ruitoare, lacrimile,]ngenuncherile =i amenin-\[rile ei cu sinuciderea pe de o parte; statornicia sentimentelor lui politice =i chipul]n care fusese]nlocuit =i care f[cea dintr-]nsul un fel de victim[politic[pe de alta — au fost cuvinte destul de puternice, pentru ca unchiul s[-l numeasc[pre=edinte,]n locul r[mas vacant printr-o moarte sosit[parc[]ntr-adins.

Bucuria so\iei c[pleca din satul]n care =i]ngropase cei mai frumo=i ani ai tinere\ii nu se putea m[sura dec` t cu p[rearea de r[u cu care se smulgea el din locul unde gustase dulcea\ a odihnei =i a considera\iunii ieftine. A!]n primele vremi, ce greu ap[sa pe grumazul dezobi=nuit al bietului om jugul slujbei =i al vie\ii ceremonioase =i complicate la care-l]ndatora situa\ia sa de cel mai]nalt magistrat al jude\ului. Adio via\ a simpl[=i ticnit[de odinioar[, care nu cerea nici o fr[m`ntare de creier, nici o supraveghere de sine; adio plimb[rile]n f`nul plin de miresme al livezilor de la V[leni =i dulcea\ a celor dou[ceasuri de somn dup[dejun]n cerdacul cu perdele de ieder[=i de zorele — adio libertatea!

Acum, cu m`ncarea]n gur[era silit s[dea fuga la tribunal, =i, cu riscul unui atac de dambla la grosimea =i la scurtimea g`tului s[u, trebuia s[=eaz[ceasuri]ntregi nemi=cat, s[asculte teoriile de drept =i]mprejur[ri de fapt, care-l oboseau p`n[la durere.

Ca un pom prea]n v`rst[, smuls dintr-un loc =i mutat]ntr-altul, mult[vreme a t`njit, buim[cit de mul\imea]ndatoririlor ce-i impunea]nsemnata lui slujb[=i]ndurerat de schimb[rile firii sale, pe care le cerea]ndeplinirea lor.

A! Nu era u=or! C` t[prudent\ =i c` t me=te=ug trebuia, pentru a]mp[ca at`tea interese care se b[teau]n cap.

Cu prilejul nimirii sale, ministrul]i atr[ese luarea-aminte asupra marii puteri cu care-l]nvestea slujba lui =i-i spusese l[murit c[e trimis acolo ca s[echilibreze balan\ a justi\iei, care, prin purtarea predece-

sorului s[u, at`rna prea greu]n partea avoca\ilor din partidul advers. Se cerea deci]ndeplinirea acestei misiuni la care-l]mpingeau credin\ele lui politice; dar pe de alt[parte, cazuri]nt`mplate chiar atunci, =i care dovedeau =ubrezenia garan\iei inamovibilit[\ii, cereau o tactic[]ntortocheat[, prin care s[se puie la ad[post de vr[]m[=ia puternicilor de m`ine.

Mult[vreme, inima lui de om simplu =i cinstit]n fond suferise din pricina complica\iei =i pervertirii suflete=ti pe care i-o cerea noua lui situa\ie; dar]ncet-]ncet, ajutat pe de o parte de m[gulirea pe care i-o procura considera\iunea aparent[a lumii =i con=tiin\ a marii puteri cu care era]nvestit, pe de alta, de pre\iosul sprijin al so\iei sale, femeie de=teapt[=i plin[de tact, p[]str`nd totu=i]n fundul inimii o nespus[foame de odihn[=i regretul vie\ii ticnite de odinioar[,]ncepea s[se dezmeticeasc[, s[se adapteze condi\iunilor mediului]n care intrase.

Dragostea so\iei sale]i fusese de mare ajutor, =i]ncet-]ncet]ngrijirea dezmierd[toare de care-l]nconjura =i delicata st[ruin\ cu care se c[znea s[pliveasc[din mi=c[rile, din]nf[\i=area =i din tot modul lui de a fi, p[r]ile aspre, greoaie =i lipsite de gra\ie, pe care le ad[ugaser[cei opt ani de via\ la \ar[, au gonit din mintea lui hot[r`rea de a demisiona, care-l st[p`nise mult[vreme.

Toat[lupta asta vrednic[de comp[timire disp[ruse, =i acum, la sosirea lui]n acest tribunal, Andrei Rizescu se g[sea]n fa\ a unui om antipatic =i la fizic =i la apuc[turi. Scurt, gras, lat]n ceaf[=i]n f[]ci, cu ni=te ochi mici, pierdu\i]n gr[sime, o frunte]ngust[sub un p[r] des =i aspru ca o perie, avea o atitudine protectoare =i suficient[, c[p]tat[din cei opt ani de raporturi cu oamenii inferiori lui, care nu se potrivea cu vulgaritatea vorbirii lui pres[rat[de "\ar[eminentemente agricol[", "fiul operelor sale", "cu o or[mai]nainte", toate locurile comune =i frazele f[cute gata,]nv[\ate din gazeta partidului, care fusese at`ta vreme, la V[]leni, singura, dar zilnica lui hran[intelectual[.

Ne]n\elegerea lui cu Andrei Rizescu se iscase de]ndat[.

Ochirea indiscret[, pe care Andrei o aruncase de la]nceput]n jocul lui, cu privire la stratagemele la care recurgea pentru a=i]mp[ca

simpatiile politice cu dorin\ta de a nu nemul\umi pe nimeni, era unul din cuvintele ne[n]\elegerii. Ori de c`te ori era un proces]nsemnat,]n care pledau fa\[-n fa\] cei doi =efi adversari ai politicii locale, se ferea =i se sustr[gea de la judecare, fie sub pretextul unei subite migrene, fie sub altul; iar pe de alt[parte,]n mod piezi= =i ascuns c[uta s[]nr`ureasc[hot[r`rea colegilor care judecaser[procesul.

Cu supleantul =i cu predecesorul lui Andrei lucrurile merseser[de minune. Am`ndoi, prin asemenea acte de supunere, g[siser[mijlocul de a =i c[p]ta indulgen\[pentru propriile lor gre=eli; cel dint`i av`nd de iertat nop\ile albe petrecute la c[r\i, sau la chefuri, care-l f[ceau s[fie]ntotdeauna la slujb[t`rziu, cu ochii umfla\i de somn; cel de-al doilea, desele]nt`rzieri la Bucure=ti p`n[luni seara.

P`n[atunci intra]n =edin\[la un proces, dou[, =i apoi se retr[gea, ocupat cu redactarea unor pretinse rapoarte la minister,]n cabinetul s[u, de unde pleca cel mai t`rziu la ceasurile patru.

Andrei]n\elegea lucrurile cu totul altfel. De o exactitate]n serviciu =i de o scrupulozitate exemplar[, pretinsese ca cincisprezece din cele patruzeci de zilnice procese s[se ia de pre=edinte.

Stratagama migrenei nu se mai putea prinde, de la descoperirea]ntr-unul din sertarele biroului a unei gr[mezi de capsule de antipirin[ne]ntrebuin\ate pe care aprodul le cump[ruse de la spi\erie, de at`tea ori trimis]n grab[de cum sosea la tribunal.

Ba ceva mai mult. Andrei ceruse]mp[r\irea vacan\ei din urm[, =i pre=edintele fusese silit s[=i ciunteasc[fericirea vilegiaturii de la V[leni,]ntorc`ndu-se]n ora= de la 10 august. +i ce era mai sup[r]tor, e c[de spiritul de independen\[al noului-venit se molipseau acum ceial\i colegi de magistratur[. Judec[torul de instruc\ie, p`n[atunci gata s[intre]n =edin\[la orice chemare,]ncepea s[refuze acum, zic`nd c[=i cople=it de treburi.]n sf`r=it, rezerva =i seriozitatea lui Rizescu, v[dit inten\ionata lui ab\inere de la discu\iile]n care se v`ra el, lic[r]irea de comp[timitor dispre\ ce i se p[ruse c[vede uneori]n privirea lui Andrei, c`nd el se]ncumeta s[vorbeasc[despre lucruri pe care nu le =tia, st[p`nirea ce =i impuneau =i unul =i celalt pentru a

p[stra aparen\ele unei des[v`r=ite armonii — toate aste pricini adunate la un loc aduseser[]n camera de chibzuire a tribunalului o p`cl[ap[s[toare,]nec[toare, ca]n preajma unei vijelii. Durerea oboselii ceasurilor de lucru, petrecute]ntr-o astfel de atmosfer[, avea de vindecat Andrei cu muzica. De la primele acorduri, toat[m`hnirea pierea ca prin farmec.

De aceea acum, cel pu\in de dou[ori pe s[pt[m`n[, trec[torii auzeau seara valuri de armonie ie=ind pe ferestrele casei din strada Speran\ei, =i din c`nd]n c`nd glasul lui Caselli: *“No, no, no! da capo, più moderato, molto più moderato”*.

La pian e Elena,]n dreapta Andrei cu vioara,]n st`nga Caselli cu violoncelul. La o mescoar[al[turi joac[=ah doctorul Georgescu =i Antonescu. Pe c`t de lini=tit e cel dint`i, care=-i m[n`nc[tacticos v`rful favoritei st`ngi, f[c`ndu=-i greoi planurile, pe at`t de ner[bd[tor e cel de-al doilea, care, calcul`nd cu repeziciune mi=c[rile, e silit s[a=tepte prea mult. De aceea se s`c`ie pe scaun,]=i scoate =i v`r[ceasornicul, v`ntur[dintr-o m`n[]ntr-alta pionii m`nca\i ori]=i scarpin[cu furie chelia.

]n antreu,]n fa\ta unei mese pline de jurnale de mod[=i de cataloage de la Louvre, st[Mama Tilda =i so\ia doctorului, ad`ncite]n c[ut[ri de lucruri noi pentru ruf[ria copilului ce se a=teapt[]n cur`nd...

*

C`nd aflase de la grefier avocatul Berlescu, deputat =i primar, c[pre=edintele lipsea, chemat cu telegram[la Bucure=ti,]ncercase toate mijloacele ca s[am`ie procesul, dar]i fusese cu neputin\[. Protivnicul s[u, Vineanu, s-ar fi]nvoit bucuros la am`nare, dac[nu i-ar fi fost de fa\[clientul, care se]mpotrivise]n ruptul capului. +i a=a procesul se]nf[\i=ase. Dup[sf`r=irea dezbaterilor, tribunalul, prezidat de Andrei Rizescu, se rostise, f[r[a se ridica de pe scaun, resping`nd ac\iunea ca prescrist[. La auzirea hot[r`rii, Berlescu, ro=-v`n[t la fa\[, adun`ndu=-i h`rtille =i ghiozdanul, plecase f[r[o vorb[acas[=i d-acolo la gar[.

Furia cu care tr[ese perdeaua =i]ncerca s[]n cuie u=a compartimentului era fireasc[. Vroia s[r[m`ie singur s[=-i mistuiasc[necazul =i planurile. Pierdea cel pu`in dou[sprezece mii de lei, sum[cu care, la situa`ia cam]n curcat[]n care se g[sea de vreo c`t[va vreme, ar fi putut astupa multe g[uri. Nu pretindea c[i se f[cuse nedreptate.]nc[de la pornirea procesului sim`ise puterea incidentului de tardivitate ce i se putea ridica. Chiar]n voiala scris[pe care o isc[lise clientul, de a]mp[r`i c`=tigul pe din dou[, dovedea nesiguran`a pricinii. Lipseau 300 de pogoane din cele “ca dou[mii” ar[tate]n actul de v`nzare, ceea ce, socotit dup[pre`ul total, f[cea 60.000 de lei — =i se scula acum cump[r]torul s[cear[mic=orarea pre`ului peste doi ani de la v`nzare, c`nd legea spunea l[murit c[a=a proces va s[fie pornit p`n[]ntr-un an; iar scrisoarea prin care se]ncercase s[dovedeasc[recunoa=terea dreptului s[u din partea protivnicului,]=i da bine seam[, c[cuprindea, dimpotriv[, cea mai hot[r`t[t[g[duire. N[d]d]d]use]ns[c[, cu sprijinul protivnicului s[u, va putea sili pe v`nz[tor s[cad[la pace. Cu c`teva zile]nainte de proces,]ntorc`ndu-se am`ndoi de la Bucure=ti, vorbiser[]mpreun[. Nu]nc[pea codire]ntre [=ti doi oameni, =efi politici din jude[,]n aparen`\ adversari]nver=una`i,]n realitate cei mai buni prieteni; nu pentru]nt`ia oar[combinau ei o a=a afacere. De c`te ori]ns[aveau de pus la cale astfel de treburi, o r[m[=i\ de pudoare]i f[cea s[simt[nevoia de a=-i]mprumuta parc[o alt[personalitate.]ntotdeauna]ncepeau cu glume, schimb`ndu=-i glasul,]mit`nd la vorb[pe b[tr`nul conu Li\ Pit[rescu, un tip caraghios din localitate, a c[rui amintire]i]nveselea]ntotdeauna.

— C`t[]i pl[te=te `ie Cost[chescu]n proces, Mateia= neic[?]]ntrebare Berlescu pe Vineanu, m`ng`indu-l pe gu=e =i vorbind peltic.

De la primele vorbe Vineanu pufnise de r`s.

— O mie de lei.

— }i d[nen`tu trei, Mateia= neic[. S[fa`em cum e bine, Mateia= neic[.

— Nu se poate. Nu =tii cine e Cost[chescu?

— }l =tiu, Mateia= neic[. E un ursuz =i un tufut, dar =i tu e=ti mare =mecher, Mateia= neic[.

Vineanu r`dea cu hohote, Andrei Berlescu, schimb`nd tonul:

— Nu, ascult[, s[l[s[m gluma... =i la r`ndul meu... }i aduci aminte cu mo=nenii St[ne=ti... F[-l s[]n\eleag[c[depinde de suverana apreciere a tribunalului =i c[s-ar putea =i s[piarz[.

— Vezi c[nu depinde.

— Fugi, m[, d-acolo. Nu e p[rerea ta c[nu e proces, oric`t de nedrept, care s[nu se poat[c`=tiga cu abilitate? Nu sunt vorbele tale: "Mare e puterea judec[torului c`nd vrea"? Am cerut =aizeci de mii de lei, s[ne dea treizeci... dou[zeci =i cinci...

+i relu`nd vorba peltic[a lui conu Li\ Pit[rescu:

— +i are neica trei mii de lei pentru Mateia=u lui.

— S[]ncerc, r[spunse Vineanu. }n orice caz tu f[tot posibilul s[c`=tigi procesul la tribunal =i atunci mult mai lesne]l putem sili la pace.

Peste c`teva zile]i dase r[spunsul: cu neputin\]; Cost[chescu nu vrea s[aud[de pace d-ar =ti de bine c[ar cheltui]nc[o dat[pre\ul mo=iei. Atunci vorbise cu pre=edintele, care-i f[g]duise c[va face tot ce-i va fi cu putin\. Nenorocul lui s[fie chemat la Bucure=ti chiar]n ziua procesului. +i acum, cerc[rile de am`nare z[d]rnicite — z[d]rnicit[=i ultima n[dejde a demersurilor]n zilele]n care tribunalul ar fi deliberat. Auzi! s[-i resping[ac\iunea f[r[a se ridica de pe scaun! S[nu-i fac[m[car cinstea unei deliber[ri... Cel pu`in dou[sprezece mii de lei!...

Indignarea =i necazul care-l rodeau se puteau ghici din glasul cu care r[cnea acum conductorului:

— Permanent!]i l-am ar[tat de dou[sprezece mii de ori p`n[acum.

Nici m[car cinstea unei deliber[ri! +i nu pentru]nt`ia oar[i-o f[cea "\`rcovnicul"! De mai multe ori, acolo,]n sala plin[de lume, care-i ascultase pledoaria =i a=tepta ner[bd[toare rezultatul,]l "r[sese" f[r[a se ridica de pe scaun. A! dar de r`ndul [sta nu mai merge a=a. De vreo c`teva ori pre=edintele]i vorbise cu nemul\umire de atitudinea

lui Rizescu, d`ndu-i s[]n\`leag[c[]l-ar mul\umi mutarea lui. Avea deci ca s-o fac[un]mp[trit c`=tig:]ndatorarea pre=edintelui, sporirea]n ochii tuturor a dovezilor atotputerniciei sale]n jude\,]nl[turarea unui judec[tor a c[ru]i purtare]i cam =tirbea influen\`a, =i,]n sf`r=it, mul\umirea sufleteasc[de a se r[zbuna de pierderea unui c`=tig care-i era at`t de trebuincios...

A fost cu des[v`r=ire de prisos s[]vorbeasc[ministrului r[spicat, cum se hot[r`se]n ajun. Rug[ciunea ce i-a adresat a doua zi venea nu se putea mai bine. }n ajun trecuse pe acolo pre=edintele, care,]ntrebat despre colegi, r[spunse cu privire la Andrei: "M... da... b[]iat bun... cam prezum\ios... cam]nc[p[`\`nat... cam prea dese divergen\`e, care pierd vremea tribunalului..." +i nu era un ceas de c`nd plecase de la minister vicepre=edintele Camerei, care cerea cu st[ruin\`[]pentru a zecea oar[]un loc]ntr-un tribunal aproape de Bucure=ti, pentru un partizan credincios, un b[]iat bun, talentat, autorul revistei hazlii, care biciuise regimul trecut — =i care acum]=i m`nca amarul la judec[]toria din Urziceni...

"Zb`rnn" — sunase clopo\elul. C`teva vorbe trecuser[de la ministru la secretar, de la secretar la =eful de birou, p`n[]la copistul care scrisese ordinul ale c[ru]i litere jucau acum]nainte ochilor lui Andrei Rizescu, cu o iu\`eal[]ame\`toare.

]nt`i nu pricepu.]ntorcea h`rtia]n toate felurile, ca un lucru f[r[]nsemn[]tate. Numai c`nd se ivi]nainte ochilor imaginea Elenei — a=a cum o l[]sase acas[,]n bra\ele Matildei =i ale doctorului, palid[]ca cerea de accesele de friguri prin care trecuse dup[]na=tere, =i din primejdia c[]pase ca prin minune —]=i dete seama de groz[]via lucrului.

I se p[]rea c[]cuvintele erau scrise cu litere de foc =i c[]furtuna care v`jia]n fereastra camerei de chibzuire arunca peste unele din ele pete de]ntuneric, sting`ndu-le: "Am onoare...]n urma propunerii... sa regele a binevoit a v[]transfera... 1 noiembrie... de judec[]tor al ocolului Urziceni... Paul Albescu, care trece]n locul ocupat de domnia-voastr[.]" De zece ori s-a uitat la plic =i la adresa din josul ordinului cu speran\`a

c[poate s-a]n=elat; dar nu, era deslu=it, =i nu mai]nc[pea nici o]ndoial[...

Totdeauna avusese el credin\ a asta, c[dup[o bucurie mare trebuie s[urmeze o sup[rare; socotise]ns[c[cu fr[m`nt[rile chinuitoare, prin care-l f[cuse s[treac[]n zilele din urm[teama pierderii Elenei, pl[tise bucuria]mb[t[toare pe care i-o adusese na=terea b[ie\elului. +i acum aceast[veste de mutare,]n starea]n care se g[sea,]l l[sa ca tr[snit.

Ce s[r[spunz[pre=edintelui, care se]nchina ca de-o minune, ori procurorului =i supleantului, care-l]ntrebau dac[se duce la Urziceni? Lu`ndu-=i p[l[ria =i paltonul, a plecat]ntr-un suflet la gimnaziu. Era numai Antonescu acas[. Mama Tilda era la Elena. La aflarea vestei, Antonescu s[ri ca ars; apoi,]n\eleg`nd c[nu era vreme de pierdut cu o indignare nefolositoare, se socoti cu Andrei c[urma s[plece]ndat[la Bucure=ti, pentru a ar[ta ministrului starea]n care se g[sea =i pentru a]ncerca s[-l fac[s[revie asupra acestei mut[ri.

— A! }mi spuneai odat[c[Dumitrescu, senatorul,]ni arat[o deosebit[dragoste. Du-te la el, vezi poate merge =i el cu tine la ministru. Stai, s[trimit dup[o birj[.

Asta era o idee bun[. Senatorul Dumitrescu]n adev[r]]i ar[tase]ntr-o vreme mare dragoste. Cum locuin\ a lui Andrei, pe c`nd era nec[-s[torit, era peste drum de casele sale, adeseori seara, pe la dou[spre zece noaptea,]ntorc`ndu-se din ora=,]l v[zuse citind, ori scriind la mas[, sau c`nt`nd din vioar[; =i compara\iunea dintre via\ a a=ezat[a lui Andrei cu via\ a de petreceri a colegilor lui de tribunal ne]nsura\i f[cuse s[-i lic[reasc[]n minte putin\ a unei c[s[torii pentru una din cele cinci fete ale cumnatului s[u. De aceea, de c`te ori]l]nt`nea pe-atunci, avea pentru d`nsul un z`mbet binevoitor =i-l m`ng`ia cu dragoste, zic`ndu-i “m`nzule”.

Se scula tocmai de la mas[la sosirea lui Andrei. De la]nt`ia arunc[tur[de ochi pe cartea de vizit[, pe care i-o dase servitoarea,]n\elese de ce era s[-i vorbeasc[. Se]ntorsese din Bucure=ti cu Berlescu =i =tia de mutare.

La auzul rug[ciunii lui Andrei de a-l]nso\i la Bucure=ti, =i mai ales la descrierea st[rii]n care se g[sea: cas[]nchiriat[, so\ia mam[numai de cinci zile, bolnav[,]n primejdie de moarte... =i toate astea spuse cu o voce tremur[toare de emo\iune, inima i se muie, avu pentru Rizescu o m`ng`iere plin[de duio=ie:

— M`nzul neichii!

Dar]ndat[,]n\eleg`nd nemul\umirea pe care ar fi pricinuit-o lui Berlescu intervenirea lui de altminteri nefolositoare pe l`ng[ministru, =i scutur`ndu-se ca de-o sl[biciune periculoas[:

— }mi pare r[u, domnule Rizescu, dar nu pot. Peste putin\.

Cu durere]n suflet, Andrei se]ntoarse la gimnaziu. }i trebuia ajutorul lui Antonescu ca s[nu se tr[deze fa\ de Elena =i pentru a explica nevoia plec[rii sale de]ndat[.

C`nd ajunser[acas[, Elena se sim\ea mai bine. Sub plapuma de m[tase albastr[, cu chipul palid ca de cear[=i cu p[rul ei negru,]n care vi\ a de p[r alb din frunte p[rea un buchet de iasomie, era ne]nchipuit de frumoas[.

De cum intr[, Antonescu]ncepu:

— Ei bine, dar sunt nebuni! pe supleant nu putea s[-l trimit[? A=a e, bine zici, lipse=te; dar pe judec[torul de instruc\ie?

— E bolnav.

— Ce e?]ntreb[Elena.

— Uite ce e, Andrei e nevoit s[plece chiar azi la 5 cu trenul s[ia consim\m`ntul unuia care=] face testamentul. Supleantul lipse=te, judec[torul de instruc\ie e bolnav =i cazul urgent.

Apoi, pe c`nd Andrei, lu`nd m`na Elenei,]i spunea c[se]ntoarce a doua zi =i s[n-aib[grij[, c[Mama Tilda va veni s[doarm[la d`nsa, Antonescu lu[pe Matilda afar[=i-i spuse despre ce era vorba. La auzul vestei, Matilda]i]n[bu=i un \ip[t]n batist[.

— Ascult[, Tildo drag[, acum nu e vorba de bocete. Andrei pleac[la Bucure=ti. E cu neputin\[ca ministrul, afl`nd situa\ia]n care se g[se=te, s[nu revie. E vorba s[supraveghezi ca nu cumva vestea s[ajung[la Elena.

Se]ntoarser[]n cas[.

— E! acum, Andrei, m[car c[ceasurile nu sunt dec`t 3 =i trenul pleac[la 5, ia-\i r[mas bun, ia-\i ce-\i trebuie =i vino cu mine la gimnaziu. Vreau s[-mi mai aju\i la redactarea unor rapoarte.

C`nd ajunser[din nou la gimnaziu, Andrei scrisese o lung[scrisoare lui Z[treanu, deputat de Vla=ca, un bun prieten al s[u, care avea mare trecere la minister.

Toate au fost de prisos. Z[treanu era greu bolnav, nu putea s[ias[din cas[; iar c`nd a doua zi, dup[o a=teptare de dou[ceasuri]n anticamera plin[de postulan\i, Andrei p[trunse la ministru, g`ndul acestuia numai la p[surile lui nu era. Pe u=a opus[ie=ise nevast[-sa, care-i adusese vestea c[trei dintre persoanele poftite la pr`nzul diplomatic ce da]n acea sear[se scuzau c[nu pot veni; =i trebuia acum o nou[b[taie de cap de mai bine de un ceas pentru potrivirea locurilor fiec[ruia din comeseni.

Dup[ce a ascultat, mo\ind din cap =i sco`nd din c`nd]n c`nd ceasornicul din buzunar, descrierea dureroasei situa\ii]n care se g[sea Rizescu; dup[ce a ascultat surprinderea lui de a se vedea (dup[aproape opt ani de magistratur[,]n care nu a dat prilej de cea mai mic[pl`ngere]mpotriv[-i] retrogradat... “c[ci egalitatea]n grad a judec[torului de pace cu judec[torul de =edin\[nu]nseamn[nimic, domnule ministru; =i trecerea din capitala unui jude[, din tribunal, la o judec[torie de plas[e o adev[rat[retrogradare”... ministrul se sculase de pe scaun, pentru a-i da s[]n\eleag[c[n-avea vreme de pierdut, =i-i r[spunse c[singurul lucru ce putea face era acordarea unui concediu de zece zile,]n care s[se mute.

Ca la loviturile fizice care tocmai mai t`rziu dor, acum, la]ntoarcerea sa spre cas[, Andrei]=i da seama nu numai de groz[via situa\iei]n care]l punea acest[mutare, dar =i de c`t de singur =i de lipsit de sprijin era pe lume.

De c`teva ori proprietarul c[su\ei]n care locuia]l]ntrebasese protector are =i ce persoana cu trecere se interesa de soarta lui, =i la r[spunsul lui c[n-are pe nimeni, nenea Mache ar[tase o mirare, al

c[rei rost acum]l pricepea. +i acum mai pricepea c[toat[situa\ia la care ajunsese nu se datora at` t meritelor buneii sale purt[ri, c` t unor sprijine de care acum era lipsit. P` n[la sf` r=iirea studiilor =i pentru c[p[tarea]nt` iului loc]n magistratur[, avusese sprijinul boierului M[rescu; de la ruperea leg[turilor cu acesta, avusese sprijinul anonim al persoanelor influente din ora=ele prin care trecuse =i care-l priveau cu dragoste,]n vederea c[s[toriei vreunei fete din neam. Acum]=i da seama pentru ce oamenii, care p` n[atunci erau plini de bun[tate c[tre d` nsul,]i ziceau “Andreia=”,]ndat[dup[c[s[torie]i ziceau cu r[ceal[=i cu ceremonie “domnule Rizescu”...

+i acum ce era de f[cut? Ce era de f[cut? Iarn[... afar[ningeaa cu viscol. S[-=i lase nevasta =i copilul =i s[plece la Urziceni? Dar se putea? A! toate le pusesse la socoteal[]n planurile de viitor ce adesea]=i f[urea cu Elena: economiile de f[cut deocamdat[]n a=teptarea]naint[rii ce nu putea s[]nt` rzie prea mult, c[ci avea s[se puie pe munc[, s[scrie articole interesante care aveau s[-i fac[un nume]n lumea judec[-toreasc[; =i atunci c` nd o ajunge pre=edinte =i, cine =tie? poate consilier la o Curte]ntr-un ora= mare, unde copilul ar fi putut... a! numai putin\aa unei re]ntoarceri]napoi nu le tr[snise prin minte.

Dup[cinci zile de fr[m` nt[ri, =i-a dat demisia.

De p[rerea asta fuseser[doctorul Georgescu, Antonescu, Amedeu Niculescu, un avocat t` n[r din baroul local, b[iat bun, prieten al lui Andrei, care-l asigura c[-=i va c` =tiga leafa cu avocatura, =i Caselli. Bietul italian! Cum amenin\aa cu pumnul spre Bucure=ti, unde era ministrul: “a, bruta!” =i cum se ruga de Andrei s[nu plece, s[r[m` ie: “*zé sérais oun homme perdou*”.

Numai nenea Mache fusese contra acestei hot[r` ri. De c` teva ori se amestecase]n chibzuielile lor.

Nu era bine s[-=i dea demisia din magistratur[. Mai bine s[se duc[acolo, s[a=tepte vremuri mai bune, s[scrie articole de drept, =i mai ales, mai ales, s[-=i caute un protector puternic...

— Ascult[-m[pe mine, eu sunt om b[tr` n =i am]mb[tr` nit]n lumea asta a tribunalului. Dumneata nu faci de avocat! Avocatul, mai

ales]ntr-un or [=el d-astea micile, va s[fie =mecher, =iret, =i la dumneata =iretenia ca la mine]n palm[. Nu te v[z eu? dumitale]\i plac altele: cititul, vioara, habar n-ai de lumea =i de chichi\ele ei... Afar[numai dac[nu vrei s[mori de foame.

— Ei bine, dar [ilal\i cum tr[iesc?

— Care [ilal\i? P[i]\i-i num[r pe degete. Sunt vreo cinci care c`=tig[parale mai bune cu afacerile dec`t cu avoc[tura; dar ca [=tia n-o s[ajungi niciodat[pentru c[n-ai nici situa\ia lor politic[, nici firea lor, nici nu]ncepi]n condi\iile]n care au]nceput-o ei. E! c`nd au]nceput avoc[tura Vineanu =i Berlescu, nu erau aici]n ora= dec`t doi avoca\i, =i [ia practican\i, f[r[titlu. Azi sunt treizeci; vii =i dumneata al treizeci =i unulea... Afar[de Vineanu =i Berlescu mai sunt Bene=, Urziceanu =i Amedeu, care c`=tig[ceva; [ilal\i abia dac[]=i c`=tig[p`inea de toate zilele; =i bag[de seam[, nu e unul din [=tia care s[n-aib[ca dumneata nici o alt[stare, nici leg[turi de rudenie]n ora= =i]n jude\. +i s[mai =tii de la mine: clientul nu vine la avocatul cinstit care =tie carte =i care vorbe=te frumos; se duce la [l care =tie c[are trecere. Uit[-te dumneata la Berlescu. S[zici c[e vreun om]nv[\at? Nu e. Cum vorbe=te, l-ai auzit; la fiecare zece vorbe “[... [“...”, dar n[p[desc clien\ii la el, c[=tie c[e tare =i mare.

Antonescu]l]ntrerpuse]ntr-un r`nd:

— Ia las[, nene Mache, c[prea vezi toate alea negre. D-aia]\i zice lumea “inim[rea”.

— A=a? prea bine.

}=i s[ltase tartanul pe umeri =i plecase, dar numaidec`t se]ntorsese ca s[adauge cu un glas plin de duio=ie:

— Numai Dumnezeu =tie c`t m[m`hne=te pe mine g`ndul plec[rii dumneavoastr[. De c`nd sunt, n-am avut chiria=i mai de isprav[. }mi pl[ti\i =apte sute de lei pe an =i pe deasupra muzic[, alinare; dar nu faci de avocat, nu; ar fi p[cat de firea =i de inima dumitale.

*

Au trecut mai bine de cinci ani de la]nscrierea lui Rizescu]n barou.]n vremea asta copilul a crescut =i e — nu numai pentru ochii lui

de p[rinte, dar pentru to\i c`vi]l cunosc — cel mai dr[gu\ copil ce s-a v[zut vreodat [; frumos ca un]nger, av`nd chipul Elenei, cu p[rul cre\, numai inele castanii, o frunte bombat [sub care sclipesc doi ochi negri, cu gene lungi, cu albul vioriu; =i e a=a de]n\elept, a=a de cuminte. Avea dreptate doctorul Georgescu c`nd zicea c[]ndeletnicirile mamei din timpul sarcinii se mo=tenesc de copil. Abia la toamn[o s[]mplinesc [=ase ani =i c`nt[la pian cu m`nu\ele lui — s[te]nchini ca de o minune, nu altceva. C`nt[=i la patru m`ini cu Elena =i, cu drept cuv`nt, c`nd]l vede Caselli strig[: “*Un zegundo Mozart, ve lo dico io!*”

Tot p[rintele]=i iube=te copilul, dar pu\ini a=a ca Andrei. Da, Radu lui, al c[rui nume]l pronun\ [cu evlavie, e pentru el toat[fericirea, toat[m`ng`ierea, “toat[n[dejdea lui de mai bine”, =i ce ad`nc[]nr`urire a avut asupra]ntregului s[u suflet copilul [sta...

Acolo,]mprejurul patului lui,]mprejurul rug[ciunii lui de fiecare sear[: “Doamne sfinte =i=ndurate, vars[-i marea bun[tate peste noi cei umili\i”, zis[cu m`nu\ele]mpreunate =i cu ochi=orii ridicavi]nspre icoane — acolo =i-a reg[sit Andrei toat[m`ng`ietoarea credin\ [pierdut[]ntr-o vreme. +i acum, cu ad`nc[convingere spune lui Antonescu =i doctorului:

— Crez, da, crez]ntr-o con=tiin\ [a]ntregii lumi. C`nd vezi armonia =i echilibrul [sta admirabil din tot universul, ce te poate]ndrept[]s[-i t[g[duie=ti o con=tiin\ [? Ce e]n creierul nostru? Azot, c[rbune, fosfor, mai =tiu eu? =i elementele astea ajung ca s[produc[con=tiin\ a noastr[, de existen\ a c[reia nu ne]ndoim. Dar de azot, de c[rbune, de fosfor =i de toate celelalte elemente din care se compune creierul nostru e plin universul, =i cine poate afirma cu siguran\ [c[combinarea lor numai sub form[de creier omenesc poate produce o con=tiin\ [? Chiar]n organismul nostru sunt parc[mai multe con=tiin\ e. Dumnezeu spuneai, nene doctore, c[dac[-i]ntr[o]eap[]ntr-un deget =i o la=i, se formeaz[acolo puroi, care roade pielea, o sub\iaz[, o crap[=i iese cu el =i]eapa, c[dac[e prea ad`nc intrat[=i n-o poate goni, se formeaz[un =an\, care]ncearc[s[despart[restul corpului de partea rea, parc[ar fi acolo o minte =i o putere care lucreaz[cu scop — =i

c`nd mintea =i puterea de-acolo nu-=i pot ajunge scopul, atunci intervine mintea =i puterea organismului]ntreg =i taie cu cu\itul r[ul. Tot a=a =i]n lumea asta, avem fiecare mintea =i puterea noastr[, =i, dac[nu le]ntrebuin\[m]ntr-un anumit scop, crez, da, crez cu toat[t[ria c[intervine o minte =i o putere mai mare...

Nu e m`hnire pe care s[n-o goneasc[din sufletul lui Andrei o raz[din ochii frumo=i =i senini ai copilului, =i simte c[parc[i se tope=te inima dintr-]nsul c`nd]l aude zic`ndu-i cu duio=ie: "T[iticule, dac[e=ti sup[rat =i te doare capul, s[-\i c`nt eu ceva, ca s[-\i treac[".

]n copilul lui o s[tr[iasc[el via\a curat[=i fericit[pe care n-o poate tr[i]n el]nsu=i...

Antonescu =tia ce o s[ajung[copilul acesta: naturalist;]l vedea el dup[apuc[urii; =i e drept c[avea un spirit de observa\ie nemaipomenit. C`nd nu era]n cas[, era dup[nenea Mache la g[ini ori la flori, pe care nu se mai s[tura admir`ndu-le,]ntreb`nd pe b[tr`n=i]ntreb`ndu-l iar de fiecare lucru, s[nu-i r[m`ie nimic neexplicat. Ceasuri]ntregi sta cu ochii a\inti\i la cuibul de sub strea=in[, urm[rind r`ndunica cum pleac[=i cum se]ntoarce.

]ntr-o sear[,]n amurg, Antonescu]l g[sise privind cu mare luare-aminte spre turnul bisericii de al[urii.

— Ghici, nene Alexandre, ce fac ciorile alea de pe crucea bisericii?

— +tiu eu? Stau.

— Dar de ce st[?

— Ca s[se odihneasc[.

— Nu, st[la p`nd[!

— La p`nd[?

— Da, st[la p`nd[dup[c[r]bu=i. Uite-o! Uite-o!

]n adev[r, o cioar[se ridicase =i urm[rea un c[r]bu= pe care l-a prins chiar deasupra lor.

Cea mai mare fericire a copilului era s[-l duc[Antonescu la gimnaziu la laborator, ori s[-i spuie]ntr-o zi la ce slujesc p[s]rile,]ntr-alta la ce slujesc florile; =i-\i venea s[-l m[n`nci]n s[rut]ri de seriozitatea cu care apoi povestea lui Andrei cele]nv[\ate de la unchiu-s[u:

“T[ticule, mi-a spus nenea Alexandru azi ceva, care n-a= fi crezut niciodat[! Mi-a spus c[furnicile...”

Cu un copil at`t de dr[g]la=, cu o nevast[frumoas[, bun[=i cuminte, ce via\ fericit[ar fi putut tr[i Rizescu dac[—]n anii trecu\i de la]nscrierea lui]n barou — fiecare zi n-ar fi venit cu]nv[\(m`ntul ei, pentru a-i plivi c`te o iluzie =i pentru a-i dovedi temeinicia prezi- cerilor lui Mache Petrescu, c[nu face de avocat.

Din cele v[zute de el]nsu=i, din cele povestite de nenea Mache =i din criticile reciproce ale confra\ilor a f[cut cuno=tin\va absolut[a tovar[=ilor s[i de avocatur[=i a tainelor acestui me=te=ug.

Azi nu-i mai r[m`ne nici o nedumerire.

Acum =tie c[lumea avoca\ilor e]mp[r]it[]n dou[tabere aproape egale, organizate milit[re=te, av`nd]n cap una pe Vineanu, cealalt[pe Berlescu, “mari electori”, r`nd pe r`nd, satrapi atotputernici]n jude\, dup[cum e la putere partidul unuia sau al celuilalt — am`ndoi]nc[rca\i de procese.]mprejurul lor sunt grupa\i actualul =i viitorul senator, actualul =i viitorul prefect, actualul =i viitorul avocat al satului, actualul =i viitorul ajutor de primar; iar mai jos de cei cu grade vin solda\ii simpli, avoca\ii care abia]=i c`=tig[p`inea zilnic[, f[c`nd parte dintr-o tab[r[sau dintr-alta, dup[cum]i pov[\uiesc interesele prezen- tului sau n[zuin\ele viitorului. M[sura dup[care]n[untrul celor dou[tabere sunt convenite gradele e capitalul politic pe care-l reprezint[, fie]n virtutea abilit[\ii, fie]n virtutea rudeniei, cu un num[r]nsemnat de voturi.

Pe =efi]i cunoa=te acum bine. Sunt unele deosebiri]ntre am`ndoi.

Vineanu e un om simpatic, diplomat, insinuant, foarte muncitor, ad`nc cunos[tor nu numai al codului, dar al tuturor regulilor “de tactic[=i de strategie”, cum zice adesea; amoretat de meseria de avocat, a=a de amoretat,]nc`t]ncurc[turile,]n care a b[gat pe mul\i, de dragostea artei, i-ar fi zdruncinat clientela, dac[n-ar fi avut — pentru ca s[=i-o poat[p[stra — pe de o parte sprijinul situa\iei politice, pe de alta o putere de robire pe care o avea]n ochi,]n vorb[=i]n]nf[\i=area de patriarh pe care i-o da barba lui lung[=i alb[.

Pe c` t de explicabil[p[rea lui Andrei ajungerea la situa\ia de =ef a lui Vineanu, pe at` t]i p[rea de ne]n\eleas[=efia lui Berlescu.

]i povestise nenea Mache c[era furnizorul de procese grase]n timp de opozi\ie al lui Stavrescu, care niciodat[nu lipsea din minister c` nd venea la putere partidul din care f[cea parte Berlescu, =i c[gra\ie creditului deschis de Stavrescu a ajuns aici — totu=i nu-i intra]n cap cum un]ntreg jude\ putea primi =efia unui om ignorant, netalentat, batjocoritor, cinic, f[r[alt[]nsu=ire dec` t o =iretenie f[r[margini, care se citea c` t de colo]n iu\eala mi=c[rilor,]n figura sp` natic[, cu b[rbia ascu\it[, cu buze sub\iri, cu ochii ascun=i dup[ni=te ochelari negri, care]i dau o]nf[\i=are des[v` r=it[de scamator.

Cur` nd a trebuit s[se]ncredin\eze c[, afar[de doi-trei tineri naivi, =efi, cadre =i solda\i, to\i aveau]n comun lipsa de orice alt[cultur[dec` t a codului, de orice alt[preocupare dec` t a afacerilor =i a politicii militare, de orice alt[aspira\iune, de orice alt ideal dec` t al c` =tigului =i al parvenirii.

Cum n-are dec` t foarte rare procese, are vreme s[cugete la cele ce vede =i aude — =i cu propria experien\[pe care a f[cut-o]n fiecare zi, =i cu ajutorul lui nenea Mache,]=i d[acum seama de tot mecanismul ma=inii care]mparte dreptatea.

Acum pricepe. E limpede.

Zece la sut[din dreptatea pe care are s-o]mpart[un judec[tor e]ngr[dit[de articole de lege, =i acelea]nc[t]lm[cite]n zeci de feluri — restul e][sat la “suverana lui apreciere”.

Aici cere dreptatea un om dibaci, priceput, me=ter, care are sub m` na lui toat[oc` rmuirea jude\ului, care n-are dec` t s[]ntind[m` na s[sune la telefon, ca s[dea porunci tuturor primarilor =i notarilor; dincolo judec[un om care n-are nici experien\[, nici timpul, nici putin\ a de a pricepe dedesubturile pricinii, dar care cunoa=te atotputernicia celui care-i cere dreptatea.

Zilnic vede acela=i tablou: de o parte Vineanu ori Berlescu, ori Bene=, c` teodat[doi; la spatele lor clientul, de care se mai intereseaz[=i primarul sau preotul, care st[pe banca din fundul s[lii; de partea

cealalt [un avocat ne]nsemnat, at`ta avocat a putut pl[ti nenorocitul tren\ros, care a=teapt[cu privirea aiurit[dreptatea de la boierii care judec[cu crucea pe mas[. +i procesul se pledeaz[; cu at`ta me=te=ug din partea]mpil[torului, at`t de slab din partea celui]mpilat,]nc`t nimeni nu se]ndoie=te de dreptatea hot[r`rii, dec`t cel care a c`=tigat-o.

De c`teva ori refuzase procese care i se p[ruser[cu neputin\ de c`=tigat, procese]n care]ns[=i partea m[rturisise]naintea judec[torului de ocol dreptatea protivnicului — =i apoi asistase la c`=tigarea procesului]naintea tribunalului. Da, m[rturisirea era anulat[pentru un vi]u de form[: Vineanu asigura pe judec[tori c[“suverana lor apreciere scap[de sub controlul casa\iei”. +i iac[a=a,]mpricinatul trecea pe l`ng[d`nsul r`z`nd: “Ziceai c[n-o s[c`=tig, domnule Rizescu” — =i se g`ndea c[]st]mpricinat are s[spuie]nt`mplarea]n sat la d`nsul: iar ca s[puie v`rf zdruncin[rii credin\elor lui, cinci-sprezece avoca\i care erau de fa\]nt`mpinau cu hohote de r`s cinica zeflemea a lui Berlescu: “Procese drepte poate s[c`=tigate orice dobitoc. Meritul e s[c`=tigi procese nedrepte. Aud?...”

Avea dreptate nenea Mache: nu, nu f[cea de avocat! P`inea cea de toate zilele pe care abia o c`=tiga]l costa prea mult[fr[m`ntare =i prea mult[sil[de el]nsu=i =i de toate. Pe l`ng[pricinile din afar[care-i produc dezgustul astei meserii sunt =i pricini din]ntru. Mo=tenise de la tat[-s[u o inim[bun[, iubitoare de frumos =i de adev[r. Ajutorul b[nesc al boierului M[rescu, scutindu-l de nevoia de a munci spre a =i c`=tiga existen\,]i dase putin\,a de a =i cultiva talentul la vioar[=i de a =i]mpodobi mintea cu cuno=tin\,e frumoase, dar]l]mpiedicase de a cunoa=te realitatea vie\ii; =i acum era silit s[munceasc[pentru c`=tigarea ei,]ntr-o lume]n care]nsu=irile lui suflete=ti nu erau de nici un folos, monede f[r[curs]n pia\.

Ce caut[el]ntr-o meserie]n care]nsu=irea de c[p[t`i era =iretenia?

Ce n-ar da s[poat[re]ncepe]nv[\tura altei meserii! A! dac[ar fi putut b[nui —]n vremea c`nd, dup[]ndemnul st[ruitor al M[rescului, se hot[r`se s[]nve\,e Dreptul — am[r[ciunea sufleteasc[=i dezgustul

de care se sim\ea acum]necat, ar fi primit mai bucuros s-o curme cu]nv[\[tura =i s[urmeze meseria simpl[, dar curat[=i cinstit[, a dasc[lului Rizea,]n strana bisericii din Pite=ti...

Adeseori vorbea cu ai lui:

— M[mir c[nu pricepi dumneata, un om a=a de inteligent. Dar nu e meserie care s[-\i produc[fr[m`nt[ri suflete=ti =i care s[te sileasc[la scamatorii cu propria ta con=tiin\[, ca asta. Nu e meserie care s[-\i produc[at`tea indign[ri. S-o compar[m cu meseria dumitale de doctor. Ai]n fa\va dumitale un bolnav. Dac[i-ai ghicit boala, dac[ai fost chemat la timp, dac[organismul bolnavului nu e cu des[v`r=ire pr[p[dit =i dac[]i dai doctoria prescris[de =tiin\[, se produc]n organismul lui reac\ii, opera\ii chimice c`rmuite de legi statornice, =i bolnavul se vindec[. A=a e?

— A=a, r[spunde doctorul Georgescu.

— E! la meseria noastr[nu e a=a. Vine un om la mine cu o pricin[. Are dreptate, dreptate evident[=i absolut[.]i studiez procesul, adun jurispruden\[, doctrin[, i-l pledez c`t se poate de bine. Ar trebui s[c`=tig; =i cu toate astea]l pierz; pentru ce? pentru c[aici hot[r`rea judec[torului nu se produce, ca]n cazul dumitale, dup[o lege fizic[, statornic[, ci depinde de voin\va lui liber[, pe care, ca s-o cuceresc, nu e destul s[am dreptate =i s[i-o fac evident[; mai]mi trebuie =i altceva, pe care nu-l am =i-l are protivnicul meu, care-mi t[g[duie=te dreptatea.

— Bine, sile=te-te =i c`=tig[acest *altceva*, zicea Antonescu.

— Cum?

— Adapt`ndu-te la mediu, \i-am mai spus-o.

— }mi pare r[u de dumneata, nene Alexandre!... Aduce\i-v[aminte de afacerea lui Manolescu. +ti\i c`t[dreptate avea. Am studiat =i am pledat procesul c`t nu se putea mai bine. L-am pierdut! +i =ti\i pentru ce. V-am spus cum am]nt`lnit pe Berlescu duc`ndu-se]n sus cu o tr[sur[]n ziua pronun\rii hot[r`rii; v-am spus cum am]ntrebat pe birjar unde-l dusesse =i cum mi-a r[spuns c[]l dusesse la judec[torul de =edin\... Se poate ceva mai revolt[tor? Se poate altceva care s[te duc[cu indignarea p`n[la grani\ele nebuniei? +i bag[de seam[,

clientul [la nu mai vine la mine c` t o fi, =i p[\ania lui, pe care o s-o istoriseasc[tuturor, face ca nici al\ii s[nu-mi vie. +i are dreptate, bietul om. El n-a venit la mine ca s[-mi asculte pledoaria, el a venit ca s[-i c` =tig pricina =i i-am pierdut-o!

— *Ma il a raison il povero ragazzo*, zicea Caselli.

— Negre=it c[am dreptate. Caut]n zadar ceva analog, care s-ar putea]nt` mpla]n meseria unui doctor. A! uite:]nchipuie=te-\i pe un prieten, pe un frate, care \i-e drag ca ochii =i pe care-l cau\i de o ran[primejdiaos[.]l]ngrije=ti,]l speli,]l pansezi, =i merge spre bine. Deodat[vezi c[rana se agraveaz[. Tai, raclezi, cauterizezi, iei cele mai riguroase m[suri de antisepsie... zadarnic!]i e r[u, m` ine mai r[u, poim` ine =i mai r[u. Te sile=ti, te zba\i, te fr[m` n\i =i sim\i c[-l pierzi, f[r[ca s[po\i pricepe pricina r[ului =i... deodat[descoperi c[]ngrijitorul bolnavului, c`nd pleci dumneata de l`ng[el, dup[ce i-ai sp[lat rana, i-o infecteaz[dinadins cu puroi de la altul. Spune-mi dac[nu \i-ar veni s[-l ucizi... C` t despre chestia adapt[r]ii la mediu, ce pretinzi dumneata, nene Alexandre? c[putin\ a de a te adapta mediului e o dovad[de superioritate?

— Da.

— Ba nu.

— Ba da!

— Ba nu! Adaptarea la mediu e o condi\ie de existen\[la care se supun orbe=te plantele =i animalele inferioare. Cu c` t o fiin\[e mai sus pe scara vie\uitoarelor, cu at` t caut[s[se dezrobeasc[de sub greutatea acestei nevoi. Omul seac[b[\ile; omul spintec[mun\ii =i scobe=te tuneluri; omul prime=te s[fie schingiuit =i zice: “*epur si muove!*”, omul pune m` na pe bici =i gone=te zarafii din templu. Omul transform[mediul.

— Dac[poate, dac[nu...

— A, nu! pentru stima pe care \i-o port, te rog s[nu-mi mai spui vorba asta ...Pe urm[e altceva care m[... =tiu eu?... e g`ndul c[permanen\ a tic[lo=iei sufletului omenesc e condi\ia existen\ei noastre.

— Aici n-ai dreptate, zicea doctorul. Tot a=a =i la meseria noastr[: permanen\va boalelor =i a durerii e condi\ia existen\ei noastre.

— Da, =i cu toate astea e o nuan\l. Mai]nt`i, durerea, vezi, are rostul ei, sluje=te la ceva]n lume; dar la ce poate sluji tic[lo=ia? Pe urm[, voi sunte\i chema\i s[alina\i, s[vindeca\i durerea, nu s-o exploata\i. Noi nu avem chemarea de a vindeca tic[lo=ia omeneasc[; dimpotriv[, o exploat[m. Uite, nu mai departe, alalt[ieri sear[— =tie =i nenea Mache, c[era de fa\ — mi-a venit un \[ran de la M`ndre=ti, \[ran chiabur, se cuno=tea dup[port. Avea a doua zi un proces la tribunal. }] dase]n judecat[frate-s[u, cer`nd s[]mpart[cu el cele dou[zeci de pogoane de p[m`nt r[mase de pe urma lui tat-su;]]]ntreb dac[-l recunoa=te de frate =i-mi r[spunde: “Da, mi-e frate, dar de ce s[se scoale tocmai acum, dup[optsprezece ani de la moartea taichii?” “P[i bine, zic, d-asta n-ai s[te pl`ngi dumneata. El st[p`ne=te ceva din avere?” “P[i cum? i-am dat un pogon.” “Are copii fratele dumitale?” “Are.” “C`i?” “+apte.” “Dar dumneata?” “Am =i eu doi.” Zic, “Bine, nu e p[cat, el cu =apte copii s[st[p`neasc[un pogon, =i dumneata numai cu doi copii s[st[p`ne=ti nou[sprezece? De ce nu vrei mai bine s[le]mpar\i cu el fr[\e=te? s[nu mai cheltui\i nici dumneata, nici el cu judecata, c[cost[o groaz[de parale. Mai bine ia-l, vino cu el la mine, s[v[fac un act de]mp[r\veal[, s[renun\e =i el la venitul p[m`ntului pe [i optsprezece ani, c[=ade r[u s[v[m`nca\i]ntre voi, fra\i ce sunte\i.” Dup[ce s-a g`ndit ni\el, a plecat, zic`nd c[o s[vie cu frate-s[u. Nenea Mache, care era de fa\, mi-a prevestit c[n-o s[mai vie, c[o s[-l duc[vreun samsar la altul =i o s[-i dea parale bune =i o s[-l aib[client doi-trei ani,]n care vreme o s[-i vie]n curte de treizeci de ori,]ntotdeauna cu m`na plin[de plocoane. +i a=a s-a]nt`mplat. Asta a fost alalt[sear[. Ieri l-am v[zut la tribunal cu Bene=. S[-l fi auzit cu ce t[rie t[g]duia fr[\ia lui frate-s[u, un nenorocit tren\[ros pe care de-abia se \inea zeghea: “Nu-l cunosc! nu e frate cu mine. E crescut de suflet de taical!” Procesul s-a am`nat peste =ase luni, ca s[-i dovedeasc[cre=tinul fr[\ia. Pe urm[l-am v[zut pe omul meu]ntr-un col[, se scobea de parale. A venit]n pragul camerei avoca\ilor, a f[cut

un semn cu capul. Bene= a trecut]n odaia de al[turi. L-am auzit cum]i zicea: “Las[, c[am s[\i-l aduc p`n[i-o ie=i p[rul prin c[ciul[, p`n[s-o lipsi”]; apoi s-a]ntors radios zornaind un fi=ic de patace... +i n-ar fi de mirare s[c`=tigel procesul. Cine =tie ce forme scap[din vedere frate-s[u]!...

Nu, nu face de avocat, avea dreptate nenea Mache.

+i ceea ce-l m`hne=te mai mult dec`t toate, mai mult dec`t grea\a nevoii de-a ie=i gr[bit dup[client =i de a se precupe\i pentru onorariu, e pierderea lini=tii =i a senin[t[\ii de odinioar[. Se simte nervos, sup[r[cios =i — ce e mai dureros =i mai dezgust[tor —]=i simte inima n[p[dit[de ur[=i de invidie, el care nu cuno=tea ce sunt aceste]njositoare patimi.

Purtarea fa\[cu d`nsul a lui Berlescu =i a pre=edintelui Z[rnescu i-a aruncat]n inim[s[m`n\la lor.

Z[rnescu — iat[unul care se adaptase grozav mediului, dac[el, omul bun de odinioar[, care]n vremea vie\ii la V[leni n-ar fi fost]n stare s[vateme pe nimeni, putea acum pe de o parte s[-l]ntrebe cu un z`mbet prietenos: “Ce mai faci, Andreia=-b[ie\=a=.”, iar pe de alt[parte s[-l loveasc[de c`te ori avea prilej.

Pe l`ng[pricinile ne]n\elegerii din trecut, au mai venit =i alte]mprejur[ri care au sporit-o.]ntr-o zi, Andrei pierduse un proces, a c[rui dreptate era v[dit[tuturor. Nemaiput`ndu=-i st[p`ni m`nia, strigase]n camera avoca\ilor: “{ =tia nu sunt judec[tori, sunt slugi!” Atunci se ridicase Vineanu, care-i fusese adversar:

— Nu e permis unui avocat s[se exprime astfel!

— Ce, nu e permis s[spui adev[rul?

— Adev[r-neadev[r, nu =tiu, dar eu]n calitatea mea de decan al baroului...

— Nu vreau s[=tiu!

— ...am dreptul s[observ pe avoca\ii care se exprim[necuviincios la adresa...

— Nu vreau s[=tiu!

— Am s[-\i dau avertisment!

— Pofitim!

Striga unul, striga =i celalt. }n dreptul u=ii se adunase lume, copi=tii din grefa de al[turi, arhivarul; =i de la unul la altul vestea ajunsese la Z[rnescu, care a chemat pe Vineanu s[-i istoriseasc[ce s-a]nt`mplat.

Se poate]nvelege ce indignare l-a cuprins, auzind c[“\`rcovnicul”]l f[cuse slug[, pe el, c[ruia venerabilul Vineanu, cu barb[alb[de patriarh,]i zicea]n =edin\[: “De c`nd avem distinsa onoare de a v[avea]n capul justiviei acestui jude\...”

D-atunci pornise]mpotriva lui Andrei cel mai sup[r[tor r[zboi. A! nu lovea cu sabia, s[se cunoasc[; dar]n fiecare zi]mpungea cu acul. +i are un judec[tor la]ndem`n[ni-te ace sub\iri-sub\iri, care nu las[nici cea mai mic[urm[. Acolo,]n cuptorul “suveranei aprecieri, care scap[oric[rui control”, coace judec[torul un cozonac mare, din care dac[n-o vrea s[]mp[rt[=easc[pe un avocat cu nici o firmitur[,]l las[pe drumuri; =i mai are un pre=edinte =i putin’a de a face s[fie v[dit pentru toat[lumea din sal[care avocat]i e drag =i care nu. Unul intr[la el de-a dreptul, altul va s[a=tepte: “Domnul pre=edinte e ocupat.” Pentru unul se g[se=te]n condic[orice termen cere: “Ce termen v[convine?”; pentru altul termenul vine la r`ndul condicii: “Optsprezece noiembrie”. “Domnule pre=edinte, optsprezece noiembrie vine peste =ase luni, =i omul n-are ce m`nca.” “Optsprezece noiembrie. Domnule grefier, strig[alt proces.” Unul e l[sat s[vorbeasc[]n lini=te, f[r[]nteruperi; poate s[fac[zeflemele la adresa adversarului, =i e ascultat cu]ncordare; cel[lalt e ascultat cu sil[, cu priviri aruncate]n tavan sau cu =oapte c[tre celalt judec[tor ori e]nterupt: “Veniv[la chestiune... trecevi peste asta, cunoa=tem... scurta\i... avem]nc[zece procese.” Unuia, m[car c[cere cuv`ntul pentru a treia oar[, i se d[cu politeve: “Poftiv[avevi cuv`ntul!”; cel[lalt dac[cere replica, i se]spunde scurt =i t[ios: “Tribunalul e luminat.”

+i iat[acum c[de purtarea pre=edintelui se molipsesc =i ceilal\i func]ionari.

Mai deun[zi Ilie=, ajutorul de gref[, c[ruia Andrei]i ceruse frumos

un dosar,]i r[spunde \ip`nd: “Nu se poate. Cite=te regulamentul grefei! La ora 3!”

A! ce val de s`nge v`j`itor]i adusese]n urechi r[spunsul [sta. { st Ilie= era ajutor de gref[=i]n vremea c`nd era el judec[tor — =i fiind prins]ntr-un r`nd c[sf[n\uia]mpricina\ii, se t`r`se ca o r`m[dinaintea lui Andrei, lu`ndu-i m`na]n m`inile lui ve=nic]n [du=ite =i rug`ndu-se s[st[ruiasc[s[nu-l dea afar[. +i uite acum cum]i vorbea. +i dac[se pl`nse]n camera avoca\ilor, era acolo =i Berlescu s[-i r[spund[: “Ai]nceput s[suferi de mania persecu\iei.”

Cinismul [stui om =i zeflemeaua ieftin[,]nt`mpinat[]ntotdeauna de hazul tuturor, sub care]=i ascundea cu at`ta me=te=ug nulitatea, scotea din fire pe Andrei. De c`te ori plecase de la tribunal nebun de m`nie. Acum]l cuno=tea perfect. +tia c[, de dou[ori ales]n parlament, nu deschisese o dat[gura s[spuie un cuv`nt despre p[surile celor care-l trimisese[acolo; c[pentru d`nsul deput[\ia nu era dec`t un prilej de ghe=efturi, ca afacerea indigenatelor =i a canaliz[rii ora=ului, de care vorbea]n =oapte toat[lumea. +i [st om necinstit, ignorant =i netalentat]l p[]lmuia]n fiecare zi cu o zeflemea care-l]njunghia]n inim[.

Adeseori, c`nd n-avea procese, venea cu c`te o carte la tribunal, cu g`ndul ca la plecare s[ias[undeva la c`mp =i s[citeasc[. Pentru Berlescu, Spencer era Laib[r =i Nietzsche era Ni\[: =i cum r`deau [ilal\i, c`nd]l]ntreba: “Iar ai venit cu Laib[r?”

Alteori, =tiind c[Andrei era]n odaia de al[turi =i poate s[aud[, zicea unuia dintre avoca\i: “M[, s[]ntrebi pe Rizescu, dac[zici c[e citit, s[ne spuie el nou[de ce fel de cire= erau tunurile lui Mihai Viteazu, de cire= dulce ori de cire= amar?” +i to\i se pr[p[deau de r`s.

Iac[azi. Andrei a pierdut un proces,]n care de cealalt[parte a pledat Berlescu, =i acum,]n camera avoca\ilor, istorise=te unuia c[la]nceput venise la el clientul lui Berlescu, dar c[-l refuzase v[z`nd c[n-are dreptate — =i]n hohote de r`s, care fac s[zb`rn`ie geamurile, Berlescu]i arunc[]n fa\ cu cinism:

— Tot aceea=i soart[aveai =i dac[erai de ailalt[parte.

=i iat [-l acum pe el, lini=titul, m[suratul de odinioar[, venind acas[ca un nebun =i sp[l`ndu-se pe cap cu ap[rece... ap[rece... ap[rece... ca s[-i goneasc[s`ngele care v`j`ie =i zv`cne=te]n urechi, pe c`nd Elena, speriat[,]l dojene=te:

— Andrei! Pentru numele lui Dumnezeu! E=ti de nerecunoscut!

Atunci se lini=te=te deodat[. Da, are dreptate Elena. A=a e. Uitase c[i-a f[g[dui s[nu mai vie a=a acas[, s[nu-i mai otr[veasc[=i pe ei, s[se]ntoarc[cu z`mbetul pe buze; =i trec`ndu-=i m`na peste frunte ca s[goneasc[cel din urm[rest de sup[rare:

— Vrei s[ie=im ni\el]mpreun[, s[ne plimb[m?

— Da, dar a venit adineauri o cucoan[b[tr`n[, care zicea c[are treab[cu tine. A spus c[se]ntoarce la =ase. Dac[vrei, a=teapt-o. Eu m[duc ni\el la Didi Urziceanu. Cum ispr[ve=ti, ia-l pe Radu =i vino de m[ia, s[mergem cu to\ii s[ne plimb[m.

— Bravo, viu neap[rat...

La =ase vine femeia. E o cucoan[b[tr`n[, usc[\iv[,]mbr[cat[]n negru, pe cap cu o bonet[de dantel[tot neagr[. Intr[, se a=eaz[jos =i]ncepe s[vorbeasc[cu voce bl`nd[=i duioas[, oprindu-se din c`nd]n c`nd:

— Uite la ce-am venit, coco=elul maichii. M[vezi, sunt b[tr`n[, neputincioas[... Am venit la dumneata c[am auzit c[e=ti un om cinsitit =i cu frica lui Dumnezeu... Eu n-am pe nimeni dec`t o nepoat[, fata fii-mii, care e la azil la Bucure=ti... Din pensia r[posatului, din ce-am mai c`=tigat =i eu cu cusutul, pe la unul =i pe la altul, =i din v`nzarea viei — c-am avut =i eu o vie, zestre de la p[rin\i, dar am dat-o c[mi-o culegeau vecinii =i nu puteam]ngriji de ea =i a=a, am pus =i eu deoparte, cocona=ul maichii, ban cu ban, Dumnezeu m[=tie cum, s[adun =i eu o zestre Viorichii, nepoati-mii, c`nd o fi s[se m[rite, s[nu fie silit[s[ia pe cine i-o ie=i-nainte... c[acum, vezi,]n ziua de azi, o fat[f[r[zestre, mai bine s[nu dea Dumnezeu — =i a=a, cu spargerile astea de se tot fac de la o vreme]n ora=, singur[cum sunt, mi-e fric[, Doamne fere=te! s[nu vie =i la mine... =i nu mi-e de via\la mea, dar mi-e de zestrea copil\ei...

— +i c`vi bani ave\i?]ntreb[Andrei.

— De! coco=elul maichii, banul se pr[se=te dac[nu-l risipe=ti... am dou[sprezece bonuri de c`te o mie... +i mi-a deschis =i mie capul unul =i altul c[la ce s[\in banii]n bonuri? De ce s[nu-i dau cu ipotec[, s[iau o dob`nd[de zece ori de dou[sprezece la sut[?... Dar tot mi-a fost team[s[-i dau, s[nu pierz zestrea =i viitorul fetei... +i acum am auzit de dumneata c[e=ti om cinstit =i cu frica lui Dumnezeu... +i d-aia am venit s[-i spui c[, dac[mi-ai g[si dumneata un loc bun =i sigur, i-a=da dup[vorba dumitale... +i nu degeaba; te pl[tesc, coco=elul maichii, cu ce m[-i]ndatora, =i dac[are coconi\va ceva de cusut, bucuros o ajut... +i v[z`nd pe Radu, care intr[]mbr[cat, gata de plecare: Aoleu! vin la maica,]ngera=ul maichii, ptiu! ptiu!... ptiu!... de c`nd sunt n-am v[zut a=a copil frumos.

— Bine, cucoan[drag[, zice Andrei, cu drag[inim[, o s[m[c[znesc s[-i g[sesc un loc sigur...

— Sigur, cocona=ul maichii, s[nu pierz viitorul fetei.

— +i c`nd voi g[si, te]n=tiin\ez. Unde stai dumneata?

— L`ng[B[r\ie, coco=elul maichii... o c[su\ mic[=i ro=ie. Zinca S[rd[reasa, m[cunoa=te domnul Mache.

— Prea bine.

— A=a. Bun[ziua. Dumnezeu s[te bucure de copila=. +i aplec`ndu-se s[mai s[rute o dat[copilul, plec[...

— Mergem.

}=i ia p[l]ria =i o pornesc...

Pe strada Salc`milor, copilul zice:

— T[iticule, uite m[mica, vine]ncoace cu un domn.

— Unde?

— Tocmai colo]n capul uli\ei.

Andrei nu vede bine de departe. Peste c`t[va vreme o vede =i el: vine iute-iute]nsol[it[... de cine oare?... a! de Bene=, colegul de avocatur[al lui Andrei.

S-au]nt`lnit drept]n poarta clubului.

— Bun[ziua, Andrei.

— Bun[ziua.

— Veneam din colo =i \i-am]nso\it cucoana, care ie=ea de la Urziceanu. A! Ce mai faci, domnule Radu? Nu-mi zici bun[ziua?

— Bun[ziua.

— Mi-a vorbit Caselli de tine. Cic[e=ti un muzicant =i jum[tate.

Copilul se uit[cu admira\ie la el. Ce elegant e! Haine civile, ghete fumurii, m[nu=i ro=ii, pardesiul cu c[ptu=eala de atlas pe m`na st`ng[, iar]n dreapta, baston cu m`ner de aur.

— +i unde v[duce\i?

— S[ne plimb[m ni\el afar[din ora=.

— E! petrecere bun[. S[rut m`na. La revedere.

+i]nv`rtindu-=i bastonul intr[]n club.

Andrei d[bra\ul Elenei =i o pornesc.

E acolo, la marginea ora=ului, o punte peste g`rl[, care duce]nspre vii. De-o parte =i de alta a drumului sunt s[lcii, anini mari =i tufi=uri dese]n care c`nt[privighetorile de la Pa=ti p`n[la]nceputul lui iunie.

— Ia auzi, m[mico, ce frumos c`nt[privighetorile — =i colo, =i colo, =i colo. Ai auzit cum a f[cut aia? Clings! Clings!

— Da.

Ajun=i pe punte, copilul arat[pe=tii care se v[d jos]n apa limpede ca sticla. Sunt sute. Unii stau]n loc fic=i, la supraf[a\, al\ii]noat[repede pe dedesubt, lic[rind ca ni=te sc`nteii argintii.

— Ia uite, m[mico! unul mare, colo. A! ce mare.

— Da, r[spunde Elena, f[r[ca s[se uite.

— Eleno, ia te uit[colo ce de nuan\e sunt]n dealurile alea. Civit, violet-]nchis, violet-deschis — =i c`te feluri de albastru! Uite albastrul [la din fundul z[rii, ca fumul de \igar[.

— Da.

— A! Dac[mi-o ajuta Dumnezeu s[c`=tig ceva parale]n lunile astea, s[nu intr[m]n vacan\la mare f[r[un ban, ca anul trecut, cum m-a= duce =i eu la vie la nenea doctorul, s[-mi d[ruiesc zece zile de repaus, de odihn[des[v`r=it[... des[v`r=it[...]

— Da.

- Dar ce ai tu? Nu \i-e bine? Ai ceva.
- M[doare capul. Am stat acolo la Urziceanu l`ng[ni-te st`njenei, care miroseau a=a de tare,]nc`t m-a apucat capul]ngrozitor...
- Vrei s[ne]ntoarcem acas[?
- Ba nu, mai bine s[ne plimb[m...

*

Printre avoca\i erau doi]nscri=i]n barou]n urma lui Andrei, b[ie\i tineri, f[r[experien\[, pe care Andrei]i privea cu sentimentul cu care te ui\i la un portret al t[u]nsu\i de c`\iva ani]n urm[. Unul din ei e Titu Vasilescu, cu care pleac[acum de la tribunal.

— Mergi spre cas[, domnule Rizescu?

— Da.

— Mergem]mpreun[.

+i iat[-i merg`nd al[turi.

— Z[u! ce dreptate ai dumneata, domnule Rizescu, c`nd zici c[\i-e sil[de meseria asta. M[uit la noi cum st[m diminea\a pe sala tribunalului, ca t[ietorii de lemne la Bucure=ti pe pia\a Sf`ntului Gheorghe, a=tept`nd s[ne pice un]mpricinat]n m`n[... S[stai s[te cer\i cu samsarii care forfotesc de colo p`n[colo =i]ntind clien\ii de m`nec[.

— A=a e! r[spunde Andrei.

Dup[o t[cere, Vasilescu zice:

— Am v[zut azi ceva!...

— Ce?

— Marinescu a f[cut azi un act, prin care nevasta vindea b[rbatului ni-te p[m`nt. L[sase actul pe mas[. Din]nt`mplare mi-am aruncat ochii pe el. V[z: v`nz[toarea: Maria P Diaconescu; cump[r]tor: P Diaconescu. C`nd a venit s[-=i ia h`rtiile]l]ntreb: “Sunt rude p[r\ile din actul acesta?” Zice: “Da, e nevast[-sa.” “P[i, zic, actul e nul, nevasta nu poate s[v`nz[b[rbatului.” Ei ce crezi c-a f[cut?

— Ce?

— Zice: “Ti! bine c[-mi atr[se=i aten\ia. M[duc s[-l dau judec[-

torului de instruc\ie, c[el nu pretinde s[-i cite=ti actul dac[p[r]ile =tiu carte, =i n-o s[bage de seam[.] +i a b[gat actul.

— Ei a=i!

— Pe onoarea mea!

Dup[o nou[pauz[, Vasilescu urmeaz[:

— +tii care mi se pare mie [l mai imoral dintre to\i?

— Berlescu?

— Nu, Bene=. Las[c[are]n permanen\[trei samsari. Bine, a= mai]n\lege s[se slujeasc[de samsari un]ncep[tor, dar el, om cu stare, fost prefect... las[c[l-am auzit de nu =tiu c`te ori]nfrico=`nd pe martorii protivnicului =i]nv[\`ndu-i ce s[spuie... dar chiar]n afar[de meseria avocaturii... Moral lucru e s[intri]n casa omului, s[profi\i de prietenia lui, ca s[-i furi cinstea =i]nc[s[te =i lauzi, cum face el cu V[leanu?...]mi spunea Pan\ u mijloacele perfide pe care le]ntrebuin\ a ca s[]ntoarc[capul veri-sii. I le-a spus chiar ea. Zice c[oriunde o]nt`inea]i =optea: “Unei femei tinere =i frumoase]i trebuie un cadru demn de tinere\ea =i de frumoase\ea ei. Virtutea e o calitate negativ[...” Alt[dat[]i zicea: “Lumea tot vorbe=te c[...”

A! poate s[spuie de-acu Vasilescu ce-o vrea, c[tot nu-l mai aude Andrei. Ajun=i la o r[sp`ntie,]i]ntinde m`na:

— La revedere.

— Ziceai c[mergi acas[.

— Mi-am adus aminte c[trebuie s[merg]ntr-un loc.

+i plec[. Unde? Nici el nu =tie. A=a,]nainte... unde-o fi... unde-o nimeri ...ah! numai de-ar fi un loc unde s[-i piar[din minte g`ndurile chinuitoare care-i sfredelesc creierii... E cu neputin\[! Elena lui la care se]nchin[ca la o icoan[! Mama lui Radu!

— Ei! Ei! p[ze=te, p[ze=te! strig[c`t poate un birjar, care numai printr-o minune nu-l calc[.

A! acum]=i explic[distrac\ia ei de alalt[ieri, c`nd s-au plimbat pe puncte, dup[ce i-a]nt`nit]mpreun[! +i nu e o s[pt[m`n[de c`nd la sindrofia de la c[pitanul Toporanu ea era la pian, iar el]i]ntorcea foile

notelor, aplecat peste d`nsa. Tic[losul! Desigur =i ei]i c`nta]n urechi acela=i c`ntec: "Virtutea e o]nsu=ire negativ[..."

Ce nedrept e]n presupunerile lui. Dac[ar =ti el]n ce chip demn =i hot[r`t Elena a t[iat lui Bene= orice n[dejde, chiar atunci,]n ziua]n care i-a]nt`lnit]mpreun[. Dac[ar =ti c[nelini=tea ei din ziua aceea era pricinuit[numai de indignare =i de sfor`[rile pe care le f[cea s[nu-i spuie lui nimic, ca s[nu-i sporeasc[nemul`umirile... Dac[ar =ti toate astea poate n-ar suferi chinul care-l face acum s[]ntinz[c`t poate de gulerul care-l str`nge de g`t,]l]n[bu=e. Cu toate c[, mai =tii?]mpotriva astei otr[vi nu e leac. Atunci =i-ar zice: "Da, a rezistat acum, dar o s[poat[rezista totdeauna?" Acum]i r[sun[]n urechi cuvintele lui Bene=, auzite de at`tea ori]n camera avoca`ilor: "Femeile sunt ca perele: toate cad, totul e s[=tii s[le culegi la vreme", ori: "Dac[o femeie r[m`ne cinstit[, e c[sau e prea proast[, sau nu e deloc ajutat[de]mprejur[ri."

+i ce rost avea s[-i vorbeasc[Vasilescu de nevasta lui V[leanu =i de vara lui Pan`u, dac[nu ca s[-i deschiz[lui ochii? +i iat[c[lucruri c[rora nu dase odinioar[nici o luare-aminte iau acum o]nsemn[tate]nsp[im`nt[toare. Acum]=i aduce aminte numele tuturor femeilor de care se vorbe=te c[au avut leg[turi cu Bene=... Compar[]mbr[c[-mintea lui simpl[cu elegan`a des[v`r=it[a celuiilalt, st`ng[cia — pe care i-o d[miopia =i neaverea lui — cu gra`ia =i siguran`a pe care o dau mi=c[rilor lui Bene= averea =i con=tiin`a izb`nzilor lui. Cu ce gentile=e =tie el s[ofere =ampaniecucoanelor la cofet[rie =i cu ce lini=te =tie s[se scoale de la masa de c[r`i la care a pierdut c`teva sute de lei...

Dar]ncet-]ncet, aerul curat, plin de miros de sulfin[,]n care umbl[de mai bine de un ceas, primene=te s`ngele, gone=te otrava,]l lini=te=te,]i aduce g`nduri bune. Nu, e o nebulie! Ce? nu cunoa=te el mintea s[n[toas[=i inima cinstit[ale Elenei? Nu e cea mai bun[mam[ce se poate]nchipui? Nu! ochii]ia frumo=i =i limpezi, care nu au alt[pereche pe lume dec`t ochii lui Radu, nu pot s[]n=ele niciodat[.

Ceasurile sunt aproape opt c`nd se]ntoarce acas[, unde pe banca

de la poart[]l a=teapt[+erb C[lug[reanu, un \[ran chiabur din C[rbuneni.

— Iar pentru afacerea aia ai venit?]l]ntreab[Andrei.

— Da, r[spunde omul.

— |i-am mai spus o dat[c[nu se poate. P[m`ntul nu e al dumitale, e al copiilor, =i nu po\i s[-l ipotechezi dumneata.

— Dac[vre\i Dumneavoastr[, se poate, domnule Andrei, =i pl[tesc bine.

— Haide, haide! \i-am spus: nu se poate! r[spunde, Andrei intr`nd]n curte =i]nchiz`nd poarta.

Sub bolt[]l a=teapt[Elena,]ngrijat[.

— Unde ai fost?

— M-am plimbat spre via lui nenea doctorul. Ce frumos era.

}=i s[rut[copilul, o s[rut[pe ea, str`ng`nd-o cu putere la piept =i silindu-se s[]ntoarc[]napoi un suspin care i se urc[]n g`tlej.

— Iar te-ai sup[rat la tribunal? zice Elena.

— Nu, z[u nu, r[spunde el vesel.

Dar Elena simte =i]i zice: “Bietul b[iat; nu mai vrea s[ne am[rasc[=i pe noi istorisindu-=i neajunsurile”, =i juc`ndu-se cu m`na]n p[rul lui:

— Las' c[am s[-\i c`nt ceva frumos dup[mas[, s[-\i treac[...

— Da, s[-mi c`n\i...

— T[ticule, s[-\i c`nt eu ceva care-\i place \ie. Am]nv[\at-o]ntr-adins pentru tine. +tii, partea aceea din *Cavaleria*: “*Voi le sapete o! mama...*”

*

Au trecut dou[luni, dou[luni lungi, lungi, nesf`r=ite.

]ndoiala d-at`tea ori batjocorit[=i gonit[, dar]ntoars[tiptil pe c[i piezi=e]n nop\ile de nesomn, pune acum st[p`nire pe sufletul lui cu brutalitatea =i cu cruzimea unui cuceritor. Rezerva lui Bene= fa\[cu Elena, v[ditat lui ferire de a vorbi cu d`nsa, el care mai]nainte, de c`te ori]i]nt`lnea, trecea strada ca s[le str`ng[m`na — iau acum]n

mintea lui]n\elesuri chinuitoare. Teama de a nu jigni pe Elena]l]mpiedic[de a-i cere ei]l[murirea acestei schimb[ri; iar ea pune nelini=tea lui]n socoteala lipsei de procese, care-i face s[intre]n vacan\a de peste c`teva zile mai s[raci ca oric`nd.

Ce tic[los vierme e gelozia, dac[poate]sa]n sufletul so\ului unei femei cinstite =i bune ca Elena veninul g`ndurilor care-l]mpiedic[acum s[]nchid[ochii, venin care-i aduce p`n[=i]n gur[un gust coclit, ca de otrav[! Nu-i erau lui de ajuns zbucium[rile din afar[, de la tribunal? Nu mai departe, ieri, pe c`nd vorbea cu unul, se]ntorsese Berlescu =i-i zisese: "Eu m[mir ce cau\i aici dac[nu-\i place avocatura. De ce nu te faci sub=ef la muzic[? O sut[cincizeci de lei pe lun[,]ia sunt bani. Aud?" }i r[sun[]nc[]n urechi vorbele astea, care-l usturaser[ca o plesnitur[de g`rbaci peste obraz... Nu-i era de ajuns indignarea pe care i-o pricinuia]n fiecare zi duplicitatea lui Z[rnescu? +i pentru ce=]i permiteau oamenii [=tia s[se poarte a=a cu d`nsul, dec`t pentru c[=]tiau s[rac? Dar cel pu\in]i r[m`nea fericirea =i lini=tea c[su\ei lui, la care se-ntorcea ca la un liman, cum se]ntoarce cor[bierul]n port dup[o noapte vijelioas[... +i acum... a pierdut =i fericirea asta!... +i ce s[fac[? S[se coboare la tic[lo=ia de a=]i supraveghea, de a=]i urm[ri pe Elena lui? E! =i dac[s-o]ncredin\a c[presupunerile lui sunt]ntemeiate, ce o s[aib[de zis? Ce? n-are dreptate Bene=? Are dreptate, tic[losul! "Frumuse\ii =i tinere\ii unei femei]i trebuie un cadru vrednic de ele"; =i ce cadru face el tinere\ii =i frumuse\ii Elenei? Firea lui mohor`t[de om m`hnit =i am[r`t? Buc[ica de p`ine de toate zilele? P[]riile =i rochi\ele alea de zece ori c`rpite =i pref[cute, la care priveau z`mbind femeile celorla\i? A! acum]n\elege pentru ce nu vrea s[mearg[nic[ieri sub pretextul c[nu prea e bine. Acum pricepe ce trebuie s[se petreac[]n sufletul ei, c`nd aude pe altele istorisind cum au petrecut la Constan\a, ce frumos era la Bucure=ti la teatru, la curse ori la b[taia de flori.

]nc[o noapte]n care n-a]nchis ochii nici m[car o clip[; =i acum slujnica, intrat[]n v`rful degetelor ca s[aduc[ap[, v[z`nd c[nu doarme,]l]n=tiin\ez[:

— Domnule, te a=teapt[un om afar[.

Se]mbrac[pe t[cute, ca s[nu de=tepte pe Elena, =i iese. E +erb C[lug[reanu, \[ranul de la C[rbuneni, care se roag[de Andrei de at`ta vreme s[-i dea lui cu]mprumut banii cucoanei Zinchii S[rd[resii.

— Faci r[uc[nu vrei, domnule Andrei... Da, a=a e, nu e p[m`ntul meu, e de la nevast[-mea; dar n-ai grij[; nu=-i pierde femeia banii. Nu-i iau dec`t pentru un an. Eu sunt om vrednic, =i acum am o ocazie care cine =tie c`nd s-o mai ivi: o p[dure mare pe care pot s-o iau pe nimic =i din care pot c`=tiga mai bine de o sut[de mii de lei. Sunt]n stare s[dau oric`t pretinde\i. Are dou[sprezece mii de lei? iau eu zece =i dumneata dou[.

Dou[mii de lei! Ce n-ar putea face cu suma asta? Cinci sute de lei Elenei s[se duc[la Bucure=ti cu Mama Tilda s[-i cumpere tot ce-i trebuie; cu al\i cinci sute =i-ar putea mobila odaia]n care e pianul =i s[]mplinesc[dorin\ a d-at`tea ori visat[=i exprimat[de Elena: "+tii, Andrei, dac[ar da Dumnezeu s[-\i mearg[bine,]l dint`i lucru pe care a=vrea s[-l facem ar fi s[mobil[m salona=ul, s[am =i eu unde primi pe ale patru-cinci prietene la care m[duc"... +i ar putea chiar s[plece cu Elena =i cu copilul, s[tr[iasc[lini=tit m[car dou[s[pt[m`ni undeva, departe de tribunal, de Z[rnescu, de Berlescu, de toat[atmosfera asta otr[vit[,]nveninat[...

Andrei, nu face asta! +tii bine c[+erb C[lug[reanu nu e un om muncitor, cum zice; chiar marea sum[pe care \i-o d[ca plat[dovede=te c[ia banii s[-i risipeasc[]n petreceri desfr`nate, cum =i-a risipit toat[starea lui. Andrei, ri=ti fericirea =i viitorul fetei\ei frumoase cu cod\ele pe spate, pe care ai v[zut-o deun[zi, Andrei, te vede Dumnezeu.

Care Dumnezeu? Dumnezeu care]ng[duie parodia de dreptate la a c[rei desf[urare asist[zilnic la tribunal? Dumnezeu care nu numai c[trece cu vederea netrebnicia unui om ca Berlescu, dar face ca toat[lumea s[se descopere cu respect]nainte a lui? Ce! nu =tie el c[de at`\ia ani s-a hot[r`t de minister]mp[r\irea la \[rani a mo=iei P[une=ti; c[toate lucr[rile de plan =i de parcelare sunt sf`r=ite =i c[de cinci ani,

]n schimbul unei mituiri grase din partea arenda=ului, Berlescu]mpiedic[]mp[r`virea mo=iei \]ranilor rup`i, h[rt[ni`i, galbeni de foame =i de mizerie, pe care]i vede]n fiecare iarn[]n curtea prefecturii, veni`i s[cer=easc[un pumn de porumb st[p`nirii? Dumnezeu care-i trimite]n fiecare zi c`te o am[r]ciune =i care]ng[duie s[i se r[peasc[p`n[=i ultima comoar[, ultimul liman, ultimul balsam!...

*

— Cucona=ul maichii, scoate-mi un ghimpe de la inim[. Toat[noaptea n-am dormit. Adev[rat s[fie ce am auzit, c-ar fi murit +erb?

E adev[rat. Andrei o =tie de acum o s[pt[m`n[, de c`nd s-a]ntors din c[l]torie.]n vremea asta a putut s[=i f[ureasc[lini=tea cu care acum r[spunde cucoanei Zinchii.

— Da, a murit.

— Vai de mine, maic[! Ce m[fac eu cu ipoteca mea?

— Cum ce te faci? Dumitale nu-`i era dator +erb,]i e datoare mo=ia. A murit el, pl[tesc mo=tenitorii. N-or vrea s[pl[teasc[? Scoatem mo=ia]n v`nzare, care face de trei ori at`ta.

— P[i, maic[, mi-a spus un vecin c[i-a spus un om de la munte, d-acolo de unde e +erb, c[p[m`ntul pe care mi l-a z[logit mie n-ar fi al lui, c-ar fi de la nevast[.

Cum perdelele sunt l[sate, lumina cenu=ie a od[ii]n care se g[sesc]mpiedic[ochii b[tr`nei de a vedea schimbarea fe`ei =i tremurarea m`inilor lui Andrei. Cu o voce str[in[pe care parc[nu =i-o recunoa=te, r[spunde:

— Te iei dup[o vorb[aruncat[a=a de un om din lume, ca s[te fr[m`n`i degeaba... E al lui p[m`ntul... Am cercetat eu]nainte de a te sf[tui s[-i dai banii.

— Dumnezeu s[-i dea bine, coco=elul maichii. Nu =tii ce ghimpe]nveninat]mi sco`i de la inim[... De, ce s[faci cu pustia de fric[? Dar m[g`ndeam eu c[nu se poate... c[dumneata e=ti un om cinstit =i cu frica lui Dumnezeu... +i-`i mul`umesc c[mi-ai risipit grija c-o vorb[bun[.

- ...
- A\i fost de v-a\i plimbat, cucona=ul maichii.
- Da.
- A\i fost departe?
- Am fost pe la Bra=ov, pe la Sibiu, =i ne-am]ntors pe valea Oltului.
- Frumos! Eu nu m-am putut]nvrednici s[m[duc niciodat[, dar]mi spunea bietul r[]posatul c[e grozav de frumos la Bra=ov =i prin mun\i.
- Da, frumos de tot...
- }n curte coana Zinca]ntreab[:
- Ai fost bolnav, maic[, ori de oboseala drumului? c-ai mai sl[]bit, e=ti tras la fa\.
- Acum, de-o s[]pt[m`n[, de c`nd m-am]ntors, nu prea mi-a fost bine...
- +i lu`ndu=-i r[]mas bun, b[tr`na pleac[vorbind singur[...]n t[cerea serii care se las[, se aud unele vorbe: “cinstit... cu frica lui Dumnezeu...”
- Da, cu frica lui Dumnezeu, =i o fric[]grozav[, care l-a]mpiedicat s[]guste toat[]fericirea c[]]toriei]n locuri frumoase,]ntov[r[]it de dr[]g[]]ia Elenei =i a copilului; o fric[]grozav[, care o s[]-i m[]nce =i cel din urm[]dram de lini=te sufleteasc[=i care o s[]-l mistuie,]nc`t to\i au s[] se mire: “Cum a]mb[tr`nit Rizescu, =i numai acum, de cur`nd, de vreo c`teva luni!”

*

A trecut un an. }n vremea asta a avut dou[]momente]n care se mir[c[nu =i-a pierdut judecata. Unul, cel mai grozav, a fost c`nd a aflat de la arhiva tribunalului c[]mo=tenitorii lui +erb C[]lug[]reanu au pornit proces de anulare a ipotecii =i c`nd i s-a p[]rut c[]]ierea r[]suffl[]rii ce sim\ea era pricinuit[de n[]ruirea]ntregii cl[]diri a tribunalului peste d`nsul...; al doilea a fost c`nd i-a venit coana Zinca cu cita\ia. }n r[]stimplu trecut de la aflarea despre pornirea procesului p`n[] la darea cita\iei]n primirea b[]tr`nei avusese vreme s[]culeag[]ni=te informa\ii care-l mai lini=tiser[.

A putut dar]ndura zbuciumarea pe care i-o pricinuia spaima =i durerea b[tr`nei.

Venise lini=tit[, cu cita\ia]n batist[.

— Mi-a adus azi un om de la tribunal h`rtia asta =i a l[sat-o]n m`na slujnicei, c[eu eram dus[pentru un parastas la cimitir, cucona=ul maichii. Eu zic c[-mi pune]n vedere c-a murit +erb. Ia vezi dumneata.

C`nd a auzit pe Andrei zic`nd: “Ce =arlatani! }ncearc[marea cu degetul, s-o prinde ori nu s-o prinde? Te cheam[]n judecat[, ca s[strice ipoteca”, a]nchis ochii =i s-a f[cut la fa\ cu turta de cear[; dar t[ria de convingere cu care]i zisese Andrei: “S[n-ai grij[, cucoan[Zinco, sunt eu aici ca s[te ap[r”, =i mai ales iluziile de existen\ a drept[\ii, ce poart[]n suflet mai toate femeile, o f[cuser[s[-i deschiz[ochii, s[ia =i d`nsa m`inile lui]n m`inile ei tremur[toare =i s[-i zic[:

— Da, sufletul maichii, s[m[aperi... s[aperi norocul... =i viitorul... =i cinstea feti\ei... s[le aperi, sufletul meu... c[eu a= muri... Se oprise ca s[-i =tearg[ochii... +i ce s-ar face ea singur[... frumoasa maichii... un copil... f[r] sprijin... f[r] un ban... pe drumuri, ca fetele lui Nisipeanu...

*

Acum e mai lini=tit. Muzica de care s-a reapucat cu patim[]i aduce un ritm egal]n mersul s`ngelui =i ordine]n judecat[— =i are mare trebuin\ de ordine]n judecat[...

A fost la C[rbuneni, unde s-a]ncredin\at cu ochii lui cum stau lucrurile... De nenum[rate ori =i-a spus sie]nsu=i pricina =i s-a]ncredin\at c-o s-o c`=tigel... A l[sat C[lug[reanu doi mo=tenitori: un b[iat de dou[zeci =i patru de ani =i unul de =aptesprezece — =i a r[mas de pe urma lui, ca avere a sa proprie, casa =i ograda de dou[pogoane. De la moartea tat[lui, b[iatul cel mare, care era b[gat la o pr[v[lie din Ploie=ti, s-a mutat]n casele tat[lui s[u, pe care le-a st[p`nit =i le st[p`ne=te =i acum; a v`ndut prunele =i f`nul din livele, a luat banii care s-au g[sit asupra tat[lui s[u, patru mii de lei. A declarat el c[renun\ la mo=tenire, dar aia nu se prinde, s[declara c[renun\i =i s[

st[p`ne=ti... prin urmare el r[spunde de datoria tat[lui s[u, nu numai cu ce a mo=tenit de la el, dar =i cu averea mo=tenit[de la mam[-sa. +i ce bine a f[cut c[a chemat =i el]n judecat[pe mo=tenitori ca s[-i pl[teasc[banii]mprumuta\i =i c[a cerut =i]nfiin\are de sechestr[u pe partea de avere a b[iatului v`rstnic, r[mas[de la mam[...

I se pare limpede ca lumina zilei, =i inima lui, plin[de dorin\anem[rginit[de a c`=tiga procesul,]i f[ure=te iluzii. Ce? C`nd o auzi tribunalul cum spun martorii g[si\i la C[rbuneni =i pe care o s[-i aduc[la]nf[\i=are, oameni b[tr`ni, doi dintre cei care au cump[rat prunele =i f`nul, al\i trei care erau de fa\ c`nd s-au num[rat banii g[si\i la +erb, patru mii de lei lua\i de b[iatul v`rstnic, n-are dec`t s[deschiz[gura ca s[c`=tigel procesul...

Da, a=a ar fi, dac[protivnicul cucoanei Zinchii ar fi un b[tr`n neputincios ca d`nsa, cu locuin\ la dou[po=tii de C[rbuneni, — dar protivnicul ei e un b[iat ager la minte =i la mi=c[ri, chiar d-acolo din C[rbuneni, dintr-un sat cu martorii; a=a ar fi, dac[avocatul b[iatului ar fi un avocat naiv, nepriceput ca d`nsul — dar adversarul lui e Vineanu, ad`nc cunosc[tor nu numai al codului, dar =i al tuturor regulilor “de tactic[=i de strategie”... +i iat[c[]n ziua procesului are certificat de la prim[ria din C[rbuneni, care sun[ritos c[b[iatul v`rstnic “n-a st[p`nit nici un moment averea r[mas[pe urma defunctului s[u p[rinte +erb C[lug[reanu”... =i iat[c[=i martorii nu =tiu nimic, se mir[de ce i-a “prepus” martori; abia doi care]ng`n[f[r] convingere c[da... l-au v[zut =i pe b[iatul]l mare prin casa lui +erb, dar dac[st[p`ne=te ori nu...

Zadarnic se fr[m`nt[Andrei cu dezn[dejde. Zadarnic, cu toate protest[rile lui Vineanu de a l[sa ca]ntreb[rile s[se fac[de “onor tribunal”, se apropie el de martor =i-l]ntreab[privindul]n ochi: “Nu mi-ai m[rturisit dumneata mie, pe b[tr`ne\ile dumitale, c[erai de fa\ c`nd s-au num[rat cei patru mii de lei g[si\i la +erb =i c[i-a luat dumnealui?”, martorul r[spunde cu t[r]ie: “Fereasc[Dumnezeu!”

Are dreptate tribunalul s[hot[rasc[anularea ipotecii, r[m`n`nd

ca creditoarea s[se desp[gubeasc[urm[rind casa, casa care nu face nici dou[mii de lei...

B[tr`na n-a]n`eles cum s-a rostit tribunalul. +edin\`a fiind suspendat[, e]mbr`ncit[p`n[la u=[de lumea care d[n[val[s[ias[. Acolo se]ndur[s-o lumineze aprodul, care-i strig[la ureche:

— Ai pierdut, cucoan[. | i s-a anulat ipoteca.

Ea cade pe banca de l`ng[u=[, vorbind f[r] =ir: “Viorica... viitorul... norocul... f[r] sprijin... fetele lui Nisipeanu”.

+i v[z`nd pe Andrei, care iese,]i zice cu m`na dreapt[]ntins[a blestem:

— Dumnezeu s[-\i pl[teasc[=i s[te miluiasc[.

El pleac[, coboar[scara =i repede cote=te pe dup[tribunal; pe-acolo ajunge iute la z[voiu din marginea ora=ului, unde e o f`nt`n[cu un =ipot de ap[rece ca ghea\`a. Ajuns,]=i smulge gulerul =i leg[tura de la g`t, le bag[]n buzunar, se apleac[=i pune capul]n b[taia apei. Aaa! ce bine face r[ceala asta care-i curge]n cre=tet! Cum potole=te zv`cnea-la din t`mple =i zgomotul din urechi... Mult[vreme st[a=a; apoi se scoal[, se =terge =i porne=te prin z[voi spre punte...

*

At`ta vreme de c`nd umbl[]ntruna =i nici frumoase\`ea locurilor prin care a r[t[cit, pline de miresme =i de c`ntece de greieri, cu orizontul]la frumos de dealuri verzi =i de mun\i cu at`tea nuan\`e de albastru, nimic nu i-a putut goni din auz sunetul propriilor lui cuvinte spuse odinioar[doctorului: “Avem fiecare mintea =i puterea noastr[, =i dac[nu le]ntrebuin\`m]ntr-un anumit scop, crez, da, crez cu toat[t[riac[intervine o minte =i o putere mai mare...”

Cu ele]n urechi a plecat de la tribunal acum patru ceasuri =i tot cu ele]n auz intr[acum]n strada Speran\`ei...

Ce]nseamn[asta?... Lume adunat[la poart[? Copii sp`nzura\i pe uluce? Gr[be=te pasul dup[ritmul b[t[ililor inimii.]n curte]l]nt`mpin[nenea Mache:

— Nu e nimic, nu te speria, nu e nimic.

El]l]mbr`nce=te =i intr[]n sal[. Acolo]i iese]nainte Antonescu.

— Ce s-a]nt`mplat?]l]ntreab[Andrei cu o voce stins[.

]n locul lui Antonescu r[spunde glasul doctorului din odaia de al[turi:

— Nu a=a. Ridic[-i capul mai sus, mai sus.

Aceste vorbe aduc]n mintea lui lumina orbitoare a unui tr[snet.

D[n[val[]n u=a od[]i de culcare, care se bate de perete... }ntr-o privire de-o clip[vede tot: Elena le=inat[... doctorul... dou[femei... sticle... ligheanul plin de s`nge =i copilul!!... Vrea s[]nainteze, dar nu poate =i, sco`nd un r[cnet]nsp[im`nt[tor, ca de uria=]njunghiat, se n[ruie]n pragul u=ii...

*

— Fra\ilor, zice Urziceanu intr`nd]n camera avoca\ilor, s[v[spui o veste trist[; a]nnebunit bietul Rizescu.

— Tocmai ce le spuneam eu, adaug[altul.

— Da,]nt`lnii chiar acum pe doctorul Georgescu; venea d-acolo; pl`ngea s[racul. Copilul scap[, e]n afar[de orice primejdie.

— Eu, zice Berlescu,]ntotdeauna]mi ziceam c[are s-o sf`r=easc[a=a omul]sta. Ce era mania aia a persecu\iei de care suferea?...

V~RCOLACUL

Una din cele mai pl[cute fizionomii ale ora=ului e conu Costache.

Cei de-o v`rst[cu el spun c[are aproape =aptezeci de ani, dar traiul f[r[necazuri pe care l-a dus, st[ricica frumoas[, nevasta iubitoare ca o sor[, doi copii ajun=i bine =i mai ales firea lui bun[l-au p[strat voinic, sprinten la mi=c[ri =i vioi la minte, de nu-i dai nici cincizeci de ani.

Istorise=te cu un farmec =i cu un haz care-i adun[]mprejur galerie, de c`te ori deschide gura s[spuie c`te una, =i fiind un om umblat prin str[in[tate, =i mai fiind =i v`n[tor, =tie fel de fel de comedii.

{ st om bun ca p`inea, totdeauna z`mbitor, care parc[r[sp`nde=te dintr-]nsul valuri de veselie, devine acru =i stifos de c`te ori s-o]nt`mpla s[-i mearg[r[u la preferan\[, singurul, dar zilnicul joc de c[r\i pe care-l joac[. +i nu se sup[r[de zg`rcenie, c[nu e zg`rcit, dimpotriv[, e larg la m`n[, dar a=a e firea lui.

Cum s-o]nt`mpla s[intre de dou[ori pe r`nd =i l-or nec[ji =i partenerii, se sup[r[foc. Toate]i par rele: dulcea\ a acr[, cafeaua prea dulce, apa prea rece, lampa prea mic[, tibi=irul neascu\it; \ip[la b[iatul care-l serve=te; schimb[scaunul c[sc`r\`ie; tr`nte=te cu pumnii]n mas[de sar sfe=nicele; arunc[celor care fac haz priviri de uciga= peste ochelari — m[rog, o sup[rare grozav[, toat[sup[rarea de care e]n stare un om care n-a avut alt pe ce s[=i-o cheltuisc[.

Partenerii]l cunosc =i =tiu c[la cinci minute dup[sf`r=itul partidei,]st om o s[devie iar bunul, pl[cutul =i hazliul conu Costache.

Dac[stai l`ng[el, c`nd o juca preferan\[, s[te scoli cum o intra o dat[, s[n-a=tep\i s[\i zic[: “Mai scoal[-te, neiculi\[, c[m-ai uscat!”

Zisese]ntr-o zi, dup[dou[intr[ri, unuia cu care chiar atunci f[cuse cuno=tin\ [=i care nu se urnea de l`ng[d`nsul:

— Iart[-m[, domnule, dar eu cred]n v`rcolaci. { sta e joc =i de fizionomie. Eu d-abia pot s[-mi compui fizionomia mea, p-a dumitale nu pot s-o compui. Mut[-\i, te rog, scaunul mai a=a. Mersi. Nu te sup[ra.

D-atunci, celor care fac galerie la joc le-a r[mas numele de v`rcolaci, =i]n odaia unde joac[conu Costache mi=un[v`rcolacii c[, dac[-i merge bine, e gr[din[=i-l ascult[cu drag, — dac[-i merge r[u, trec din apropierea lui =i fac haz de cum se sup[r].

Ast[-sear[e sindrofie la prefectul. }n salon danseaz[domni=oarele;]n alte od[i, partide de cucoane; aici masa de pref[, unde joac[conu Costache cu al\i trei,]ntre care procurorul, juc[tor =iret, care are un dar deosebit de a-l scoate din r[bd[ri;]mprejur, galerie numeroas[.

Conu Costache pierde; e foc, dar se st[p`ne=te, nu= i poate da drumul sup[r[rii — al[turi sunt cucoanele. Ceilal\i sunt pe la mijlocul talonului, el abia a scos =ase =i e intrat]n c[su\ cu treizeci...

}n vremea asta o cucoan[b[tr`n[se apropie. E moldoveanc[, mama doctorului Iona=cu. Ia un scaun =i se a=eaz[l`ng[conu Costache, cu lini=tea =i senin[tatea b[tr`nilor, care nici nu v[d, nici nu prea aud bine... +i st[.

Din c`nd]n c`nd pune, cuminte, lui conu Costache c`te o]ntrebare, care se potrive=te peste turbarea lui ca untdelemnul peste j[ratic.

— Ce frumos trebuie s[fie la mo=ie la mata acu, coane Costache.

— Frumos, coan[Raluco, r[spunde el, silindu-se s[z`mbeasc[— =i se mai scrie cu 18]n c[su\.

— Merji adese, c[-i tari]n apropiere.

— Am fost =i azi, coan[Raluco.

Nu se poate descrie deosebirea dintre lini=tea cu care coana Raluca]=i num[r[m[t]niile =i furia cu care conu Costache face c[r]vile.

— }s frumoase gr`iele, coane Costache?

— E.. f... frumoase, coan[Raluco, r[spunde el, b[g`ndu= i m`nile]ntre g`t =i c[ma=[=i tr[g`nd c`t poate ca s[-i l[rgeasc[gulerul...

... Joc]nchis, procurorul]l joac[de sub as, conu Costache intr[de dou[ori la =apte carale.

— Ai p`n[acolo o =ose tari bun[.

— D... d... da, coan[Raluco.

E o minune cum batista nu-i ia =i pielea de pe frunte; a=a =i-o =terge de cu furie. Partenerii =i galeria r`d pe]nfundate; =i procurorul nu-l sl[be=te deloc,]l vede]nfuriat,]l liciteaz[cu nimic]n m`n[=i-l las[tocmai la vreme ca s[intre de c`te dou[ori... =i]n vremea asta]ntreb[rile coanei Ralucii pic[una c`te una ca boabele m[t[niilor. Ea nu aude cum p`r`ie c[r]ile, nici locomotiva din g`tul lui conu Costache, ea nu vede nici necazul lui, nici veselia celorlal`i.

— Dar p[durea cea frumoas[di pi dreapta s-o t[iet, coane Costache?

— S... s... s-a t[iat, coan[Raluco, r[spunde el uit`ndu-se]n tavan =i grebl`ndu-=i t`mplele.

Ajut[— intr[; zice joc — g[se=te regulat talon dou[trefle care nu-i trebuie. A=a potriveal[de carte, f[cut[parc[]ntr-adins, nu s-a mai v[zut. S[te c[zne=ti s-o pui cu m`na, n-ai putea. Regulat mori=c[; unul taie la carale,]l]alt taie la pici =i din opt jocuri ghintuite se alege cu cinci. Bun[oar[acum un as =i un mariaj t[iate. Intrare patruzeci =i opt!

— Dar l[cu=orul =ela din st`nga mai este, coane Cost[chel?

— M... m... mai este, coan[Raluco.

V`jie pe postav periu\ a cu care =terge =irul]ntreg de intr[ri =i le scrie adunate la un loc: 94, cu cifre de-o palm[.

— Dar, m[rog matale, hanu...

Conu Costache se]ntoarce cu scaun cu tot:

— Coan[Raluco, m`ine dup[-amiaz[merg la mo=ie cu nevast[-mea, — trecem s[te lu[m =i pe dumneata. A=a o s[po\i vedea cum s-a t[iat p[durea din dreapta; o s[po\i vedea cum umbl[cocost`rcii pe lacul din st`nga; o s[po\i vedea cum s-au reparat podi=tele; o s[po\i vedea cum s-a]nnoit hanul de la barier[; o s[po\i vedea ce case

frumu=ele =i-a f[cut loni\[Andreescu de la Ulmi; o s[po\i vedea ce rezervoare mari a a=ezat l`ng[=osea fabrica "Aurora"...

Coana Raluca a]n\eles =i se dep[rteaz[, num[r`ndu-=i m[t[niile; acum o fi]n a treia odaie, =i conu Costache urmeaz[, pe c`nd to\i se pr[p]desc de r`s:

— ... o s[po\i vedea cum s-a =ters num[rul de pe piatra de la kilometrul 76; o s[po\i vedea cum au spart b[ie\ii cu pietre candelile de la st`lpii de telegraf; o s[po\i vedea cum s`s`ie g`scanii c`nd trece tr[sura; o s[po\i vedea...

+i]ntorc`ndu-se c[tre partenerii care r`d cu lacrimi:

— Teribil v`rcolac!!!

PUIUL

Sandi, s[ascu\i pe m[mica

]ntr-o prim[var[, o prepeli\[aproape moart[de oboseal[— c[venea de departe, tocmai din Africa — s-a l[sat din zbor]ntr-un lan verde de gr`u, la marginea unui l[star. Dup[ce s-a odihnit vreo c`teva zile, a]nceput s[adune be\iga=e, foi uscate, paie =i fire de f`n =i=i-a f[cut un cuib pe un mo=oroi de p[m`nt, mai sus, ca s[nu i-l]nece ploile; pe urm[, =apte zile de-a r`ndul a ouat c`te un ou,]n tot =apte ou[mici ca ni=te cofeturi =i a]nceput s[le cloceasc[. Ai v[zut cum st[g[ina pe ou[? A=a sta =i ea, doar c[ea]n loc s[stea]n cote\, sta afar[]n gr`u; =i ploua, ploua de v[rsa =i ea nu se mi=ca, ca nu cumva s[p[trunz[o pic[tur[de ploaie la ou[. Dup[trei s[pt[m`ni i-au ie=it ni=te pui dr[gu\i, nu goi ca pui de vrabie,]mbr[ca\i cu puf galben ca pui de g[in[, dar mici, parc[erau =apte gogo=i de m[tase, =i au]nceput s[umble prin gr`u dup[m`ncare. Prepeli\ a prindea c`te o furnic[, ori c`te o l[cust[, le-o firimi\ea]n buc[\ele mici, =i ei, pic! pic! pic! cu ciocule\ele lor, o m`ncau numaidec`t. =i erau frumo=i, cumin\i =i ascult[tori; se plimbau primprejurul mamei lor =i c`nd]i striga: “Pitpalac!” repede veneau l`ng[ea. Odat[, prin iunie, c`nd au venit \raniei s[secrete gr`ul,]l mai mare dintre pui n-a alergat repede la chemarea m[-sii, =i cum nu =tia s[zboare, ha\! l-a prins un fl[c[u sub c[ciul[. Ce fric[a p[\it c`nd s-a sim\it str`ns]n palma fl[c[ului, numai el a =tiut;]i b[tea inima ca ceasornicul meu din buzunar; dar a avut noroc de un \[ran b[tr`n, care s-a rugat pentru el:

— Las[-l jos, m[Marine, c[e p[cat de el, moare. Nu-l vezi c[de-
abia e c` t luleaua?!

C`nd s-a v[zut sc[pat, fuga speriat la prepeli\ s[-i spuie ce-a p[\it.
Ea l-a luat, l-a m`ng`iat =i i-a spus:

— Vezi ce va s[zic[s[nu m[ascu\i? C`nd te-i face mare, o s[
faci cum [i vrea tu, dar acum, c[e-ti mic, s[nu ie=i niciodat[din vorba
mea, c[po\i s[p[\e-ti =i mai r[u.

+i a=a tr[iau acolo lini-ti\i =i ferici\i. Din seceratul gr`ului =i din
ridicarea snopilor se scuturaser[pe miri-te o groaz[de boabe cu care
se hr[neau =i, m[car c[nu era vreo ap[prin apropiere, nu sufereau
de sete, c[beau diminea\ a pic[turi de rou[de pe firele de iarb[. Ziua,
c`nd era c[lidur[mare, stau la umbr[]n l[star; dup[-amiază, c`nd se
potolea vipia, ie=eau cu to\ii pe miri-te; iar]n nop\ile r[coroase se
adunau gr[mad[, ca sub un cort, sub aripile ocrotitoare ale prepeli\ei.
}ncet-}ncet puful de pe ei s-a schimbat]n fulgi =i]n pene, =i cu ajutorul
mamei lor au }nceput s[zboare. Lec\iile de zbor se f[ceau diminea\ a
spre r[s[ritul soarelui, c`nd se]ng`na ziua cu noaptea, =i seara]n
amurg, c[ci ziua era primejdios din pricina here\ilor, care d[deau
t`rcoale pe deasupra miri-tii.

Mama lor]i a=eza la r`nd =i]i]ntreba: “Gata?” “Da”, r[spundeau
ei. “Una, dou[, trei!” +i c`nd zicea “trei”, frrr! zburau cu to\ii de la
marginea l[starului tocmai colo l`ng[cantonul de pe =osea =i tot a=a
]nd[r[t. +i mama lor le spunea c[-i]nva\ s[zboare pentru o c[l[torie
lung[, pe care trebuiau s-o fac[]n cur`nd, c`nd o trece vara. “+i o s[
zbur[m pe sus de tot, zile =i nop\i, =i o s[vedem dedesubtul nostru
ora=e mari =i r`uri, =i marea.”

}ntr-o dup[-amiază[pe la sf`r=itul lui august, pe c`nd puii se jucau
frumos]n miri-te]mprejurul prepeli\ei, aud o c[ru\ venind =i oprindu-
se]n drumeagul de pe marginea l[starului. Au ridicat to\i]n sus
capetele cu ochi=orii ca ni-te m[rgele negre =i ascultau.

“Nero!]napoi!” s-a auzit un glas strig`nd. Puii n-au priceput; dar
mama lor, care]n\elesese c[e un v`n[tor, a r[mas]ncremenit[.
Sc[parea lor era l[starul, dar tocmai dintr-acolo venea v`n[torul. Dup[

o clip[de socoteal[, le-a poruncit s[se pituleasc[jos, lipi\i cu p[m`ntul, =i cu nici un pre\ s[nu se mi=te.

— Eu o s[zbor; voi s[r[m`ne\i nemi=ca\i; care zboar[, e pierdut. A\i]n\eles?

Puii au clipit din ochi c-au]n\eles =i au r[mas a=tept`nd]n t[cere.

Se auzea f`=`itul unui c`ine care alerga prin miri=te =i din c`nd]n c`nd glasul omului:

— Unde fugi?]napoi, Nero!

F`= `itul se apropie — uite c`inele: a r[mas]mpietrit cu o lab[]n sus, cu ochii \int[]nspre ei.

— Nu v[mi=ca\i, le =opte=te prepeli\ a =i se strecoar[bini=or mai departe. C`inele p[=e=te]ncet dup[ea. Se apropie gr[bit =i v`n[torul. Uite-l: piciorul lui e acum a=a de aproape de ei,]nc` t v[d cum i se urc[o furnic[pe car`mbul cizmei. Vai! cum le bate inima. Dup[c`teva clipe prepeli\ a zboar[ras cu p[m`ntul, la doi pa=i de la botul c`inelui, care o urm[re=te; v`n[torul se dep[rteaz[strig`nd: “]napoi!]napoi!” Nu poate trage, de fric[s[nu =i]mpu=te c`inele; dar prepeli\ a se preface a=a de bine c[e r[nit[,]nc` t c`inele vrea cu orice pre\ s-o prind[; iar c`nd socote=te ea c[e]n afar[de b[taia pu=tii, zboar[repede spre l[star.

]n vremea asta puiul]l mai mare,]n loc s[stea nemi=cat ca fra\ii lui, dup[cum le poruncise m[-sa, zboar[; v`n[torul]i aude p`r`itul zborului, se]ntoarce =i trage. Era cam departe. O singur[alic[]l-a ajuns la arip[. N-a picat, a putut zbura p`n[]n l[star; dar acolo, de mi=carea aripii, osul — la]nceput numai plesnit — s-a cr[pat de tot, =i puiul a c[zut cu o arip[moart[. V`n[torul, cunosc`nd desimea l[starului =i v[z`nd c[tr[sese]ntr-un pui, nu s-a luat dup[d`nsul, socotind c[nu face truda de a-l c[uta prin l[star.

{ ila\i pui nu s-au mi=cat din locul unde-i l[sase prepeli\ a. Ascultau]n t[cere. Din c`nd]n c`nd se auzeau pocnete de pu=c[=i glasul v`n[torului strig`nd “Apporte!” Mai t`rziu c[ru\ a s-a]ndep[rtat]nspre v`n[tor pe drumeagul l[starului;]ncet-]ncet pocnetele =i strig[tele s-au pierdut, s-au stins, =i]n t[cerea serii care se l[sa nu se mai auzea dec` t

c`ntecul greierilor; iar c`nd s-a]nnoptat =i r[s[rea luna dinspre Corn[\el, au auzit deslu=it glasul mamei lor chem`ndu-i din capul miri=tii: "Pitpalac! pitpalac!"

Repede au zburat]nspre ea =i au g[sit-o. Ea i-a num[rat: lipsea unul.

— Unde e nenea?

— Nu =tim, a zburat.

Atunci prepeli\va disperat[a]nceput s[-l strige tare, mai tare, ascult`nd din toate p[r]ile. Din l[star i-a r[spuns un glas stins: "Piu! piu!"...

C`nd l-a g[sit, c`nd i-a v[zut aripa rupt[, a]n\eles c[era pierdut; dar =i-a ascuns durerea, ca s[nu-l dezn[d]jduiasc[pe el...

D-atunci au]nceput zile triste pentru bietul pui; se uita cu ochii pl`n=i cum fra\ii lui se]nv[\au la zbor diminea\va =i seara; iar noaptea, c`nd [ilal\i adormeau sub aripa mamei, el o]ntreba cu spaim[:

— Mam[, nu e a=a c[o s[m[fac bine? Nu e a=a c-o s[merg =i eu s[-mi ar[\i cet[\i mari =i r`uri, =i marea?

— Da, mam[, r[spundea prepeli\va, silindu-se s[nu pl`ng[.

=i a trecut vara. Au venit \[ranii cu plugurile de au arat miri=tea; prepeli\va s-a mutat cu puii]ntr-un lan de porumb de al[turi; dar peste c`t[va vreme au venit oamenii de au cules porumbul, au t[iat cocenii =i au]ntors locul; atunci s-a mutat]n ni=te p`rloage din marginea l[starului.

]n locul zilelor mari =i frumoase au venit zile mici =i posomor`te, a]nceput s[cad[brum[=i s[se r[reasc[frunza l[starului. Pe]nserate se vedeau r`ndunici]nt`rziate zbur`nd]n rasul p[m`ntului, ori p`lcuri de alte p[s[ri c[l]toare, iar]n t[cerea nop\ilor friguroase se azeau strig[tele cocorilor, merg`nd toate]n aceea=i parte, c[tre miaz[zi.

]n inima bieteii prepeli\ve era o lupt[sf`=ietoare. Ar fi vrut s[se rup[]n dou[: jum[tate s[plece cu copiii s[]n[to=]i, care sufereau de frigul toamnei]naintate, iar jum[tate s[r[m`ie cu puiul schilod, care se ag[va de ea cu disperare. Suflarea du=m[noas[a criv[\ului, pornit[f[r] veste]ntr-o zi, a hot[r`t-o. Dec`t s[-i moar[to\i puii, mai bine

numai unul — =i f[r[s[se uite]napoi, ca s[nu-i sl[beasc[hot[r`rea,
a zburat cu puii zdraveni, pe c`nd [l r[nit striga cu dezn[dejde:

— Nu m[l[sa\i! Nu m[l[sa\i!

A]ncercat s[se t`rasc[dup[ei, dar n-a putut, =i a r[mas]n loc,
urm[rindu-i cu ochii p`n[au pierit]n zarea dinspre miaz[zi.

Peste trei zile, toat[preajma era]mbr[cat[]n haina alb[=i rece a
iernii. Dup[o ninsoare cu viscol, urm[un senin ca sticla, aduc`nd cu
d`nsul un ger aprig.

*

La marginea l[starului, un pui de prepeli\[, cu aripa rupt[, st[
zgribulit de frig.

Dup[durerile grozave de p`n[adineaori, urmeaz[acum o piro-
teal[pl[cut[. Prin mintea lui fulger[cr`mpeie de vedenii... miri=te...
un car`mb de cizm[pe care se urc[o furnic[... aripa cald[a mamei.
Se clatin[]ntr-o parte =i]ntr-alta, =i pic[mort, cu degetele ghearei
]mpreunate ca pentru]nchin[ciune.

DOU{ SURORI

Cuno=tin\ a s-a f[cut]ntr-o zi de toamn[, c`nd copilul casierului — speriat de o tr[sur[, care era aproape s[-l calce, — a dat fuga]n curte la Elena,]n poalele ei. De multe ori vrusese ea s[]ntre]n vorb[cu copilul, dar]i lipsise prilejul; acum]ns[]l lu[]n bra\ele,]l duse]n cas[,]i dete s[bea ap[ca s[-i treac[de spaim[=i, fiindc[era vorbitor ca un om mare, m[car c[spunea vorbele pe jum[tate,]l mai opri c`tva cu d`nsa. Copilul, foarte apropiat,]i raspunse la toate]ntreb[rile, spuindu-i c[-l cheam[“Nitu”; c[e de cinci ani; c[semnul din frunte e o bub[f[cut[de mama de la Caracal, =i c[iube=te pe tata mult, mult, “p`n[la t`g”, ceea ce d`nsa pricepu numaidec`t c[]nsemna: p`n[la g`t.

Cu]ntreb[ri de ale ei, cu]ntreb[ri de ale lui, s-a]nt`rziat; iar c`nd casierul, trec`nd de la slujb[, se opri mirat c[-i vedea copilul]n bra\ele ei la fereastr[, Elena se cobor] din cas[,]i ie=i]nainte la poart[=i]i povesti]nt`mplarea cu tr[sura. El]i mul\umi cuviincios,]=i lu[copilul =i se desp[r]ir[...]

A doua zi copilul cere s[mearg[la “Coca-mic[“, nume scornit de el Elenei, =i care trebuie s[-i fi venit de la vorba “coconi\[“. Casierul]l trimite cu servitoarea; iar seara, c`nd copilul cere din nou,]l duce el]nsu=i.

Negre=it,]nt`ia]nt`lnire ar p[rea grea, mai cu seam[c`nd]i lipse=te =i mijlocul obi=nuit de sc[pare: spunerea numelor; c[ci ea =tie c[el e casierul jude\ului, Iosif D[nescu, precum =tie =i d`nsul c[pe ea o cheam[domni=oara Elena Cioranu.

Sunt]ns[]mprejur[ri care le vin]n ajutor. De dou[luni de c`nd el locuie=te peste drum, o salut[]ntotdeauna duc`ndu-se sau]ntorc`ndu-se de la slujb[; =i-au =i vorbit de dou[ori, la casierie, cu prilejul pl[]i pensiei pe lunile august =i septembrie; =i apoi nici el, nici ea nu au dedesubtul vorbelor ce =i le spun alte g`nduri pe care ar trebui s[le ascund[.

— Domni=oar[, Nicu, copilul meu, cere s[vie la dumneata.

Ea zice: “Da?”, ia copilul]n bra\e,]i scoate p[l[ria =i, v[z`nd c[tat[l e cu m`na tot pe clan\ a u=ii,]l poftete printr-o]ntrebare:

— Pofti\i s[=ede\i?

El se a=eaz[.

Dac[ori unul ori altul s-ar g`ndi s[produc[vreun efect deosebit asupra celuilalt, =i-ar alege vorbele =i s-ar tulbura; dar a=a, se rupe ghea\ a de]ndat[=i se trezesc vorbind despre igrasia od[i\elor]n care locuie=te el peste drum, despre ne]ngrijirea caldar`murilor ora=ului, despre frumuse\ea aleii de tei care duce de la pod la m[]n[stire — parc[s-ar cunoa=te de c`nd lumea.

A treia zi casierul]n\elege pentru ce Elena l-a]ntrebat]n ajun cine a f[cut paltona=ul copilului, c`nd vede c[acum paltonul are un guler de imita\ie de astrahan =i la marginea m`necilor reveruri de aceea=i stof[.

+i negre=it aceasta face a doua]nt`lnire =i mai u=oar[.

— Domni=oar[, am venit s[-i mul\umesc pentru osteneala ce -i-ai dat cu...

— A! nu e nici o osteneal[, domnule; dimpotriv[, o petrecere.

El se a=eaz[de]ndat[.

— Adev[rat, z[u, trebuie s[]i se urasc[. Nu te duci niciodat[, nic[]eri.

— Mai de mirat e de dumneata.]n ceasurile]n care nu e-ti la slujb[, e-ti totdeauna acas[.

— Eu... e altceva... Mi-e greu s[fac cuno=tin\e noi... De c`nd sunt aci, de dou[luni, nu pot s[zic... cunosc c`t[va lume... dar numai din vedere, din treburile care-i aduc la casierie.

— Bine, dar sunt altele... Avem un club, cofet[rie, o cafenea]n care se poate duce ori=icine.

El o prive=te =i se pare c[acest chip cu p[rul dat]n sus, dezvelind toat[fruntea mare, sub care str[lucesc doi ochi negri, f[r] a fi frumos, are un farmec deosebit, =i c[tot deosebit[e=i limpezimea glasului ei.

Adev[rul e c[at` t din vorba c` t=i din]ntreaga]nf[\i=are a Elenei lipsesc micile asprimi, micile ascu\imi nel[murite, care dau ceva ridicol fetelor r[mase b[tr`ne.

Acum, c`nd el]i r[spunde c[nu-i prea place s[se duc[]n lume, c[firea lui]l]ndeamn[mai mult s[stea acas[, cu socoteli, cu jurnale, e r`ndul ei s[-l priveasc[cu dorin\a de a citi]n fa\ a lui c` t adev[r e]n cuvinte.

E lipsit[de experien\[, totu=i ghice=te c[spune adev[rul; =i de altminteri seriozitatea cu care vorbe=te =i p[rul lui]nc[run\it sunt puternice]ndemnuri ca s[-i dea crez[m`nt...

A=a s-a]nceput prietenia dintre casier =i Elena: din dragostea copilului pentru ea.

Azi el =tie din gura Elenei c[ea e fata lui R[ducanu Cioranu, omul cel mai bogat]ntr-o vreme, dar =i cel mai nesocotit risipitor, vestit pentru chefurile =i v`n[torile lui, a=a de vestit]nc`t la moartea lui s-a v`ndut toat[averea =i nu le-a r[mas dec`t c[su\ele astea]n care st[=i pensia de 190 de lei pe lun[. Tot din gura Elenei mai =tie casierul c[mama ei era o femeie bun[, care — c` t a tr[it at[-s[u — a suferit de traiul pe care-l ducea el, iar dup[moartea lui, de lipsa]n care o l[sase.

Sear[cu sear[prietenia lor cre=te. Nici unul, nici celalt nu se g`nde=te la judecata lumii. Despre judecata c[rei lumi s[-i pese ei? Despre judecata or[=enilor, care c`t timp le era casa]n s[rb[toare d[deau n[val] la petreceri; iar de c`nd au r[mas aproape pe drumuri nici nu vor s[mai =tie de ele; dovad[moartea mam[-sii, la care n-au venit dec`t c` teva b[tr`ne =i c`\iva credincio=i? Or, iar s[-i pese de judecata accelora care-i aruncaser[f[r] cercetare o]nviniure nedreapt[pentru gre=elile altelea?

El mai pu\in nu se g`ndea la p[rerea lumii, de la care suferise at`t]n singura dat[c`nd]ncercase s[]ntre]ntr-]nsa.

*

E o lun[de c`nd s-au }mprietenit. Copilul are ruf[ria }ntreag[f[cut[de m`na Elenei, cu o cheltuial[ridicol de mic[. }n schimb ea a primit un dar frumos =i folositor: o ma=in[de cusut.

Dar iat[c[}ntr-o sear[, m[car c[vremea e bun[, sun[=apte ceasuri, =i ei nu vin: sun[opt, =i ei tot nu vin. Elena trimite pe slujnic[s[}ntrebe nu cumva e bolnav copilul... ori el? Slujnica se }ntoarce. Nu sunt bolnavi. Nici o alt[explica\ie; nici un alt r[spuns.

Atunci Elena intr[}n cas[trist[. "Trebuie s[fi aflat", }=i zicea ea; =i e nelini=tit[, nu poate s[doarm[p`n[noaptea t`rziu, c`nd — f[r[s[}n\leag[cum — se simte }mb[rb[tat[=i }=i zice c[mai cur`nd ori mai t`rziu tot ar fi trebuit s[afle; c[a dou[zi are s[i-o spuie ea }ns[=i ca s[scape de o a=a de grea povar[. Da, are s[i-o spuie negre=it m`ine, sear[. Dar dac[n-ar mai veni deloc?...

A doua sear[casierul vine, dar se cunoa=te c[=tie ceva.

E afar[aceea=i lini=te pl[cut[a ora=elor de provincie, }ntrerupt[la r[stimpuri rare de un l[trat de c`ine ori de un fluiet de vardist; }n[untru aceea=i c[ldur[potrivit[; ca }n alte d[\i copilul se joac[}ntre ei cu o carte mare cu chipuri; ca }n alte d[\i t[ciunii se d[r`m[}n sob[cu izbucniri de sc`n\te ro=ii; =i cu toate astea el se }ncurc[la citit, ea se }ncurc[la lucru. Se vede bine c[e ceva la mijloc.

Deodat[Elena, aduc`ndu-=i aminte de hot[r`rea din noaptea trecut[, se }ntoarce c[tre d`nsul =i, f[r[alt[preg[ti\re:

— Ai aflat ceva despre sor[-mea.

Aflase }n adev[r; u=or se g[se=te cineva care s[\i dea l[muriri =i despre ce vrei =i despre ce nu vrei s[=tii; dar el se a=teapt[a=a de pu\in la o m[rturisire, }nc`tr[m`ne aiurit. }ntr-un t`rziu o }ntreab[:

— E adev[rat?

— Da, adev[rat. A! dar dac[ai =ti...

+i }ncepe a-i spune pe larg toate c`te le \inea ascunse, dezvino-v[\irea ei... Toate str`mtorile pe care =i le impusese numai =i numai ca s-o poat[\ine }ntr-un pension din Bucure=ti, aceea=i rochie purtat[

de doi ani ne]ntrerupt =i ru=inea de =alul =i de giuvaericele puse la loterie, ca s[poat[]mplini ratele la timp.

— Cine e [sta, Coc[-mic[?

Ea se apleac[s[vad[gravura ar[tat[de copil.

— { sta? Un]mp[rat, drag[... Vacan\ele erau o s[rb[toare ne]ntre-rupt[pentru mine. B[tr`n[eram de 26 de ani? +i c`nd ie=eam cu d`nsa pe uli\ — ea]mbr[cat[cu]ngrijire =i frumoas[, eu a=a cum sunt — cine nu ne-ar fi cunoscut ar fi crezut c[nu suntem surori, ci c[sunt slujnica ei... Pe urm[, dup[ce pleca, zile lungi =i triste, tres[riri deodat[din somnul cel mai ad`nc: “Ce-o fi f[c`nd Sofia?” =i apoi zv`rcoliri p`n[la ziu[... pentru un r[spuns care]nt`rzia...

— Dar [sta cine e, Coc[-mic[?...]

— Tot un]mp[rat, dr[gu\[, r[spunde ea.

Apoi urmeaz[povestind boala ei, care a]nuit mai bine de o lun[, acum patru ani,]n luna lui iulie; dragostea sor[-sii din vremea aceea cu un militar; c`ta fost de t`rziu c`nd a putut s[se coboare din pat; scena de t[lm[cire pe care n-are s-o uite niciodat[,]n care sor[-sa]=i dase pe fa\ toat[u=urin\ a ei, sporit[]n mai r[u la pensionatul din Bucure=ti. St[ruin\ele sale pentru mutarea lui, fuga sor[-sii dup[d`nsul, ru=inea de judecata lumii, care le cuprindea pe am`ndou[sub aceea=i firm[batjocoritoare: “fetele lui Cioranu”...

Se opre=te c`tva pentru a cere ajutorul batistei, ca s[poat[vedea o floare din perete, pe care o prive=te de c`t[va vreme cu st[ruin\.

— +i nu mai =tii nimic de d`nsa?]ndr[zne=te el s[]ntrebe.

Ba da...]n fiecare lun[]i trimite regulat jum[tate din pensie. S-au mai v[zut de c`teva ori: chiar]n anul acesta la Pa=ti; dar parc[nu mai era sor[-sa... Era o str[in[frumoas[=i elegant[, a c[rei plecare — dup[cinci zile de =edere cu o v[dit[sil[—]n loc s-o]ntristeze, parc[a bucurat-o.

— +i ofi\erul nu vrea s-o ia?

Ea tace. Va s[zic[nu =tie tot? Dar nici ea nu-i poate spune c[de mult a fost]nlocuit cu altul, =i urma=ul, la r`ndul lui, cu altul; c[la

fiecare dou[-trei luni, prime=te aceea=i]n=tiin\are: "M-am mutat. Numi mai scrie pe adresa cutare, trimite-mi banii aici, strada cutare"...

Casierul ghice=te ce nesocotit[i-a fost]ntrebarea, deschide =i]nchide de c`teva ori jurnalul f[r[nici un cuv`nt; apoi, sim\ind ce dureroas[trebuie s[fie pentru Elena t[cerea care se prelungete,]ncepe s-o m`ng`ie, cu vorbe simple, a=a cum se pricepe el:

— Trist... da... foarte trist, domni=oar[, dar de... trebuie s[te m`ng`i =i s[te g`nde=ti c[dumneata e=ti cu inima]mp[cat[, c[dumneata \i-ai dat toate silin\ele... A=a e lumea asta... =i iar s[te mai g`nde=ti, domni=oar[, c[nu e=ti numai dumneata nenorocit[pe lumea asta...

Elena tace.

— Unul una, altul alta... fiecare are necazurile =i neajunsurile lui. Uite eu, c`te am suferit =i eu... Doisprezece ani n-am visat alt[fericire dec`t s[pui cap[t vie\ii de ur`t =i de singur[tate pe care o duceam. Ajunsesem s[-mi fie sil[de casa unde nu era nimeni s[m[]nt`mpine cu o vorb[bun[... +i dac[m-am]nsurat, peste ce-am dat? peste o femeie cu trupul =i sufletul legat de lume. Mi-era ur`t singur, acum]mi era groaz[... Neor]nduial[]ntr-ale casei, certuri, vorbe rele. +i]mpotriva bietului copil=ului [stuia du=m[nie pentru c[=tia c[-mi era drag...

F[r[s[vrea, ochii Elenei se]ndreapt[c[tre semnul din fruntea copilului...

— Da, domni=oar[... semnul acela e de la d`nsa.]ntr-o sear[ne]ntorceam de la o sindrofie — eram silit s-o]nsol\esc]n toate serile; sindrofii de r`nd, cu clevetiri =i jocuri de c[r\i, care]ntotdeauna se sf`r=eau prin certuri =i prin vorbe rele... Pierduse... se certase; c`nd ne]ntorceam, copilul pl`ngea... Ea vroia s[-l potoleasc[, dar se vede c[m`ng`ierile]i erau aspre de sup[rare; atunci, v[z`nd c[nu tace,]l]mpinge cu furie, el se]mpiedic[de covor =i cade cu capul de colul sobei... Cinci zile am crezut c[moare... +i uite a=a, domni=oar[, patru ani de canon. +i vezi, nu a= fi sc[pat nici acum singur, f[r[ajutorul unui b[iat de isprav[, pre=edintele tribunalului de acolo, din Caracal,

cu sprijinul c[ruia divor\ul a tr[g[nit mai pu\in, =i copilul mi-a fost dat mie... E... a=a e lumea, =i omul va s[se m`ng`ie =i s[n[d]jduiasc[]n alte zile mai bune.

Din seara aceasta =tiau unul despre altul tot ce puteau =ti. Casierul are s[vie mai cu drag =i Elena mai cu drag o s[-l primeasc[. El o s[- =i aduc[=i de lucru: socoteli de verificat,]n timpul ce ea va coase ceva la ma=in[.

+i]n vremea asta copilul face progrese minunate, c[e a=a de de=tept, iar Coca-mic[a=a de bun[profesoar[! A]nv[\at lunile anului, zilele s[pt[m`nii, c`teva poezii mici; =i num[r] p`n[la o sut[; =i are o plac[pe care =tie s[fac[c`teva slove cu degetele lui nesigure de cinci ani. Ieri a ar[tat c[=tie pe s[rite literele p`n[la t; azi spune *Tatal nostru* cu o singur[gre=el[, la cuv`ntul “izb[ve=te”, pe care nu-l poate spune; m`ine, dup[]ndemnul Cochii-mici, o s[se a=eze frumos]n fa\ a lui tat[-s[u=i, lu`ndu=-i degetul ar[t[tor de la o m`n[]n cealalt[m`n[, o s[]nceap[:

*“Eu sunt mic, tu ff-m[mare;
Eu sunt slab, tu ff-m[tare.”*

Cu a=a nimicuri trec trei ceasuri ca trei clipe.

C[vremea nu st[]n loc, ca s[asculte cu Elena gazeta citit[de casier, nici s[se bucure cu am`ndoi de progresele copilului; ci vremea zboar[=i se trezesc c[ceasornicul bate zece.

“A! deja”... zic am`ndoi... El se]mbrac[, ea]ngenunche s[]mbrace copilul =i nu uit[nimic: gulerul paltona=ului bine ridicat, b[sm[lu\ a bine legat[]mprejurul g`tului. Apoi, dup[ce s[rut[copilul, se scoal[,]ntinde m`na casierului =i se despart:

— M`ine, cu bine...

*

Miercuri,]n ajunul lui Sf`ntu Niculae, pe la patru dup[-amiaz[, Elena tocmai]nv[\a pe copil s[-i scrie numele]ntreg, c`nd s-a oprit la poart[o tr[sur[, care aducea pe sor[-sa de la gar[.

Ar trebui s-o primeasc[mirat[=i rece, ca la celelalte venituri; dar de

o lun[]ncoace a=a i s-au schimbat toate sim\irile =i s-a adunat]n inim[at`ta trebuin\ de a m`ng`ia =i de a fi m`ng`iat[,]nc`tv[z`nd pe sor[-sa]i alearg[repede]nainte: "Sofio!" C[ci la urma urmei e sor[-sa, cu zece ani mai mic[dec`t d`nsa, aproape copilul ei, sor[-sa care a sup[rat-o, dar acum parc[nu mai e d`nsa care a pl`ns =i s-a chinuit, parc[e alta.

— Sofio! =i o cuprinde]n bra\e, o s[rut[=i pl`nge.

Sofia, v[z`nd ast[primire la care nu se a=tepta, se g[se=te numai-dec`t]n apele ei; spune c[a]nut s[-i fac[o surpriz[, c[-i era dor, al grozav de dor; =i v[z`nd copilul:

— Al cui e copila=ul]sta?

Elena arat[servitoarei unde s[a=eze cuf[rul Sofiei

— |a\o, al cui e copila=ul]sta?

— Al unui vecin.

— Care vecin?

— Al casierului.

— O! Ce dr[gu\ e! Vino la mama, puiule.

]ia]n bra\e,]l dezmiard[; repede g[se=te cheia =i scoate din cuf[r c`teva bomboane. Dragostea Sofiei pentru copil apropie =i mai mult pe Elena de d`nsa. Copilul arat[toate c`te le =tie: "Ianuae, febuae", "Un copil odat[mic ca dumneata", num[r[, arat[cum face popa c`nd vine cu botezul... Sofia =i Elena fac haz; ceasornicul bate cinci — casierul e]n pragul u=ii.

Nu se mai poate]nl[tura]nt`lnirea. Dup[o foarte scurt[socoteal[, Elena se scoal[:

— Sor[-mea Sofia — domnul Iosif D[nescu, casier.

Sofia se uit[de la unul la altul; dar sur`sul]nceput la vederea lui]i piere de pe buze c`nd vede fa\sa serioas[a Elenei, cu o dung[]ntre spr`ncene, care]i d[un aer de des[v`r=it[cinste.

]n seara aceea casierul nu vine, a doua zi]ns[e s[rb[toarea a=teptat[de at`ta timp, e ziua copilului. S-ar putea s[n-o petreac[]mpreun[? De nu s-ar duce, Elena =i-ar]nchipui c[o socote=te p[rta=[la vinov\ia sor[-sii. Nu e vorba[, c[pentru d`nsul nu trebuiesc cuvinte

ca s[-l hot[rasc[a merge; a=a face de mai bine de o lun[, acum i-ar fi greu s[poat[face altfel.

E o adev[rat[s[rb[toare a doua zi, de c`nd vin p`n[pleac[. Iat[surpriza costumului de marinar lucrat]n ascuns pentru copil. Sunt to\i de p[rere c[-i =ade de primejdie. Sofia mai ales nu-l mai las[din bra\e. Trebuie s[-i repete iar toate flecu=te\ele spuse ieri; =i r`d]n cor, =i se bea,]n s[n[tatea lui, vutc[f[cut[de m`na Elenei, pe c`nd Sofia c`nt[la clavier semnalul de urare. Au fiecare cuvinte deosebite pentru a fi veseli.

Aflarea acestui str[in]n cas[]ndrept[\e=te pe Sofia s[apropie pe Elena de d`nsa pe drumul vinov[\iei. +i dac[e a=a (c[nu se poate s[fie altfel), n-o s[mai aib[de acum nici rarele must[r[ri =i lic[riri de p[rere de r[u, f[cute din compararea vie\ii ei cu a sor[-sii. Parc[asta e sf`nt[? Parc[ea nu petrece? Negre=it, mai pu\in dec`t ea; dar e =i mai ur`t[=i mult mai mare, =i apoi copila=ul, care]nsenineaz[casa; o idil[a sor[-sii =i d`nsa surprinz`ndu-i]n flagrant delict! Astea au farmecul noului =i nea=teptatului; sunt at`tea lucruri de care o s[fac[haz la Bucure=ti, istorisindu-i actualului. +i cine =tie, poate de r`ndul viitor a s[-l aduc[=i pe el.

Casierul ar putea s[fie serios =i ursuz? Ce ar sem[na? Las[c[e ziua copilului; dar mai]nt`i ar fi de-a dreptul necuviincios, =i nu numai fa\[cu Sofia, c[reia trebuie s[-i dea s[creaz[c[nu =tie nimic, ci chiar fa\[de Elena, s-ar cuveni s[-i arate c[a mai uitat din gre=elile Sofiei.

Elena asemenea e vesel[de recuno=tin\[pentru purtarea casierului cu sor[-sa, de dorin\ea de a nu-l tr[da]n prefacerea lui c[nu =tie nimic — =i mai ales de nevoia de iertare =i de m`ng`iere adunat[]ncet=ncet]n vremea din urm[.

Drept e c[acestea sunt cuvintele de la]nceput; mai t`rziu nu mai au trebuin\[de ele, c[ci se r[sp`ndesc din Sofia valuri-valuri de veselie =i de]nc`ntare. Ce gra\ie]n cele mai ne]nsemnate mi=c[ri! Ce vioiciune sclipitoare]n ochi =i ce m[iestrie]n m`nuirea vocii! Ce perfec\ie de gust]n alegerea rochiei aproape alb[, cu c`teva funte]n care se amestec[ro=u-]nchis, violet-]nchis, verde-]nchis, =i care, totu=i, departe

de a p[rea]nc[rcat[, pare simpl[=i-i d[un aer de pas[re rar[din \[rile calde! +tie at`tea glume hazlii, m`ng`ie copilul a=a de frumos, c`nt[la pian at`t de bine! Toate acestea sunt nimicuri]nc`nt[toare, mai ales pentru casier =i pentru Elena, provinciali nepricepu\i. Ei nu-i g[sesc nici un cusur, ci sunt fermeca\i de dr[g[l[=ia Sofiei, care a d[r`mat orice sfial[=i i-a adus]n apele lor.

Seara, dup[ce casierul pleac[, Sofia se apropie de sor[-sa:

— Ce e cu omul [sta, \a\o?

A! cum =i-ar deschide inima Elena; dar]ntr-o clip[]=i face]n minte nenum[rate judec[\i. Ar]n\elege-o Sofia, c`nd n-are la]ndem`n[o poveste de dragoste cum i-ar pl[cea ei? Ce s[-i spuie? Via\a lor tihnit[, r[mas[aceea=i din prima zi p`n[acum? Dar, ori n-ar crede-o, ori, dac[i-ar da crez[m`nt, ar]nt`mpina-o cu hohote de r`s.

De aceea, c`nd Sofia]=i repet[]ntrebarea, Elena]i r[spunde serioas[:

— Nimic.

— Cum nimic?

— Nimic.

+i se despart s[se culce; Elena, trist[c[n-are cui s[se dest[iniuas-c[, Sofia,]nciudat[=i hot[r`t[s[descopere adev[rul.

*

]n seara celei de a cincea zi de la venirea Sofiei, casierul se]ntoarce acas[trist. Parc[n-ar mai fi el, cel care p`n[acum]n fiecare sear[mulumea]n g`nd cui]l adusese]n acest ora=, unde dase peste o femeie bun[, care-i \inea de ur`t =i-i]ngrijea copilul ca o mam[.

Din toate socotelile ce-=i face =i-=i desface,]ncheie c[e nenorocit, c[traiul ce-l duce e f[r[noim[.

Zadarnice]i sunt]ncerc[rile de a adormi; nu-l las[o vedenie care i se \ine cu]nd[r]tnicie]nainte a ochilor.

E o singur[fiin\ [f[cut[din dou[. Iat[: un trup ml[dios... o rochie simpl[numai cu trei funte de culori vii, dar]nchise... dintr-un cuib de dantele iese o m`n[alb[ce se]ntinde c[tre d`nsul... din alt cuib

de dantele un g`t]nc`nt[tor... +i iat[chipul... E trupul =i chipul Sofiei, cu gura ei ispititoare, cu nasul ei pu\in cam ridicat... Doar la frunte nu seam[n[; fruntea e larg[, p[rul negru dat]n sus ...fruntea Elenei cu dunga dintre spr`ncene, care-i d[un aer de des[v`r=it[cinste.

Ce nedeslu=ite lucruri =tie el despre ast[femeie! Parc[a gre=it odat[=i seriozitatea ce acum]i vede pe chip trebuie s[-i vie din remu=care pentru vina ei... =i pentru sup[rarea adus[unei surori bune a ei... =i parc[sora ei ar fi ea]ns[=i.

]nchide ochii, o vede]nv[\`nd pe copil poezii, ori cos`nd cuminte la ma=in[— =i ar vrea s-o vad[mereu a=a;]nchide ochii iar, o vede r`z`nd cu hohote la pian, ori ciripind]n joc cu copilul ca o pas[re zburdalnic[— =i a=a ar vrea s-o vad[]ntruna; iar c`nd n-o mai poate vedea nici]ntr-un fel, nici]ntr-altul, se a=eaz[pe pat =i chinuie-te col\ul perinei.

Vezi c[=i Sofia, ca s[descopere ce e]ntre el =i sor[-sa, a]ntrebuin\at fa\[de d`nsul toate me=te=ugurile, urm[rind pe chipul Elenei efectele v[ditei robiri a prietenului ei.

+i ce bine se pricepe Sofia!

Dac[nu sunt de ajuns]ngenuncherile pe covor pentru a se juca dr[g]la= cu copilul, ea =tie =i s[vorbeasc[cu glasul tremur[tor de “farmecul dureros al micilor lucruri ne]nsemnate care aduc aminte o via\[at`t de iubit[!... =i pentru totdeauna pierdut[“... Iar c`nd o a=a scen[]ncepe a=i produce efectul, Sofia =tie s[-l fac[s[creasc[, a=eaz`ndu-se la pian =i c`nt`nd emo\ionat[.

“Vezi r`ndunele-e-e se duc,

Se scutur frunzele de nu-u-u-c.

Se-a=terne bruma peste vi-i-i-i,

De ce-e-e nu vii? de ce-e-e nu vii?”

Elena preg[te=te ceaiul]n sufragerie =i-l preg[te=te cam de mult.

Despre c`te n-a avut Sofia vreme s[vorbeasc[casierului? Despre multe... =i]ntre altele despre dezgustul ce-i inspir[via\a zgomotoas[a Bucure=tiului, despre valurile de dor ce-i n[p[desc]n inim[=i o cheam[aci]n provincie.

—Ah! cum v[invidiez. Poftim: nici un zgomot... o t[cere a====a de dulce... la casa ta... cu cei care-\i sunt dragi...]ngrijind un copil adddorabil,]n care \i-ai pune ttoat[n[dejdea, ttoat[via\ a.

Le spune a=a de bine! Negre=it, un bucure=tean rafinat ar =ti s[-i dea bine seama c[joac[pe sentimentala; dar micile nuan\ e, vizibile pentru un cunosc[tor, nu le poate vedea Iosif D[nescu; ba dimpotriv[, tocmai p[r\ile care ar dovedi c[Sofia se preface sunt pentru casier dovezi de sinceritatea ei.

+i ce u=or i-ar f[r`ma toat[aceast[cl[dire de pref[c[torii,]ntreb`nd-o de ce n-a p[strat aceste fericiri pe care le-a avut — =i de ce le-a dat cu piciorul, nesocotind sfaturile Elenei! Dar acum e prea t`rziu; o privire cald[, un glas duios =i o m`n[ispititoare, ce se]ntinde peste mas[, scot din fire pe un om hot[r`t =i rece; cum n-ar]mb[ta pe un om f[r[voin\ ca d`nsul?

De unde s[ia el puterea de a se]mpotrivi? De nic[ieri. Pe c`nd, din ochii negri pleca\i c[tre d`nsul, ia puterea de a cuprinde]n m`nile sale m`na arz[toare a Sofiei =i de a o acoperi cu s[rut[ri p[time=e.

Sofia]=i las[capul pe um[rul lui, apoi deodat[se zbate ca s[-i scape m`na... }n u=a deschis[de perete st[nemi=cat[Elena. E a=a de alb[... iar cuta dintre spr`ncene at`t de ad`nc[...

*

Nu i s-a]nt`mplat niciodat[cititorului s[r[stoarne]n salon o tav[, ori s[scape un cuv`nt necuviincios; =i pentru o astfel de gre=eal[mic[nu s-a zb[tut p`n[la ziu[mu=c`ndu=-i m`nile de necaz =i de ru=ine? I s-a]nt`mplat?

Atunci o s[]n\leag[chinul casierului din noaptea aceea; o s[]n\leag[de ce stinge =i aprinde de zece ori lampa, f[r[izb`nda de a goni din minte dureroasa scen[pe care n-are s-o uite niciodat[. A! =i cu ce asprime se judec[: “Nebun, netrebnic”; nu sunt cuvinte aspre pe care s[nu =i le adreseze; c[i-a fost destul o clip[s[vad[pe Elena]n pragul u=ii, pentru ca s[se dezmeticeasc[din be\ia produs[de farmecele Sofiei. Acum se mir[cum n-a murit de ru=ine! Cum o s[-l

judece Elena? Ce neadev[ruri neru=inate o s[socoteasc[ea dest[-i nuirile despre nenorocirile lui trecute =i despre firea lui?

Nu e de nici un folos s[rup[nasturii c[m[=ii care i se pare c[-l str`nge la g`t, c[de pe inim[nu pierde greu clipelor c`t a mai stat acolo dup[surpindere. Inima r[m`ne grea de ru=ine =i strivit[de r[ceala privirii, m`inii =i glasului Elenei la desp[r]ire.

Nu! n-a putut fi dec`t nebun; nu e alt[l[murire; c[ci iat[: asta e Sofia =i asta Elena. Despre cea dint`i =tie bine c[e o femeie pierdut[, iar despre a doua nu e el]ncredin\at prin el]nsu=i c[e cea mai bun[, cea mai harnic[=i cea mai cinstit[femeie din c`te =i-a putut]nchipui? Nu =tie c`t a suferit de nedreapta]nvinuire a lumii? N-o cunoa=te de at`ta timp; =i]n vremea asta nu i-a]ngrijit d`nsa de copil ca o mam[? Nu era d`nsa]ntruparea visului visat at`\ia ani]n vremea c`nd tr[ia singur? O femeie bun[, care s[-l]nt`mpine cu o vorb[bun[]n pragul u=ii, c[reia s[-i plac[ce-i place lui: lini=tea =i odihna casei; s[urasc[ce ur[=te el: dezbinarea =i du=m[nia zgomotoas[a lumii? P`n[mai ieri nu=i f[cea el cu mul\umire =i cu bucurie planul de petrecere a s[rb[torilor numai cu d`nsa, femeie bl`nd[=i iubitoare de copil? +i-acum s-au dus toate!... A pierdut prietenia femeii cu glas m`ng`ietor, cu ochi m`ng`ietori, cu fruntea... Ah! fruntea ei =i cuta ad`nc[dintre spr`ncene...

+i iat[c[acum, cu prilejul must[r]ilor,]=i d[seama de c`t loc i-a cuprins]n inim[prietena nepre\uit[, care p`n[ieri]i zicea bl`nd: "M`ine, cu bine", =i care ast[-sear[, rece, i-a zis: "Adio!"

Lini=tea de afar[, care alt[dat[]i pl[cea at`t de mult, acum]l sup[r[,]l chinuie=te; parc[o fiin\[, vie ar face-o cu tot dinadinsul, ca s[nu-i poat[pieri lui din minte nici at`t din g`ndurile care-l dor.

Numai cu sutimile num[ului de pa=i f[cu\i]ntre sob[=i fereastr[s-ar putea socoti de c`te ori i s-au]ntors]n minte acelea=i =i acelea=i g`nduri, p`n[c`nd zgomotul unei tr[suri, oprit[peste drum, vine s[-l trezeasc[. Ridic[perdeaua... Afar[se]ng`n[ziua cu noaptea =i ninge... De at`ta veghe abia poate vedea, ca prin vis, o tr[sur[, un birjar care potrive=te un cuf[r pe capr[, o femeie care se urc[. Las[per-

deaua... }i cade sub m`n[un petic de h`rtie pe care-l mototole=te, nu pentru c[a v[zut pe Sofia plec`nd, ci pentru c[=i-a adus aminte c[va trebui s[ias[din cas[, c[n-are dec`t o singur[ie=ire =i c[o s[fie silit s[treac[pe sub ferestrele Elenei. Se mai poate aceasta de acum]ncolo? Nu! Dar mai bine ar muri dec`t s[mai dea ochii cu d`nsa. Nu se mai poate! +i,]ntr-o clip[de nesocotin\[,]=i ia hot[r`rea de a se muta.

*

Cu mult mai tare dec`t d`nsul e Elena, cu toate c[ei nu i-a trebuit o astfel de]nt`mplare pentru a=i da seama de dragostea ei pentru casier.

S[iube=ti pentru]nt`ia dat[]ntr-o via\[de treizeci de ani — =i nu din orbirea patimii, ci din]ncredin`area socotit[c[dintre to\i oamenii acesta este cel mai vrednic de iubirea ta; s[fii at`t de dezlegat[de lume,]nc`t s[n-ai pe nimeni c[ruia s[te dest[iniuie=ti; s[-\i faci o s[rb[toare din g`ndul c[odat[=i odat[poate]\i va sosi ziua fericit[a m[rturisirilor... =i apoi s[surprinzi pe acela]n numele c[ruia te]nchini d`nd alteia semnele iubirii la care n[zuiai]n t[cere!...

O alta s-ar fi tr[dat m[car printr-un gest. Elena]ns[e at`t de st[p`n[pe sine! Lini=tit[s-a ar[tat fa\[de ei, lini=tit[mai apoi fa\[de sor[-sa]n scena de explica\ie, din care a ie=it hot[r`rea Sofiei de a pleca; iar mai t`rziu,]n odaia de culcare, Elena n-a umblat cu neast`mp[r, nu s-a zb[tut cu disperare p`n[la ziu[, ca fostul ei prieten.

Numai cine ar fi citit dincolo de lini=tea ei ar fi putut ghici, din patima cu care a]mbr[\i=at copilul la plecare, ce gol dureros avea]n inim[. +tia ea bine c[-l]mbr[\i=a pentru cea din urm[oar[,]n\elesese deslu=it c[vinovatul nu va mai da ochii cu d`nsa.

*

“Ei! lume nou[!... lume nou[!...”

E strig[tul cu care casierul e]nt`mpinat la intrarea sa]n localul clubului civililor. Vin to\i s[-i str`ng[m`na, c[e singurul om din tot

ora=ul]mpotriva c[ruia nu au nimic r[u de spus, =i nu e unul care s[fi mers cu vreo treab[la casierie =i s[nu fi r[mas mul\umit de graba =i de bun[voin\la casierului pentru a-l sluji. Un singur lucru se spunea p`n[acum, anume c[prea era retras de lume, prea era ursuz; =i iat[c[face ruptoarea, vine la club. +i vine din toate p[r\ile acela=i strig[t: “Ei! lume nou[!... lume nou[!...”

Dac[ar =ti ei c[din hot[r`rea lui de a veni la club nu se cuvine nici o parte dorin\ei de a se]mprieteni cu d`n=ii!

De trei zile de c`nd s-a mutat de peste drum de Elena nu mai are ast`mp[r, nu-=i mai g[se=te loc. +i parc[]ntr-adins afar[e o vreme nesuferit[, o lapovi\ care-l omoar[. C[, dac[ar fi frumos, ie=ind de la slujb[s-ar duce s[se plimbe pe =oseaua m[n]stirii p`n[la vremea mesei =i dup[-mas[; dar a=a, e silit s[vie acas[. Cas[friguroas[, lucrurile r[u a=eazate.]l sup[r] silin\ele servitoarei de a le a=eza pe placul lui;]l nec[je=te p`n[=i copilul. N-a fost ast[-sear[de o asprime ce nu =i-o =tia, c`nd i-a cerut iar s[-l duc[la Coca-mic[?

Nu de dragul celor ce g[se=te acolo, ci de dorin\la de a fugi de el]nsu=i a venit la club, iar acum se mir[de ce a f[cut-o.

Ce-i pas[lui de opiniile politice ale domnului Dinc[Mic=uneanu, care (chiorul printre orbi) explic[]ntr-un col\ onorabililor Petric[Marinescu, Ioni\ B. Matei =i Nicolae Posic[“astea... taxiele, care asta... vin de se pun pe popor, fac, m[-n\elegi?... cum s[zic?... stai c[-i spun acum”...

Ori ce-i pas[dac[completul tribunalului joac[*ferber* cu un b[ie\ea=, fecior de bani-gata (pe socoteala [stuia din urm])?...

+i ce-i mai pas[, iar, dac[]n celalt col\, vreo c`iva al\i stimabili se]ntreab[cu]ngrijire ce catastrof[politic[sau economic[se preg[te=te, de vreme ce Nicu Racu s-a hot[r`t s[consume o cafea turceasc[cu rom?

Iat[dar cu ce a schimbat, dintr-o nebulie, lini=tita lui fericire: cu o sindrofie de str[ini nep[s]tori. Ce poate avea el cu d`n=ii]n afar[de treburile casieriei? +i fiindc[nu-i mai place casa lui (c[nu-i mai

place), trebuie s[]nceap[iar traiul de c`ine h`rbar, ca]n vremea de care=i aduce aminte cu groaz[.

— Ei! lume nou[.

E prefectul care, intr`nd, d[cu ochii de casier.

— Ce mai faci?]n sf`r=it, te-ai hot[r`t s[ne faci onoarea... Ei! ce bine]mi pare! +tii s[faci ceva?... Ce =tii? Pan\arol[=tii?

+tie. +i asta]i aduce aminte vremea]n care a]nv[\at-o: sindrofiile fostei lui so\ii.

Prefectul interpeleaz[pe alvi tovar[=i:

— Antonescule, faci o pan\arol[?

Antonescu asta a=tepta:

— Doctore Fana, faci o pan\arol[?

+i]ncep s[]joace pan\arola. Dar g`ndul lui nu e acolo, ci la prietena pierdut[. +i pierdut[pentru c`t? Pentru o lun[, pentru un an? Nu, pentru totdeauna. C[ci acum s-ar putea s[mai dea ochii cu d`nsa? Adic[s-ar mai putea?...

Se cere trefl[, el joac[pic[.

— Unde]i-e g`ndul, casierule?]l]ntreab[intim prefectul.

Unde s[-i fie? Aici. +i ca s[dea =i el o explica\ie, spune c[nu e obi=nuit cu aceste c[r\i.]n clipa aceea se g`ndea c`t de aspru fusese cu copilul.

Partida urmeaz[din ce]n ce mai]ncordat[pentru ceilal\i. Numai el nu se poate \ine de d`nsa.

Se cere cup[, el taie cu trefl[.

— A! pardon, am cup[.

— Ei! zice prefectul, ce s[ne mir[]m noi? Parc[nu =tim?

Ceial\i z`mbesc, fac haz. Casierul se ap[r[:

— M[doare capul foarte r[u.

— Ei a=! nu mai spune. +tim noi unde te g`nde=ti. Parc[noi tr[im sub p[]m`nt ca dumneata?

La sf`r=itul partidei, casierul se folose=te de prilejul c[la masa completului tribunalului se iscase o ceart[,]n care se amestec[toat[lumea, se d[pe l`ng[prefect:

— V[rog s[m[ierta\i. M[doare grozav capul. Nu mai pot urma jocul.

+i iese.

Iat[-l acum cu ce du=m[nie love=te pietrele cu bastonul,]nchi-puindu=-i c[ar lovi pe prefect pentru cuvintele lui. +i ceila\i f[ceau haz, tic[lo=ii! Adic[de ce tic[lo=i? Nicidecum? Tic[los e el, c[ruia nu-i mai r[m`ne nici putin\ a de a face s[]nceteze b`rfelile lumii, c[desigur to\i or fi b`rfind. +i acum desp[r\irea lor, care n-o s[]nt`rzie de a fi aflat[, o s[le fie o dovad[mai mult... da, o dovad[mai mult.

*

Tat[-s[u e dus la casierie, slujnica spal[]n cuhnie, =i el st[singurel la fereastr[, privind fulgii de z[pad[care se cern]nceti=or de sus.

Nu mai pricepe nimic. De patru zile nu mai merge la Coca-mic[. Dar de ce? Parc[Coca-mic[nu e bun[? Ba e bun[... Tat[-s[u e sup[rat mereu. Asear[l-a]mpins =i a ie=it tr`ntind u=a; pe urm[noaptea t`rziu era]mbr[cat, cu p[l]ria]n cap;]n genunchi l`ng[pat]i s[ruta m`na... Adic[de ce s-a mutat de l`ng[Coca-mic[?... acolo era peste drum... se ducea numaidec`t... dar aicea e departe... departe... parc[el nu =ite unde e?...

E a=a de trist lucru seriozitatea unui copil!

Vr[biile care ciripesc l`ng[geam nu-l mai distreaz[ca de obicei. Cu coatele rezemate de pervazul ferestrei =i cu capul]n m`ni st[=i =i face]n creiera=ul lui socoteli de om mare, de cum ar merge la Coca-mic[: drept, drept]nainte p`n[la c`rciuma lui "Nitulae"; pe urm[la st`nga =i pe urm[iar drept =i pe urm[e un plop mare;]la e plopul de la Coca-mic[. Dar Maria nu vrea s[-l duc[... i-a spus tata s[nu-l duc[, =i paltonul e]n dulap, =i dulapul nu poate s[-l descue.

Atunci, jum[tate cu judecat[, jum[tate f[r] judecat[, copilul iese bini=or din cas[=i o porne=te f[r] palton =i f[r] p[l]rie. }nt`i merge]ncet; apoi]ncepe s[alerge, parc[l-ar goni cineva.

Elena, care era la fereastr[, c`nd]l vede d[un \ip[t =i-i iese]nainte speriat[.

— Cum ai venit?

— Sin...gur, abia poate el r[spunde g`f`ind.

Ea]l ia]n bra\`e,]l duce]n cas[ca]n ziua dint`i, vesel[c[-l vede,]ngrijat[c[a venit numai a=a.

“Doamne! de n-ar r[ci!” +i]l]mbrac[]n =alul ei,]l apropie de sob[, pe c`nd el]i spune pe ne]ntrebate toate c`te le =tie =i din care Elena simte =i]n\`elege toat[ru=inea =i c[]n\`a casierului. Apoi, re]ncep am`ndoi lec\`ia]nterrupt[de patru zile, parc[nu s-ar fi]nt`mplat nimic.

Sunt pl`nsete c`nd,]nainte de cinci ceasuri, vrea s[-l trimit[acas[. Dar e a=a de]n\`elept! C`nd Elena]i spune c[, dac[o iube=te, s[plece acas[, copilul]=i curm[deodat[pl`nsul, se las[s[-l]mbrace cu hainele aduse de slujnic[=i pleac[.

Nu-l a=teapt[must[r]ri acas[; dimpotriv[, tat[-s[u]l cuprinde]n bra\`e,]l s[rut[,]l dezmiard[, privindu-l cercet[tor, parc[ar vrea s[vaz[pe d`nsul urmele m`ng`ierilor Elenei, =i-l]ntreab[iar; dar ce poate s[-i spuie copilul? Un om mare, trimis acolo, nu i-ar fi putut aduce r[spuns deslu=it de ce g`nde=te Elena despre d`nsul...

*

+tiuta =i str[vechea comedie, care \`ine de c`nd lumea =i c`t lumea o s[\`ie... Au jucat-o mii =i mii de neamuri]nainte; =i]mp[ra\`ii c`rmuitori de lumi]n palaturi =i robii nemernici]n lan\`uri, =i]n\`elep\`ii, =i nerozii, dar farmecul nu i l-au secat; a mai r[mas c`tva =i pentru bietul casier, care de c`teva zile]=i aduce singur copilul p`n[aproape de casa Cochii-mici.

E dureroas[=i ridicol[tot]ntr-o vreme iubirea unui om]n toat[firea, care a alergat azi ora=ul]ntreg ca s[g[seasc[vreo c`teva mic=unele degerate, pe care le trimite prin copil st[p`nei g`ndurilor lui...

*

Elena iese]ns[=i, pentru a duce copilul acas[. Nu sunt]nc[nici cinci ceasuri... Casierul nu s-a]ntors, iar uli\`ele sunt pustii... afar[e]nserat, n-are cine s-o vad[.

Dar dup[ce a dus copilul p`n[la u=[, c`nd se]ntoarce =i vrea s[ias[din curte, se g[se=te fa\]n fa\ cu un om, care a urm[rit-o =i acum o opre=te:

— Ah! iart[-m[, iart[-m[!... Am fost un tic[los... un tic[los... Iart[-m[...

Ea se d[]napoi spre u=[...

Elena e]ntr-un je\, cu m`na st`ng[peste ochi, cu m`na dreapt[]n m`inile casierului, care st[]n spatele je\ului aplecat]ntr-o atitudine de umilin\... =i nu]ndr[zne=te s[-i s[rute m`na.

DIN CARNETUL UNUI JUDEC{TOR

Grea meserie e aceea de judec[tor pentru unul care pricepe]nsemn[tatea misiunii lui =i pe care-l intereseaz[direc\ia mersului st[rilor suflete=ti ale oamenilor.

Are un judec[tor dou[feluri de lucr[ri de f[cut: unele, ca s[]ntrebuin\eze termenul tehnic, scornit probabil]n b[taie de joc, *gra\ioase*, pe care le]ndepline=te]n camera de chibzuire,]n lipsa p[r\ilor; =i altele *conten\ioase*, procesele.

Cele dint`i sunt de o banalitate, de-o sec[ciune ce nu se poate pricepe p`n[nu \i-ai f[cut creierul cenu=[lucr`nd la ele. Autentic[rile de acte de v`nzare, de]mprumut, de]nchiriere, de tov[r[=ie, chem[ri]n judecat[, conturi de epitropii, procese-verbale de ale primarilor, subprefec\ilor, port[reilor — toate scrise]ntr-un stil gre\os, impersonal, mort =i ne]nsemnat ca o para =tears[. Oric`t le-ai stoarce, nu po\i scoate din ele un dram de judecat[general[.

Al doilea fel de lucr[ri sunt procesele. Acestea nu sunt lipsite de interes, dar au o dureroas[]nr`urire asupra firii judec[torului.

Vecini care se m[n`nc[]ntre d`n=ii pentru un deget de p[m`nt, tovar[=i care se]n=eal[unul pe altul, rude care duc ani]ntregi judecat[cheltuind o mie ca s[c`=tigelu s[ut[, fra\i care, m[car c[au tr[it al[turi,]=i contest[fr[\ia, zilnica defilare a unor oameni care vin ur`\i\i, cu venele g`tului umflate de grija pierderii sau c`=tigului unui lucru adeseori ne]nsemnat, g`ndul c[nici acolo acas[nu poate unul s[ias[pe prispa casei lui, f[r[ca s[nu aduc[]n t`mplele celuilalt un v`rtej de s`nge clocotitor, toate astea s[desc]ncet]n sufletul judec[torului

un dispre\=i un dezgust de oameni, care-l pot duce la o des[v`r=it[mizantropie.

+i apoi, de c`te ori simte bine c[dreptatea nu e de partea celui care totu=i trebuie s[c`=tigel procesul?

+tie bine c[unul c[ruia i s-a luat pe nedrept p[m`ntul de c[tre un altul nici n-are, nici nu-i vine s[dea unui avocat c`ti se cuvine; c[daia mai totdeauna vine]nso\it de un avocat slab; c[, dimpotriv[,]mpilatorul — f[c`ndu=i socoteala c[, chiar de-ar da jum[tate din lucrul luat pe nedrept, tot r[m`ne]n c`=tig cu cealalt[jum[tate — vine cu un avocat bun, talentat, cunosc[tor profund al codului, al tuturor piedicilor =i curselor, de care=i fere=te cu grij[clientul =i pe care le]ntinde cu m[iestrie]n]ntuneric sub pa=ii protivnicului.

C`te inechit[\i strig[toare e silit judec[torul s[s[v`r=easc[pentru respectarea legii =i de c`te ori r[m`ne cu inima strivit[de pasul greoi al principiului triumf[tor!

R[sfoiesc un carnet]n care treceam note aproape zilnice,]n vremea c`nd eram judec[tor.

Ici =i coala siluete =i mutre de]mprecina\i; c`teva depozii hazlii de martori; cr`mpeie de procese-verbale: "repezindu-se la el cu for[\ major[]l insult[de mama sa Sevasti\,a, rom`n[, major[, domiciliat[]n aceea=i comun[".

]ncolo, reflec\ii aspre. Dar adev[rate la adresa avoca\ilor =i g`nduri de o amar[mizantropie.

Abia urm[toarele c`teva buc[\ele interesante:

*

Substitut la Pite=ti. Un \[ran b[tr`n, care umbl[]n c`rje, intr[]n cancelarie tainic,]nchide u=a bini=or, uit`ndu-se]mprejur, se apropie =i sprijinindu-se de mas[,]ntreab[]ncet =i serios:

— Ce s-a f[cut, taic[, cu jalba mea?

— Care jalb[?

— Jalba mea, cu [la d[mi-a fermecat picioarele, d[mi le-a betejit.

— Care [la?

— Ce, nu =tii? Aaa! st[i s[-\i spui.

+i]ncepe s[istoriseasc[, cu intona\ii conving[toare.

— Ghiniseam la t`rg — acu la Cr[ciun se-mpline=te anu — s[t`rguiesc c`te ceva =i s[m[-nt`lnesc cu gineri-miu, c[am un ginere la Valea Corbului, colea. A=a, m[-nt`lnesc eu cu gineri-miu, vorghim noi ce vorghim, bem noi ce bem, ne t`rguim noi ni=te alea, de! ca rum`nu care ghine la t`rg, c[mai mult d-aia ghiniseam, =i la urm[ne desp[r\im p[colea, p`n`dreptu caz[rmii. Plec eu. C`nd s[ies din ora=, taman amurcea a=a, =i era un ger de mama focului =i-o spr`ncean[ro=ie]ncolo peste dealuri, =i eram ni\el cam b[ut... A=a, m[pomenesc cu un [la mic, zice: "Ia-m[=i p[mine]n c[ru\[p`n[mai]ncolo, m[neic["; un [la mic, =i unde tremura d[frig d[era rebegit, c[era un ger, maica ta, Doamne!... +i nu era rum`n, era alt[na\ie, c[vorghea alt[limb[. +i-l urc, taic[,]n c[ru\[. Acu, eu nu =tiu cum am f[cut, c-am adormit =i c`nd m-am trezit mai]ncolo, ce s[v[z, vericule? era plecat peste picioarele mele =i mi le desc`nta, mi le fermeca]n limba lui, c[nu era rum`n, era alt[na\ie, c[vorghea alt[limb[. Eu dac[am v[zut a=a, mi-am f[cut cruce, =i el s-a dat jos pe la spatela c[ru\ei. Era lumin[ca ziua =i l-am v[zut cum se ducea pe z[pad[,]ncolo, p`n[a intrat]n p[dure. C`nd am ajuns acas[dinspre ziu[=i-am dat s[m[dau jos din c[ru\[, pace; nu puteam =i nu puteam. M-a dat jos nevasta cu un alt rum`n. Pas[mite el]mi betejise picioarele. +i s[zici c-a dat cu paru ori cu ceva, a=i! cu vorba, numai cu vorba; =i nu era rum`n, era alt[na\ie, c[vorghea alt[limb[. +i m-a]nv[\at un con\iliu de la noi ca s[-l dau]n judecat[=i mi-a f[cut =i o`r` de jalb[aici =i zicea c[-mi ghine cetate.

— Du-te acas[, mo=ule, c[s-a pornit cita\ia, o s-o prime=ti.

— A=a? S[tr[ie=ti, taic[, m[duc.

Pleac[foarte vesel, s[lt`ndu=zigheea pe umeri.

Afar[la u=[r`de =i spune aprodului:

— H]-h)!]mi vine cetate. Mi-a spus domnu pricoror. M[duc. +i vezi, nu era rum`n, era alt[na\ie.

*

Tat[] e dat afar[] din cancelaria procurorului, unde r[m`ne numai fii-sa, ca s[] istoriseasc[] cum s-a]nt`mplat faptul.

E foarte frumoas[], pl`nge =i spune:

— Eram cu ghitele la c`mp, c`nd m[] pomenesc c[] ghine =i intr[]]n vorb[] cu mine; dup[] ce mai st[] ce mai st[], v[z c[] bag[] de=tele]n gur[] =i =uier[] o dat[]. Eu zic: “Ce faci, m[] Voicule? de ce =uieri?...” +i numai m[] pomenesc c[] ies din p[]dure al]i doi fl[c]i tot din sat de la noi =i vin =i pun m`na pe mine =i m[] ia =i m[] t`r[]=te]n p[]dure tocmai la ulmul lui Nichita... M-am zb[tut eu... am]pat... am dat s[] mu=c, da' pe urm[] nu mai =tiu, c[] dac[] m-am trezit, =edea l`ng[] mine... Tocmai pe urm[] am v[]zut eu...

E trecut[]]n odaia de al[]turi unde o examineaz[] doctorul, al c[]rui glas se aude dict`nd grefierului: “... Coruncule mirtiforme... urme de violen\] pe p[r]ile externe... externe, nu interne ...v`n[t]i provenite prin lovire...”

— Fapt recent petrecut ieri, zice doctorul intr`nd.

Procurorul, care s-a plimbat de-a lungul od[]ii, porunce=te apro-dului s[] aduc[] pe inculpat. E un fl[c]u voinic, brun, cu gene lungi, cu ochi sclipitori. Cum intr[] e]nh[]at de piept de procurorul care-l suce=te,]l zguduie,]l r[]suce=te =i-i strig[]:

— Cum ai f[]cut, t`lharule, s[] necinste=ti fata? hai?

Fl[c]ul se pierde; dar c`nd]l las[] din zgduit, se reculege.

— Cu voia ei, domnule procuror; nu m[] omor`i... z[u! cu voia ei. S[] nu mai apuc s[] calc iarb[] verde.

— Cum cu voia ei, t`lharule?

— Cu voia ei. Ea m-a chemat. A trimis p-o var[] a ei de mi-a spus c[] m-a=teapt[] la marginea p[]durii; =i dac-am v[]zut, m-am dus =i am g[]sit-o. +i a=a e, dar cu voia ei, nu cu sila, cu voia ei.

— Dar v`n[t]ile de pe trup tot cu voia ei le-ai f[]cut, m[]i t`lharule?

— Alea tat-su i le-a f[]cut, tat-su =i frati-su al ei. A b[]tut-o de ziceam c-o omoar[]. A sc[]pat-o maica. I-a dus =i rachiul s-o trag[] m[]-sa c[] ziceam c[] moare.

Fata e adus[] =i confruntat[].

— Ia auzi, f[, ce zice [sta, cu voia ta.

— Minte! minte! care cu voia mea? Minte!

— Min\ eu, f[Ilinco?

— Min\i! Min\i!

— F[Ilinco, g`nde=te-te ce faci. M[bagi la pu=c[rie =i e mai mare p[catu. D[frica lui tat-su spune a=a, domnule procuror, c[]i e fric[. Da' nu-\i mai fie fric[, f[, c[aici suntem naintea domnului procuror =i n-are ce-\i face...

— Cu sila! Min\i! repet[fata, neridic`nd ochii.

Parc[e o fiar[=i totu=i frumoas[foc.

— Min\, ai? n-ai trimis tu p[Sanda, p[var'ta s[m[cheme, f[? Nu mi-ai dat tu =tergaru [sta? D[la cine e =tergaru [sta? D[la cine ai tu inelul [la din de=t, ai? Nu \i l-am dat eu?

Fata se d[]napoi l`ng[fereastr[.

— Nu veni=i tu numai cu mine la Dr[gaic[de la t`rg de la Dragoslavele, singuri am`ndoi]n po=talion, =i nu ne-am iubit? Spune, f[, c[-\i faci p[cat, =i m[bagi]n pu=c[rie pe degeaba, spune, de!...

— M...m...min\i!

— Astea \i-a fost vorbele? Astea \i-a fost f[g[duielile? +i]nc[mi te mai jurai l`ng[crucea din valea Velina=ului...

Fata s-a]nvelit]n perdeaua ferestrei =i pl`nge, pl`nge cu hohote:

— Voicule, m[omoar[taica... V..Voicule, m[omoar[taica.

*

Inculpatul e dat]n judecat[pentru c[a b[tut crunt pe o femeie, care voia s[-i duc[la oborul de gloab[vitele prinse]n holdele ei.

“... Fractura cubitusului =i radiusului m`inii drepte... dou[luni de incapacitate de lucru...” zice certificatul medical.

Martore de fapt: muma, cumnata =i o var[a inculpatului, femei care au s[rit]mpreun[cu d`nsul s[scape vitele.

La]nf[\i=area trecut[s-au ascultat f[r[jur[m`nt mama =i cumnata. Au r[spuns c[nu =tiu nimic. Azi e de ascultat vara.

}nainte de a fi adus[martora, se]ntreab[inculpatul. R[spunde cu

t[rie c[nu e adev[rat, “nu =tie la sufletul lui”; pe reclamant[trebuie s-o fi b[tut b[rbatu-s[u, care se]mbat[]n toate zilele =i acum arunc[vina pe el, fiindc[se g[lesc]n prigonire pentru un pogon de p[m`nt =i ca s[-i scape pe b[rbatu-s[u.

Avocatul inculpatului face semne de aprobare din cap. E foarte mul\umit de r[spunsul clientului s[u.

Vine martora.

E galben[, se code=te, \vine crucea numai cu v`rful degetelor;]ng`n[jur[m`ntul cu gura jum[tate; se]nchin[pe dos, de jos]n sus.

Judec[torul c[tre martor[:

— Ia seama! Ai jurat pe sf`nta cruce,]nainte a lui Dumnezeu, care vede =i =tie toate, c[ai s[spui numai adev[rul. Legea te pedepse=te dac[s-o dovedi c-ai jurat str`mb, dar]nainte de lege s[te g`nde=ti la Dumnezeu, care nu doarme =i care te love=te c`nd cu g`ndul nu g`nde=ti,]n ce]i-e mai drag. Dac[vei spune minciuni =i]i s-o]nt`mpla pe urm[vro urgie, degeaba o s[te]nchini, degeaba o s[te boce=ti. S[-i aduci aminte de jur[m`ntul de ast[zi!

]n vremea asta inculpatul se suce=te de colo p`n[colo, parc[]-ar lua cu frig,]=i str`nge mereu cojocul la s`n. }ntre rupe pe judec[tor:

— Stai! a min\it maica =i cumnat[-mea Manda. Eu am b[tut-o (c[tre var[-sa care =i-a pierdut cu des[v`r=ire cump[tul): spune drept, Zino! Cum ne-am dus s[lu[m ghitele... cum a dat s[ne opreasc[... cum am lohit-o, cum am pisat-o... (]=i str`nge cojocul la s`n)... spune drept... spune tot...

Se opre=te, se uit[ru=inat]n dreapta =i]n st`nga la lumea din sal[, pe urm[]las[capul]n jos =i, r[sucindu=-i c[ciula, zice simplu:

— }mi sunt acas[am`ndoi copila=i bolnavi de anghin[]n g`t.

*

La Curtea cu jura\i.

Tudose Petre =i Marin Petre, am`ndoi fl[c[iandri, unul de 19, celalt de 17 ani, au omor`t pe Lixandru Anghelina V[duva.

E obicei la var[ca]n noaptea Mo=ajunului b[ie\ii s[se adune la

unul dintre d`n=ii =i s[vegheze p`n[spre ziu[, c`nd pleac[cu colinde\ele. Fiecare d[gazdei un ban de zece, pentru b[utur[=i pentru gazul ce se arde. Se cheam[*banul de lumin[*. S-au adunat de r`ndul [sta la Lixandru. Tudose =i Marin i-au cerut s[le mai dea ceva de b[utur[, dar Lixandru s-a]mpotrivit, v[z`ndu-i cam trecu\i. Ceart[; b[taie. Dac[nu l-ar fi lovit de la]nceput cu ciomegele]n cap, Lixandru ar fi putut da cu am`ndoi de-a azv`rlita. Era cel mai voinic fl[c[u din sat. Doctorul se mir[]n *visum et repertum* cum a mai putut tr[i cu toate oasele capului fracturate =i cu a=a meningit[traumatic[.

Am`ndoi acuza\ii, albi\i la fa\ de cele trei luni de preven\ie, stau n[t`ngi, buim[ci\i de privirile]ndreptate c[tre d`n=ii; nu =tiu unde s[-i \ie m`nile. }nd[r[tul lor, Tinca, mama lor, pl`ng`nd cu m`na peste gur[.

Dincolo, partea civil[, mama mortului. E cu p[rul zb`rlit, cu privirea rea =i r[t[rit[.

Pre=edintele, adres`ndu-se ei:

— Dumneata e=ti Anghelina V[duva, mama mortului?

— Eu.

— Te constitui partea civil[? Cu c`t?

Anghelina se uit[de jur-]mprejur. N-a priceput.

— N-auzi? cu c`t te constitui partea civil[?

— Ce e aia?

— C`te parale ceri?

Anghelina vorbe=te repede, cu vr[jm[=ie =i cu disperare:

— Ce? bani? S[mi-l pl[teasc[pe Lixandru al meu]n bani? Ce s[fac cu ei? N-am ce face cu ei; c[at`ta am avut, pe Lixandru, =i mi l-au m`ncat c`inii [=tia; c[uite a=a i se scurgeau creiera=ii lui pe nas =i nu mai =tia s[zic[nici “maic[“; numai ar[ta cu m`na la cap... N-am ce face cu banii, da' s[mi-i b[ga\i]n p[m`nt, unde mi s-a dus Lixandru meu, s[ias[d-acolo c`nd o ie=i Lixandru meu...

}ntorc`ndu-se c[tre acuza\i, vede pe Tinca, mama lor, care pl`nge]n t[cere.

Anghelina]=i trece m`na peste ochi, schimb[tonul =i cu o voce groas[=i duioas[:

— Or mai bine nu, c[dec`t s[p[timeasc[=i m[-sa lor ce p[timesc eu...

}=i acoper[fa\ a cu m`nile =i cu un strig[t de sf`=ietoare dezn[-dejde:

— Aaah! Tinco! +i drag mi-era s[am =i eu fl[c[u la coas[.

UN OM

Sc`r! Se deschide poarta =i intr[, cine? A! minunat!]n sf`r=it, o s[pot afla cine e figura asta nou[pe care o v[d de vreo c`t[va vreme]n ora=. De la poart[p`n[la chio=cul]n care stau e o bucat[bun[. Vine]ncet, cu pa=i m[run\i, cu ghiozdanul la subsuoar[, f[c`ndu=-i v`nt cu p[l[ria =i oprindu-se din c`nd]n c`nd ca s[admire florile. E]mbr[cat curat =i cuviincios, dar nu-l po\i privi f[r[s[-\i vie s[z`mbe=ti, pentru c[e o nepotrivire nespuse de hazlie]ntre mic=orimea lui, figura lui grav[— p[r alb =i cre\ cu c[rare la mijloc, barbi=on =i must[\i ca z[pada, mutr[de ambasador — =i umblatul pe jos cu un cogeamite ghiozdan la subsuoar[.

M-a v[zut. Se opre=te]n pragul chio=cului.

— Salut cu respect. Ave\i de pl[tit dou[trimestre: ianuarie =i aprilie.

— ?...

— Eu sunt agent de percep\ie. Nu v-a= sup[ra, dar m[sile=te receptorul.

— +i c`t e de plat[?

— Optzeci =i patru de lei.

] =i pune p[l[ria pe scaun, iar pe mas[ghiozdanul c`t toate zilele, pe care-l deschide ca s[caute condica de recipise =i caut[, caut[desf[c`nd una c`te una h`rtiile.]n sf`r=it, a g[sit-o.

— M[rog, nu s-ar putea s[pl[tesc numai un trimestru?

— Cum s[nu! S[v[scot chitan\a pentru un trimestru?

— Da.

] l poftesc pe scaun =i-i]ntind c[limara. El st[,] =i pune ochelarii,

care-i des[v`r=esc]nf[\i=area de diplomat b[tr`n; =i]ncepe s[scrie tacticos, aplec`nd capul c`nd la dreapta, c`nd la st`nga.

Grozav a= vrea s[=tiu cine e omul [sta. Chem servitoarea.

— Na, trimite s[schimbe h`rtia asta =i, p`n[s-o]ntoarce, s[ne aduci dou[dulce\uri.

B[tr`nul ridic[ochii de pe condic[=i mi-arunc[o privire plin[de recuno=tin\]; apoi, dup[ce a sf`r=it de scris recipisa,]n josul c[reia =i-a pus isc[litura complicat[cu fel de fel de rotocoale =i de puncte,]ncepe s[=i fac[v`nt cu p[l]ria, uit`ndu-se de jur]mprejur.

— Rai ave\i aici, nu altceva.

Apoi dup[o lung[t[cere:

— Frumos or[=el.

— Dumneata nu e=ti d-aici?

— Nu. Eu sunt bucure=tean.

— P[i cum de-ai ajuns aici agent de percep\ie?

— P[catele omului — altfel ce-o s[zic? —, dar n-am cuvinte s[mul\umesc =i pentru buc[\ica asta de p`ine.

— E=ti]nsurat?

Suspin[ad`nc.

— Da.

— Copii ai?

— Nu, am avut.

Dup[o lung[pauz[,]n care vreme =i-a luat dulcea\a, descoperind c[printre celelalte h`rtii de slujb[care-i umflau ghiozdanul era =i o gazet[]n care era]nvelit[o c[ma=[curat[=i scrobit[, am]n\eles c[fac r[u cerc`nd s[-l silesc la dest[inuiri. Dar el =i-a pus paharul jos =i a]nceput]ncet, simplu, f[r[umbr[de emo\iune]n glas ori]n mi=c[ri:

— Eu n-am fost totdeauna a=a cum sunt azi. Am fost negustor. Pr[v]lie ca a mea n-avea dec`t Stancu Becheanu =i cu mine. }mi mergea bine; dar mi s-a]nt`mplat de mi-a murit b[iatul de tifos... b[iat mare, =aisprezece ani, voinic, premiul]nt`i p`n[-ntr-a cincea gimnazial]. M-am]mboln[vit =i eu tot de tifos, boal[grea, mai eram =i cu inima fript[... Am sc[pat, dar nu mai mergea, am r[mas cu o sl[biciune

la cap... Negustoria e grea, va s[ai mintea ascu\it[, a]nceput =i concuren\ a. Am lichidat-o... mi-a r[mas patruzeci de mii de lei! P[catele omului! Atunci m-au luat [sta, cum]i zice... ei! bat[-l s[-l bat[, d-a \inut axizele Craiovei... +i m-a luat =i pe mine tovar[=. Ce s[-\i mai spun =i cum s[-\i mai spun? A dat faliment =i am r[mas pe drumuri... D-atunci, m[cuno=tea unul =i altul, mi-a dat a=a c`te o slujbuli\ [la percep\ie, la v[mi, iar la percep\ie. Acum mi se suprimase postul =i m-a numit aici... Ale vie\ii... dar nu-mi e de mine. B[rbat, cu slujb[, cu alerg[tur[, mai te distrezi, mai ui\i... dar nevast[-mea.. iart[-m[Doamne =i nu m[pedepsi! i-am pr[p[dit zestrea ei, dou[mii de galbeni. +i s[ajung[ea, femeie cumsecade, pension, fran\uze=te, nem\ e=te, mai r[u ca o slujnic[, acum la b[tr`ne\ e... asta e buba vie\ii mele. +i s[zici m[car o dat[o vorb[de c`rteal[la ea... Nici una! Singur[g[te=te, singur[m[tur[, singur[munce=te ca o slug[. Iart[-m[Doamne =i nu m[pedepsi!... Vrea s[=i spele. Zic: "Asta nu, prea]m]ncarc sufletul; mai bine m[las eu de tutun". De dou[zeci de ani, tot tren\ele alea le c`rpe=te, le]nn[de=te, aia crescut[]n bel=ug. Eu ce s[-i fac? c[eu n-am leaf[: remiz[. Pe aprilie, acum la Pa=te, mi-au venit 27 de lei... D-aia zic, a=tept =i eu sf`r=it cre=tinesc =i dac[ar vrea Dumnezeu =i Maica Precista s[murim am`ndoi odat[. S-o la=i a=a... singur[... S[raca!...

A venit servitoarea cu banii.]=i prime=te 42 de lei,]=i ia ghiozdanul la subsuoar[:

— Salut cu respect, =i Dumnezeu s[v[dea bine. Noi, perceptorii, nu prea suntem primi\i cu dulcea\ [=i cu cafea.

Se duce]ncet, cu pa=i m[run\i =i m[sura\i. Aproape de poart[e o loaz[cu mixandre frumoase. Se opre=te, le admir[, se uit[]napoi, se code=te =i,]n sf`r=it, se]ntoarce cu p[l[ria]n m`n[.

— Uite ce e. Nu v[sup[ra\i. Da\i-mi voie s[rup =i eu dou[mixandre. Noi n-avem unde pune flori, o od[i\[, curte nu, nimica nu... +i grozav]i plac mixandrele nevesti-mii.

MICROBUL

Patru copi=ti avea cancelaria parchetului cur\ii: trei bacalaurea\i, =i anume: Lipescu "Nababul", numit a=a pentru c[era foarte bogat; Tomaidi, zis =i "Grecu=orul"; Ionescu, supranumit "Musicus", pentru c[avea darul de a c`nta frumos, =i,]n sf`r=it, un nebacalaureat, Iorgu Popescu, poreclit "Microbul".

G[lbeneala fa\ei acestuia din urm[]i c`=tigase din partea lui Tomaidi porecla de "Floarea dovleacului", iar micimea =i ur`venia lui f[cuser[pe Nababul s[-i zic[]ntr-o zi "Microbul"; =i pentru c[acest nume avea, pe l`ng[asem[narea cu d`nsul, =i meritul actualit[\ii, a=a-i r[m[sese porecla. Trebuie recunoscut Nababului c[avea talent la n[scocirea poreclelor, c[ci]n adev[r nu s-ar fi putut g[si una mai nimerit[pentru Iorgu Popescu, str`mb =i pr[p[dit cum era.

Musicus, c[ruia]i pl[cea latineasca =i care sus\inea c[ar fi desco-perit uneori]n ochii lui Iorgu Popescu o lumin[bl`nd[=i trist[, propusese]ntr-un r]nd s[i se completeze numele]n "Microbus melan-cholicus"; dar aceast[mo\iune a fost respins[dup[st[ruin\ele Naba-bului, care nu voia s[-i mic=oreze meritul originalit[\ii printr-o colabora\iune.

V`rsta Microbului era, pentru cei trei studen\i]n Drept, obiectul unei perpetue controverse.

Tomaidi,]ntemeindu-se pe lipsa de musta[, pe pipernicia trupului =i pe ascu\imea vocii, sus\inea c[are cel mult cincisprezece ani; iar dispropor\ia dintre cap =i trup, cre\urile de pe frunte =i de pe l`ng[ochi, seriozitatea =i mai ales oboseala zugr[vit[pe]ntregul lui chip

erau cuvintele care f[ceau pe Nababul =i pe Musicus s[pledeze pentru p[rerea c[are cel pu\in treizeci.

Acum, este adev[rat c[Microbul venea la nou[diminea\ a =i ie=ea la =ase dup[-amiaz[, pe c`nd ceilal\i veneau la unsprezece =i ie=eau la trei; este adev[rat c[lucra mai mult =i mai bine dec`t to\i; este adev[rat c[f[r[d`nsul lucr[rile cancelariei n-ar fi putut fi la zi; dar aceste considera\iuni erau de o prea mic[importan\[, pentru a-l fi putut pune la ad[postul batjocurii veselilor s[i colegi.

+i apoi “micile lor glume” erau at`t de hazlii, Inc`t nici chiar =eful cancelariei nu se putea]mpiedica de a lua parte la veselia lor.

Cum era bun[oar[s[se st[p`neasc[de r`s c`nd]l vedea c[ut`nd cu disperare, prin buzunare, pe sub mas[, pe sub dosare, cheia de la sertarul mesei,]n care]i era]nchis dejunul, o bucat[de p`ine =i o usc[tur[oarecare? Faptul c[Microbului]i era ru=ine s[m]rturiseasc[ce avea]n sertarul mesei]l]mpiedica s[spuie ce c[uta, cu toate desele]ntreb[ri ale Nababului,]n buzunarul caruia era cheia. +i a=a dejunul i se am`na]ntotdeauna, p`n[c`nd din]nt`mplare, Musicus, ajut`ndu-l la c[utat, g[sea o cheie printre h`rtiile de pe mas[.

— Dac[e=ti prost =i nu =tii s[cau\i.

Cum era iar s[nu r`d[c`nd s-a l[sat Microbul de tutun, =i c`nd ceilal\i]i trimiteau rotocoale de fum, care-l f[ceau s[]nghit[]n sec =i “s[-i vie ame\eli”, cum zicea el, rug`ndu-se s[-l lase]n pace? Scena cea mai frumoas[era c`nd se]ntorcea cu banii de la Finan\e. Atunci s[-i fi v[zut r`z`nd cu lacrimi c`nd]l vedeau intr`nd pe u=[speriat, parc[-l urm[rea cineva,]n m`na dreapt[\n`nd str`ns pachetul cu h`rtii =i cu m`na st`ng[peste buzunarul cu agint.

Tomaidi]nv[\ase s[-l imiteze de minune; =i adesea]l auzeai pe Musicus:

— Tomaidi, ia f[pe Microbul]ntorc`ndu-se de la minister.

Tomaidi]=i ia p[l]ria =i iese, cer`nd mai]nt`i scuze pentru faptul c[nici hainele, nici p[l]ria lui nu au “acea]nf[\i=are de respectabil[b[tr`ne\ e a hainelor =i p[l]riei Microbului”. Apoi deodat[deschide u=a cu zgomot, intr[speriat, parc[l-ar urm[ri cineva, cu m`na dreapt[

\in`nd str`ns un pachet de h`rtie, iar cu st`nga peste buzunarul pantalonilor. Vine p`n[la masa =efului... pune h`rtiile jos... scoate banii din buzunar, tot timpul cu capul aplecat spre dreapta, tot timpul tremur`nd. }ncepe s[numere... se]ncurc[...]ncepe iar... iar se]ncurc[...]i cade p[l[ria... se]ntoarce repede la dreapta, crez`nd c[vrea s[-l fure cineva... se nec[je=te c[-i lipse=te o h`rtie, pe care o g[se=te sub dosar...

— Bravo! bravo, Tomaidi! admirabil!

Iar Tomaidi, ca s[completeze scena, imit[=i pe Lipescu. Se face c[prime=te din m`na Microbului patru h`rtii, pe care le apuc[cu dou[degete la un col\, sufl[peste ele =i le scutur[cu bob`rnacul.

— Bravo, Tomaidi, admirabil!

*

Atitudinea celor trei copi=ti bacalaurea\i fa\[cu colegul lor nu trebuie s[surprind[pe nimeni. Fenomene analoage se observ[=i la c`ini. C[velul cel mai mic, dac[trece \an\o= =i iste\, este l[sat s[-i urmeze drumul]n pace;]ndat[]ns[ce va c[lca umilit, strecur`nduse pe l`ng[zid =i c[ut`nd s[treac[nev[zut, este]nh[\at =i h[r\uit p`n[la s`nge. Iar dac[=i c`inii se poart[a=a cu cei slabi, cum erau s[se poarte altfel ace=ti trei tineri, care nu erau dec`t oameni =i]nc[bacalaurea\i, cu Microbul, care toat[vremea parc[era rebegit de frig, parc[vroia s[treac[neb[gat]n seam[, parc[se ferea s[nu-l loveasc[cineva]n cap.

*

— Privi\i, domnilor, zice Tomaidi cu un ton profesoral, profit`nd de un moment]n care =eful cancelariei lipse=te, =i \in`nd cu cle=tele de la sob[un =o=on. Aceasta este o pies[de cea mai mare]nsemn[tate. Unii dintre dumneavoastr[vor crede, poate, c[este o cutie veche de sardele; al\ii vor crede c[sunt r[m[=i\ele unei serviete de avocat; al\ii... Ei bine, nu, domnilor! Aci,]n fa\ a dumneavoastr[, ave\i unul din =o=onii cu care Anibal, pe o iarn[viforoas[, a trecut Alpii]naint`nd spre Roma.

— Microbule, ad[ug[Musicus, du-i lui Tocilescu. }mbog[\e=ti Muzeul Na\ional =i te }mbog[\e=ti =i pe tine.

Cine r`de cu zgomot, r[sturn`ndu-se }n scaune? Bacalaurea\ii. Cine e surprins }n picioare de procurorul general? Microbul, care se dusesse s[-i ia =o=onul r[mas }n mijlocul od[ii.

— Ce e asta? Ce e aici? C`rcium[? +i procurorul vorbe=te cu o iu\eal[ame\itoare.

— D... d... domn...

— Nu vreau s[=tiu nimic. At`ta lips[de cuviin\[\ pentru localul }n care te g[se=ti nu s-a mai v[zut. Te anun\ c[a doua oar[c`nd te-oi mai prinde f[c`nd zgomot aici l`ng[cabinetul meu, te dau afar[imediat.

+i, silabisind }nc[o dat[cuv`ntul “imediat”, procurorul reintr[}n cabinetul s[u, tr`ntind u=a.

— A=a-\i trebuie, Microbule, dac[nu stai la un loc.

*

A doua oar[s-a }nt`mplat peste c`teva zile.

— Domnule, zice Nababul, nu mi-ar fi necaz; dar dup[ce e ur`t, mai e =i posac. Parc[i s-au }necat cor[biile cu sac`z.

Microbul }i ridic[fruntea plecat[peste un rechizitor =i, privindul\int[}n ochi:

— Domnule Lipescu, las[-m[, te rog, }n pace. Eu nu-\i spui dumitale nimic, niciodat[.

Sunt }ntrerup\i de un procuror de sec\ie, care trece }n cabinetul procurorului general.

Microbul }ncepe iar s[scie, dar azi e o zi nenorocit[; Nababul nu-l las[.

— P[i at`t \i-ar mai lipsi, s[-mi spui ceva, =i apoi ai vedea tu.

Microbul }i las[condeilul jos =i-l prive=te tremur`nd. Neap[rat, azi trebuie s[fie o zi nenorocit[, de nu poate fi r[bd[tor.

Musicus propune s[fie botezat “Microbus furiosus”. +i ei }ncep s[r`d[, =i r`sul e o boal[lipicioas[: se ia de la unul la altul — de la unul

la altul, p`n[la aprodul cancelariei, care r`de l`ng[u=[, ca prostul, cu m`nile peste gur[.

El]=i ia iar condeiul]=i scrie.

— Tomaidi, uit[-te bine la el. S[=tii s[ni-l faci, c`nd \i-om cere, pe “Microbus furiosus”. Ei, bat[-te s[te bat[! Zi, ai]=i furii dumneata? Bromur[de potas[. Ori n-ai cu ce! Vin’ disear[la mine s[-\i dau parale]=i o s[profit de ocazie ca s[-\i d[ruiesc]=i o cravat[pembe, s[te mai deschizi la fa\].

— Domnule, las[-m[]n pace, strig[Microbul, ridic`ndu-] capul.

Nu e o pic[tur[de s`nge]n fa\ a lui, nici]n buzele lui tremur[toare. Tot e dus la imin[, ale c[rei zv`cnituri se simt]n masa de care st[rezemat cu pieptul.

Dar e scris]ntr-o carte, din care nu se poate =terge nici o liter[, c[azi e sorocit sf`ritul.

Haide, Nababule, sup[r[-te de acest ton amenin\tor pe care nu i-l cuno=teai. D[-i]nainte.

— St`rpitur[,]i fi amoretat de e=ti a=a \`fnos?

Foarte bine! Mai caut[; trebuie s[mai =tii]=i altele.

— Musicus, teoria care o citeam. Desigur unul din p[rin\i a fost beat]n momentul concep\iunii.

A=a!...

+i acum zadarnic te=ncerci, Microbule, s[-\i iei condeiul picat din m`n[.

El]l ia, dar]n loc s[scrie, spintec[cu el de sus p`n[jos h`rtia dinaintea lui]=i, ridic`ndu-se]n picioare, strig[:

— Tic[losule!

U=a cabinetului se deschide, intr[procurorul general]=i al\i doi procurori de sec\ie. Microbul pune m`na pe c[lim[ri, le ridic[, r[sp`ndind cerneala peste mas[]=i peste hainele unuia din procurori,]=i le arunc[din toate puterile...

C[lim[rile trec pe l`ng[capul Nababului]=i, izbind zidul, se fac \[nd[ri... El se repede de la locul lui... se]mpiedic[de un scaun]=i cade,

se ridic[=i urm[re=te pe Nabab... Unul din procurori]l prinde, dar el se zbate...]=i rupe haina =i strig[... =i]njur[, cu ochii tulburi =i r[t[ci\i.

Apoi, c`nd ultimul rest de putere s-a dus, cade moale ca o c`rp[, cu glas stins:

— Nu =tiu ce m[doare... Nu =tiu ce m[doare...

*

]nso\it de c`iva prieteni, Musicus merge la “Luther”, s[joace popice. Ajun=i pe podul care trece peste linia ferat[=i fiind sear[, se opresc c`tva ca s[priveasc[aspectul]nc`nt[tor al g[rii.

Sute de lumini de toate culorile: aici]n apropiere perechi-perechi de ochi mari ro=ii; mai]ncolo alte lumini mai mici — =i verzi =i galbene —, care se apropie, se dep[rtiaz[, se]ncrucieaz[, mi=c`ndu-se necontenit; iar colo]n fund un lan\ de stele mici =i dese. Nu e pe tot cerul o constela\ie mai frumoas[.

Dar de cealalt[parte a podului o umbr[st[rezemat[de parapet. O femeie? Musicus se apropie s-o vad[...]

— Haide. Nu mai vii?]i strig[de jos prietenii, care s-au cobor`t.

— Duce\i-v[]nainte. V[ajung, le r[spunde el, deodat[]ncremenit. Nu era o femeie: era Microbul, f[r[p[l[rie, f[r[cravat[, cu ochii pironi\i spre o lumin[care se apropia.

— Ce ai? Ce cau\i pe-aici?

— Ce am? Vrei s[=tii ce am? Vino s[-\i ar[t ce am.

Apuc`ndu-l de m`n[, coboar[scara. +i Musicus se las[s[fie t`r`t. O clip[]i trece prin minte b[nuiala c[vrea s[-l atrag[]ntr-o curs[=i s[-i r[zbune; dar nu se poate opri de a-l urma, m`nat de o putere nepriceput[.

O uli\ la st`nga, o uli\ la dreapta =i se opresc]n fa\ a unei case mici, frumoase =i curate, cu o gr[dini\]n fa[, neav`nd nici o]nf[\i=are de]nrudire cu Microbul.

O intrare str`mt[care serv[=i drept buc[t[rie. La st`nga o od[i\ mic[, alb[, luminat[, la dreapta o alt[odaie mai m[ricic[,]n care sunt trei feti\e, cea mai mare ca de zece ani.

}ntr-un pat, o femeie paralic[, pr[p[dit[, care, cum]i vede,]ncepe a pl`nge:

— D... de ce l... l...-au dat afar[? Spune-le, domni=orule, s[vie s[m[omoare. S[vie acum...

}ntreba\i pe Musicus ce a f[cut c`nd a aflat c[erau surorile =i mama Microbului, de care el]ngrijea singur, scriind copii p`n[la ziu[, ca un rob, la lampa din odaia vecin[?

}ntreba\i pe Musicus cum erau =o=onii Microbului]n acea sear[? L-a trimis cu ei la muzeu?

Ori — v[z`nd c[Microbul,]n loc s[puie m`na pe un cu\it s[-l omoare, pl`ngea]n t[cere cu capul rezemat de o sob[rece — a]ngenuncheat el l`ng[pat =i a luat s[s[rute m`na b[tr`nei paralitice?

INSPEC | IE

De opt zile nu sc[deau zgomotul =i]nv[]lm[=eala]n compania a II-a, de focul inspec\iei, “inspec\ie de dom’ colonel”, care era s[fie joi.

Plesneau palmele ca bicele]n ajutorul lui Sf`ntu Vasile, =i de ai fi stat mai deoparte, \i s-ar fi p[rut c[bate saltelele]n companie: =i erau palme-n fa\, pumni]n piept =i]n spate.

O inspec\ie de colonel nu-i lucru de glum[, =i sergentul-major se jurase s[-i rad[musta\,a, dac[nu l-o omor] pe [l de-o ie=i cu ceva r[u la inspec\ie: “*Mai bine sf`-i ia lumea-n cap de pe acum*”.

Din ziua aceea nu mai]ncetau “Dumnezeii, Cristo=i,]ngerii, luceferii =i porumbi\ele negre, care c`nt[*de-teptarea* pe catapeteazma cerului”, din gura gradelor, to\i ovrei din fundul Moldovei, dup[cum]i ar[tau numele: Calman, Faibici, Pobliker Avram, Rozman Nathan, Haimovici Hun[, Katz Leiba. +i nu era cur[\enia efectelor =i a muni\iilor, nici instruc\ia care ame\ea pe bie\ii solda\i, ci teoria “grea di foc”, mai ales explicat[de cine o pricepea mai pu\in: “S[se lupte cu b[rb[]ie =i cu abnega\iune”.

— Tr[]\i, dom’ c[prar Faibici!

— Ce e?

— +i va s] dzic[abnega\iuni?

Iar interelatul Faibici explic[, str`mb`ndu-se ca =i cum ar vrea s[ridice un munte, c[“abnega\iune este asta.. [la... cum s[zic?... c`nd adic[cineva...]n sf`r=it` , abnega\iune... ab-ne-ga\i-une!...”

Solda\ii au priceput de n-ai v[zut; iar cel care nu pricepe, cap[t[, “pentru c[nu are bun[voin\”, patru teci de baionet[,]n urma c[rora e pe deplin l[murit.

]n alt col\al camerei, Rozman Nathan explic[la c`iva, dup[livret, c[fiecare soldat are drept la *elementele* urm[toare:

“O mie o sut[treizeci de grame de p`ine”; =i to\i zic]n cor: “O mie o sut[treizeci de grami di p`ni”; “+apte sute de grame de pesme\i”; =i iar zic cu to\ii]n cor: “+[pti suti di grami di pesme\”; p`n[la cel din urm[*element*: “=[si centilitri di rachiu, t[ria paisprece gradi”, dup[care o iau iar de la]nceput: “o mie o sut[treizeci di grami di p`ni...”

Ciofu Ion are drept, dup[fiecare citire, de=i asta nu e trecut]n livret, la cinci=ase ghion\i]n f[ici, pentru c[nu zice tare.

Cei slabi la instruc\ie fac m`nuirea armei l`ng[u=a de intrare, comanda\i de Pobliker, care le explic[fiecare mi=care, ridic`nd glasul treptat, ca s[ridice arma cu a=a t[rie]n sus, “[nc`t s[\i se par[... c[dac[n-ai apuca-o cu m`na st`ng[! ar zburat]n sus! ar trece prin tavan! =i s-ar duce]n slava cerului!”

Au f[cut bie\ii cre=tini b[t[uri]n palme tr`ntindu-le de arme, =i Pobliker tot]i bate — “nu l-ar mai r[bda Maica Precista!”, cum zice Co\ofrea, — pentru cuv`ntul c[sunt moi: “moale, b[iete, moale!”

O! de-ar putea s[zuger[veasc[un pictor jalea idioat[din ochii recru\ilor pe care]i bate sergentul Haimovici, pentru c[nu pot \ine minte “ce are generalul”, ori “cine comand[corpul al 2-lea de armat[!” Pe banca lung[pe care stau ghemui\i unul]ntr-altul, tri-ti =i prosti\i de fric[,]\i aduc aminte puii gola=i de porumbel.

“Maiorul are... are... maiorul are...”

E soldatul A M[rini Ion, venit de dou[zile, un \igan recrutat]mpotriva legii, neav`nd dec`t 18 ani, slab, cu ochii bolbo=a\i =i plini de lacrimi =i st`ngaci]n tunica cu m`neci de-o palm[mai lungi dec`t bra\ele lui.

— Lungu Ion! spune tu: ce are maiorul?

Lungu Ion, un japlan de dou[ori mai]nalt dec`t A M[rini =i iste\ cum n-a mai fost recrut, dup[spusa aghiotantului]mb[tr`nit]n armat[, r[spunde ce are maiorul,]n urma c[rui r[spuns sergentul Haimovici]i porunce=te s[dea lui A M[rini dou[palme, ca s[nu mai

uite; — =i de fric[s[nu le capete el, Lungu d[dou[palme \iganului, care le rabd[=i trece la loc, ame\it, cu fa\ a aprins[, cu ochii ro=i i.

+i fac un zgomot asurzitor, un balamuc /ntreg, o /nv[/m[=eal[care te ame\e=te, at`tea trosnete de palme =i at`tea glasuri care spun /n acela=i timp:

— Duc arma-n sus cu m`na dreapt[p`n[/n dreptul ochilor, o prinz cu cea st`ng[, de sub /n[/\tor...

— C`nd \i=oi da una zici c[n=ai noroc!...

— ... Nu /ng[dui pi nimini s[=i scut`re ciubot`le di colb ori di om[t /n camer[, s[stupi pi gios, or s[sv`rli capt`i di sigare...

— Nu mai fac, tr[`i dom`c[/praz, ierta\i-m[, a=a v[rog...

— Iar pi guler =i pe man=etri, broda\i /n chip din frunzi di stजार...

Din col\ul /n care st[, desp[r`it de to\i cei ce-l /nconjoar[, Ionescu Teodor, bacalaureatul companiei, prive=te cu b[/gare de seam[tot ce se /nt`mpl[/mprejurul lui, c[ci vrea s[descrie, /ntr-o scrisoare, unui prieten al s[u, /nspc\ia.

Din p[rin\i s[/raci, n=avea ca s[se /ntre\ie /n Bucure=ti dec`t dou[medita\ii, care abia /i aduceau suma de nou[zeci de lei pe lun[, din care trebuia s[pl[teasc[m`ncare, cas[, lumin[=i /n sf`r=it toate nevoile pe care trebuie s[le /mpaci, ca s=o po\i duce de azi p`n[m`ine; — c`nd /ntr=ozu un ordin, care suna c[bacalaurea\ii s[fie /ncazarma\i, /l f[/cu s[=i piard[medita\iile, iar de atunci dormea =i m`nca la cazarm[.

/n primele zile de revolt[, c[uta s[se /mpotrivesc[tuturor prostiilor la care i se porunceau s[se supun[orbe=te; /n urm[/ns[, /ncet, /ncet, se obi=nuise =i privea cu ochi fire=ti toate c`te i se /nt`mplau. +i i se /nt`mplaser[at`t de multe!

A=a, /ntr=ozu, trimis ordonan\[la un general din garnizoan[, trebuise s[rabde =i s[nu sufle, c`nd doamna generalului i= a /ntins cizmele: “B[iete, f[astea”; iar la codeala lui, c[tre fie=sa: “*Regardez moi quels yeux d’idiot il fait*”.

Alt[dat[maiorul, “un reglement ambulant”, cum /=i zicea singur,

l-a]n jurat =i lovit]n front, pentru c["tic[losul" c[lca]n tocuri, pe c`nd]n reglement st[scris s[calci pe talp[.

Dar scrisoarea... scrisoarea adresat[colonelului!... Un adev[rat model de scrisoare]n\leapt[, — nicidecum]n stil milit[resc, c[ci cum zicea la]nceput: "Nu =tiu s[scriu, domnule colonel, dec`t cum scrie un om cinstit =i ra\ional unui alt om cinstit, ra\ional =i mai]n v`rst[dec`t d`nsul..."

}=i pusese inima toat[]n scrisoarea aceea]n care ar[ta nenorocita lui stare, cu rug[ciunea de a-i l[sa libere ceasurile]n care s[-=i poat[da lec\iile.

Fusese chemat la cancelarie a doua zi =i, pentru lips[de cuviin[, pedepsit cu patru zile de arest, urcat]n urm[la =ase, pentru c[, ie=ind, tr`ntise u=a, strig`nd: "Am stricat orzul pe g`=te".

+i altele... =i c`te!...

E unu dup[miezul nop\ii, =i]n companie dorm to\i, afar[de schimbul al doilea, care se plimb[printre paturi, cu pa=i rari =i zgomoto=i]n t[cerea nop\ii, =i de bacalaureatul Ionescu, care scrie prietenului s[u Genuleanu, inspec\ia de cu ziu[.

A stat mult[vreme]n fa\ a h`rtiei albe, ne=tiind de unde s[]nceap[, p`n[c`nd at`tea c`te avea de spus s-au a=ezat, s-au grupat, s-au clasat; iar acum]i zboar[condeiul pe h`rtie, cum se]nt`mpl[]ntotdeauna c`nd ai multe de scris:

"...fericit dac[a= putea s[\i le scriu pe jum[tate de cum le-am v[zut. Ca s[]ncep cu]nceputul, trebuie s[-\i spui c[nu era dec`t dou[dup[miezul nop\ii, c`nd nu mai dormea nici un soldat, de=tepta\i de gurile =i tecile de baionet[ale sergen\ilor Katz Leiba =i Rozman Nathan, am`ndoi ovrei cu tipuri clasice. Cel dint`i, cu trupul lung, cu fa\ a lung[, cu nasul lung, adev[ratul tip de "ovrei f[r[dughian]", cum zic solda\ii; cel de-al doilea, f[r[un fir de gene, scurt =i pe at`t de gras =i rotund, pe c`t cel dint`i e de slab =i de osos: "ovrei cu dughian".

Eu nu m-am sculat, ci, din patul de deasupra,]n care eram culcat, m[sileam s[-mi]ntip[resc bine]n minte toate scenele comediei ce avea s[se joace. Nu mi-a sc[pat nimic din vedere: nici]nv[lm[=eala bie\ilor

oameni, ame\i\i]nc[de somn, nici strig[tul ascu\it al gradelor, nici]njur[turile, nici b[t]ile... nu mi-a sc[pat nimic; dar pas' s[le descrii, c`nd dau toate n[val[la v`rful condeiului.

Nu, eu sunt]ncredin\at c[, dac[tu, sau eu, sau orice om cu toat[mintea, ar fi =tiut c[e foc]n odaia vecin[, n-ar fi dat mai mult zor dec`t to\i oamenii ace=tia; =i dac[]n nici o alt[]mprejurare, apoi]n aceasta m-am]ncredin\at de adev[rul proverbului: "graba stric[treaba", la vederea at`tor ciocniri]ntre oameni, at`tor cizme, perii, baionete, c[zute din m`ini, nefiind bine apucate, din grab[, at`tor r[sturn[ri de cutii de vax peste "efecte" sp[late =i albite ca fuiorul, =i at`tor lovituri c[p[tate, pe nedrept, tot din grab[.

Cum \i-ai putea tu face o idee de cele ce s-au]nt`mplat azi-noapte, dac[celor, ce-\i scriu,]n=irate =i spuse, le lipse=te via\a =i efectul ansamblului. Trebuie s[vezi]n acela=i timp, dintr-o singur[privire, cinci=-ase solda\i]n c[m[=i, a=e z`ndu=-i efectele pe paturi]n ordinea prescris[de reglement; al\i opt-nou[,]n deosebite pozi\ii, v[xuind cizmele; al\i m[tur`nd]ndo\i printre paturi; =apte-opt frec`nd cu furie baionete ori nasturi, pentru ca s[-i fac["luceaf[r"; al\i c`\iva "]nseriind" c[m[=i, cearceafuri, p`ntecare, m[nu=i: "garnitura de serviciu, G.S., anul at`ta, luna at`ta, matricolul at`ta, seria at`ta".

Trebuie s[vezi pe caporalul magazioner,]n fa\ a unui lighean plin cu c[rbuni,]n care sunt]nfipte tiparele de litere =i cifre pentru]nsemnarea cizmelor; iar]mprejurul lui zece solda\i, ner[bd[tori ca s[le vie r`ndul.

S[mai vezi pe frunta=ul Toma Gheorghe, b[rbierul companiei, r[z`nd pe un biet cre=tin, care nu i-a f[cut nimic =i care, sub jupuirea briciului, cu care au mai fost ra=i]nc[patruzeci]naintea lui, se str`mb[de crezi c[-i smulge p[rul fir cu fir; pe c`nd b[rbierul, un mucalit,]l consoleaz[]n r`sul celor dimprejur: "ceasu' r[u, b[ie\ a=; ce vrei s[faci? ceasu' r[u".

S[mai auzi =i f`=iturile periilor, \[c[niturile armelor, pocnetul deschis =i cinstit al palmelor, bufnetul mut =i]nfundat al pumnilor,]njur[turile doveditoare de-o bogat[imagina\ie =i de-o minu\ioas[

cuno=tin\ []ntr-ale lucrurilor sfinte, ale celor care dau, =i sughi\ul, oftatul sau vaietul celor care primesc; =i atunci o s[ai o deplin[idee de ce va s[zic[o preg[tire de inspec[ie de “dom’ colonel”.

Trei ceasuri, de c`nd, la marginea paturilor, pe dou[r`nduri, unul la dreapta =i altul la st`nga, stau solda\ii]n “repaos pe loc”.

Pe-o mas[de o parte, aproape de u=[, sunt a=ezate registrele companiei: “de detaliu, de pedepse, de sold[“, toate; iar pe paturi,]ntr-o ordine perfect[, muni\iile oamenilor complete =i]ngrijite ca de inspec[ie; nu lipse=te nici unuia nimic: cu\it, furculi\[, foarfece, ruf[rie, curel[rie, — “t[ti =eli” — cum zic ei, to\i moldovenii.

Afar[e un soare frumos de prim[var[, care, intr`nd prin cele =ase ferestre ale companiei, face =ase f`=ii de lumin[,]n care se joac[gr[un\i sclipitori de praf.

Ar fi o frumuse\e cur[\enia camerei =i ordinea care domne=te]n toate c`te-\i vede ochiul, dac[ai putea uita cum s-au f[cut =i cu pre\ul a c`tor necazuri!

— A! dar ce face colonelul? Sunt ceasurile nou[=i n-o s[mai aib[vreme s[inspecteze.

— At`t mai bine! o s[-i dea rasol.

Vorbe=te c[pitanul cu locotenentul, pe c`nd solda\ii]=i schimb[picioarele de oboseal[, rezem`ndu-se c`nd pe dreptul, c`nd pe st`ngul.

Sergentul-major raporteaz[c[pitanului c[ordonan\ a dlui sublocotenent n-a venit.

— Cum se poate?! Unde e sublocotenentul? +i z[rind pe sublocotenent,]ncepe un \ip[t, un r[cnet, de-ai fi crezut c[o s[-i vie ceva:

— Domnule!]ntotdeauna neglijent! O s[m[omori!... o s[m[omori!... Unde-\i e, domnule, ordonan\ a?...

— De unde vrei s[=tiu eu, domnule c[pitan?

— Cum?!

Noroc c[a \ipat a=a de tare]nc`t s-a]necat, c[ci poate mai \inea a=a]nc[cine =tie c`t[vreme. Un soldat, trimis]n goan[, a adus ordonan\ a]n cinci minute.

— Unde ai fost?]l]ntreab[locotenentul.

— S[tr[iv], domnule locotenent, m-a \inut cucoana, mama lui dom' sublocotenent.

Am num[rat]ntr-adins c`te palme i-a dat locotenentul: patruzeci =i trei!]n sf`r=it, la zece f[r[c`teva minute, dup[o a=teptare]n picioare de at`tea ceasuri, c[pitanul, care =eedea l`ng[u=[, strig[: “La r`nd, drep`i!”

Colonelul!... A!... ba nu... locotenentul-colonel vine s[ordone c[pitanului s[dea drumul oamenilor... Colonelul nu poate veni... inspec`ia va avea loc dup[-amiaz[, de la dou[la patru.

S[nu-\i]nchipui, dragul meu, c[n[scocesc ceva din capul meu sau c[\i-am spus p`n[acum m[car un cuv`nt neadev[rat; trebuind s[]ntorc pagina, recitii ceea ce am scris =i m[]ncredin\ai c[indignarea mea nu a exagerat nimic.

Acum,]i]nchipui poate c[, la venirea colonelului dup[-amiaz[, c`nd solda`ii erau gata pentru sosirea lui de dou[ceasuri, s-au petrecut lucruri grozave. Cum te-n=eli! *Ridiculus mus.*

A intrat]n camer[, cum intr[orice om]n orice camer[, cu deosebire c[, la p[=irea pragului, c[pitanul a strigat c`t l-a \inut gura: “La r`nd, drep`i!”

Colonelul, foarte frumos b[rbat,]nso`it de un c`ine =i mai frumos, “Basta a lui dom' colonel”, =i urmat de c[pitanul, a mers p`n[]n fundul od[ii lungi, p`n[]n dreptul sobei model Cr[iniceanu, s-au]ntors p`n[]n celalt cap al od[ii,]n dreptul altei sobe model Cr[iniceanu; a mers a=a de patru ori de la o sob[la alta, privind c`nd pe dreapta, c`nd pe st`nga =i, av`nd necontenit la doi pa=i]n urm[pe c[pitan, care se \inea dup[d`nsul ca acul busolei dup[nord.

Era at`ta t[cere =i at`t de]ncremeni\i stau oamenii,]nc`t — n-o s[m[crezi — Basta a r[mas]n loc, s-a uitat la dreapta, s-a uitat la st`nga =i s-a tras]napoi]nfrico=at =i url`nd.

La mijlocul celei de-a patra preumbl[ri]ntre cele dou[sobe model Cr[iniceanu, colonelul s-a oprit]n dreptul tobo=arului Bisoc Anton, i-a dus m`na la cravat[=i, f[r[nici o sfor\are, i-a scos gulerul p`n[

deasupra capului =i i-a dat drumul. }n t[cerea od[ii, parc-ar fi c[zut un bolovan!

S-a mai oprit colonelul }n dreptul lui Co\ofrea, pe care l-a }ntrebat datoriile plantonului =i ce este jur[m`ntul, }ntreb[ri la care Co\ofrea a r[spuns ca un fonograf, dar de vreo dou[sute de ori mai tare.

+i s-a mai oprit colonelul }n dreptul lui Biguci Vasile, care n-a =tiut s[r[spund[la }ntrebarea: "Ce s[d[]n primire unei sentinele?" — dup[care ner[spuns, colonelul s-a mai preumblat o dat[de la o sob[la alta, =i-a fluierat c`inele =i a ie=it urm[rit de privirile a 90 de oameni }mpietri\i.

Asta a fost inspec\ia! Iat[acum sf`r=itul ei:

Sergentul-major a explicat lui Biguci c[unei sentinele i se d[]n primire *onor, foc =i zgomot*, =i pentru ca s[le poat[mai bine \ine minte, dup[ce i-a spus c[onor n-are la }ndem`n[, i-a dat vreo zece palme, }ntreb`ndu-l, dup[fiecare, dac[a v[zut foc =i dac[a auzit zgomot.

A! m[-n\elegi tu, dragul meu, c[dac[r`z e pentru ca s[nu pl`ng, c[dac[-\i scriu pe un ton glume\, e pentru c[nu g[sesc tonul destul de trist, }n care s[-\i pot scrie tic[lo=iile v[zute. Da, au fost b[tu\i, }njura\i, h[r\ui\i opt zile de-a r`ndul, pentru at`ta c`t citi=i.

Te rog, r[spunde-mi c[eu am dreptate, c[ei sunt nebuni, pentru a-mi scoate din minte b[nuiala c[poate au dreptate ei, care sunt mai mul\i =i c[atunci nebulul sunt eu.

Trebuie s[fie t`rziu, c[ci s-a schimbat de mult schimbul al doilea.

\i scriu cu geamurile deschise peste un tablou de o frumoșe\e uimitoare. De aici, de la }n[\ime, se vede tot Bucure=tiul, at`t de zgomotos ziua =i acum at`t de t[cut, }nc`t se aude o cucuvaie pl`ng`nd dincolo de g`rl[, la vechiul spital militar. E o lun[pe cer cum parc[niciodat[n-am v[zut, pentru c[poate niciodat[nu m-am g[sit }ntr-o stare sufleteasc[mai ciudat[dec`t aceea }n care m[g[sesc acum: simt c[m[]nnebune=te lini=tea, cumin\enia =i regularitatea cu care se mi=c[at`tea mii de lumi imense care str[lucesc }n sus, puse al[turea de zgomotul =i de }nv[lm[=eala de acum dou[zeci =i patru de ceasuri a }stor furnici care dorm.

Dorm... =i recrutul A Sandi Ioan V[duva z` mbe=te vis`nd... Cine =tie?... poate viseaz[vreo sta`ie mic[de drum-de-fier din fundul Moldovei... Un tren care porne=te cu d`nsul... pe peronul g[rii o femeie b[tr`n[pl`nge, f`lf`ind]n m`n[un =tergar alb... toate astea, v[zute]ntr-un apus de zi de var[.

Te las, nu =tiu de ce-mi vine s[pl`ng.

Teodor"

NEAMUL UDRE+TILOR

În județul Dâmbovița nu e nimeni care să nu fi cunoscut pe conu Costache Udrescu; dar cred că ori fi =i în București puținii care să nu-l fi văzut, căci până în vremea din urmă venea de două ori pe lună să-ia baia rusească.

Conu Costache Udrescu...

“Nepotul lui Mihai Viteazul!”

Cine l-a văzut fără ca să fi întors ochii după dânsul, ca să-l admire capul de cronicar bătrân, dar mai cu seamă ca să se mire de ciudățenia mbrăcăminteii lui de pe alte vremuri: jumătate de joben, cum se purta acum 25 de ani, surtuc lung până la genunchi =i pantaloni ca oul de ra?

Conu Costache =i ciudata lui soră, Luxița, care nu s-a măritat, ci a rămas fată bătrână, erau copiii lui Negoiță Udrescu, boier de baștină din Țârgoviște, care a murit pe la opt sute cincizeci =i doi, =i pe care l-a moștenit numai fiul, fetele neavând drept de moștenire după legiuirea de pe atunci; măcar că =i de ar fi avut drept, nu s-ar fi gândit să =i-l ceară cucoana Luxița, care se închina la fratele său, =i care, fiind mai mare decât dânsul, își înuse =i loc de mamă.

Negre=it, n-a fost totdeauna bătrân conu Costache.

În vremea în care începe această istorisire, pe la anul 1864, era un om de 38 de ani =i trăia împreună cu sora-să, iarna la Țârgoviște =i vara la moșia sa Udrești din apropierea orașului.

“Nepotul lui Mihai Viteazul” nu era un titlu de rudenie pretins de conu Costache, ci o poreclă scornită de lume pentru îndeletnicirile lui.

Conu Costache n-avea de ce să vrea să fie nepotul lui Mihai Viteazul,

c[avea]n sipetul lui cu hrisoave, la care nu umbla dec`t el, act]n regul[]n care se pomenea de neamul lui =i de mo=ia lui Udre=ti, cu o sut[de ani]nainte de Mihai Viteazul.

Dar]i pl[cea omului s[=-i urm[reasc[mo=ii =i str[mo=ii din trecut =i s[descopere toat[“funia neamului Udre=tilor”. +i cu alerg[tur[, cu cheltuial[, cu str[danie =i cu st[ruin\[, g[sise fel de fel de lucruri folositoare, nu numai pentru ce le aduna el.

]ncetul cu]ncetul, casa lui se pref[cuse]ntr-un fel de muzeu. Avea copii]n ulei dup[pisanii de biserici din jude\ : dup[pisania =i dup[portretele ctitorilor bisericii Stolnicu din T`rgovi=te, cl[dit[]nt`i de lemn,]nainte de 1600, de stolnicul Stoica Udrescu; dup[pisania =i portretele ctitorilor bisericii din Petre=tii—Patruzeci-de-Cruci, cl[dit[iar de un Udrescu, =i mai avea sumedenie de acte,]n care, dup[formula *iat[=i martori a=eaz[domnia mea*, pe l`ng[numele lui *Mihalcea comis*, al lui *jup`n Costandache vel postelnic*, urma =i numele lui *jup`n Udrescu*. Drept e iar c[e greu s[vezi pe un om scotocind mereu h`rtii vechi, buchisind toate pietrele de la biserici =i lu`nd copii de pe ele, f[r[s[-i vie nu =tiu cum; =i d-aia =i lumea trebuie s[-i fi scornit porecla.

Dar]n afar[de aceast[nevinovat[sl[biciune, mai rar om de isprav[=i cu scaun la judecat[ca conu Costache; puteai s[-l judeci dup[cum]=i vedea =i=i]ngrijea singur de mo=ie: pahar, nu altceva.

Cucoana Luxi\ a, sor[-sa, da, asta era cam “paraxin[“, dar =i ea avea paraxenii nevinovate.]nt`i avea patima cur[\eniei. S[nu fi v[zut bob de praf c[era comedie. Toat[ziulica, de c`nd r[s[rea soarele p`n[apunea, nu f[cea dec`t s[sufle, s[=tearg[, s[directive =i s[frece lucrurile de prin cas[, ori s[pliveasc[frunzele uscate pe la florile din pridvor. Un lucru nelalocul lui o]nghe\ a =i o necuviin\ de musc[pe o oglind[o omora.

Pe urm[mai avea cucoana Luxi\ a o cumplit[groaz[de c[s[torie; =i ce e mai greu de l[murit, e c[groaza ei nu era pornit[din ur[]mpotriva b[rbailor, ci din lips[de stim[pentru femei. Numai ea ar

fi putut spune de unde =i cum ajunsese la a=a stare sufleteasc[; dar n-a spus niciodat[.

C` t a pl` ns =i c` t s-a fr[m`ntat ea la '67, c`nd s-a]nsurat frate-s[u, numai Dumnezeu=tie, =i s-ar fi dus la m[n]stire dec` t s[urmeze a tr[i]n cas[cu d`nsul dup[sosirea cumnat[-sii, dac[frumuse\ea =i mai ales]nf[\i=area]mp[r]teasc[a Sa=inchii n-ar fi]ncrement-o.

Sa=inca Rupinski era nepoata de frate a colonelului Rupinski, fost aghiotant al lui Vod[Alexandru Ghica, =i n-a adus zestre conului Costache dec` t frumuse\ea ei =i leg[turi de rudenie cu toate neamurile boiere=ti din Bucure=ti; starea o risipise tat[-s[u]n c[r]vi =i]n petreceri care au r[mas de pomin[.

Aceast[c[s]torie s-a f[cut dup[st[ruin\ele lui Alecu Moroineanu, prefectul de pe acea vreme, care era cam rubedenie cu Sa=inca, =i tot d`nsul este cel care o f[cuse s[]n\eleag[c[dac[Udrescu n-avea]nf[\i=area =i apuc[turile lumii elegante]n care tr[ia d`nsa la Bucure=ti, numai]n m`inile ei frumoase sta me=te=ugul de a =i-l preface a=a cum =i-l dorea.

Aceast[c[s]torie s-a mai f[cut din]ndr[gostirea lui de d`nsa de la]nt`ia vedere. Om trecut de patruzeci de ani, prin urmare]n v`rsta]n care]ncepi s[pricepi c[ai s[pieri =i toat[firea ta se]mpotrive=te, om simplu =i f[r[farmece,]ncurajat]n drumul dragostei de o fiin\ [plin[de farmec.

Din multe]ve se]mpletea leg[tura c[snicieii lor, dar cea mai tare a fost tot a care nu se poate nici vedea cu ochii, nici pricepe cu mintea, voin\ a celui care trimite cu o pornire vijelioas[una c[tre alta dou[inimi care se deosebesc ca focul de ap[...

C[s]toria lui conu Costache cu nepoata aghiotantului domnesc, crescut[]n Bucure=ti,]n leg[tur[cu Curtea, =i ajuns[la T`rgovi=te, a mers bine c`t]va vreme. Frumuse\ea =i]nf[\i=area ei m`ndr[, neamul din care se tr[gea impuseser[lumii, iar conu Costache]=i deschisese casa =i prin petreceri pe care le]n minte t`rgovi=tenii,]=i d[dea toate silin\ele s[fac[pe nevest[-sa s[uite c[nu mai era]n Bucure=ti.

Ne]n\elegerea a]nceput la vreo patru ani.

Erau]n casa lor at`tea lucruri pline de valoare pentru conu Costache =i pentru sor[-sa, str[ine =i lipsite de orice pre\ pentru Sa=inca; at`tea lucruri dragi lor =i nesuferite ei; mobilele casei, tac`murile, tr[sura =i hamurile, toate, p`n[=i]nf[\i=area prea prietenoas[a slugilor, a Smarandei buc[t[resei, a lui P`rvu vizitiul, a lui Iordache feciorul... +i fiindc[nu se pot preface f[r[sup[rare =i f[r[suferin[\ obiceiuri tr[ite patruzeci de ani =i mo=tenite mai dinainte de la p[rin\i — Sa=inca s-a]ncredin\at cur`nd =i c[frumuse\ea ei era mai slab[dec`t ele, =i c[nici starea b[rbatului s[u nu era destul de mare, ca s-o ajute la]ndeplinirea schimb[rilor pe care voia s[le]ntemeieze.

S-a mai]nt`mplat c[descoperirea nea=teptat[de straturi de c[rbuni =i de izvoare de p[cur[]n]mprejurimile T`rgovi=tei ridica necontentit deasupra oamenii de jos, care n-aveau nici hrisoavele lui conu Costache, nici vreun aghiotant domnesc]n neam.]n pu\ine ora=e ca]n T`rgovi=te s-a]nt`mplat ca mul\i culca\i]n ajun s[raci s[se trezeasc[a doua zi boga\i =i sco=i, printr-o avere nevisat[, dintr-o des[v`r=it[umilire. Amestecarea]n luptele politice iar[=i adusese]n slujbele de seam[ale jude\ului oameni care p`n[atunci se strecurau neb[ga\i]n seam[.

Conu Costache, cu totul ad`ncit]n treburile mo=iei =i]n cercet[rile lui, nesim\indu-=i]n suflet nici o tragere de inim[pentru politic[, putuse privi nep[s[tor la aceste schimb[ri. Nu tot a=a le privea nevast[-sa, care vedea]n fiecare ridicare a altora o cobor`re a lor]n=ile. D-aceea nu contenea cu]ndemnurile st[ruitoare pe l`ng[so\ul ei s[=-i arendeze mo=ia =i s[se v`re]n politic[. Dar el se]mpotriva, nu cu strig[te la strig[tele ei, ci cu bl`nde\.

— O s[m[bag[]n morm`nt cu nep[sarea dumitale! striga ea. Nu vezi cum]i trec to\i]nainte? Treze=te-te! Treze=te-te odat[! Url[t`rgul de ropotul alegerilor, =i dumneata stai de silabise=ti hrisoavele, ardele-ar focul!

— Nu sunt f[cut eu pentru astea, Mico.

A=a]i zicea el, m[car c[era cu dou[-trei degete mai]nalt[dec`t el.

Cucoana Luxi\va nu zicea nimic, t[cea, ne=tiind cum s[]mpace mila pe care i-o f[cea nefericirea lui frati-s[u cu mul\umirea c[avusese dreptate de a-l]ndemna s[nu se-nsoare.

A fost odat[o scen[=i a din urm[.

Era]n vreme de alegeri =i se alesese deputat Ionescu, fiul lui Iancu M[l[eru. Urla]n adev[r t`rgul de urale =i de l[utari.

]n vremea asta conu Costache dase]n m`na unui \[ran de la munte peste o carte de judecat[din anul 1656, dat[de mai mul\i boieri, printre care era =i *jup`n Radu biv-vel logof[t Udrescu*.

]n odaia lui dinspre gr[din[, cu o lup[]n m`na dreapt[=i cu h`rtia]n a st`ng[, sorbea scrisul cu ochii:

“1656, Martie 25. Adic[noi boiarii judec[tori jupan Preda Br`ncoveanul, biv-vel dvornic, jupan Preda Buc=anul, biv-vel logof[t, i jupan Radu biv-vel logof[t Udrescu, i P[tru vornic, i Ia=cu sluger +tirbei, i Manole vel-postelnic, datam Cartea noastr[de judecat[p[rintelui popii Irimie ot Staia petca ot T`rgovi=te =i coconilor lui, ca s[se =tie c`nd au fost]n zilele r[posatului Matei-Voevod, c[hagi Constantin Z[lariul el au fost cer=ut de la Domn un vad de moar[mil[]n iazul de la tun[rie de =i-au f[cut o moar[.”

Ca o moar[a umblat gura Sa=inchii, care a intrat vijelie, indignat[p`n[]n fundul firii ei, de alegerea pe care o s[rb[torea ora=ul]n strig[te ce se auzeau prin fereastra deschis[.

Nu e bine s[v[spui toate c`te i le-a strigat lui conu Costache nevast[-sa, pentru c[se alesese b[iatul M[l[erului.

...Numaidec`t trebuia s[-i arendeze mo=ia =i s[-i lase la o parte “terfeloagele”, c[dac[nu, pleac[...]

Nu se a=tepta la r[spunsul categoric: “Nici mort nu mi-oi da eu mo=ioara pe m`ni de arenda=. Fiecare cu rostul lui pe lume!” Iar c`nd s-a repezit s[rup[h`rtiile]ng[lbenite, care stau pe mas[dinaintea lui, s-a]ng[lbenit =i el ca ele, s-a ridicat =i i-a strigat =i d`nsul: “Mico!” cu o]ncruntare de spr`ncene =i cu o asprime care au f[cut-o s[lase h`rtiile jos =i s[ias[dreapt[, rece =i m`ndr[pe l`ng[cucoana Luxi\va, care sta]ncremenit[]n u=[.

Biata cucoana Luxi\!a! neput`nd s[-i fac[ei nimic, =i-a v[rsat focul pe lucrurile din cas[, pe care le-a =ters, le-a frecat =i le-a r[sfrecat de ai fi zis c[vrea s[le jupoaie.

Dou[lungi =i dureroase luni de zile a]nt`rziat]mp[carea acestei certe; dar a sosit peste dou[luni, aduc`nd]n firea Sa=inchii o v[dit[domolire, iar]n sufletul lui Costache =i al cucoanei Luxi\ei o bucurie f[r[de margini.

E lesne de]n\eles cum i s-au t[iat picioarele boierului Udrescu =i cum s-au]nseninat toate]mprejurul lui, — el care nici c[se]nsurase dec`t cu g`ndul =i cu n[dejdea asta.

Se poate]n\elege =i schimbarea Sa=inchii.]i venea un copil — =i avea]ncredin\area c[era s[fie b[iat — un copil pe care era s[-l creasc[numai ea, =i din care avea s[fac[ce]n zadar se]ncercase s[fac[din b[rbatu-s[u.

— Niciodat[, zicea ea lui Udrescu]n ziua dest[]nuirii sarcinii, niciodat[n-o s[-]i mai fac un repro=. Vezi-\i cum vrei de mo=ie =i de hrisoave, dar s[=tii c[pe copil o s[-l cresc eu, numai eu, a=a cum oi vrea eu.

+i a primit conu Costache aceast[]nvoial[]n care]=i cump[ra lini=tea c[]nliciei...

Cucoane Costache!... Cucoane Costache!

Spun popii din T`rgovi=te c[nu e biseric[din ora= la care s[nu fi dat acatiste ca s[-i fac[nevasta b[iat, iar c`nd]n noaptea na=terii s-a]ncredin\at cu ochii lui c[b[iat era, a c[zut pe un scaun, unde a r`s =i a pl`ns, p`n[c`nd l-a frecat sor[-sa cu o\et de trandafiri pe t`mple =i a dat s[bea ap[.

S-a f[cut un botez ca-n basme: dar cu prilejul botezului a sim\it pentru]nt`ia=i dat[boierul ce scump t`rg f[cuse. Nimic nu putuse]ndupleca pe Sa=inca s[puie copilului alt nume dec`t a vrut ea.

+i se rugase umilit bietul conu Costache:

— Las[, Mico, s[-l botez[]n Negoii[, ca pe tata.

Dar trebuia s[fie nebun[ca s[primeasc[. Auzi, Negoii\! Ei a=i!

Raoul; =i l-a botezat un v[r al ei, venit]nadins din Bucure=ti, =i i-a pus numele Raoul, Raoul Udrescu...

C`nd s-a f[cut copilul de doi ani, i-au adus guvernant[fran\uzoaic[din Savoia. }nt`ile s[pt[m`ni nu putea copilul s-o suferi; cum se apropia, pl`ngea de \i se rupea inima =i fugea]n bra\ele doicii ori]n ale cucoanei Luxi\ei. Se nimerise c[era bolnav de tuse rea, =i]ntr-at`t ura pe guvernant[,]nc`t c`nd]l]ntreba cucoana Luxi\a dup[c`te o criz[de tuse:

— De unde \i-a mai venit, maic[, tusea asta?

R[spundea scurt =i hot[r`t:

— De la Macmazela.

Avea =i dreptate, s[r]cu\ul, s[n-o poat[suferi. Cu c`t[cazn[]nv[\ase el cele o sut[, dou[de vorbe pe care le =tia, =i acum trebuia s-o ia de-a capu, s[nu zic["*potocal[, cufurli[, fogor*", *ci orange, fourchette, tapis...*

Dar cu ce nu se obi=nuie=te omul, mai cu seam[dac[o ia de mic? }ncetul cu]ncetul s-a apropiat de ea ca de c`nd lumea =i a]nv[\at s[vorbeasc[ca un pui de fran\uz =i-i turuia guri\ a de poezii fran\uze=ti.

C`nd era de cinci ani =i s-a dus Sa=inca cu d`nsul la Bucure=ti, s-au]nnebunit de el rudele ei. "M[, francezule!"]i ziceau to\i m`nc`ndu-l]n s[rut[ri. Frumos copil! De-o frumuse\ e str[in[, care aducea aminte de copiii din tablourile lui Velazquez.

C`nd a]mplinit =apte ani l-au b[gat]n pension la Bucure=ti, prilej pentru Sa=inca de a sta mai mult acolo dec`t la T`rgovi=te; iar dup[ce =i-a ispr[vit clasele primare, cu toate stra=nicele]mpotriviri ale lui conu Costache, tot a biruit ea =i l-au trimis,]mpreun[cu copiii lui Moroianu, ai lui Vinescu =i ai altor bog[ta=i din Bucure=ti, la Paris, unde tr[ia o m[tu=] a Sa=inchii, care-l scotea din pension duminica, s[rb[torile =i vacan\ele mici.

*

Au trecut ei anii de la facerea lumii; cum erau s[nu treac[zece ani de la plecarea copilului la Paris?

}n vremea asta s-au petrecut multe]n lume =i c`teva =i]n casa lui Udrescu.

Dup[st[ruin\ele nea=teptate ale nevasti-sii, s-au mutat la mo=ie, cu lucruri, cu slugi, cu tot rostul, afar[de cas[, pe care a v`ndut-o. Cu banii prin=i =i-a m[rit =i-i-a]mbun[t\it casele de la mo=ie.

Ce a f[cut pe Sa=inca s[se]nvoiasc[, ba s[cear[mutarea la mo=ie, e greu de priceput. Poate c[fiind casele mo=iei la zece minute de gara V[c[re=ti, se =tia cu o jum[tate de po=tie mai aproape de Bucure=ti; poate c[vrea s[plece dintr-un ora=]n care nu mai era]nt`ia; poate c[din pricina veninului pe care i-l f[cea zilnica "ridicare a noroadelor", cum zicea ea. (Faptul e c[hot[r`rea ei a venit odat[cu numirea ca prefect la D`mbovi\a a lui Istr[tescu; c[ci ce-i p[sa ei de]nv[\tura =i meritele recunoscute de toat[lumea ale noului prefect, c`nd =tia c[era feciorul fostului pantofar al casei lor din Bucure=ti...)

Greu de zugr[vit prin cuvinte frumuse\ea mo=iei Udre=ti. Va s[mearg[cineva s[vad[cu ochii mo=ioara asta, cu casele b[tr`ne=ti, cu stre=in[ie=it[, cu pridvor de jur-]mprejur, st[p`nind din culmea din malul Ilfove\ului toat[preajma; trebuie s[vaz[din pridvor priveli=tea]nc`nt[toare care se desf[=ur[: spre miaz[zi, lanuri de gr`ne, printre care =erpuie=te ca o panglic[argintie Ilfove\ul, p`n[-n fundul z[rii unde se pierde]n fumuri alb[stirii, iar spre miaz[noapte, aproape tot =irul mun\ilor Munteniei, de la Negoiu p`n[la mun\ii Buz[ului, ca ni=te spin[ri de vite uria=e care dorm]n marginea z[rii.

C`nd o vedea cineva dichisurile de la hanul a=ezat pe =oseaua Bucure=ti-T`rgovi=te, cur[\enia liniei satului care duce de la han la casele mo=iei printr-o alee de duzi, moara de pe Ilfove\, hele=teul, biserica b[tr`n[de al[turi de cas[, dichisurile =i acaretele cur\ii, c`nd o mai vedea =i h`rtiile vechi ale mo=iei, p[strate de conu Costache, atunci o s[priceap[dragostea lui f[r[de margini pentru ea =i atunci o s[priceap[=i ce fel de om era.

Ce v[spui eu, om cu scaun la judecat[conu Costache. }n afar[de nevast[-sa]l mai]ndemnaser[=i al\ii s[intre =i el]n politic[=i le r[spunsesese: "Eu fac politic[la Udre=ti"; iar c`nd nevast[-sa]i vorbea

cu un amestec de admira\ie =i de p[rere de r[u de cutare care \inuse un discurs tip[rit]n toate gazetele, el scutura din cap =i zicea: “Ce-am f[cut eu aici, face mai-mai c` t discursul lui”. +i f[cea mai mult.

Dup[ce =i-a hot[rnicit mo=ia toat[, o mie treizeci =i patru de pogoane cu p[dure cu tot, afar[de a oamenilor, s-a pus s[hot[rniceasc[p[m`nturile \[ranilor, =i nu cu judecata, altfel, mult mai frumos. A chemat la el pe to\i locuitorii]mpropriet[ri\i pe mo=ia lui; i-a]ntrebat dac[vor s[-=i hot[rniceasc[=i ei locurile; le-a f[cut socoteal[p`n[-ntr-o para c` t l-a \inut pe el judecata hot[rniciei; le-a ar[tat c` t[vreme s-a judecat =i le-a cerut s[-i dea lui jum[tate din c` t a cheltuit el, =i s[le-o fac[el.

Dup[ce s-au]nvoit, a]nceput. Pentru stabilirea hotarului chema pe am`ndoi vecinii.

— Care e hotarul, Predo?

— Uite [sta, boierule.

— { sta e, Marine? }

— { sta, boierule. }

— Bine.

+i pe linia ar[tat[de am`ndoi vecinii, din trei]n trei st`njeni, a f[cut gropi =i a s[dit un dud =i un prun, un dud =i un prun: prunii pentru \uic[, duzii pentru viermii de m[tase. Unde era c`r`ial[ori prigonire, “mai las[, tu; mai d[, tu”, a st[ruit de i-a]mp[cat. +i a=a toat[mo=ia \[ranilor a ajuns gr[din[de gr[din[; iar avoca\ii puteau s[se topeasc[de dor de]mpricinat din Udre=ti =i tot nu puteau; c[dac[ajungeau =i ei la vreo ceart[ori la vreo ne]n\elegere (c[oameni erau), nu d[deau fuga cu jalba la judec[torie,]i judeca conu Costache]n pridvorul casei =i i se supuneau f[r[cr`neal[, c[le era ru=ine =i de el =i de popa Iosif, =i de b[tr`nii satului, care au tr[it =i-au v`n[torit cu boierul Nego\ [Udrescu.

La Udre=ti s[fi pofit s[vede\i sat model. Garduri frumoase cu strea=in[, c[su\e curate, cur\i cu gr[din\e de flori =i de zarzavaturi, desp[r\ite de oborul]n care stau vitele, =i vite bune, din pr[sila vitelor lui conu Costache, iar c`inii \inu\i]n lan[,]sa\i slobozi numai noaptea.

Nu era cas[f[r[patru-cinci stupi de albine, nici femeie]n sat care s[nu creasc[viermi de m[tase; precum nu era b[rbat care s[nu fi]nv[\at s[altoiasc[]n frunz[=i]n lemn; iar din p[puri=ul de la hele=teu =i din r[chita de pe malul Ilfove\ului f[ceau oamenii rogojini =i co=uri de te minunai.

Cum era conu Costache judec[torul satului, a=a era coana Luxi\ a doftoreasa =i spi\ereasa satului. Avea spi\erie]n regul[=i pe l`ng[doftoriile aduse de la t`rg, mai f[cea ea fel de fel de leacuri, de veneau s[-i cear[=i oamenii de prin satele vecine. +i era doftoreas[bun[, c[me=te=ugul ei [l mare]i venea din pornirea ei pentru curat.

La curte, pe l`ng[gr[din[deosebit[pentru pas[ri, pentru poame, pentru zarzavat, pe l`ng[grajd, =opron, magazii, mai era =i o magherni\ mare f[cut[]nadins pentru cre=terea viermilor de m[tase. De ei]ngrijea cucoana Luxi\ a cu femeii care f[ceau clac[. Aici la]ngrijitul viermilor se desf[=ura]n plin trebuin\ a cur[\eniei. Frunza de dud trebuia =tears[foaie cu foaie; de zece ori trebuia s[se spele pe m`ini femeia care intra cu d`nsa la schimbatul viermilor =i tot]i g[sea cusur, c[dac[vedea a doua zi vreunul mahmur, era vina Casandrei ori a Mandeii, care nu se sp[lase bine.

P[cat c[n-a\i v[zut-o =i n-a\i auzit-o pe cucoana Luxi\ a vorbind cu toate lighioanele din curte, p`n[=i cu viermii. Unui vierme c[zut de pe patul lui]i f[cea o dojan[lung[. “Nu \i-e ru=ine obrazului! S`c`itule! N-ai destul loc, hai! Ai plecat-o la spa\ir. Poate c[nu-\i place aici c[e la \ar[. Oi fi din s[m`n\ de Bucure=ti. S[te mai prind eu jos, c[-\i dau eu Bucure=ti...”

A\i priceput, pe l`ng[vierme,]n cine mai vroia s[bat[cucoana Luxi\ a. +i avea dreptate.

Nenorocit[fire a Sa=inchii. Cum or fi f[cu\i oamenii c[rora le place minciuna =i le e sil[de adev[r?] }noat[de jur-]mprejur]n fericire]nchipuit[; nu le plac florile vii =i admir[florile de c`rp[; r[m`n nep[s]tori la durerea din preajma lor =i se]nduio=eaz[la citirea unei nenorociri petrecute la marginea lumii. A=a era Sa=inca. Se scutura de via\ a curat[, lini=tit[=i f[r[prihan[, pe care ar fi putut-o duce aici

=i se topea dup[via\ a zgomotoas[, fr[m`ntat[, plin[de minciuni =i de intrigi pe care o ducea la Bucure=ti]ntre rudele ei. Nici dou[luni]ncheiate din an nu sta ea la \ar[, nici m[car vara, pe care =i-o petrecea cu b[iatul la Sinaia.

Cum se]nvoia conu Costache cu felul [sta de via\]? Se]nvoia ca to\i oamenii buni =i slabi, care mai u=or pier dec`t s[se scuture de r[ul care-i doboar[. Lua de la mo=ie dou[zeci p`n[la dou[zeci =i dou[de mii de lei pe an — nu cheltuia nici dou[pentru trebuin\ele lui =i era bucuros s[dea restul pentru copil la Paris =i pentru d`nsa, numai ca s[=-i poat[vedea]n tihn[de mo=ie =i de h`rtiile lui. +i cu vremea patima lui crescuse; dup[“funia neamului lui”, a venit funia neamurilor afinilor, dup[a afinilor a str[inilor de numele c[ror a dase]n acte al[turi de al Udre=tilor.

Pe nesim\it s-a adunat]n rafturile dulapului lui material mult, care-i da de lucru =i din care putea face o]ntreag[arhondologie. Avea caiete-caiete, opise alfabetice cu trimeri: “Vezi sertarul A, actul]nsemnat cu ro=u num[rul 8”.

Mai mult f[r[voie ajunsese el aici,]n parte]ns[=i cu voie.

Erau ceasuri]n care-l n[p[deau g`nduri dureroase cu privire la Raoul, care=-i sf`r=ise liceul =i acum nu mai f[cea nimic la Paris; =i]ncerca s[=-i t[m[duiasc[durerea pe care i-o pricinuia dep[rtarea sufletului copilului s[u de al lui, ad`ncindu-se din ce]n ce]n c[ut[ri =i]n cercet[ri obositoare.

Bietul conu Costache! n-a spus nim[nui, nici sor[-sii, ce sim\ea de la vacan\ a din urm[c`nd a venit fiu-s[u, str[in, elegant, frumos ca un heruvim, care n-a avut pentru mo=ia str[mo=ilor lui dec`t o vorb[spus[din v`rful buzelor. Din pridvorul caselor, uit`ndu-se de jur-]mprejur, zisese: “tiens! c`est gentil”, iar dup[trei zile plecase cu m[-sa la Sinaia, iar de acolo de-a dreptul la Paris.

*

Ani de urgie pentru agricultori. Ger la]nfloritul pomilor; secet[]n vremea c`nd p[m`ntul moare de sete =i potoape de ploi nesf`r=ite care]mbr[cau]n jale c`mpiile p`n[atunci pline de f[g[duin\ e de bel=ug.

Indeosebi peste mo=ia Udre=ti au trecut doi ani r[i, cum n-au apucat b[tr`nii. Nimeni n-a pomenit Ilfove\ul rev[rsat, pref[c`nd]n prund de g`rl[toat[lunca de gr`u]n ajunul seceratului; nimeni n-a pomenit grindin[s[omoare vitele =i copiii pe c`mp =i s[prefac[\arina]n b[t[tur[.

S-a v[itat \ara toat[de urgie, s-a v[itat =i conu Costache nevestisii, pe care a f[cut-o s[]n\eleag[c[nici ea nu mai putea duce via\a risipitoare de p`n[atunci, nici copilul nu mai putea sta degeaba la Paris; iar c`nd i-a pomenit ea, dup[cum o]ndemnaser[rudele din Bucure=ti, de “]nlesnirile =i avantajele creditului”, a=a s-a schimbat]n fa[,]nc`t n-a mai]ndr[znit s[-i pomeneasc[...

Au durut-o str`mtorile pe care a trebuit s[]l]ndure, dar a t[cut, v[z`nd c[erau]mp[rt[=ite de to\i ai ei.

La sf`r=itul anului s-a]ntors =i Raoul de la Paris. De trei ani ispr[vise bacalaureatul =i nu putuse da un singur examen de Drept.

Cu trecerea de care se bucurau neamurile mamei sale, dup[ce a sc[pat de armat[ca debil, a fost numit slujba= la Ministerul de Externe: c`teva ceasuri pe zi, care nu-l puteau st`njeni de a urma =i cursurile Universit[\ii din Bucure=ti.

*

Cine nu l-a cunoscut pe Raoul Udrescu, nepomenit de frumosul =i de dr[gu\ul Raoul, copilul r[sf\at =i, cum ziceau d[rile de seam[ale gazetelor *highlife-ului*, “*le boute-en-train de la haute volée Bucarestoise!*” A fost bal]n lumea mare, ori pavan[la palat la care s[nu danseze el cu o gra\ie fermec[toare? A fost comedie]n care s[nu joace cu un talent des[v`r=it? Delicate\ea lui feminin[, vocea lui dulce cu care fredona, acompaniindu-se la pian, nenum[ratele c`ntece fran\uze=ti pe care le =tia, colec\ia nesleit[de poezii =i de anecdote pe care le recita ori le istorisea cu un talent =i cu un har ne]ntrecut, sumele de bani pe care le risipea cu nep[sare]mp[r]teasc[f[ceau s[fie smuls de to\i, s[se trimit[tr[sura dup[d`nsul c`nd se]nt`mpla s[]nt`rzie. A! se putea bucura Sa=inca, era des[v`r=it!

N-a avut]ns[parte s[se bucure]ndeajuns, c[ci la un an =i ceva de la sosirea lui, a pierit d`nsa cu prilejul ingrozitoarei catastrofe din gara Titu. A fost o minune c[n-a r[mas moart[pe loc; c[ci n-a murit dec`t dup[ce a ajuns la Udre-ti =i dup[ce a apucat s[=opteasc[]n urechea b[rbatului s[u cu suspinul ei din urm[:

— Iart[-m[=i nu m[blestema.

Da, =i-a cerut iertare, s[raca.

Cine poate pricepe cum =i ce tainice schimb[ri se pot face]n sufletele oamenilor? O t[m[duise v`rsta de dragostea nejudecat[pentru ropotul lumii de nimicuri]n care a tr[it? +i-a dat ea seama c[sclipirea copilului ei era sclipirea unei stele c[z[toare? Tain[!...

Cu o s[pt[m`n[mai]nainte venise Raoul la v`n[toare,]nso[it de trei prieteni vioi =i zgomoto=i din Bucure-ti. Graiul lor numai fran\uzesc, mi=c[rile lor, can\onetele pe care le c`ntau la pian, sunau a=a de fals]n casa asta veche, al[turi de cucoana Luxi\va, de Iordache feciorul =i de toat[preajma,]nc`t seara, dup[plecarea lor, f[r[s[priceap[cum =i pentru ce, Sa=inca spusese lui conu Costache, lucru ce nu i se]nt`mplase de peste dou[zeci de ani =i care l-a l[sat =i pe el nedumerit:

— Drag[, ia-\i ceva pe dumneata; cam trage aici]n pridvor.

S[raca! Dumnezeu s-o ierte!...

*

C`\i ani au trecut de la pierderea Sa=inchii? Cincizeci?

Nu, nici un an]mplinit =i cu toate acestea, conu Costache a]mb[-tr`nit de nu-l mai cuno=teai. Privirea stins[=i]mp[ienjenit[, m`inile tremur[toare, spinarea]ncovoiat[, umbletul nesigur, cu opriri care-i aduceau la colul gurii o cut[de am[r[ciune, toat[]nf[\i=area lui ar[ta ce ad`nc fusese lovit.

Acolo, la locul unde se]nt`mplase nenorocirea, vaietele r[ni\ilor, pl`nsetele rudelor victimelor, Sa=inca lui jos l`ng[=inele drumului-de-fier, cu am`ndou[picioarele t[iate de la genunchi, toat[priveli=tea asta]nsp[im`nt[toare]l zdruncinase din temelii; iar m`ng`ierea ei din

urm[=i vorbele care au]nso\it zburarea sufletului ei au s[dit]n mintea lui s[m`n\ a unei nelini=ti ucig[toare...

...Vas[zic[, =i ea a sim\it c[drumul pe care a]ndreptat pa=ii copilului lor era un drum de r[t[cire. Vas[zic[, r[u f[cuse p[r[sind]n m` inile ei felul cre=terii copilului lor, sl[biciune neiertat[, n[scut[din egoism, din setea lui de lini=te =i din dorin\ a de a= i scuti osteneala =i durerea unei lupte... A=a f[cuse tat[-s[u cu d` nsul? }] l[sase pe m` ini str[ine, ori]i slujise de pav[z[=i- l c[l[uzise pas cu pas?... Iar el, ce-a f[cut pentru cre=terea copilului lui? Nimic! Banii pe care i-a cheltuit nu i-a dat pentru asta, ci pentru cump[rarea lini=tii lui.

+i muncit de g`ndul vinovatei lui nep[s[ri, pe care =i-o socotea ca un p[cat f[r[putin\ de isp[=ire, conu Costache se zb[tea toat[noaptea suspin`nd cu amar, ori]nchin`ndu-se cu cruci tremur[toare =i pripite, ca-n pragul unei nenorociri: "Iart[-m[, Doamne! Iart[-m[, Ziditorule!"

Nici ziua, nici frumuse\ea firii, nici treburile mo=iei, nici cercetarea h`rtiilor nu-l mai puteau r[pi acestei fr[m`nt[ri — =i nu =tia de a fost nebunie munca lui de o via\ pentru adunarea at`tor h`rtii doveditoare de vechimea neamului lui, ori de era nebunie acest g`nd ce-i r[s[rea acum]n minte.

Ah! +i ce ad`nci cute de am[r[ciune aducea pe fa\ a lui]ncredin\area c[acum era prea t`rziu s[=i mai schimbe copilul...

De c`te ori de la moartea Sa=inchii nu]ncercase s[=i- l apropie de d`nsul, s[=i explice pre\ul at`tor lucruri adunate =i p[strate de d`nsul cu evalvie. Vrusese s[=i]nf[=i=eze str[mo=ii care z`mbeau]n cadrele de pe pere\ii od[ii lui de culcare;]l dusese la biseric[, s[=i citeasc[pisania care dormea]n tihn[de trei sute de ani... O! nu se poate spune durerea lui conu Costache la descoperirea dep[rt[rii dintre sufletul lui =i al copilului s[u.

+i era totu=i a=a de bun de suflet, Raoul; pl`nsese lacrimi at`t de adev[rate cu c`t[va vreme]n urm[, c`nd i-a pl[tit conu Costache nou[mii de lei,]mprumuta\i cu poli\ e prin Bucure=ti — se jurase cu at`ta adev[rat[]ncredin\are c[se va m[rgini]n cheltuieli... Cap u=or de

flutur, ale c[rui mi=c[ri nu erau pricinuite dec` t de]ndemnul =i de imboldul clipei]n care tr[ia...

Pe unde a intrat du=manca nev[zut[, care l-a lovit pe conu Costache? P`n[atunci lucrase]n odaie =i vroia s[ias[]n pridvor s[vad[preg[tirile de pomani[, la care lucra sor[-sa cu slugile]n curte, pentru parastasul de un an al Sa=inchii, c`nd]n pragul u=ii i-a sim[it lovitura crud[, care l-a pr[v]lit.

Trei zile a z[cut]n necuno=tin\[,]ng`n`nd vorbe f[r[=ir, pe c`nd]n curte se perindau to[i locuitorii satului, cer`nd =tiri de la slugi.

]n seara zilei de a treia,]n defa\enonorocitei lui surori =i a lui popa Iosif, a cerut s[-i vie Raoul l`ng[pat. L-a cuprins]n bra\ele lui tremur[toare; a cerut sor[-si s[t`rasc[l`ng[pat sipetul cu acte; a luat cheia de sub pern[; cu mare cazn[s-a aplecat, l-a descuiat =i a scos dintr-]nsul dou[acte]ntocmite unul]ntr-altul. Unul era un pergament de culoarea lemnului, scris cu slove chirilice, purt`nd pe el o pecete str[veche, altul pe h`rtie timbrat[, scris cu litere latine =i purt`nd pecetea Arhivei Statului.

— {sta e, f[tul tatei... [l mai vechi hrisov pe care-l am... pentru mo=ia asta... Nu po[i citi c[e scris slavone=te, dar cite=te traducerea asta... Cite=te tare... cite=te rar...

S-a rezemat, ajutat de sor[-sa, pe perne]n patul de sub portretele str[mo=e=ti =i a]nchis ochii.

]n t[ceera nop\ii, glasul tremur[tor al lui Raoul]ncepe s[citeasc[traducerea dup[hrisovul paleoslav din 6 noiembrie 6989 (1480), prin care Basarab Mladi]nt[rea acest[mo=ie]n st[p`nirea boierilor Tudor =i Stroe Surem =i fetei Stana, "care le era lor fiic[=i nepoat[]n sat la Udre=ti" =i hot[ra "ca s[le r[m`ie]n otcin[=i s[le fie]n ohav =i de nimeni clintit[lor =i copiiiilor lor =i nepo\ilor lor =i str[nepo\ilor lor]n veci". Conu Costache asculta cu dou[=iruri de lacrimi pe fa\[, silindu-se s[-i \ie r[suflarea zgomotoas[de suspine =i s[opreasc[tremur[tura f`=ietoare a m`inilor pe plapum[...

"]nc[=i blestem pune domnia-mea: dup[moartea domniei-mele pe cine va alege Domnul Dumnezeu de a fi domn]n \ara Valahiei, fie din

rodul inimii mele, fie din rudenia domniei-mele, sau, dup[p[catele noastre, din alt neam, se va a=eza =i va s[fie domn]n \ara Valah[, — dac[va cinsti, va p[stra, va prenoi =i va]nt[ri aceast[de mai sus a domniei-mele scriere, pe acela Dumnezeu s[-l cinsteasc[, s[-l ocroteasc[=i s[-l]nt[reasc[]n domnia-sa; iar dac[va necinsti sa-l calce =i-l va nimici, p-acela =i Domnul s[-l calce =i s[-l nimiceasc[, =i s[-lucid[aci cu trupul, iar]n via\a viitoare cu sufletul. Amin!”

Dup[ce Raoul a sf`r=it de citit, conu Costache l-a tras aproape de d`nsul =i, juc`ndu-se cu m`na]n inelele m[t[soase ale p[rului s[u, i-a vorbit, silindu-se s[nu pl`ng[:

— P[streaz[-\i p[m`ntul neamului t[u, fl[c[ul tatei... Aci la biseric[se odihnesc str[mo=ii t[i, iac[=i eu... V[zu=i blestemul pus de domnul de pe vremuri; blestem pui =i eu cui s-o cerca... s-o cerca...

N-a putut s[sf`r=easc[, l-a cuprins un turtur]nsp[im`nt[tor, iar dup[un ceas =i-a dat sf`r=itul]ntr-un oftat ad`nc, care a adunat pe to\i oamenii casei]nfrico=a\i, parc[ar fi oftat odat[cu d`nsul]n t[cerea nop\ii to\i Udre=tii care se odihneau al[turi sub p[m`ntul bisericii.

C`teva ceasuri chipul lui a p[strat]ntip[rirea unei am[r]ciuni de nepus, cu o]nsemnare a lumii pe care de cur`nd o p[r]sise, iar c[tre ziu[, ca printr-un farmec, i-a]nflorit pe toat[fa\ a un z`mbet nep[s]tor =i senin ca ve=nicia]n care intrase...

*

Da, e tocmai cum a\i putut-o b[nai: neamul Udre=tilor s-a pr[p]dit pic`nd cu o iu\ea[care cre=tea mai repede dec`t iu\ea[c[derii tuturor lucrurilor. La patru luni dup[stingerea lui conu Costache, Raoul era din nou]n v`rtejul vie\ii de petreceri ucig[toare, c[tre care era t`r`t cum e t`r`t fluturile]n para lum`n[rii. A fost parc[din afar[o]ntov[r]=ire str`ns[]ntre oamenii ce nici nu se cuno=teau unul pe altul, ca s[-l]mping[la pieirea c[tre care din[untru]l]mbr`ncea firea lui.

Pe de-o parte me=te=ugurile unor negustori din T`rgovi=te, care, pun`nd ochii pe mo=ie,]i dau orice sum[de bani le cerea cu]mprumut,

— pe de alt[parte admira\iunea f[r[margini a unui cerc de prieteni, care]i c`ntau]n cor toate extravagane\ele =i nebuneasca lui risip[; =i mai presus de toate pr[pastia de patim[]n care]l aruncase farmecele unei femei primejdioase.

Sufletele o\elite de voin\ [se mistuie]n flac[ra iubirii, necum un sufl[et]n care patima \ine loc de voin\ [.

]n scurt[vreme Raoul Udrescu s-a stins ca o candel[]n care s-a sf`r=it untdelemnul...

Dou[s[pt[m`ni au vorbit gazetele de acest sf`r=it sosit]n spasmul unei]mbr[\i=[ri... pe urm[uitarea =i-a]mplinit chemarea.

*

B[tr`na care umbla prin T`rgovi=te cl[tin`nd din cap, =optind vorbe ne]n\elese =i purt`nd la subsuoar[o leg[tur[de h`rtii]nvelite]ntr-o basma, e cucoana Luxi\va, al c[rui rest de judecat[a zburat odat[cu sufl[etul fratelui s[u. Ce spune? Unde merge? Numai ea =tie.

]n ziua c`nd s-a v`ndut la mezat mo=ia Udre=ti, a fost de fa\ [la tribunal,]mbr[cat[cum e =i acum cu o mantil[cu ciucuri, cum se purta acum treizeci de ani, cu mitene =i cu o p[l[rie cu pene liliachii, o p[l[rie veche a Sa=inchii.

A ascultat cu luare-aminte cum se urcau concuren\ii; a v[zut indignarea noului proprietar, Cristachi Lusiadi, c[rui unul din concuren\i se]ncercase s[-i t[g]duiasc[cet[\enia; a aprobat din cap gestul m`ndru =i cuvintele lui Lusiadi, care a]ntins actele tribunalului:

—]e fa\! Ma rog, vede\i. Sunt]mpumuntenito de peste sase ani!

De bun[seam[, avea dreptul domnul Lusiadi s[cumpere mo=ia Udre=ti.

Din pre\ul dat de d`nsul, r[m`nea, dup[plata datoriilor, o sum[destul de mare, care i se cuvenea ei, cucoanei Luxi\vei; dar ce s[fac[ea cu d`nsa? Dup[ce s-a ispr[vit a plecat cl[tin`nd din cap, =optind vorbe ne]n\elese =i purt`nd la subsuoar[hrisoavele neamului Udre=tilor...

CUCOANA LEONORA

G[ina poate s[tr[iasc[dou[luni de zile f[r] s[m[n`nce =i s[bea absolut nimic! N-a= fi crezut dac[a= fi citit]ntr-o carte =i dac[n-a= fi v[zut cu ochii mei. Am v[zut c`nd =edeam la cucoana Leonora.

Cucoana Leonora este fosta mea propriet[reas[de cas[.]n Bucure=ti nu se v[d fiin\e ca cucoana Leonora; trebuie s[le cau\i]n ora=e de provincie, =i]n ora=e ca al nostru, cu trecut istoric.

Genealogia cucoanei Leonorei trebuie s-o ascu\i din gura ei,]nt`i pentru c[spus[de d`nsa are un haz care nu se poate da cu condeiul, =i apoi pentru c[nu cred s[mai fie o a doua minte]n care s[poat[]nc[pea at`ia Str`mbeni =i Nisipeni — c[se trage din neamul Nisipenilor =i al Str`mbenilor — c`\i]ncap]n mintea cucoanei Leonorei. E ceva de speriat! Nego\i[Str`mbeanu, Radu Str`mbeanu, Dinu Str`mbeanu,]n tot vreo =aizeci de Str`mbeni; =i tot a=a, Elena Nisipenca, Luxandra Nisipenca, Tudorache Nisipeanu,]n tot vreo =aizeci de Nisipeni.

Desfid pe ori=icare s[asculte pe cucoana Leonora vorbindu-i despre m[re\ia stinsului ei neam, f[r] s[se simt[]n pragul nebuniei — =i numai Dumnezeu =i cu mine =tim de c`te ori m-a nimicit cu acest[istorisire.

C`nd cu g`ndul nu g`ndeam, m[prindea, =i dup[un ceas de tulburare, invariabil, m[lua de m`n[, m[ducea]n poart[=i cu un gest larg cu care]mbr[\i=a toat[linia de mun\i viole\i din zare: “Vezi dumneata to\i mun\ii [ia? to\i au fost ai no=tri odat[!”

La urm[g[sisem un leac contra atacurilor ei.]mi compuneam din

odaie o figur[preocupat[=i ie=eam repede, ca unul care n-are nici o clip[de pierdut.

V[duva lui Alecu Nisipeanu, ultimul Nisipeanu, fost prezident al tribunalului, ast[zi cucoana Leonora este o femeie de vreo =aptezeci de ani, oache=[, cu p[rul]nc[negru, cu ceva b[rb]tesc]n voce =i]n fa\ — tr[ind,]mpreun[cu Maria, slujnic[b[tr`n[, din chiria pe care o prime=te pe od[i]ele inchiriate cu luna magistra\ilor becheri.

Ce face cucoana Leonora? Face multe lucruri, a=a de multe,]nc`t adeseori am auzit-o pl`ng`ndu-se c[e ziua mic[.

Mai]nt`i, cum se scoal[de diminea\[,]=i scutur[una c`te una c[r]ile de rug[ciuni =i icoanele,]nchin`ndu-se, ocupa\ie care dureaz[dou[ceasuri; pe urm[vede de lighioni: sumedenie de g[ini, sumedenie de ra\e, nu =tiu c`te g`=te, dou[pisici, doi c[\ei — unul de curte =i altul de cas[—, doi canari =i o privighetoare.

Ca =i cucoana Leonora, fiecare lighioan[]=i are genealogia ei. A=a, canarii sunt din pr[sila lui Iancu Cornoveanu, vestit pentru canari; unul din c`ini, Garsonic[,]l de curte, este nepot de frate al vestitului Osman, adus de “dumnealui” de la Bra=ov; iar c[\elul din cas[, Bijulic[, este str[nepot al altui Bijulic[, d[ruit cucoanei Leonora de Hristache Mincu,]n vremea c`nd era prefect.

Dup[]ngrijirea lighioanelor, cucoana Leonora directic[,]mpreun[cu Maria, od[ile chiria=ilor, =i le directic[, nu glum[; fiecare lucru=or e scuturat, =ters =i freat cu cea mai mare sfin\enie. Dup[-pr`nz, cucoana Leonora fabric[=i]mparte doftorii f[r] parale, “pentru sufletul r[posa\ilor”. Cunoa=te de la mam[-sa ni=te leacuri tainice, care fac minuni. Prafuri pentru albea\[, ap[pentru umfl[тури, alifie pentru arsur[, alifie pentru t[ietur[, fel de fel de leacuri, dintre care cel mai ciudat este urm[torul: *unsoare contra reumatismului*. “Iei un arici viu, m[-n\elegi? }l bagi]ntr-o oal[sm[\uit[, umpli oala cu untdelemn =i-l fierbi — trebuie s[=tii — p`n[c`nd se tope=te ariciul =i pe urm[cu untdelemn de]la te freci seara bine-bine pe unde te doare.”

Joia,]n ziua de obor s[pt[m`nal, c`nd vin \[ranii din tot jude\ul la t`rg, curtea cucoanei Leonora se umple de bolnavi de ochi — =i ori

o fi fost]nt`mplare, ori c[prafurile sunt cu adev[rat bune, dar tot ora=ul cunoa=te pe colonelul care era s[=i piarz[vederea =i, dup[ce s-a c[utat]n zadar cu to\i doftorii, s-a vindecat cu prafurile cucoanei Leonora.

Mai face ceva cucoana Leonora. De pe la cinci dup[-amiaz[p`n[c`nd nu se mai vede, lucreaz[la ciorapi pe scar[=i r[spunde la salaturile trec[torilor; iar dac[vreunul are norocul de a intra]n vorb[cu d`nsa, s-a dus! } prinde=i nu-i d[drumul dec`t dup[ce l-a ame\it cu vorba, s[rind de la una la alta, pe ner[suflate:

— Ce s[fac? Ia cu necazurile, c[am pierdut un chiria= — trebuie s[=tii — nepre\uit, nepre\uit! Am mai avut chiria=i, de! dumneata trebuie s[=tii, c[e=ti d-aci — am avut pe colonelul, am avut pe Vasiliadi, am avut pe [sta — cum]i zice?... care mi se pare c[e pre=edinte la Ploie=ti... care a luat pe fata lu doctoru [la... [sta... de are un frate general. +i cum]i spui, c[]nc[bietul Nisipeanu]ntotdeauna]mi zicea: “Ce noroc ai tu, Leonoro, tot de chiria=i buni”... +i atunci am st[ruit eu de dumnealui de am f[cut aste dou[od[ive; dar m-am stins! C[zicea dumnealui: “Ce o s[fie? trei-patru sute de lei”... =i c`nd colo — trebuie s[=tii — am cheltuit de m-am stins, c[le-am f[cut pivni\ dedesubt. S[vii numai de-a minune s[-\i ar[t, s[vezi grinzii... ia te uit[aici... ia poftim grosime... +i numai stejar adev[rat. C[a=a am fost]nv[\a\i, ori faci, ori nu faci. Bietul tata c`nd le-a reparat p-ale vechi, c`t crezi c[a cheltuit?... c[acum dumneata trebuie s[=tii cum eram noi alt[dat[. Mo=u-meu Dinu Str`mbeanu...

+i de aici]ncolo genealogia, care \ine mai bine de un ceas =i care se termin[duc`nd pe bietul ascult[tor la poart[, de unde cu un gest larg, care]mbr[\i=eaz[to\i mun\ii viole\i din zare: “Vezi dumneata, to\i mun\ii [ia? to\i au fost ai no=tri odat[“.

Asta e cucoana Leonora.

O s[zici c[nu e nimic =i c[tot ce face d`nsa n-are nici o]nsemn[tate. Negre=it, dac[pui al[turi,]n clipa asta, faptele ei cu faptele vreunui mare]nv[at, ori mare c`rmuitor, o s[g[se=ti o mare deosebire]ntre ele. Dar c`nd]i vei aduce aminte de at`tea]mp[r[\ii mari,

Intemeiate cu v[rs[ri de s`nge, din a c[ror m[re\ie n-au mai r[mas dec`t c`teva pietre =tirbite de pe care se c[znesc c[rturarii s[silabi-seasc[fala trecut[; c`nd te g`nde=ti la at`tea credin`e, at`tea adev[ruri pentru care s-au jertfit mii de vie\i =i de care ast[zi z`mbe=ti ca de-o copil[rie; c`nd, privind cerul]ntr-o noapte senin[, te vei g`ndi la miile de lumi care se nasc =i mor]n v[zduh, o s[pricepi ce grozav de str`ns[rudenie e]ntre ocupa\iile cucoanei Leonora =i fr[m`nt[rile celui mai mare geniu...

Bag]ns[de seam[c[am uitat g[ina care tr[ie=te dou[luni f[r[s[bea =i f[r[s[m[n`nce.

]ntr-o zi, cucoana Leonora, m[car c[-mi compusesem o figur[preocupat[, m[prinde =i]ncepe:

— Domnule Ionescule, dar c`nd \i-oi spune una mai lat[? *Barbara Ulbricht*]n casa mea, nu altceva! Barbara Ulbricht!! +tii g[ina care o pierdusem acum dou[luni — de credeam c[mi-a m`ncat-o c`inele dumitale — c[am intrat =i]n p[cat de b[nuial[. Am c[utat-o — trebuie s[=tii — =i eu, =i Maria, de am]nnebunit. Ce prin cote\, ce prin pod, ce prin pivni\[. Am trimis la vecini — trebuie s[=tii; am trimis peste drum la madama... Nu e =i nu e... Ei! am crezut la urm[, Doamne, iart[-m[! c[mi-a m`ncat-o c`inele dumitale. Domnule Ionesculce, stai s[vezi c`t e de lat[!

Umbl`nd azi prin magazine, ce s[vezi? g[ina prins[]ntre lemne — se surpaser[lemnele pe ea — =i vie!!! Pricepi dumneata? Dou[luni de zile de c`nd st[ea acolo, nem`ncat[, neb[ut[. Nici nu =tiu ce s[fac: s[-i dau de m`ncare, s[nu-i dau?... de dou[luni de c`nd stomacul ei n-a mai honipsit nimic! S-o vezi prap[dit[, s-o vezi slab[!... Barbara Ulbricht, nu altceva. Mario! ia adu g[ina]ncoa... Mi-e =i fric[de ea... Asta e ar[tare... mare ar[tare...

]n sf`r=it, Maria aduce g[ina. Era]n adev[r o ar[tare: fulgi c[zu\i, piele =i os, creasta =i b[rbia galbene, ochii mari-mari, sticlo=i, cu o privire de nebun, brr! —]ntr-un cuv`nt, vorba cucoanei Leonorei: "Barbara Ulbricht, nu altceva".

MAGHERANUL

Se vestejea]ntr-o oal[de p[m`nt]n cel mai]ntunecos col\ al flor[riei cucoanei Lin\ei, ofilit =i alb ca o iarb[crescut[]n pivni\[, c`nd,]ntr-o zi, baba, descoperindu-l acolo,]ndr[zni s[-l cear[; =i fiind cucoana Lin\ a vestit[de bun[=i mai ales cu baba, care-i fusese doic[, a doua zi cump[r[un vas nou, a=e z[floarea cerut[]ntr-]nsul =i, oprind tr[sura ei sclipitoare dinaintea casu\ei babei, se cobor] ea]ns[=i =i dete magheranul]n m`inile b[tr`nei.

Mul\umirea b[tr`nei, care se]nv`rtea]n loc z[p[cit[, nu se poate spune; dar de-atunci, regulat, de dou[ori pe lun[, ia ghiveciul]n bra\ e =i, c[lc`nd cu]ngrijire, se duce p`n[la cap[tul uli\ei, unde locuie=te cucoana Lin\ a, pentru a-i ar[ta v[dit a sporire a florii. Acu magheranul a crescut, s-a f[cut stufos ca un pomule\ =i mirositor de]mbat[casa.

Negre=it, nici faptul c[era a=ezat]ntr-un vas frumos de por\elan cu chenare aurii =i cu felurimi de chipuri zogr[vite]n fel de fel de culori, nici]mprejurarea c[-i fusese d[ruit de-o cucoan[mare, nu l-a putut schimba]n cine =tie ce alt[floare minunat[, ci tot magheran a r[mas; dar, pentru c[lumea e a=a de ciudat[,]nc` t nu =i face dragostea dup[pre\ul lucrului, ci face de-a-ndoasele: pre\ul lucrului dup[dragostea ce are pentru el, =i pentru c[babei nu i-a dat]n g`nd s[schimba ciud[venia lumii, \ine la el ca la singura podoab[care mai]nsenineaz[c[su\ a ei posomor`t[. Iar dac[a]nceput a prinde sl[bi-ciune de el, tot]ngrijindu-l toat[ziua,]ncet-]ncet a ajuns la ea un fel de nebulie nev[t[m]toare, care o face s[-l arate oricui intr[]n vorb[cu ea, povestindu-i nelipsit cum a venit]mprejurarea s[-l capete: "Pu-ne-n g`nd de vezi, maic[: se veste-e-e-jea s[racul]ntr-un col\..."

Azi nu e om]n toat[mahalaua aceea care s[nu cunoasc[povestea magheranului, iar babei nu i se mai zice]ntr-altcumva dec` t “baba cu magheranul”.

C`rciumarul de peste drum, c`nd iese diminea\`a s[-=i ridice oblonul de la pr[v[lie, v[z`nd-o st`nd lini=tit[pe treptele sc[r]vei ei, o]ntreab[: “Ce face magheranul, b[tr`nico?” Tot a=a o]ntreab[bucat[resele care se duc la pia\`[=i precupe\`ii care vin dinspre pia\` — =i b[tr`na le r[spunde c[e bine; iar dac[se opresc cumva pu\`in]n loc, apoi]ncepe povestea: “Pune-n g`nd de vezi, maic[: se vestejea s[racul oropsit]ntr-un col\...”

Locuin\`a b[tr`nei se alfl[]n apropiere de podul de la Domni\`a B[la=a. Aceasta este trebuincios de =tiut, fiindc[pe acest pod este ast[zi o manifesta\`ie de strad[, urzit[pentru a r[sturna oc`rmuirea. E un furnicar de lume de toat[m`na, dar mai ales de lume bun[: oamenii f[r`de lucru, sau al c[ror lucru poate suferi]nt`rziere, vagabonzi, postulan\`i de slujbe =i studen\`i =i elevi de licee cu ghiozdane, to\`i cunosc\`ii, necunosc\`ii, care]n astfel de]mprejur[ri se adun[ca oile unul peste altul, ne=tiind nici ce vor, nici pentru ce se canonesc reciproc, ghiotindu-se =i c[lc`ndu-se pe picioare.

Cei care =tiu ce vor au pus pietrele caldar`mului de-a curmezi=ul podului, iar]n mijlocul lor, suit pe capra unei tr[suri, un t`n[r sp`n =i jobenat, gesticul`nd =i r[cnind,]ndeamn[pe iubitul s[u popor — care e adev[ratul st[p`n al na\`iei, iar nu nemernicii care trec r[sturna\`i]n cupele — s[mearg[la Mitropolie =i acolo]n incinta Camerei s[dicteze nemernicilor din paranteza de mai sus cum =i ce fel s[se poarte.

Poate c[e folositor s[se =tie c[generosul orator, care]ndeamn[pe popor la bine, e un june care]nc[de timpuriu n-a putut r[bdatic[loasa robie a =colilor: c[acum e gazetar la un valoros organ =i c[acum nu e]mpins s[vorbeasc[dec`t de ad`nca =i neprih[nita dragoste ce zi cu zi a adunat pentru s[rmanii dezmo=teni\`i, care sufer[=i pl`ng]n umbr[!

Se vede]ns[c[nu]n\`eleg lucrurile tot a=a cei care \`in]n m`n[

puterea, c[ci trimit o parte dintr-]n sa,]n chipul unui escadron de jandarmi, pentru a]mpr[=tia mul\imea.

Cine o s[se mire auzind c[se]mpr[=tie de]ndat[ca puii de pot`rnice? Le sf`r`ie c[]lc`iele, nu altceva; =i un ogar, asmu\it pe t`n[rul de pe capra tr[surii, nu l-ar prinde, precum nu-l poate prinde nici jardarmul care-l urm[re=te cu sabia]n... teac[.

O ghiulea n-ar sf[r`ma mai r[u u=a babei! +i]n dreptul u=ii era baba, care pleca cu magheranul la cucoana Lin\ a... Ca o c`rp[zboar[ea]mbr`ncit[=i se pr[v[le=te]ntr-un col\ al od[ii, iar t`n[rul, care sare pe fereastra de din dos, sare ulucile din fund, mai sare altele =i scap[...

*

]n seara aceleia=i zile e lini=te des[v`r=it[. Numai haz a adus manifesta\ia. Haz fac cei care se plimb[bra\ la bra\ pe uli\ e, zeflemisind mi=carea sf`r=it[f[r[nici un accident; haz se face prin cofet[rii, cafelele =i prin casele oamenilor, p`n[=i de cei care au]ncercat s[r[stoarne oc`rmuirea:]n hohote de r`s ale altor tovar[=i de seama lui, poveste=te junele vorbitor peripe\iile cu fuga lui de la capra tr[surii, prin fereastra c[su\ei, peste ulucile din dos: "Nici nu =tiu cine era... ba da, o bab[... o vr[jitoare..."

Numai colo, l`ng[chei,]ntr-o c[su\[posomor`t[, baba st[pe un sc[unel p`n[peste miezul nop\ii =i pl`nge]ncet cu capul]ntre m`ini. Nu pl`nge de lovitura de la coast[; pl`nge peste magheranul pr[p[dit =i peste cioburile ghiveciului iubit...

PAN{ TR{SNEA SF~NTUL

I

Om acum de 68 de ani, cel de pe urm[urma= al unui neam mare de boieri rom`ni, pomenit din mo=i str[mo=i =i scris]n pisanile a vreo trei biserici din ora=, fost profesor acum dou[zeci =i opt de ani la singura =coal[din ora= de pe vremea aceea, era cunoscut pe atunci drept un om de=tept, umblat]n str[in[tate, tare cinstit, tare tihnit, dibaci la m`n[pentru lucurile mig[loase =i iar[=i tare iubitor de flori =i de toate frumuse\ile firii.

Pe vremea aceea, pe l`ng[meseria lui de profesor, mai f[cea]nc[una, aceasta f[r[plat[: dregea ceasornicele stricate ale cunoscu\ilor lui, c[ci ceasornicar]n ora= nu era]nc[— =i era greu de venit la Bucure=ti pentru a=a lucru, mai ales c[nu era drum-de-fier, ci trebuia s[faci cale de aproape dou[zile — =i el se pricepea foarte bine la dresul lor.

P-atunci ie=ea din cas[nu numai pentru a se duce la =coal[, de unde nu lipsea niciodat[, dar mai ie=ea adeseori =i seara de mergea s[joace preferan\[la alt boier mare din ora=, mai]n v`rst[dec`t el, acum mort, la boierul Manolache Moldoveanu, care era singurul s[u prieten bun, =i at`t de bun =i at`t de singur,]nc`t numai ei]ntre ei puteau s[=i zic[unul altuia: “frate Pan[“ =i “frate Manolache”, c[numai ei doi erau boieri get-beget, st`lpi ai ora=ului.

Un cusur]ns[]i g[sea boierul Manolache, care era]nsurat, prietenului s[u: acela c[nu vroia s[se]nsoare, ci r[m`nea tot holtei, cusur

de care neconținut se]ncerca s[-l t[m[duiasc[, spun`ndu-i]ntotdeauna la preferan\[,]n defa\ a doctorului +ober =i a lui Cristache Mincu, nelipsi\i parteneri,]ntre un talon =i altul:

— Bine, frate Pan[, nu vezi dumneata — de *frate, frate*]=i ziceau, dar de tutuit nu se tutuiiau, ci]=i ziceau dumneata — nu vezi *dumneata* c[nu i-e dat omului s[tr[]iasc[singur; c[va s[aib[un tovar[=care s[-l m`ng`ie la vreme de durere; c[va s[fie omul roditor, c[ci de-aia l-a zidit Dumnezeu =i de-aia scrie la Evanghelie: “Cre=te\i =i v[]nmul\i\i!” +i apoi dumneata nici nu mai e=ti prea t`n[r, s[zici c[mai ai vreme, c[ai patruzeci de ani — =i]i mul\i]nainte s[-\i dea Dumnezeu; nici nu mai ai alt frate ori alt[rud[, ci dac[m`ine-poim`ine — Doamne fere=te! —]nchizi ochii, se stinge neamul cu dumneata.

— Ei, m[re frate Manolache! r[spundea Pan[Tr[snea.

+i]i ar[ta c[]n\elega dragostea lui de p[rin\enie, pentru c[n-are dec`t un singur copil, pe c`nd el are la =coal[vreo patruzeci pe care]i iube=te parc[ar fi ai lui.

Aceasta o spunea mai mult glumind, =i apoi ad[uga mai serios c[nu se]nsoar[de mila florilor =i a pomilor, pe care]i e team[c[le-ar l[sa]n paragin[dac[ar avea pe altcineva de care s[se]ngrijeasc[. +i ce e drept nu e p[cat, avea o m`ndre\ e de gr[din[de era pomini[; iar trandafirii, mixandrele, garoafele, primele, pelargonii =i felurimile de flori, persicele, caisele, pepenii, coac[zele, strugurii =i felurimile lui de poame erau vestite]n tot ora=ul, ba =i]n Bucure=ti.

+i tr[ia a=a singur,]ntre =coal[=i gr[din[,]ntre c`teva c[r\i de istorie a timpului =i prietenul s[u,]ntov[r[it, =i]ngrijit la el de o femeie b[tr`n[, Maria, credincioas[ca un rob, care \inea de casa neamului lui =i era cu vreo dou[zeci de ani mai]n v`rst[dec`t d`nsul.

Dar]ntr-o sear[, dup[ce prietenul s[u l-a]ndemnat mai cu c[ldur[, ar[t`ndu-i ce p[cat ar fi ca frumuse\ea lui de gr[din[,]n loc s[r[m`ie unui copil al lui, care i-ar sem[na =i ar urma s-o]ngrijeasc[, s[r[m`ie ora=ului care o s-o desfiin\eze ca s[se cl[deasc[cine =tie ce bina pe acel loc — “ascult[-m[pe mine, frate Pan[, c[sunt mai mare” — a

plecat omul]n aceea sear[mai g`nditor =i ajung`nd acas[n-a dormit bine.

Dar parc[era el om s[se]nsoare dup[vorba altora, fie chiar dup[a celui mai bun prieten... N-a dormit bine o noapte =i a doua zi iar =i-a f[cut socoteala =i a g[sit c[dac[a ajuns el p`n[la v`rsta de patruzeci de ani a=a, mai cuminte era s[r[m`ie tot a=a =i de atunci]ncolo.

Socoteal[bun[... =i ar fi urmat-o, dac[la o lun[dup[asta nu i s-ar fi]nml[diat inima de cum a v[zut]n cas[la Moldoveanu pe nepoata acestuia venit[de la C`mpulung, domni=oara Eliza Nichita, fat[frumoas[de ne]nchipuit, de dou[zeci =i trei de ani: vas[zic[, cu =aptesprezece ani mai mic[dec`t d`nsul.

C[ci cum era nu numai frumoas[, dar =i bl`nd[la vorb[,]n\eleapt[=i a=ezat[, cum r[sp`ndea]n jurul ei un farmec odihnitor, cum]i pl[ceau =i ei =i muzica =i florile =i firea — i s-a p[rut, de]ndat[ce a v[zut-o, c[parc[ar fi fost toat[mintea =i toat[inima lui ie=ite din el =i]ntrupate]ntr-]nsa.

+i nu-i dedese Manolache Moldoveanu ghes cu]nsur[toarea? +i nu-i era el cel mai bun prieten? +i totu=i se sfia s[-=i m[rturiseasc[pornirea, socotindu-se cam prea]n v`rst[pentru ea =i sim\indu-se ur`t. C[ci avea fa\la uscat[=i lingua\[, g`tul lung, m`nile lungi, =i era tot lung =i de=irat — =i nu =tia c[avea cu toate astea ceva foarte pl[cut]n vorb[, iar]n privirea ochilor lui, mai ales]n privirea ochilor lui mari, ad`nci =i alba=tri, o flac[r] ciudat[=i m`ng`ietoare, cum o au ochii oamenilor foarte milo=i.

Dar parc[era nevoie s[se sfiasc[ori s[spuie ceva boierului Moldoveanu, care nici c[-i adusese nepoata la d`nsul cu alt scop. T[cea]ns[=iretul, ci numai el =i cucoana Sultana, so\ia lui, tr[geau cu ochiul =i f[ceau haz c`nd]l vedeau tulburat =i st`ngaci, explic`nd fetei, care-l asculta cuminte, senin[=i cu drag — c[ci veneau adesea s[-i vad[florile =i poamele — cum se altoiesc trandafirii]n coaj[=i]n lemn, cum se pr[sesc fragile, =i dup[ce se cunoa=te s[m`n\la dac[e de mixandr[]nvoalt[ori dezvoalt[, m[car c[nu se poate cunoa=te dup[nimic.

+i au t[cut a=a, vreme. Au l[sat pe fat[s[se obi=nuiasc[cu]nf[|i=area lui, care nu era f[cut[s[plac[de la]nt`ia=i dat[; au l[sat-o s[cunoasc[=i s[]n\eleag[]nsu=irile bune =i frumoase care se ascundeau sub a=a]nf[|i=are, l-au l[sat pe d`nsul s[-i trimit[]n toate zilele cele mai m`ndre flori, s[vin[]n toate serile mai cu dor =i s[plece mai cu p[rere de r[u; p`n[c`nd, la vro trei s[pt[m`ni dup[ziua dint`i, boierul Manolache, de fa\ cu cucoana Sultana, a]ntrebat pe fat[: “Elizo,]l vrei?” — =i fata a r[spuns scurt: “ }l vreau, nene Manolache”.

*

Cum era pe la sf`ritul lui iunie, Pan[Tr[snea scotea ni=te pepeni de sub clopotele lor de sticl[, c`nd a venit boierul Manolache s[-i vorbeasc[de g`ndul ce-l avea pentru nepoat[-sa =i pentru d`nsul.

De ce i-a sc[pat din m`n[clopotul de sticl[? c[ci i-a sc[pat =i s-a f[cut \[nd[ri; de ce a c[lcat peste vrejii pe care alt[dat[]i ocolea cu grij[? =i de ce, dup[mult[cazn[=i]ng`nare, n-a putut s[spuie dec`t: “Frate Manolache!”

Vezi c[]i mergea]nainte g`ndului lui,]i aducea r[spunsul unei]ntreb[ri pe care]i era team[s[=i-o puie — =i i se p[rea c[auzise]n vis, iar nu aievea.

Iubirea, adev[rata iubire,]nduio=eaz[=i]nml[die =i cea mai tare fire. +i pe recele cercet[tor cu mintea, =i pe aprigul muncitor cu bra\ul iubirea-i schimb[=i-i face zile]ntregi s[pribegeasc[dup[o vorb[ori dup[o privire f[g[duitoare. Dar c`nd p[trunde]ntr-o inim[cald[=i bun[,]ntr-o inim[din fire]ndr[gositit[numai de lucruri frumoase, o[atunci o doare]n ascuns, o r[scole=te p`n[]n ad`nc; =i p`n[]n ad`ncul inimii era]ndurerat Pan[Tr[snea.

Iar pe ea o iubea cu toat[puterea inimii necheluit[]n]mpreun[ri desfr`nate =i pref[cute; o iubea cu un suflet evlavios =i curat, mai mult dec`t to\i trandafirii =i dec`t toate mixandrele, pe care acum mai mult le iubea, de c`nd aflase c[-i pl[ceau =i ei; o iubea cu presim\iri, cu eres, pentru tot trupul ei, pentru fa\ea ei, pentru ochii ei — mai ales pentru

ochii ei negri, uneori zglobii =i cercet [tori ca ochii copiilor care vor s [=tie toate, alteori nes[\io=i de a vedea mai bine =i]ndelung lucrurile frumoase =i iar [=i alteori tri=ti =i a \inti\i]ntr-un loc apropiat de la care parc[nu mai puteau vedea; o iubea pentru glasul ei, parc[mai mult pentru glasul ei, care suna a=a de nepomenit de dulce, c`nd al [turat [de el, dup[ce d`nsul]i l [murea c`te ceva,]l]ntreba mirat [: "Da?..."

=i dup[ce a spart clopotul de sticl[, dup[ce s-a]nv`rtit f[r[nici un rost c[lc`nd vrejii de pepeni, dup[ce a chemat pe Maria, c[reia i-a explicat b`lb`ind: "Eliza... nepoata dumnealui... eu..." =i el, =i Maria — c[ci =i d`nsa]ncepuse s [=i iubeasc[viitoarea st[p`n[, presim\indu-i bun[tatea, cu instinctul care arat[tuturor oamenilor simpli ca ea cine le e prielnic =i cine nu — =i el, =i ea nu au avut dec`t o singur[exclamare pentru Moldoveanu; el: "Frate Manolache" — ea: "Cucoane Manolache!"

]n seara aceea a m`ncat la Moldoveanu; iar dup[-mas[s-au cobor`t]n gr[din[— frumoas[=i asta, dar nu ca a lui — =i acolo, la lumina lunii, pe o banc[a=ezat[]ntre dou[loaze cu rozet[, cu petunii =i cu verbine, =i-au spus unul altuia c`ntecul de dragoste, vechiul c`ntec spus de at`tea nenum[rate ori, dar parc[niciodat[mai frumos =i mai curat ca acum; c[ci ce-i m`na unul spre altul era un dor de via\ [cinstit[=i senin[, poruncit de firile lor asemenea, tihnite =i iubitoare de frumos.

Apoi au t[cut am`ndoi. Ea, uimit[de bun[tatea care i se ar[tase]n el din c`teva fraze spuse]ntrerupt =i tremur[tor,]i privea profilul osos =i deslu=it, luminat de b[taia lunii; el, muncit de nedeslu=ite]nceputuri de hot[r`ri, sta dus pe g`nduri, cu o m`n[peste m`na ei. Ar fi vrut s-o ia =i s[plece cu d`nsa departe-departe, la ad[postul privirilor, pe care le vedea cum au s[-i urm[reasc[pe am`ndoi, cu r`vn[pentru frumoase\ea ei, cu]ndoial[pentru ur`lenia lui; ar fi vrut s-o ia =i s-o ascunz[ca pe o comoar[]ntr-un loc, unde s[-i plac[=i ei, =i unde =i el — numai el — s[se poat[s[tura privind-o, ascult`nd-o =i iubind-o. Iar c`nd se g`ndea la pu\inul pe care i-l aducea]n schimbul duioaselor f[g[duin\e de care ea era plin[, c`nd presim\ea f[r[a=i

da seama c[o fire ca a ei nu se leag[dec`t prin recuno=tin\[, atunci]l cuprindea un dor de a o duce s[-i arate locuri =i lucruri frumoase — =i atunci hot[r`rile nedeslu=ite]ncepeau a i se deslu=.

]ntr-un t`rziu s-au ridicat =i, \in`ndu-se de m`n[, s-au urcat sus pe scara]mbr[cat[cu ieder[, el drept =i]nalt, d`nsa pl[p`nd[=i ml[dioas[.

Sus, nefiind fost pofti\i]ntr-adins ceilal\i doi obi=nui\i parteneri pentru preferan\[, l-a luat boierul Manolache la un tabinet — mai mult ca s[vorbeasc[de treburi, dec`t pentru joc. +i au vorbit treburi =i socoteli.

Avea fata trei mii de galbeni]n bani, afar[de tru=ie =i de cheltuielile nun\ii; iar — fereasc[Dumnezeu! — dup[moartea m[-sii, =i o cas[cu loc frumos]n C`mpulung. El avea dou[perechi de case una l`ng[alta =i desp[r]ite numai prin ni=te uluce: una mai m[ricic[, pe care o avea]nchiriat[, =i aceea]n care locuia el; mai avea devale de casa lui, =i \in`nd de d`nsa, livada cu f`nea\ =i cu pruni,]n]ntindere de vreo optsprezece pogoane, c[ci \inea p`n[-n malul g`rlei; =i mai avea vreo mie de galbeni, singura avere r[mas[dup[v`nzarea pricinuit[de risipirea unui frate mai mare al lui, +tefan Tr[snea, care se sf`r=ise]ngrozitor, sp`nzur`ndu-se de balconul caselor lui Manolache Moldoveanu,]ntr-o sear[de petrecere; c[ci, mai]nainte vreme, a neamului lor fusese mo=ia S[ndule=ti, care \inea mai bine de-o jum[tate de plai.

— Cum vezi, frate Pan[, avere mult[n-are fata, dar e o comoar[de bun[tate =i parc[]ntr-adins v-a f[cut Dumnezeu unul pentru altul. Dar cu ce are ea, cu ce ai dumneata — =i mai ai =i leafa de profesor, pe care ai uitat s-o pui la socoteal[, — cum sunte\i am`ndoi potoli\i, pute\i s[tr[i\i o via\[, s[r`vneasc[=i]mp[ra\ii la dumneavoastr[. Pe tat[-s[u nu l-ai cunoscut =i nici nu-l mai po\i cunoa=te, c[ci a murit de sunt =ase ani; dar \i-l spui eu c[era de pus pe ran[s[te vindeci cu el. Pe Catinca, maic[-sa, o s-o vezi =i o s-o iube=ti. C[dac[este adev[rat c[ce iese din pisic[=oareci m[n`nc[, apoi tot at`t de-adev[rat e c[ce se trage din neam bun bun o s[fie.

— Dar las[, frate Manolache, c[dac[n-ar avea nici un sfan\, =i tot a= lua-o.

+i peste opt luni de zile a luat-o.

I-a logodit cucoana Catinca Nichitoaia, mama fetei, cu boierul Manolache, =i tot ei i-au cununat; iar nunta s-a f[cut]n cas[la na=, c[ci avea cas[mare =i era unde s[]ncap[groaza de lume poftit[din ora= =i din Bucure=ti.

A fost foarte frumoas[nunta. +i a fost frumoas[nu numai pentru or[=eni, c[rora le era un lucru rar l[utarii adu=i]ntr-adins de la Ploie=ti =i bufetul adus de la Fialkowski din Bucure=ti; dar chiar pentru Cristache Mincu, prefectul de pe vremea aceea, =i pentru familia lui, venit[]ntr-adins din Bucure=ti pentru nunt[— c[ci el =eedea singur acolo — chiar pentru ei, bucure=teni, a fost frumoas[. C[ci era minunat[priveli=tea din pridvorul casei peste curtea plin[de lume, care petrecea]mprejurul unui butoi mare cu vin, a=ezat pe ni=te rotile,]nc` t se putea mi=ca din loc, la lumina lanternelor vene=iene =i a str[chinilor de p[ur[.

A fost frumoas[nunta; iar dup[ce au plecat to\i pofti\ii str[ini, a fost de v[zut o dat[=i de neuitat toat[via\a scena mesei de familie, la care au pl`ns to\i, c`nd, dup[]ndemnul lui Ioni\ feciorul, care cuno=tea gusturile lui conu Manolache, Paraschiva l[utarul a]nceput s[c`nte:

“Pe deasupra casei mele...

Trece-un stol de r`ndunele;

Dar nu-i stol de r`ndunele,

Ci sunt dragostele mele...”

Au pl`ns, to\i. +i boierul Manolache, care ridica ochii]n tavan ca s[nu se bage de seam[— dar tot se b[ga de seam[—, =i rotunda cucoana Sultana, =i mama Luxandra, b[tr`na pitic[, plin[la fa\, cu ochii mici =i negri ca ochii de p[pu=, =i b[rbatu-s[u, doctorul +ober, alb ca z[pada; a pl`ns =i el, Pan[Tr[snea, str`ng`nd]n m`nile lui slabe =i lungi m`na Elizei; a pl`ns =i ea, cucoana Catinca, tras[la fa\ =i neclintit[ca o statuie de filde=]nvechit; =i Ioni\ feciorul; =i slujnica

Maria; =i madama, guvernanta care dup[ce s-a culcat Mitic[, b[iatul de zece ani al lui Moldoveanu, se cobor` se jos la mas[— =i ea a pl`ns, m[car c[nu pricepea o boab[rom`neasc[; p`n[c`nd nu =tiu cum li s-au]nt`lnit privirile la to`i odat[=i atunci au]nceput a r`de unul de altul... =i r`zi!

*

La trei zile dup[nunt[, au venit la Moldoveanu s[-i vesteasc[hot[r`rea ce =i-au luat de a pleca]n str[]n[tate, hot[r`re acum nestr[-mutat[, f[cut[dintr-un plan de mai]nainte al lui Pan[, care mai fusese o dat[, din dragul cu care d`nsa i-a primit propunerea c`nd i-a vorbit de locurile v[zute =i c`nd i-a ar[tat vederile cump[rate de pe acolo.

— P[i face`i foarte bine, le-au r[spuns]ntr-un glas =i cucoana Sultana, =i Moldoveanu. Cu at`t mai mult, a urmat numai el, cu c`t am auzit c[acum, prim[vara, e vremea cea mai prielnic[pentru a=a o c[l]torie. Numai c[e cam prea obositor; dar la urma urmei ce se face f[r[oboseal[?

—]n c`te avem ast[zi?]ntreb[Pan[.]n dou[martie. Plec[m luni, care va s[zic[la =apte, =i ne]ntoarcem la =ase ori la =apte ale lunii viitoare; a=a c[suntem aici =i de Pa=te, ba =i de Florii. C[Pa=tele anul [sta cade la optsprezece aprilie; a=a e? C`t pentru =coal[, am vorbit =i m-am]nvoit cu Petrescu s[-mi `ie locul, c[=i eu i l-am `inut lui anul trecut dou[luni de zile, c`nd]=i fr`nsese piciorul. +i fiindc[el e mai s[rac dec`t mine, l-am hot[r`t s[primeasc[leafa mea pe timpul c`t m-o]nlocui; c[]nt`i nu vrea, fiindc[nici eu nu i-am primit... E!...

Eliza era]nc`ntat[. Ea, de firea ei nu prea vorbitoare =i a=ezat[, nu putea s[stea la un loc de bucurie. Uneori, punea m`na pe c`te un lucru =i-l l[sa numaidec`t; alteori f[cea nebunii cu Mitic[; odat[se potolea =i r[m`nea cu ochii a`inti`i la Pan[, care ar[ta lui Manolache planul drumului de f[cut, =i]l privea cu ochi tri=ti =i plini de recuno=tiin`; =i iar odat[se scula =i]ncepea s[-l]ntrebe, ca un copil: “Dar mergem cu vaporul, nene? (“Nene”]i zicea lui Pan[)... Dar la Paris c`t

ne oprim, nene?... |a\| Sultano, la Viena nu ne oprim dec`t la]ntoarcere.”

Governanta lui Mitic[spunea Elizei pe nem\=te c[, dac[trec prin Viena, i-ar face mare pl[cere =i mare cinste, primind s[le dea o recomanda\ie c[tre o var[a ei, care \ine un otel acolo. Peste bucuria ei, aceasta c[dea de minune =i o f[cea s[alerge de la guvernanta[la Pan[: “Auzi, nene? are o var[care \ine un otel”... =i de la Pan[la guvernanta[, care-i descria promptitudinea =i cur[\enia serviciului... “*Und lacherlich billig, gnadige Frau*”.

Lucrul hot[r`t hot[r`t a r[mas, iar a unsprezecea zi de la cununie au plecat la Bucure=ti, de unde trebuiau s[mearg[la Giurgiu, pentru a lua vaporul.

La suire]n diligen\[erau de fa\| to\i, Eliza trecea din bra\=e]n bra\=e — cucoana Catinca, mama ei, o]mbr[\i=a str`ns. Moldoveanu =i cucoana Sultana]i spuneau s[mai lase =i pentru ei — Pan[, cum era]nalt, ajuta piticului Mihai vizitiul, pun`nd geamantanele de-a dreptul sus pe coviltir — pe c`nd Mitic[d[dea zor s[-i aduc[un cal cu ma=in[, =i pe c`nd guvernanta aducea aminte pentru a =aptesprezecea oar[: “*Nur nicht den Brief verlieren*”.

S-au f`lf`it batistele aici, s-au f`lf`it la ferestrele diligen\ei; =i pe urm[nu s-au mai v[zut f`lf`ind: la diligen\[, penru c[a cotit-o la st`nga pe uli\=a cu ploi — aici, pentru c[erau duse la ochi.

*

O! neuitata lui c[|]torie cu Eliza! A fost un vis]nc`nt[tor =i plin de vraj[! C[ci]n afar[de farmecul obi=nuit al tuturor c[|]toriilor, f[cut, pe l`ng[frumuse\ea lucrurilor de v[zut, din lipsa de pref[cut[dragoste cu care te]nt`mpin[]n \ara ta at`\ia care de-abia te cunosc, din lipsa grijii celor ce ai de f[cut pe m`ine =i din]mprejurarea c[necunos-c`nd pe nimeni,]i iei drept ceia ce \i se]nf[\i=eaz[, f[r[a-\i am[r] inima cu g`ndul c[n-ar fi vrednici s[fie ceia ce sunt — c[|]toria lui mai era]nfrumuse\at[prin nedezipita prezen\| a celei mai vrednice de iubit

femei, prin ging[=ia ei, prin ochii ei, ah! =i mai cu seam[prin glasul ei.

E a=a de firesc obiceiul de a pleca]ndat[dup[c[s[torie. C[ci din faptul de a se g[si]mpreun[,]nconjura\i de lume necunoscut[, se na=te trebuin\a de a=i face de]ndat[dest[]nui, care ar fi]nt`rziat]n alte]mprejur[ri, de a se lega]mpreun[c`t mai]n grab[, de a=i pune toat[n[dejdeea unul]n altul, toat[grija unul pentru altul; iar din toate acestea, putin\a de a se cunoa=te. +i e at`t de adev[rat,]nc`t a devenit proverb. O!]nc`nt[toarele priveli=ti v[zute de pe puntea vaporului sau din goana trenului, =i mai]nc`nt[toare f[cute prin extazul ei copil[-resc, prin]ncrederea cu care se las[pe bra\ele lui =i prin melodia glasului ei: “Ah! ce frumos!”

+i dac[, de cum a v[zut-o, a iubit-o, presim\indu-i firea bun[=i senin[— acum, c`nd pe zi ce mergea se]ncredin\ a c[e naiv[=i plin[de adev[r, ca un copil care n-are nimic de ascuns; c`nd vedea c[nu era]mprejurare care s[-i schimbe ori s[-i mic=oreze dr[g[l[=ia; acum, c`nd vedea c[peste toate aceste]nsu=iri, plutea, st[p`nindu-le pe toate, un dor de via\[curat[=i un nesa\iu numai pentru lucrurile frumoase — acum o iubea]nmiit; o iubea a=a]nc`t]l durea...]=i trecea m`na pe frunte... =i]nc[o dat[mai ap[sat =i-o trecea c`nd d`nsa, pricep`nd cele ce se petreceau]ntr-]nsul,]l amenin\ a cu degetul]n chip de mustrare: “S[nu fii copil, nene”.

A! cum o iubea!

C[dac[zilnic s-a]ntrebuin\at =i se]ntrebuin\ eaz[de at`tea ori cuv`ntul de iubire, de fiecare fiin\[vorbitoare, pu\ine vor fi sim\it]n\elesul acestui cuv`nt, a=a cum]l sim\ea el, c`nd seara, dup[ce-i spunea cu un r[sf[copil[]resc, c[-i era somn, ea adormea, iar el r[m`nea de=tept, cu ochii a\inti\i asupra ei, ca asupra unei minuni de care]i era fric[s[nu zboare.

Apoi se ridica bini=or de l`ng[d`nsa =i scria pe o c[rticic[, destinat[]ntr-adins pentru aceasta, toate impresiile zilei. +i-i era plin[cartea de cuvinte vii =i calde, dar mai plin[era de puncte multe, care]nf[\i=a durerile lui nel[]murite, ad`nci =i aproape pl[cute. C[ci sunt unele firi

care iubesc dureros =i parc[le place s[suferi, =i a=a era firea lui, =i a=a o iubea el, c`nd o vedea bucur`ndu-se =i minun`ndu-se de fiecare lucru, c`nd o auzea spun`ndu-i-o =i c`nd o sim`ea at`ta de a lui.

+i drept e c[era toat[un copil =i frumos =i cuminte, c[-i era glasul t[inuit ca o aiurare =i c[poate n-au mai fost ochi ca ai ei, care s[priveasc[marea cu at`ta patim[, cu at`ta nesa[, f[cut parc[din pre=tiin\ a unei grabnice pieiri =i din dorul de a se s[tura de v[zut celor de v[zut. A fost un vis.

*

S-au]ntors cu trei zile]nainte de Florii, iar a doua zi de la]ntoarcere erau iar aduna\i cu to\ii]n cas[la Moldoveanu, unde, dup[ce s-au]mbr[\i =i at bine de revedere, dup[ce au fost]mp[r\ite =i primite cu bucurie darurile aduse din str[]n[tate —]n ruutul calului cu ma=in[, pe care Mitic[=i-l]ncerca prin galerie — au]nceput s[povesteasc[despre lucrurile v[zute.

— Mai]nt`i, s[v[spui, zicea Eliza, c[din toate lucrurile aduse de pe acolo, cel care-mi place mai mult e un clavira =i mic. O s[-l vede\i la noi. Mi l-a cump[rat nenea de la Viena. Uite, e a=a: are o clap[jos pe care ape=i cu piciorul =i care e legat[printr-o coard[groas[de ni=te foale. C`nd ape=i ori ridici piciorul, foalele se umfl[=i se dezumfl[; iar cu m`na c`n\i ca pe orice clavier. Dar are un sunet a=a de dulce... a=a de dulce! +i e numai at`tica, mititel, ca o mescioar[. Se cheam[fisarmonic[.

Apoi, din istorisirea c[l]toriei, se vedea ce ad`nc[]ntip[rire f[cuse asupra ei =i drumul cu vaporul, =i pozi\iile de munte str[b[tute de tren, cu st`ncile lor, cu tunelurile lor, cu cascadele lor de ape limpezi ca cristalul, =i]nt`ii chiparo=i v[zu\i; “]ii minte, nene, c`nd intram]n Italia, [i doi pe care i-am v[zut, de parc[erau doi fra\i gemeni?”

+i spunea =i spunea mereu, a=a de deslu=it,]nc`t li se p[rea =i lor c[le v[d; iar din c`nd]n c`nd se]ntuneca la fa\ =i=i trecea]ncet m`na peste frunte.

— Dar ce ai? Sultano, zi-i madamei s[potoleasc[b[iatul, c[prea uruie. Ce ai, drag[?

— Nu =tiu ce am, nene Manolache.

To\i se adunau]mprejurul ei. Cucoana Catinca, r[mas[]n cas[la ei p`n[la]ntoarcerea lor, se dezbr[ca de =al =i i-l punea peste umeri. Pan[]i lua =i]i pip[ia m`nile infierb`ntate.

— N-am nimic... sunt cam obosit[... ni\el capul... dar o s[-mi treac[...

+i]nl[tur`nd u=or =i cu r[sf[\ pe Pan[, care o ruga s[nu mai vorbeasc[a=a mult =i s[plece s[se odihneasc[,]ncepea din nou:

— Ah! Triestul... S[vezi, mam[— Triestul e a=ezat pe marginea m[rii, dar pe margine de tot, =i e a=ezat pe un deal parc-ar fi pe trepte... +i sus pe deal, e o biseric[— San Giusto, a=a-i zice. Biserica nu e frumoas[, dar e de pre\, c[e foarte veche... Dar s[te ui\i de acolo peste mare, =i s[nu mai ui\i toat[via\a! Noi ne-am urcat pe la zece diminea\a. S[fi v[zut]ncoace]n partea st`ng[... Cum]i zice acolo, nene?

— Capo d'Istria.

— }nspre Capo d'Istria, marea, de soarele care b[tea]ntr-]nsa, parc[era o tav[mare de argint... =i cu c`t te uitai mai spre dreapta, cu at`t se f[cea mai albastr[, mai albastr[, =tii, cum e peruzeaua... A! uite a=a. +i ar[ta un inel cu o peruzea mare, cump[rat din Viena, tocmai]n amintirea albastrului m[rii.

Dar dintre locurile v[zute, acela care]i izbise mai ad`nc, =i pe ea, =i pe el, at`t prin]mprejurarea c[au stat mai mult =i l-au v[zut mai]n am[nunt, c`t =i prin aceea c[se potrivea mai bine cu firile lor iubitoare de lini=te, era Vene\ia: "A! Vene\ia!"

+i vorbea cu foc, ca de-o prieten[bun[care i-ar fi murit, descriind farmecul plin de tain[=i de evlavie al cl[dirilor vechi, ca al unui miros de floare p[strat[de demult]ntr-o carte b[tr`neasc[; farmecul vie\ii vis[toare =i lipsit[de griji, zugr[vit[pe fe\ele celor ce]nt`lne=ti, to\i umbl`nd leg[nat, to\i]ng`n`nd c`te un c`ntec; ori frica de care te sim\i cuprins seara plimb`ndu-te cu gondola prin canalele de-abia lumi-

nate, c`nd auzi din dep[rtare glasul gondolierilor, care strig[ca s[se vesteasc[=i s[]nl[ture vreo ciocnire. “Uite cam a=a strig[, nene Manolache: giau! giau!” +i se c[znea s[-i fac[glasul ca al lor. “Dar s[-i vezi cum m`n[gondolele!... Uite a=a...”

Vroia s[arate, dar cum, ridic`ndu-se, s-a]ng[lbenit la fa\[=i a dat s[caz[, a prins-o repede Pan[, a a=ezat-o la loc, el =i mai galben dec`t d`nsa, =i i-a adus ap[.

— Ce ai, Lizi? Ce ai, drag[? a]ntrebat-o el mi=cat.

— Nu =tiu, dar mi-e r[u.

Erau to[i]mprejurul ei... Mam[-sa a frecat-o pe t`mple... cucoana Sultana s-a repezit s[-i aduc[o\et... Moldoveanu,]nchin`ndu-se, a dat porunc[s[puie caii la dro=c — =i peste foarte pu\in[vreme au plecat acas[, petrecu\i p`n[la capul sc[rii de st[p`nii casei.

*

A doua zi, lini=tit[toat[diminea\a, a fost apucat[dup[-amiaz[de ni=te friguri puternice, care o f[ceau s[tremure toat[, cu m`inile]mpreunate =i cu ochii aprin=i.

Doctorul +ober, f[r] mult[=tiin\[de carte, dar cu mult[pricepere fireasc[=i mai presus de toate om foarte cinstit, chemat]n grab[, a privit-o lung, a ascultat-o =i dup[ce i-a scris o doctorie, cu care i-a]ncredin\at c[se va mai potoli, a luat deoparte pe Moldoveanu =i i-a spus, cu un accent care nu l[sa nici o]ndoial[asupra primejdiei de care era amenin\at[, c[trebuie neap[rat, c`t mai]n grab[, s[se repead[la Bucure=ti, pentru a-i aduce un doctor mai]nv[\at dec`t d`nsul.

Au urmat trei zile la fel.

Ziua, slab[, duioas[ca un copila= boln[vicios, dar lini=tit[, c[uta s[]mb[rb[teze pe cei dimprejurul ei, care de-abia]=i puteau \ine pl`nsul. Uneori cerea s[-i aduc[clavira=ul]`ng[pat,]l ruga pe d`nsul s[apese cu m`na, =i pe c`nd el]i ajuta, mai bolnav dec`t d`nsa, ea c`nta un c`ntec duios: “Ghici: ce e asta, nene? Nu =tii? }l auzeam]n

toate serile la Vene\ia.” Alteori, prim[vara fiind foarte]naintat[, afar[o vreme]nc`nt[toare, cerea s[-i deschid[fereastra]n care d[deau n[val[florile de liliac.

Iar seara,]ndat[ce trecea de opt, o apuca din nou un r[u ascuns, care o f[cea s[se aca\e cu dezn[dejde de mam[-sa ori de Pan[: “Mi-e fric[, mam[! Mi-e fric[, nene!”

Era pe jum[tate nebun, el, Pan[Tr[snea, c`nd]ngenunchea l`ng[patul ei =i-i acoperea m`nile de s[rut[ri,]ntreb`nd-o cu glasul stins: “Ce ai, Lizi? ce ai, drag[!” ori c`nd apuca pe doctorul +ober =i-l scutura]ntreb`ndu-l ce are ea, Eliza lui!

A! =tia doctorul +ober, care-i da cu m`na lui tremur[toare o lingur[de doctorie, ce are ea, dar]i era team[s[le-o spuie lor, =i-i era team[s[=i-o m[rturiseasc[lui]nsu=i.

]n Vinerea Pa=telui, c`nd a sosit Moldoveanu cu doctorul din Bucure=ti, nu mai cuno=tea pe nimeni... Cu ochii sticlo=i,]ng`na vorbe ne]n\elese... Moldoveanu, cu lampa]n m`na dreapt[,]=i mu=ca m`na st`ng[ca s[=-i st[p`neasc[lacrimile... Doctorul +ober explica noului venit cursul boalei... Pan[Tr[snea, cu m`nile peste gur[, nu pierdea din vedere nici o mi=care a fe\ei doctorului...

O t[cere lung[]n care se auzea deslu=it c`ntecul greierului din coridor, apoi un cuv`nt al doctorului: “Lingoare”...

L-au luat pe bra\e =i l-au dus afar[]n gr[din[, unde Moldoveanu =i doctorul +ober c[utau s[-l lini=teasc[.

Pe la unsprezece din noapte, dup[ce au fost]ncredin\ai c[nu era deocamdat[primejdie, au plecat to\i prietenii,]mpreun[cu noul doctor, care dormea la Moldoveanu, =i au r[mas numai ai casei.

...Biserica de al[turi luminat[]n ro=u de f[cliile credincio=ilor, care o ocoleau]n sunetul clopotelor =i al c`ntecelor biserice=ti...]n odaie, nici un zgomot...]n patul de sub portretul mamei lui Pan[, bolnava]=i ducea m`nile pe piept cu mi=carea ciudat[a tuturor bolnavilor dezn[d]jdui\i... La c[p[t`i cucoana Catinca... la picioarele patului slujnica... iar pe un scaun mai departe el... Teama de a]nt`lni privirea mamei ei... amintirea vie\ii de care era plin[acum c`teva zile...

priveli=tea din fa\ -i, sunetul clopotelor care-i d[deau n[val[ca un g`nd pizma=]n creier...]nc[un pas p`n[la nebulie...

Din seara aceea, nici felurimile de doctorii, nici nenum[ratele desc`ntece ale mamei Luxandra =i ale slujnicei, nici le=inurile mamei, nici dezn[dejdea lui nu au putut-o scoate din zb[t[ile dintre via\ =i moarte,]n care a z[cut f[r[cuno=tin\{...

A treia zi de Pa=te, cuvinte stranii]n gura doctorului... "Perfora\ie"...

Mama Luxandra a rugat pe cei care se g[seau]n odaie s[treac[pu\in]n odaia de al[turi... Au ie=it cu to\ii... C`teva clipe lungi... nesf`r=ite... Apoi u=a s-a deschis din nou... Popa Anghel cu o lum`nare]n m`n[era aplecat peste pat... Mama Luxandra, cu batista la ochi, a =optit]necat[: "S-a sf`r=it"...

Mam[-sa =i cucoana Sultana au le=inat... iar el s-a repezit]n odaie =i a cuprins-o]n bra\e... a]nceput s-o scuture... a]nceput s[strige =i s-o scuture iar: "Lizi! Lizi!... moart[. Nu se poate... nu se poate...!" }i tr[snise lui prin cap ceva... dar cum?... a=a? f[r[un cuv`nt pentru el?... f[r[o str`ngere de m`n[?... f[r[o privire de adio?...

Au trebuit s[-l smulg[de pe trupul ei de care se]ncle=tase...

Mai t`rziu, c`nd i-au dat voie s[intre]n odaia]n mijlocul c[reia,]mbr[cat[]n rochia de mireas[, d`nsa, frumoas[peste fire,]=i dormea somnul ve=niciei — a]naintat drept =i neclintit printre lumea adunat[... f[r[un gest, f[r[o privire pentru femeile care \ipau]mprejurul ei, s-a aplecat de i-a s[rutat bine-bine m`nile =i fruntea, f[r[s[-i curg[o lacrim[...

}n aceea=i t[cere, a doua zi a urmat-o de-a lungul uli\elor, p`n[au dus-o]napoi la biserica de al[turea caselor lui; iar c`nd au]nceput s-o acopere cu p[m`nt, s-a n[putit printre lume p`n[acas[, unde timp]ndelungat nici m`ng`ierile lui Moldoveanu =i ale altor prieteni, nici spaima Mariei nu puteau s[-l lini=teasc[...

Pe urm[a]ncetat deodat[brusc... s-a ridicat]n sus... a ar[tat u=a celor de fa\{... i-a petrecut foarte cuminte p`n[la ie=ire =i s-a]ntors de s-a]ncuiat]n cas[cu pa=i lini=ti\i.

*

Boierul Manolache Moldoveanu, care nu]ncetase de a pl`nge, blestem`ndu-=i nenorocita de m`n[cu care apucase de i-a cununat, n-a =tiut ce s[creaz[despre d`nsul a doua zi, c`nd s-a dus s[-l vaz[=i c`nd Pan[, f[r] o lacrim[, f[r] cel mai mic semn de durere, i-a vorbit scurt =i ap[sat a=a:

— Frate Manolache, te rog s[-mi dovede=ti]nc[o dat[c[\ii la mine. Mai]nt`i, de =coal[m[las =i te rog s-o faci cunoscut celor]n drept... Pe maic[-sa s-o iei chiar de azi la dumneata, pentru vremea c`t o mai vrea s[stea]n ora=... Uite, aici sunt actele de zestre... dincoace banii pe care mi i-a dat... to\i p`n[-ntr-o para... Cheltuielile c[l[toriei m-au privit pe mine... Lucrurile de]mbr[c[minte =i de ruf[rie nu vreau s[le dau]nd[r[t =i nici nu le pl[tesc...

Apoi a ad[ugat =i mai ap[sat:

— Nu vreau s[mai]mi calce nimeni]n cas[de azi]nainte, afar[de dumneata.

A doua zi — c[ci nu s-a putut face mai devreme — c`nd a plecat cucoana Catinca la Moldoveanu, el i-a s[rutat am`ndou[m`inile, s-a uitat lung]n ochii ei din care curgeau dou[mari =iruri de lacrimi, i-a mai s[rutat m`inile]nc[o dat[=i iar[=i t[cut s-a]ntors]n cas[.

Tot a=a de nedumerit asupra felului lui de a suferi a r[mas Moldoveanu a patra zi, c`nd l-a g[sit]n curtea bisericii lucr`nd]mpreun[cu loni\[\ feciorul, pe care i-l ceruse, la o porti\[\ ce =i deschidea]n ulucile de desp[r\ire dintre gr[dina lui =i curtea bisericii. C[ci oricine l-ar fi v[zut t[ind cu ferestr[ul ori a=e-z`nd balamalele portivei, at`t de ad`ncit]n lucrare =i at`t de la fel cu feciorul care-i ajuta, nici n-ar fi putut b[nu]i de ce lovitur[fusese izbit cu cinci zile mai-nainte: ci ar fi crezut c[am`ndoi lucrau pentru Manolache Moldoveanu, care sta deoparte cu lacrimile pe fa\.

+i numai]n urm[, c`nd a aflat de la popa Anghel c[nu era sear[de la Dumnezeu]n care s[nu vie =i s[nu pl`ng[ceasuri]ntregi la morm`nt,]nconjurat de c`inii care-l l[trau speria\i, p`n[c`nd venea el]mpreun[cu preoteasa de-l ridicau =i-l duceau acas[; numai c`nd

a aflat de la Maria c[toate lacrimile =i m`ng`ierile ei nu-l puteau]mpiedica de a se scula ca un nebun, de a se repezi]n odaia ei =i de a]ngenunchea pl`ng`nd cu capul]n perna pe care stase capul ei: numai dup[ce l-a v[zut slab ca o umbr[, cu ochii du=i]n fundul capului, cu m`inile tremur[toare; numai atunci a]n\eles ce pr[pastie de durere se ascundea sub]nf[\i=area lui de lini=te.

Atuncea, seara spre apusul soarelui, venea la d`nsul =i pe o banc[din gr[din[]i lua m`inile slabe =i reci]n m`inile lui, =i]ncepea s[-l roage cu duio=ie ca pe un copil:

— Frate Pan[, frate... vorbe=te-mi... dest[iniuie=te-te mie... dest[iniuie=te-te, asta o s[-i fac[bine... Nu sunt eu prietenul dumitale?... Nu sunt eu fratele dumitale? haide... spune-mi mie... dest[iniuie=te-te mie...

Dar nu. R[m`nea t[cut =i rece, cu ochii usca\i, parc[i-ar fi fost sil[s[pl`ng[]n fa\altauia, =i parc[ar fi p[strat cu grij[fiecare lacrim[, pentru ceasurile]n care r[m`nea singur numai cu amintirea ei.

]n timp de un an =i jum[tate numai]ntr-o sear[a putut prietenul s[u s[-i deschid[inima cu rug[ciunile duioase, =i atunci... o! atunci... cu povestirea]ntrerrupt[a tuturor icoanelor dr[g]la=e din scurta lui via\[cu d`nsa — acolo,]n fa\apatului de sub portretul mamei lui, au pl`ns, au pl`ns mult =i el, =i Moldoveanu, =i Maria, care sta cu =or\ul la ochi, cu capul ascuns]ntre sob[=i zid.

Apoi el cel dint`i s-a sculat, =i-a sters ochii =i, merg`nd spre fereastra de unde se vedea morm`ntul ei, peste care b[tea luna plin[, a spus potolit, rar =i l[murit: “Domnul a dat, Domnul a luat”, pe c`nd Moldoveanu ie=ea pl`ng`nd f[r[a-i zice bun[seara,]nso\it de Maria, care se]nchina cu cruci mari =i m[surate.

Nu mai mergea nec[ieri, ci toat[ziuua =i-o petrecea cu c`teva c[r\i — printre care cea de c[petenie era c[rticica ro=ie,]n care =i scrisese impresiile c[l]toriei, — =i cu florile: vara]n gr[din[, iarna]n flor[ria acoperit[cu sticl[, ce =i-o cl[dise]n fundul cur\ii; ajutor de Hager, un neam\ de isprav[, care \inea o gr[din[rie la marginea ora=ului, unde se pr[sise nu se =tie cum, =i care, fiind iubitor de flori =i pricep`ndu-se

la]ngrijitul lor,]i intrase la inim[de cum se ar[tase la d`nsul umilit =i tren\[ros, cu rug[ciunea de a-i da voie s[-i vaz[gr[dina.

Nu mai ie=ea nic[ieri, afar[de Joia =i Vinerea Pa=telui, c`nd se ducea la biseric[]n strana str[mo=easc[; =i totu=i la doi ani de zile, c`nd a murit Manolache Moldoveanu, socotind c[nu e destul de desp[r]it de lume, a dat jos ulucile dinspre uli\[=i a pus s[-i ridice altele de un st`njen =i jum[tate.

II

Multe mai face =i desface vremea scurg`ndu-se]ncetinel, =i mult se schimb[=i se prefac lucrurile. Aceasta se vede pretutindeni, dar mai]ndeosebi se vede]n \[rile care,]ndelung[vreme r[mase]n urm[, vin deodat[]n atingere cu altele, ajunse la cea mai]nalt[treapt[de]naintare. C[ci atunci, din r`vna de a ajunge =i ele c`t mai degrab[acolo unde celelalte n-au ajuns dec`t printr-o nepripit[prefacere fireasc[, se]ngr[m]desc]nnoirile unele peste altele, =i]n vreme de abia c`\iva ani, se schimb[lucrurile de nu le mai cuno=ti. +i o fi spre binele unora, =i o fi =i spre r[ul altora.

Iar dac[aceste schimb[ri mir[chiar pe aceia care au tr[it]n ele =i le-au v[zut cum s-au petrecut, cu c`t mai b[t]toare la ochi ar p[rea cui ar vedea]nf[\i=area lucrurilor la dou[date deosebite, dep[rtate numai de c`\iva ani?

Lucruri cunoscute de toat[lumea. +i iar de toat[lumea e =tiut c[multe s-au mai pref[cut]n \ar[la noi.

Nici n-a fost g`ndul meu s[ar[t ceva nou, ci numai s[-mi fac drum pentru a spune c[]n timp de dou[zeci =i patru de ani, c`t s-au scurs de la]nt`mpl[rile povestite, or[=elul]n care s-au petrecut a ajuns de necunoscut.

S-a f[cut drum-de-fier care, f[r[a-l muta din loc, l-a apropiat de Bucure=ti cu cale de o zi; s-au astupat uli\ele care erau, s-au desfundat altele care nu erau, =i li s-au pus la toate felinare =i caldar`muri noi; s-au cl[dit case frumoase]n stil modern =i localuri pentru autorit[\i;

=coala care era s-a m[rit, f[c`ndu-se gimnaziu, =i s-au]nfiin[at]nc[alte dou[: una de b[ie\i =i alta de fete. Din]mprejurarea deschiderii unei fabrici de pulbere =i a unor b[i de pucioas[]n apropiere, acum se perindeaz[prin ora=lume mult mai mult[.

Nu mai e de cunoscut uli\ a t`rgului, a=a m`ndre\ e de pr[v[lii cu m[rfuri de toate soiurile s-au deschis =i pe-o parte, =i pe alta. Cine ar =ti s[spuie c`\i prefec\i, c`\i primari =i c`\i magistra\i s-au schimbat]n vremea asta? +i cine ar putea iar s[spuie c`t s-au schimbat oamenii =i la port, =i la vorb[, =i la obiceiuri, =i la credin\ e, =i la gusturi?

C[s-au schimbat multe. +i de c`nd boierul Manolache Moldoveanu a f[cut ruptoarea, s-au stins unul c`te unul, la r[stimpuri mici, to\i oamenii de neam; iar din pricin[c[]n apropiere de ora=s-au descoperit ni=te mine de p[cur[=i de c[rbuni, negustora=i alt[dat[neb[ga\i]n seam[, cump[r`nd pe nimica p[m`nturile de la \[rani, au ajuns cu averi mari =i duc azi treburile ora=ului =i stau]n fruntea bucatelor, de nu-\i vine s[crezi cum s-a]mplinit de cu prisos,]n timp a=a de scurt, vorba de la Evanghelie, c[vor c[dea neamurile =i se vor ridica noroa-dele.

Dar, precum]n unele morminte, dac[piere tot ce fusese]ngropat, mai r[m`ne inelul mortului frumos =i str[lucitor ca]n ziua dint`i — a=a,]n mijlocul goanei de prefaceri =i de]nnoiri, a r[mas Pan[Tr[snea, neclintit =i acela=i, uitat]n morm`ntul]n care se]ngropase de viu.

Gr[dina lui, prin m[rimea copacilor, sem[na acum mai mult a parc dec`t a gr[din[; trunchiurile de ieder[=i de glicinie]mb[tr`nind s-au]ngro=at, au rupt st`lpii chio=cului care acum nu se mai sprijin[dec`t pe ele. Maria slujnica a albit =i s-a]ndoit de mijloc sub povara celor optzeci de ani, pe care cu toate astea]i duce]n]ntregimea min\ii; numai el a r[mas tot a=a cum l-a pomenit cine l-a v[zut acum dou[zeci =i =ase de ani.

Acela=i trup lung, sub\ire =i drept, acela=i p[r tuns dup[aceea=i mod[musc[leasc[, cu abia ici, colo c`teva fire albe, aceea=i fa\ supt[=i smead[, cu ochi alba=tri =i bl`nzi, cu fruntea larg[=i cinstit[, cu profil osos =i parc[]ncremenit, acela=i port de haine negre]ncheiate cu

Ingrijire, =i aceea=i p[l[rie mare de paie, f[r[de care nici nu =i-l poate
Inchipui cine l-a cunoscut.

Iar dac[această[neschimbare, pus[al[turi de noua]nf[\i=are pe
care o luase toate celelalte lucruri, ar fi mirat pe cineva, mai de mirat
i s-ar fi p[rut s[-l vaz[altfel dup[ce ar fi aflat c[]n tot acest timp,
ne]ntrerupt, n-a dus dec` t aceea=i =i aceea=i via\[, cu acelea=i]ndelet-
niciri: cititul, scrisul de lucruri =tiute numai de el, =i]ngrijitul de flori,
neie=ind]n lume dec` t]n Joia =i Vinerea Pa=telui, near[t` ndu-se dec` t
o s[pt[m`n[pe an lucr[torilor care coseau f`nul, o alt[s[pt[m`n[
celor care culegeau prunele v`ndute, arareori chiria=ilor celeilalte
perechi de case =i v[duvei lui Moldoveanu — mai t`rziu fiului ei — =i
]n toat[vremea Mariei.

Trei sunt singurele schimb[ri f[cute]n via\a lui.

]nt`ia este c[la =apte ani de la moartea ei i-a dezgropat r[m[=i]ele
=i le-a]ngropat]n gr[dina lui, acolo, l`ng[liliacul de sub fereastr[; a
doua, c[acum trei ani slujnica Maria i-a adus]n cas[pentru]nveselirea
traului lor pe Florica, o feti\[acum de =apte ani, a unei nepoate a ei
moart[la S[ndule=ti, din pricina tic[losului ei de b[rbat, Niculae
T[ciune; iar a treia, aceea c[de doi ani \inea]n cas[pe Hager,]ntr-o
odaie de l`ng[flor[rie,]n schimbul binelui nepre\uit ce-i f[cuse venind
]n toate zilele =i]n`ndu-i de ur`t, =i]n schimbul a c`t de r[u]i mersese
cu gr[din[ria de la marginea ora=ului, poate mai cu seam[din această[
venire adesea.

Ce om cumsecade acest neam\. Tot at`t =i poate mai de isprav[
dec` t r[posa]ii =i mult pl`n=ii doctorul +ober =i mama Luxandra... +i
ce dovad[vie de adev[rul zic[toarei c[cine se adun[se aseam[n[.
C[ci =i d`nsul avea aceea=i fire vis[toare, =i d`nsul avusese]n trecut
]nt`mpl[ri triste de care niciodat[nu vorbea, ci c`nd din or[=enii care
se obi=nuiser[cu el, vreunul,]n schimbul paharului de vin cu care-l
cinstea la cofet[ria mai de seam[din ora=, c[uta s[-l descoase,
]ntreb`ndu-l ce a fost =i cum a fost, el]=i lua p[l[ria lini=tit =i ie=ea

zic`nd b[iatului de pr[v]lie: “*Pleteste tomnu cincii pic[tur*”. A=a numea el un p[h[ru\ de vin: “*cincii pic[tur*”.

*

Iat[-i pe am`ndoi. E spre apusul unei zile de mai. Sunt]n gr[din[. Hager ia cu stropitoarea ap[din putina cea mare de l`ng[f`nt`n[=i strop=te r`nd pe r`nd toate brazdele de flori; apoi ia o scar[de cele care se deschid =i urc`ndu-se pe d`nsa strop=te de sus glicina =i iedera care]mbrac[chio=cul.

]n vremea asta Pan[Tr[snea st[la o m[su\ mic[mai departe sub un cais. Pe mas[o bucat[de sc`ndur[de brad, alte buc[vele mai mici, o sticl[cu cerneal[, un condei =i un catalog de flori ilustrat. Cu un briceag el taie lemnul]n buc[\ele deopotriv[de mici, le sub\iaz[, le lustruie=te =i apoi scrie pe d`nsele nume de flori dup[catalog: *petunia hybrida... dianthus barbatus... mimulus moschatus...*

Din c`nd]n c`nd]=i ridic[ochii =i urm[re=te lucrul lui Hager, care merge tacticos, de la putin[la flori, de la flori la putin[.

— Hager, fere=te tiparoasele.

— Ta, ta necre=it.

Apoi]=i]ncepe din nou scrisul: *elichysum monstrosus... dielytra spectabilis... phlox drumondi... grandiflora...*

+i c`nd te g`nde=ti c[timp de dou[zeci =i =ase de ani n-a f[cut dec`t [st lucru nevinovat; =i c`nd mai =tii c[]n ast[vreme nu i-a venit o dat[Carol cizmarul s[se pl`ng[de lips[, f[r[ca s[-l ajute cu prisos; c[n-a venit o dat[Ioni\ p[s[rarul f[r[ca s[-i dea cu ce s[-i cumpere haine copiilor; c[nu treceau dou[s[pt[m`ni f[r[ca s[vie]n ajutorul lui Grigore R[dulescu =i al lui Vasile Culea, vl[stare de neamuri sc[p]tate, trimi\`ndu-le bani]n ascuns de Maria; =i c[nu era zi]n care s[nu p`ndeasc[de la porti\ ceasul ie=irii de la =coal[=i s[nu cheme de pe uli\ copila=i, c[rora, duc`ndu-i]n gr[din[, unde]i mostra frumos s[nu calce dec`t pe poteci =i s[nu se ating[de nimic, le]mp[r]lea poame...

Era un loc pe care nu-l strop=ea dec`t el cu m`na lui... O brazd[

frumoas[de nu-\i venea s[-\i crezi ochilor... dedesubtul ferestrei... un mozaic f[cut din begonii de toate culorile =i din *pyretrum*,]n mijlocul c[rora era scris un E de lobelii albastre ca marea de la Triest.

*

Dup[-mas[, o sear[]nc`nt[toare. B[tuse de mult nou[ceasuri la ceasornicul de la prim[rie, =i spre apus tot se mai vedeau urme de lumina r[sfr`nt[a zilei care se dusesese; iar spre r[s[rit, cuvioas[, se]nal\la luna plin[, cu raze bl`nde ca o m`ng`iere. +eeda pe o banc[din gr[din[.]n fa\[dou[alei cu bol\i de verdea\[pline de]ntuneric, la spate ulucile]mbr[cate cu iasomie, la st`nga]ntre pomi un loc deschis prin care se vedeau, departe-departe, dealurile cu vii dimprejurul ora=ului, iar spre dreapta, dedesubtul lunii, siluetele bisericii =i ale ruinelor palatului domnesc.

Farmecul tremur[tor al impresiilor de tot felul, care se]mbinau a=a de bine]ntre ele: lumin[lini=tit[, miros]mbat[tor, fream[t de frunze, suspine de greieri]nmuiau at`t inima lui, bun[=i]n afar[de st[p`nirea lor,]nc`t]l f[ceau s[suferi: se vedea din triste\ea fe\ei =i din m`na pe care din c`nd]n c`nd =i-o trecea peste frunte, mi=carea lui obi=nuit[pentru]nl[turarea durerii.

A stat a=a mult[vreme, av`nd vie]n fa\[, parc[i s-ar fi]nt`mplat ieri, singura]mprejurare de c[petenie din via\a lui =i care]ncet, pe nesim\ite =i cu ajutorul firii lui de mai=nainte]l adusesese s[fie ce era acum — pustnicul uitat de toat[lumea care se schimbasese]n jurul lui. +i mult ar fi stat a=a, dac[nu-l trezea sunetul unui pas greoi pe pietri=ul aleii.

— Ai s[r[ce=ti, boierule. Poftim]n cas[.

Era Maria.

]ndrept`ndu-se spre odaia lui de culcare, fiind deschis[u=a od[ii Mariei, f[r[s[vrea v[zu dormind pe Florica; =i]n v`rful degetelor =i el, =i femeia se apropiar[de patul copilei: dormea frumos, cum dorm to\i copiii, ba mai frumos, c[ci avea acum pe chip o seriozitate de-\i venea s[pufne=ti de r`s =i s-o de=tep\i]n o sut[de s[rut[ri.

Cu o zi mai-nainte, mai bine de un ceas stase Pan[Tr[snea s-o priveasc[juc`ndu-se cu r`ndunicile]n porti\[. R`ndunicile zburau, r[z`nd p[m`ntul, de-a lungul uli\ei dintr-o parte]n alta, iar ea]=i scutura batista ca s[le sperie]=i atunci ele se ridicau ni\el]n sus cu ging[=ie]=i-i d[deau t`rcoale ciripind, parc[]n\elegeau c[era joc amenin\area]=i parc[veneau s[se]ntov[r[=easc[la petrecerea ei.

+i acum, st`nd]n picioare l`ng[pat, nevinov[\ia ei, venit[peste bl`nde\ea icoanei din trecut ce i se]nf[\i=ase]n minte,]mpreunat[cu farmecul serii]=i cu un fel de presim\ire, pe care i-o l[sase boala de care abia de c`teva zile sc[pase,]i]nchega]n minte o hot[r`re de pus la cale foarte]n cur`nd.

*

La nou[ceasuri, a doua zi, a venit la d`nsul Mitic[Moldoveanu, acum om]n toat[firea, de treizeci]=i =ase de ani, foarte cinstit]=i cu mult[=tiin\[de carte.

— Uite, nene Pan[, nici n-am l[sat din m`n[biletul duminical. Mi-am luat repede p[l[ria]=i am venit. A r[mas]n urm[Hager. Ce e porunca?

Pan[\inea]n m`na dreapt[un briceag,]n m`na st`ng[un fir de tei]=i]n gur[un altoi de trandafir.

— Nu e vorba de porunc[, dragul meu, a r[spuns el, l[s`nd lucrurile pe sc[unelul pe care =eedea c`nd altoia trandafirii. Apoi, trec`ndu-i m`na pe dup[mijloc]=i duc`ndu-l spre chio=c: Uite de ce e vorba.

+i]n fraze lini=tite]=i m[surate,]i ar[t[hot[r`rea ce]=i-a luat: ca]nainte de a]nchide ochii s[d[ruiasc[ora=ului casei lui de al[turi, pentru a se face din ele o =coal[de fete. Copii n-avea; f`nul, prunele]=i banii pu=i deoparte din chiria de p`n[acum a casei]i erau de ajuns pentru a duce]=i pe viitor via\a dus[p`n[]n vremea de fa\[—]=i mult[nu mai avea de dus — loc la biseric[avea — banii]ngrop[ciunii — banii]ngrop[ciunii... “Uite, [sta mi-e g`ndul; dumneata ce zici?”

Ce era s[zic[Mitic[Moldoveanu? i-a luat m`na mi=cat de simplitatea cu care]=i ar[tase hot[r`rea, c[ci]=i d`nsul era un b[iat tare de

isprav[, =i p[cat c[nu mai tr[ia boierul Manolache, ca s[fi v[zut cum i se]mplinise vorba, c[“ce iese din neam bun, bun e”.

— Mi-a mai trecut mie o dat[prin g`nd s-o fac asta, acum vreo patru ani; dar m-am l[sat din pricin[c[era primar pe atunci Ioni\ Protopopescu, care m-a]njurat]n toate chipurile =i pe toate c[r]rile pentru c[n-am vrut... Acum tu =tii c[at`ta patim[am =i eu: florile. +i era s[-mi jumulesc eu gr[dina ca s[-i dau lui cu ce s[-i]mpodobesc[salonul la primirea prefectului... Dar acum, fiindc[se brode=te s[fie primar Tache Url[\eanu, pe care-l =tiu ce om de treab[e, mi-ar p[rea bine s-o fac c`t o mai sta el.

Toate bune, dar nu se pricepea cum s-o fac[=i de aceea trimisese s[-l cheme, c[era avocat =i =tia formele care se cereau pentru ca s[faci o danie cuiva.

— Negre=it... Vrei s-o faci cur`nd?

— Apoi, cu c`t s-o putea mai devreme, cu at`t mai bine o s[fie.

Contractul cu S[r]\eanu se ispr[vea la Sf`ntul Dumitru, a=a c[p`n[la anul tot nu se putea face =coala; dar vorba era s[se =tie el]mp[cat c[a f[cut-o.

— Am toate zapisele casei]n regul[. Numai un lucru s[fie bine]n\eles, Mitic[drag[, =i anume c[vreau s[se fac[o =coal[unde s[]nve\ele fetele nu carte mult[, ci mai cu seam[cus[torie, croitorie,]n sf`r=it cuno=tin\ele de toate zilele, trebuincioase fetelor care vor s[ajung[mume bune =i cinstite. Se poate?

— Se poate, nene Pan[.

+i str`ng`ndu-i m`na cu]nduio=are =i parc[cu recuno=tin\`a tuturor celor care aveau s[se bucare de binele pe care-l f[cea, Mitic[Moldoveanu plec[— =i Pan[Tr[snea]=i relu[briceagul, firul de tei =i altoiul de trandafir.

Iar la dou[luni dup[aceasta, c`nd s-au ispr[vit formele daniei =i coresponden\`a cu ministerul, a venit prefectul =i primarul de i-au mul\umit: =i tot ora=ul a vorbit c`t[va vreme de fapta lui Pan[Tr[snea. C[se credea c[Pan[Tr[snea e cam \icnit, c[Pan[Tr[snea e a=a, c[

Pan[Tr[snea e altminteri — =i uite acum: a d[ruit cogeamite cas[pentru =coal[, =i]nc[ce =coal[!

“*Lase\i]n pace, r[spundea Hager cui spunea a=a, toate via\la a fost pun, dar nu le cunoa=te\i.*”

*

La cincisprezece august, anul urm[tor, s-a deschis =coala, deocamdat[cu o singur[clas[, la care treptat,]n fiecare an, trebuia s[se mai adauge c`te una, p`n[la patru; iar printre cele nou[sprezece feti\le]nscrise era =i Florica, str[nepoata Mariei. Singura profesoar[a fost numit[o absolvent[a +coalei Centrale din Bucure=ti, venit[s[devie directoare, c`nd se vor fi completat clasele — domni=oara Elena Melicescu, rud[cu Ioni\[Protopopescu, care se bucura de mare trecere la minister, pentru un frumos c[pit[la= de voturi ce avea]n ora= =i]n jude\.

R[m[seser[uimi\i to\i c`nd au v[zut-o]nt`ia sear[, la cofet[ria din mijlocul ora=ului, la tarab[, locul de]nt`nrire al oamenilor mai de seam[din ora=. +i cum se]nt`mpla foarte rar ca s[nu se =tie de]ndat[to\i noii-veni\i, se]ntrebaser[to\i cu ciud[cine era fata frumoas[de pic[=i tuns[b[ie\=te, cum se plimba de colo p`n[colo, cu neamul lui Ioni\[Protopopescu =i cu prefectul Alexandru Alger. C[era cu adev[rat foarte frumoas[=i se plimba leg[n`ndu-se u=or, =i-i suna vocea ca un p[h[ru\ de cle=tar c`nd r[spundea prefectului, care-i spunea z`mbind c[e prea t`n[r]: “*Vous croyez?*”

Pe urm[, c`nd se a=ezaser[la mas[, unde d`nsa ceruse s[-i aduc[un *caféglacé*, lucru pe care nici din nume nu-l cuno=tea cofetarul, s-a aflat cine era, =i toat[lumea =optise: “Frumoas[e, Doamne!...”, numai Mitic[Moldoveanu, care era poate cel mai de=tept, scul`ndu-se =optise nevesti-sii: “Numai de n-ar fi prea frumoas[...”

Pan[Tr[snea era]nc`ntat. Parc[nu f[cuse el un bine altora, ci parc[al\ii]i f[cuser[lui un bine nepre\uit. }i cre=tea inima c`nd auzea ciripitul feti\elor care se jucau zglobii]n curte l`ng[ulucele lui — ori

seara c`nd urca pe Florica pe scaun l`ng[d`nsul =i-i ar[ta cum trebuie
\nut condeiu s[fac[slovele frumoase...

C[mult era dr[gu\ Florica =i mult i se rupea lui inima c`nd o auzea
zic`ndu-i n[zuroas[: “Nu a=a, boierule, uite a=a...”

Se dusesse de vreo c`teva ori la =coal[ca s[-i dea =i el seama de ce
]nv[\au fetele; dar... ori c[a=a o fi fost, ori c[i s-a p[rut lui, c[
“domni=oara” i-a vorbit cam scurt =i cam de sus...

A=tepta vara cu mare ner[bdare =i acum se bucura v[z`nd c[se
]mprim[v[reaz[=i c[va avea prilejul,]ntotdeauna dup[ie=ire de la
=coal[, s[cheme feti\ele]n gr[din[la el =i s[le]mpart[poame,
fiec[reia dup[cum s-o purta =i o]nv[\a: c[reia o]nv[\a =i s-o purta
r[u, mai rele, c[reia o]nv[\a =i s-o purta mai bine, mai bune. Numai
at`ta, c[nu pomenise el niciodat[prim[var[mai t`rzie ca acuma.
Poftim de vezi, poim`ine era]nt`i aprilie =i mugurii nici habar n-aveau
s[dea...

*

Ziua de 23 aprilie. O zi ploioas[=i rece. S-a oprit la poarta casei
lui Pan[Tr[snea o tr[sur[, din care s-a cobor`t repede Mitic[Moldo-
veanu... l-a deschis Maria...

— Unde e nenea Pan[?

— Aici... aici... vino-ncoa... a r[spuns Pan[Tr[snea]nsu=i din odaie.
+eeda la o mas[=i scria.

— Cum s-a]nt`mplat, nene Pan[? Ia spune-mi =i mie.

Pan[Tr[snea]i str`nse h`rtiile, le b[g[]n sertarul mesei,]i scoase
ochelarii de la ochi =i]ncepu s[-i povestesc[cele ce se]nt`mplaser[
]n ajun =i de care vorbea tot ora=ul. El]ns[le povestea]ntocmai cum
au fost, pe c`nd cei ce le vorbeau le]nflureau pentru profesoar[=i le
]nr[iau]n sarcina lui.

— +ezi aici... Eram]n gr[din[— asta acum dou[sprezece zile. M[
uitam cum da s[]nmugureasc[liliacul, a=a c[eram ascuns pe jum[-
tate... M[pomenesc c[slujnica ei — era pe la cinci dup[-pr`nz — vars[
un lighean cu ap[murdar[peste uluce]n gr[din[la mine. Ies de dup[

liliac, vr`nd s[cert pe slujnic[, =i v[z`nd-o pe ea st`nd pe un scaun]n pridvor, m[apropii de uluce =i o rog foarte cuviincios — nici nu e]n firea mea s[vorbesc altfel — s[-i dea porunc[s[nu mai fac[astfel de necuviin\e, c[eu am flori aici... la spune, Mitic[, ce ai fi f[cut?

— A= fi dat o gur[slujnicei.

— A=a e? Ei a=!... Nici nu-\i pot arata chipul dispre\uitor]n care,]ntinz`ndu-se peste pridvor =i]nchiz`nd ochii pe jum[tate, mi-a r[spuns: “Ei =i?!... dar eu nu v[z nici o floare...”

Mitic[Moldoveanu s-a]nchinat, iar Pan[Tr[snea urm[]nainte.

Aceasta]ns[nu-l sup[rase, c[ci]n\eleg`nd la urm[cu cine avea a face, a ridicat din umeri =i s-a]ntors]n cas[, f[r[s[mai adauge vreun cuv`nt. Ceea ce]ns[l-a sup[rat — =i sup[rat nu era bine zis, ci mai bine ceea ce l-a m`hnit, l-a]ndurerat, l-a f[cut s[vin[s[pl`ng[=i s[-i doreasc[singur r[u — erau altele,]n privin\a c[rora duminica trecut[scrisese prefectului o scrisoare, prin care-i ar[ta c[nu]n\elegea cum poate cineva, dintr-un lucru de nimic, s[prinz[vr[]m[=ie =i s[-i r[zbune asupra unui copil nevinovat...

— C[uite, da... sunt aproape dou[s[pt[m`ni de-atunci, =i nu mi s-a]ntors o dat[Florica, f[r[ca s[nu pl`ng[cu suspine de crezi c[are s[i se fr`ng[co=ule\ul pieptului... o pune]n genunchi... o trage de p[r... o bate...

C`teva clipe de t[cere. Moldoveanu]l privea cu inim[plin[de r[scoal[]mpotriva purt[rii profesoarei, de mil[pentru suferin\ a lui; iar el sta cu fa\ a]ntoars[spre fereastr[, cu capul ridicat pentru ca s[]mpiedice c[derea a dou[lacrimi, care]i d[deau n[val[din ochi: “Se vede c[a=a am fost eu ursit de la Dumnezeu...”

Pe urm[s-a sculat =i s-a plimbat]n t[cere de la un cap[t al od[ii la cel[lalt. }i era ru=ine s[-l vaz[a=a de mi=cat.

=i n-avea totu=i nici o vr[]m[=ie]mpotriva ei — nu i-ar fi vrut r[ul... ci, dimpotriv[, i-ar fi dat ori=ice, numai s[se abat[din calea lui, s[-l lase]n lini=tea =i]n odihna]n care se]ngropase... E! dar omul nu e numai minte...

Ieri fusese ziua]nmorm`nt[rii ei... Mitic[era un copil pe-atunci...

n-avea cum s-o \ie minte... }n to\i anii, la ziua asta]=i scotea florile din flor[rie =i-i]mpodobea brazda de sub fereastr[... Le scosese de diminea\] =i le a=eze cu ulcelele lor, colo l`ng uluce, fiind locul cel mai b[tut de soare, =i avea de g`nd s[le a=eze cu Hager dup[pr`nz... La unsprezece =i jum[tate i s-a]ntors feti\ a iar pl`ng`nd.

— }ntre dou[=i trei ies din cas[... }mi sare]nainte Hager, vr`nd s[m[opreasc[... De ce?... Pentru ce?...] v[zusem eu =optind ceva cu Maria... }mi arunc ochii la flori... Nici nu se mai cuno=tea ce erau... }ntreb pe Hager... Se code=te, se]ncurc[=i]n sf`r=it]mi spune c[a v[zut el cu ochii lui pe slujnic[azv`rlind peste ele le=ie... ba ea era]n u=[, ie=it[pe jum[tate... A v[zut-o Hager cum]i f[cea semn s[azv`rle apa... }n\elegi tu, Mitic[? ...peste florile... ei — peste florile preg[tite pentru morm`ntul ei...

Atunci nu s-a mai putut st[p`ni... S-a repezit dincolo]n curte ...era l`ng[poart[... a apucat-o de piept =i a]nceput s-o scuture cu putere: “Tic[loaso!... tic[loaso!... tic[loaso!...”

— +tiu c[a]pat... s-a smucit... a ie=it pe poart[=i a fugit pe uli\ [... Asta a fost!...

Se aprinsese povestind; apoi s-a a=ezat iar la mas[, cu capul]ntre m`ini.

Moldoveanu, v[z`ndu-l astfel, a]nceput s[-l m`ng`ie:

— Las[, nene Pan[...

— Nu, nu, dragul meu. E ce-\i spui eu... A=a am fost eu ursit de la Dumnezeu... Peste dou[ceasuri mi-a venit procurorul... A ascultat-o pe ea... a ascultat c`teva feti\ e... pe-o femeie care se g[sea acolo... I-am r[spuns c[erau adev[rate toate de c`te i s-a pl`ns, f[r[s[-i dau alte l[muriri... Fac[ce-or vrea...

Erau foarte drept povestite c`te se]nt`mplaser[, f[r[nici o ad[ugare, ba]nc[nu-i ar[tase \inuta lui m[re\ de lini=tit[din timpul cercet[rii.

Ceea ce nu =tiuse s[-i spuie erau cele]nt`mplate dup[s[v`r=irea faptului.

De unde era s[=tie cum d`nsa se urcase]n]nt`ia tr[sur[]nt`nit[...

cum, ajuns[acas[la prefect, aceea=i tr[sur[dusese]n goan[pe gardist la prefectur[pentru a chema degrab[pe Alexandru Alger... cum acesta, dup[dou[vorbe =optite de gardist,]=i l[sase toate lucr[rile =i venise acas[... Apoi scena dintre prefect =i ea... Pl`nsul ei... Istorisirea]ntrerrupt[, jum[tate fran\uze=te, jum[tate rom`ne=te: “*Entends-tu?... m-a b[tut... clasa plin[=i o femeie str[in[... *entends-tu?*” Indignarea prefectului: “Mizerabilul, las[c[avem noi ac de cojocul lui... Nu mai pl`nge, Lala drag[...” +i repede... (inspirate de ging[=ia cu care d`nsa]=i scotea corsetul ca s[se spele ni\el pe fa\), c`teva r`nduri aprinse de indignare: “Ori internat]ntr-un ospiciu de nebuni, ori b[gat la]nchisoare...” +i r[spunsul procurorului tot at`t de repede venit, prin acela=i gardist, cu aceea=i tr[sur[... “]ntr-un *quart...* de or[merg la fa\la locului s[anchetez faptul.”*

Astea toate nu le =tia Pan[Tr[snea =i n-avea cum s[le povesteasc[lui Mitic[Moldoveanu..

*

Proces cu rechizitor =i cu ordonan\[f[cut[]n zbor nici nu s-a sf`r=it vreodat[mai repede dec`t acesta.

+i nici nu s-ar fi putut s[nu mearg[a=a c`nd, cu toate st[ruin\ele lui Moldoveanu,]nvinuitul nu f[cea un semn de ap[rare, c`nd tot ora=ul era ridicat]n picioare de r[scoal[]mpotriva “brutalit[\ii monstruoase,]ndreptate asupra cui: asupra celei mai dr[g]la=e fiin\e,]n fa\la c[reia]i venea s[]ngenunchi =i s[i te]nchini” — =i c`nd]n capul tuturor era prefectul jude\ului =i Ioni\[Protopopescu, acum reales primar]n locul lui Url[\eanu...

+i chiar dac[ar fi primit s[mearg[=i s[se apere, ce ar fi putut face vorba m[surat[, lini=tit[=i nep[rtinitoare a lui Moldoveanu, pus[al[turi de]nfl[c[rarea deputatului Vasiliadi, ap[r]torul ei (care datora acest serviciu prefectului,]n schimbul nevestei, pe care i-o luase cu vreo trei ani mai-nainte)?

Ce le-ar fi putut spune Moldoveanu magistra\ilor — dintre care cel mai vechi abia era venit de un an de zile]n localitate — c`nd tot t`rgul

urla]mpotriva purt[rii]nvinutului? Dar ce? +tiau =i copiii de =ase ani de ce mizerabilul maltratase pe biata t`n[r], statornic[]n virtute...

Chiar dac[ar fi primit s[mearg[s[se apere, =i dac[Moldoveanu, plin de revolt[, le-ar fi strigat c[erau minciuni, c[era]ngrozitor s[se fac[dintr-o fapt[bun[a unui om o arm[]mpotriva lui, c[nu mai e de mirat dac[dup[a=a lucruri, g[se=ti]ntr-o bun[diminea\[oameni buni, n[scu\i din p[rin\i buni, ascu\indu= i din\ii pentru a putea tr[i]ntr-o lume]n care tic[lo=ia e atotst[p`nitoare... Ei =i?... Dar indignarea ora=ului?... dar st[ruin\ a prefectului =i a lui Ioni\[Protopopescu?... dar acuzarea lui Vasiliadi?

Ar fi fost de luptat]mpotriva unui chip]ngeresc, cu p[rul tuns b[ie\ e=te, cu ochi frumo=i, umezi de lacrimi: chipul ei, p[rul ei, ochii ei, care sta nevinovat[]n sala de =edin\[? +i avea o rochi\[de toat[frumuse\ea =i o p[l[rioar[de toat[nostimada!

Ar fi putut s[dezgroape, ca s-o pun[al[turi de via\ a unui Protopopescu =i a tuturor de soiul lui, via\ a curat[=i patriarhal[a genera\iei lui Pan[Tr[snea, f[r[ca procurorul s[nu fi =optit: “*Une leçon de géologie alors?*”

Cu ce i-ar fi]mpiedicat de a-l os`ndi la o lun[de]nchisoare,]n afar[de amend[=i de desp[gubiri fa\[cu d`nsa?... Cu istorisirea vie\ii lui?... Cu]nvierea celei at`t iubite, care se dusesse pe vecie?... Cu descrierea am[nun\it[a poamelor, a altoaielor detrandafir =i a lobeliilor albastre ca marea de la Triest?...

Poate c[dac[Pan[Tr[snea s-ar fi]nvoit s[fie ap[rat, i-ar fi]nduio=at Moldoveanu, de le-ar fi putut ar[ta cum]n clipa]n care se judeca procesul el]=i stropea lini=tit tiparoasele... Poate c[da... =i totu=i nu!... C[ci i-ar fi fost cu neputin\[ca, numai cu vorba, s[-i fac[s[suferedurerile altuia — s[-i fac[s[tr[iasc[zi cu zi o via\ a de dou[zeci =i opt de ani, senin[=i neclintit[ca mersul stelelor pe cer...

*

]n zadar i-a scris Moldoveanu, care acum era bolnav, cu o m`n[tremur[toare, trei-patru scrisori, prin care]l jura s[fac[opozi\ie, s[fac[apel.

Avusese un singur r[spuns: “Fac[ce-or vrea”.

+i acela=i r[spuns l-a avut =i pl`nsul lui Hager. S[rmanul neam\ . }i venise r[u]n ziua de judecat[... Acum se certa cu lumea]n t`rg =i se silea s[le arate c[se f[cuse o *netreptate*... +i se zb[tea =i vorbea a=a cum putea, pe c`nd ei f[ceau haz de rom`neasca lui: “Ia las[asta... Bei cinci pic[turi?...” Iar seara, dup[apusul soarelui, c`nd treceau]n stol l[stunii peste biseric[=i peste ruinele palatului domnesc, se ducea de pl`ngea singur]n fundul livezii, pe malul g`rlei, de unde se auzeau, venite din dep[rtare, ca din alt[lume, sunetele clavira=ului pe care c`nta Pan[Tr[snea...

*

C`nd a venit omul legii s[-] ia, cer`ndu=i iertare =i ar[t`ndu-i mandatul, l-a g[sit]n gr[din[r[s[dind ni=te verbine... Hager a pus m`na pe o grebl[... Maria a ie=it]n u=[=i a]nceput s[\ipe... dar Pan[Tr[snea a rugat-o s[tac[, a luat grebla din m`na lui Hager, l-a pus s[-] i toarne s[se spele pe m`ini de p[m`ntul de care era plin, =i-a]ndreptat p[l]ria =i a ie=it din gr[din[urmat de omul legii.

Hager a fugit, strig`nd, spre fundul cur\ii, Maria, alb[=i]ncovoiat[, pl`ngea, cu capul rezemat de poart[, acela=i pl`ns b[tr`n al ei... Florica, speriat[, se \inea de =or\ul slujnicei... iar el, cu fruntea-n sus, =i-a urmat lini=tit drumul pe sub salc`mii de l`ng[ulucele =coalei...

SMINTEALA LUI RADU FINULE |

P[erile sunt]mp[r]ite asupra pricinii smintelii lui Radu Finule\.

Negre=it, cei mai mul\i zic c[a-nnebunit pentru c[a-nnebunit. Unii — =i dintre ace=tia face parte =i ginerele lui Finule\, pre=edintele tribunalului, — socotesc c[marea avere =i]nsemnata situa\ie la care prea repede ajunsese i-au zdruncinat min\ile, =i,]n sf`r=it, al\ii,]nsu=indu=-i p[rerea lui Alexandru Moinescu — om cu spoial[de]nv[\]tur[, de profesie gazetar =i rostitor de discursuri funebre — cred c[Finule\ mo=tenise nebunia de la maic[-sa =i c[ceea ce a f[cut ca patima s[izbucneasc[la el a fost durerea]ncercat[prin pierderea so\iei sale.

Aceast[din urm[p[rere, de=i mai pu\in demn[de crez[m`nt]n partea sa a doua, din pricina ideii sentimentale ce cuprinde, are totu=i mai]nt`i sprijinul coinciden\ei, Radu Finule\ smintindu-se]ndat[dup[moartea so\iei sale; =i apoi sprijinul]mprejur[rii c[cel mai de c[petenie lucru pe care-l face Finule\ c`nd]i vin pandaliile e c[aprinde dou[sprezece lum`n[ri pe pridvorul casei =i c`nt[c`ntece biserice=ti. Fire=te, mai face =i alte lucruri Finule\. A=a, bun[oar[, umbl[prin mijlocul t`rgului]njur`nd pe ciocoi =i l[ud`nd pe boieri ori se plimb[]n tr[sur[=i trage chiote care se aud p`n[afar[din ora=; dar cel mai de c[petenie lucru e c[aprinde dou[sprezece lum`n[ri pe pridvorul casei =i c`nt[c`ntece biserice=ti.

*

N-a fost totdeauna a=a Finule\. Era o vreme c`nd toat[partea Uli\ei mari, din col\ul lui Stamatiu p`n[]n col\ul lui Ioni\ B. Ion, era prins[

numai de pr[v[liile lui,]n afar[de Hanul Galben =i de Hotel Finule\, care tot ale lui erau; iar]n tot or[=elul nu se g[se=te un negustor care s[nu fi fost ucenic]n pr[v[liile lui Finule\. +i primar a fost, =i]nc[primar bun. Gr[dina din t`rg unde c`nt[muzica joia =i duminica, precum =i stabilimentul de b[i sunt ispr[vile lui Finule\ din vremea prim[riei lui, acum dou[zeci =i patru de ani. Pe atunci era un om =i jum[tate. De=tept la afaceri f[r] s[fie =iret, econom f[r] s[fie zg`rcit, serios f[r] s[fie ursuz; =i a=a toate]nsu=irile lui erau c`nt[rite, socotite, at`t de c`nt[rite =i de socotite,]nc`t b[tr`nul boier Dinc[R[lescu — om cinstit =i]n`velept, la sfatul c[ruia tot ora=ul alerga —, p[r`ndu-i-se c[Finule\ vine cam des la sfaturi, l-a]ntrebat]ntr-o zi pe =leau dac[nu vrea s[se]nsoare, c[el i-ar da pe Lin\A. A=a s-a]nsurat Finule\ cu Lin\A, fat[de suflet a lui R[lescu, nevoind s[primeasc[alt[zestre dec`t n[=ia boierului.

Ce nu l-ar mai fi judecat =i os`ndit pe Finule\ to\i c`\i aveau pe atunci fete de m[ritat, dac[frumuse\ea nepomenit[a Lin\ei n-ar fi pus straj[gurii lor. Frumuse\ea Lin\ei? Azi, dup[dou[zeci =i cinci de ani, dac[]ntrebi pe vreunul care a cunoscut-o, se love=te cu palma peste fa\ cl[tin`nd capul]n t[cere. Pe Finule\s[nu-l]ntrebi, c[dac[-l]ntrebi, nu-\i r[spunde. Se uit[la dumneata cu ochi mari, lipsi\i de]n\eles, de-\i vine s[crezi c[nu-=i mai aduce aminte nimic, nici din traiul lui cu d`nsa, nici din grozava]mprejurare]n care, unsprezece luni dup[c[s]torie, dup[ce-i n[scuse o feti\, Lin\A i se pr[p]dise, lu`nd cu ea =i chibzuita lui judecat[. Ceea ce e mai de mirat, e c[despre unele lucruri]nt`mplate]n urm[are cuno=tin\. A=a, bun[oar], =tie c[fiic[-sa a fost crescut[de sora lui Dinc[R[lescu, =i]n urm[, acum trei ani, m[ritat[dup[pre=edintele tribunalului; ba chiar c[are =i o feti\ de doi ani, pe care]ns[el niciodat[n-a v[zut-o.

Foarte neasem[nat[p[rin\ilor s[i, =i ca]nf[\i=are =i ca bun[tate, e so\ia pre=edintelui. Ur`t[=i rea, neav`nd pentru tat[-s[]u nici m[car comp[timirea obi=uit[pentru un nebul, sim\indu-se mic=orat[]n prestigiul ei de so\ie de pre=edinte prin patima lui,]l oropsise, f[r] s[mai vrea s[=tie de el,]ntr-o c[su\ de pe o uli\ l[tura=,]n paza unei

femei b[tr`ne =i a unui sergent de strad[, care aveau]ndatorirea de a-l]mpiedica s[ias[din cas[]n zilele]n care]l apuca.

*

Alexandru Moinescu,]n calitatea sa de gazetar,]ndrept[\it =i]ndatorat s[=tie mai mult dec`t ceilal\i, spunea mai deun[zi]n cafenea c[de vreo c`teva luni]ncoace crizele lui Radu Finule\ ar deveni din ce]n ce mai rare — =i c[]n fiecare sear[, c`nd sun[clopotul la B[r\ie, Finule\ se strecoar[pe l`ng[uluce =i intr[pe porti\va de din dos]n curtea pre=edintelui tribunalului. Am`ndou[lucruri de necrezut, am`ndou[]ns[foarte adev[rate.

C[ci]ntr-o zi frumoas[din toamna trecut[— o zi din acelea]n care natura parc[repet[]n c`teva ceasuri toate rolurile jucate de ea din]nt`ia zi de prim[var[— pe c`nd Finule\ =eedea pe o banc[din gr[dina prim[riei =i se juca cu bastonul prin pietri=ul aleii, o feti\ de doi ani, d`nd s[alerge dup[o minge, se]mpiedic[=i c[zu peste picioarele lui. Guvernanta care]nso\ea pe feti\ se repezi speriat[s-o ridice; dar copila, f[r[a pl`nge, sprijinindu-se de picioarele lui Finule\, se ridic[singur[=i, z`mbind din ochii ei mari =i negri, privi pe Finule\ drept]n fa\...

Ce s-a petrecut atunci]n mintea lui e de ne]n\eles.

O izbucnire de lumin[, brusc aprins[=i iar[=i brusc stins[; apoi vedenii nel[murite fugind repede, repede ca aripile unei p[s]ri care zboar[gr[bit[]n amurg...

+i acum =tie a cui e feti\va.

]n primele seri p[rin\ii =i oamenii casei s-au sp[im`ntat v[z`ndu-l intr`nd]n odaia copilei;]n urm[]ns[, c`nd au v[zut c[se a=eaz[lini=tit pe un scaun l`ng[sob[=i prive=te]n t[cere, f[r[o vorb[, f[r[un gest, spre copila care se joac[zglobie prin odaie, =i c[pleac[cuminte c`nd ceasul bate nou[, s-au obi=nuit cu el; ba]nc[]ntr-o sear[pre=edintele i-a spus: "E nepoata dumitale — fata Tincu\ei", iar ochii lui au str[lucit de lacrimi =i de]n\eles.

La vederea copilei\ei, care sem[na cu altcineva, icoane din via\va lui

de alt[dat[]i sclipeau]n creier orbitoare de lumin[. O! =i sem[na at` t de mult! Sem[na la toate. La gur[, la rotunjimea fe\ei, dar mai ales la ochii negri cu albul vioriu. Ori poate c[nu sem[na, c[nici nu poate sem[na]n totul o copili\ de doi ani cu o femeie de dou[zeci =i doi; dar]i aduce lui a=a de bine aminte chipul celei pierdute. Copila se uit[la el, mirat[de t[cerea =i de nemi=carea lui, iar el vede pe Lin\ a cu toate am[nuntele =i cu mi=c[rile ei de o dr[g[l[=enie f[r[de pereche. R`nd pe r`nd o vede]n toate imprejur[rile]n care a v[zut-o]n via\ =i-i aude glasul, =i o simte l`ng[d`nsul. Iat-o merg`ndu-i ml[dios[]nainte pe potecu\ a din f`nul de la vie, pe c`nd el o urmeaz[cu inima tremur[toare de-o dragoste cum nu s-a mai v[zut. +i acum iat[=i seara din urm[. D`nsa e cam bolnav[— el se duce singur s[-i aduc[doftoria — i-o d[cu m`na lui — =i peste un ceas, cu toate mijloacele]ntrebuinate de doftorii veni\i]n grab[, Lin\ a moare]n bra\ele lui]n cele mai]ngrozitoare spasmuri, dintr-o neb[g[are de seam[la darea doftoriei. Cum]i apar toate at` t de limpezi: zb[t\ile ei, ag[\[rile de g`tul lui, privirile rug[toare]ndreptate c[tre doftori — =i cea din urm[str`ngere de m`n[— =i cel din urm[suspin...

+i dac[acum,]n fiecare sear[, c`nd sun[clopotul la B[r\ie, Finule\ se strecoar[pe l`ng[uluce =i intr[pe porti\ a de din dos]n curtea pre=edintelui: vine s[-i aprind[f[clia min\ii la razele ochilor unei copile.

*

Toat[casa e cuprins[din temelie p`n[]n cre=tet de fl[c[ri mari, care se zv`rcolesc =i f`lf`ie ca ni=te steaguri. E un viscol]ngrozitor, z[p[ceala e la culme. Locul str`mt — pompele abia se pot mi=ca — o]mbulzeal[care]mpiedic[orice lucrare folositoare. Doamne =i b[rb[]n haine de bal, toat[lumea alearg[de la balul Crucii Ro=ii la locul sinistrului.]ntr-o parte un grup mai]ndesit, oameni care dau ajutor so\iei pre=edintelui, le=inat[. Strig[te nesocotite, tr`mbi\ e care sun[asurzitor — =i pe deasupra tuturor zgomotelor, \ip[tul ne]nterupt al guvernantei: “Feti\ a! feti\ a!”

]n vremea asta un om s-a repezit]n sus pe scara]nfl[c[rat[=i, cu tot fumul, cu toat[v[paia care]l biciuie=te, ap[r`ndu=] fa\ a cu bra\ul st`ng,]nainteaz[cu pas sigur spre odaia copilei. La cap[tul coridorului e un v`rtej de foc. F[r[o clip[de]ndoial[trece prin el. Aci la dreapta e u=a od[.ii. O deschide. E]ntuneric, nu se vede nimic. V`ntul]i smuce=te u=a =i o tr`nte=te cu putere, de se cutremur[casa. Dar]naint`nd pe dibuite, a dat cu m`na peste o cutie de chibrituri de pe mas[. Aprinde unul: acolo, pe sc`nduri, la picioarele patului, cu fa\ a]n sus, numai]n c[m[=u\ a ei de copil, zace feti\ a. El aprinde o lum`nare, ia feti\ a, o]nf[=oar[]n plapum[cu pericolul de a o]n[bu=i, =i se]ntoarce. Dar de tr`ntitura u=ii a s[rit clan\ a. Clan\ a! Unde e clan\ a? Zadarnic se]ntoarce c[ut`nd pretutindeni, clan\ a nu e nic[ieri. Atunci sare la fereastr[, sparge geamul cu pumnul =i strig[din r[sputeri: "O scar[!" — Nici un semn de ajutor. Se]ntoarce iar la u=[, las[leg[tura jos =i]ncepe a lovi cu piciorul]n u=[, lovitur[dup[lovitur[,]n ritmul zv`cnelilor din t`mple. Iv[rul sare, dar u=a, suflat[de v`ntul care aduce cu d`nsul un m[nunchi de v[paie, izbe=te]n[untru =i love=te pe om]n frunte. O clip[st[ame\it de lovitur[; apoi se apleac[, ia plapuma cu feti\ a, =i iar[=i prin fl[c[ri, cu hainele aprinse, orbit de fum =i de s`ngele care-i curge din rana de la cap, o porne=te]napoi,]n[du=indu=] \ipetele care-i dau n[val[]n g`tlej. Dar e scris s[scape. Iat[scara. O fi]ncetat v`ntul ori s-o fi]nchis u=a prin care sufla, c[ci aci focul arde lini=tit =i m[re\ . Lini=tit =i m[re\ coboar[acum =i omul scara, dezvelind cu grij[copila de plapuma care o]n[bu=ea.

C`nd peste o clip[e]n curte, de=i cu fa\ a plin[de s`nge,]l recunosc to\i. Guvernanta]i smulge din bra\ e copila, lipsit[de cuno=tin\[, dar sc[pat[. El las[s[i-o ia,]nainteaz[doi pa=i, apoi cade,]nt`i]n genunchi ca pentru o rug[ciune, apoi pe partea dreapt[...]

A patra zi *Vestea*, ziarul local, publica]n]ntregime singurul discurs cu adev[rat frumos pe care l-a rostit vreodat[Alexandru Moinescu, discursul de la]nmorm`ntarea lui Radu Finule\.

MOARTEA LUI CASTOR

Acum c`iva ani,]ntr-o zi de septembrie, cuprins de un nespus dor de duc[pe care mi-l pricinuia albastrul nesf`r=it al cerului =i acel farmec ame\itor al toamnei, m[plimbam de mai bine de un ceas pe strad[singur, f[r[rost, c`nd la o r[sp`ntie m[]nt`lnii piept]n piept cu Maiorul.

— A! bun[ziua. Ce? Aici? Eu te \ineam plecat acas[.

— Cum acas[, c`nd am slujb[aici?

— Vezi, c[=tiam c[... mama \i-e bolnav[.

+i eu nu =tiam nimic.

— Dar d-ta de unde =tii?

— Sor[-mea, care s-a]ntors asear[de acolo,]mi spunea c[a g[sit-o foarte r[u.

Ca s[-mi spuie Maiorul c[mama era foarte r[u, trebuia s[fie]n adev[r a=a, trebuia s[aib[altceva dec`t patima ei obi=nuit[.

]n aceea=i sear[, dup[un drum care mi s-a p[rut cel mai lung din c`te f[cusem]n via\[, soseam acas[. Teama care-mi str`ngea inima =i m[f[cuse s[trec f[r[o]ntrebare printre slugile ie=ite]n]nt`mpinarea mea, mi se risipi, g[sind pe mama]n adev[r mai slab[dec`t o l[sasem, dar bine.

— Tu, drag[!

+i s[raca oarb[, neput`ndu-m[vedea, m[pip[ia peste piept, peste fa\. Eu]i luai m`inile =i i le s[rutai, cert`nd-o]ncet c[nu m[vestise.

— Dar n-am fost bolnav[. Cine \i-a spus? A! Maiorul! Acum]n\eleg. A fost sor[-sa p-aici. Ea nu m-a v[zut dup[nenorocire, =i=i]nchipuia s[m[g[seasc[tot a=a cum m[=tia... =i acum...

]n adev[r, dac[sora Maiorului n-o v[zuse de c`nd cu moartea tatei, era de]n\eles cum spusese c[e foarte r[u, g[sind pe femeia — acum un an]nc[t`n[r[=i frumoas[— f[r[vedere =i]mb[tr`nit[cu zece ani]n a=a de scurt[vreme.

— Iar dac[acum m[g[se=ti mai slab[, ad[ug[mama, e c[de dou[nop[i nu pot dormi din pricina bietului Castor.

— De ce?

Ca r[spuns la]ntrebarea mea, auzii afar[, l`ng[fereastr[, un urlet lung =i sf`ietor.

— Uite, a=a url[de dou[nop[i. Asta e treia. S[racul! Nu =tiu ce are. Femeia zice c-ar fi otr[vit. Eu cred c[b[tr`ne\ea...

Lini=tit dinspre partea mamei, acum]ngrijit de starea c`inelui, ie=ii]n curte, unde g[sii pe Castor z[c`nd pr[p[dit l`ng[fereastr[, cu gura deschis[. Femeia, care =tia c`t de mult \ineam la el to[i ai casei, era aplecat[deasupra lui: se]ncerca s[-i dea lapte dulce.

— Ce are, Mario?

Nu =tia nici ea. De dou[zile de c`nd nu mai m`nca nimic, z[cea la soare =i urla.]i f[cuse ea toate c`te le-a =tiut, dar degeaba,]i era tot mai r[u...

— Ia s[]ncerc[m s[-i d[m laptele.

+i, ajutat de femeie, dedei c`inelui, cu de-a sila, tot laptele din cea=c[. Sim\indu-se parc[mai bine, se ridic[greoi, m[mirosi d`nd din coad[, apoi se culc[iar, url`nd prelung =i dureros.

*

Era t`rziu. Mama dormea.]i auzeam, prin u=a deschis[dintre od[ile noastre, r[suflarea regulat[— =i trebuia s[fi vegheat dou[nop[i pentru ca s[fi putut dormi acum, cu toate deseale gemete ale lui Castor.

Ce m[\inea pe mine de=tept nu erau]ns[urletele, ci at`tea amintiri =i at`tea g`nduri trezite deodat[]n mine la vederea suferin\ei lui.

C`t de limpede v[d nop\ile de var[c`nd m[duceam la mo=ie pentru v`n[toare. Iat[-m[culcat]n pridvorul luminat ca ziua de luna plin[, neput`nd]nchide ochii din pricina c`ntecului pitpalacilor care

se aude pretutindeni, aici aproape ca sunetul a dou[pietre lovite una de alta, colo]n dep[rtare ca pic[turile de ap[c[z`nd]ntr-un vas plin. Castor se scoal[din c`nd]n c`nd =i vine s[m[miroase,]ngrijat de neodihna mea.

Iat[-ne la v`n[toare]ntr-o miri=te aurie. Castor caut[la cincizeci de pa=i,]n galop, cu capul]n sus. Deodat[, tr[snit, se opre=te]n loc, nemi=cat, ca de bronz, cu coada dreapt[, cu un picior ridicat]n sus. La un pas]naintea lui st[prepeli\va pe br`nci]nfrico=at[, hipnotizat[. M[apropii =i-i strig: "Pil!" El sare, prepeli\va zboar[, =i eu trag.

"*Apporte!*", =i mi-o aduce. E]nc[vie, numai aripat[.

Iat[-ne prim[vara dup[sit[ru=i,]n p[urii=ul de la Lazuri, unde Castor caut[domol =i am]nun\it, pe c`nd]n c`mpul de al[turi \[ranii aclam[sosirea berzelor cu chiote =i cu zv`rlituri de c[ciuli]n sus.

C`nd m[]ntorceam acas[de vacan\[, mi-l aduceau]nainte la gar[, =i era o ar[tare care oprea lumea]n loc, ca s[admire bucuria de nedescris a c`inelui care= i revedea st[p`nul dup[trei luni de lips[; iar dup[ce plecam,]mi scria mama cum intr[]n fiecare zi]n odaie s[miroase =i s[m`ng`ie hainele mele de v`n[toare sp`nzurate]n cuier.

Mi-l dase tat[-meu... Parc[-l v[d:]n ziua c`nd m-am]ntors dup[examenul de bacalaureat, m[]nt`mpin[]n capul sc[rii =i, dup[ce m[]mbr[\i=eaz[=i el, =i mama: "S[tr[ie=ti, f[tul meu, =i s[-i dea Dumnezeu bucuria pe care ne-o faci."

Apoi m[ia de m`n[=i m[duce]n odaia mea, unde m[a=tepta cea mai nea=teptat[surpriz[.]n perete o panoplie cu toate trebuincioasele pentru v`nat, patima mea; iar de sub pat iese Castor,]nt`i]tr`nd, apoi bucur`ndu-se de parc[nu m[cuno=tea de c`nd lumea.

Al[fericirea mea de atunci! +i nu numai pentru]st dar frumos, ci pentru toate c`te m[]nconjurau. C[ci]n clipa aceea,]n fa\va lor, care]ntinereau de mul\umirea mea, pentru]nt`ia oar[]n\elegeam ce mare lucru e pentru cineva s[aib[p[rin\i cinsti\i, buni =i uni\i: o mam[care se lipsea de toate pentru copiii ei, un tat[]n fa\va c[ruia to\i se descopereau cu respect, o cas[b[tr`neasc[mo=tenit[din mo=i-str[mo=i, =i slugi]mb[tr`nite]n curte, iubitoare =i credincioase.

Da, pe *tat[-meu* mi-l aduceau aminte gemetele lui Castor. M[vedeam]ntorc`ndu-m[cu d`nsul de la v`n[toare, de unde venea s[m[ia]ntotdeauna cu chibitca lui cu un cal, auzeam glasul neuitat al arcurilor chibitcei, auzeam =i glasul lui =i corul nesf`r=it de greieri.

Zadarnic]mi astupam urechile pentru a putea adormi. Minteaa acum plin[de trecut, nu se l[sa s[fie adormit[, ci dep[na at`tea lucruri tr[ite, care m[minunau prin limpezimea cu care le vedeam.

Abia era un an de atunci. Era ziua lui. Mas[]ntins[de la un cap[t al sufrageriei la cel[]alt: toate rudele =i prietenii. L[utarii c`nt[c`ntece b[tr`ne=ti. Unul din copii se scoal[=i]nchin[]n s[n]tatea lui. El se ridic[sup[rat de mult ce se sile=te s[nu par[mi=cat,]=i ia paharul: "Dragii mei, pilde bune v-am dat =i eu =i mama voastr[. Dea Dumnezeu...", dar cuv`ntarea i se tope=te]n lacrimile care-i dau n[val[din ochi. Atunci mama se apleac[peste d`nsul =i-l s[rut[lung,]n aplauzele tuturor =i]n c`ntecul de urare al l[utarilor...

+i acum, ce departe erau toate!

La pierderea lui, moartea nu l-a luat numai pe d`nsul — iubitul, dus la groap[]ntr-o zi de toamn[rece =i ploioas[, — ci a luat cu ea tot rostul neamului nostru, acum at`t de risipit.

M[]ntrebam, =i nu-mi puteam r[spunde, ce ne desp[r]ise a=a =i pentru ce nu veneam s[tr[im cu to\ii]mpreun[, cu mama,]ngrijind-o, ajut`nd-o. Nebuni ce eram! Dar negre=it, c`t mai]n grab[, aveam s[m[]ntorc l`ng[d`nsa =i s[]ncep a recl[di fala casei noastre, d[r`mat[de suflarea mor\ii.

"A! Dar e peste putin\!"]mi ziceam tot eu. +i acum geam[tul lui Castor era glasul t[cutei mele dezn[dejdi]n fa\ a ruinei neamului.

*

A doua zi de diminea\ m[treze=te acela=i glas t`nguitor al c`ine-lui. M[]mbrac,]mi iau pu=ca din cui, dou[cartu=e din cutia mesei, =i ies]n curte.

— Castor, vin-aici!

Castor, care z[cuse toat[noaptea nemi=cat, se scoal[ca prin minune =i m[urmeaz[.

Femeia, care m-a v[zut =i m-a]n\eles, fuge]n buc[t[rie pl`ng`nd.

— Castor, vin-aici!

Castor se t`r[=te cu greutate dup[mine p`n[la maidanul de peste drum. Aici se culc[pe partea dreapt[, l[s`nd descoperit locul inimii...

Dup[ce s-a ispr[vit, m-am]ntors acas[ca gonit de cineva, am intrat]n odaie, am tr`ntit pu=ca pe pat...

U=a din dreapta s-a deschis. Mama a]naintat pe dibuite =i m-a cuprins]n bra\ele. Pe cealalt[u=[au intrat Maria =i Dinu, am`ndoi slugi de peste treizeci de ani]n curtea noastr[; =i cu to\ii am pl`ns pe t[cute moartea lui Castor, care ducea departe, mai departe, vremea unor fericiri apuse pentru totdeauna.

}NT~MPLARE

— Unu, drag[, unu singur.

— S[-\i tr[iasc[.

— S[dea Dumnezeu! S[tr[iasc[, s[r[cu\ul; dar mi s-a }nt`mplat cu el o nenorocire mare. Ce mi s-a }nt`mplat mie, pe onoarea mea \i-o spui, s[fereasc[Dumnezeu pe tot vr[jma=ul! +i tocmai mie... Ia g`nde=te-te, m[lancule drag[, at`ta copil aveam =i eu. Te ui\i colo la copiii de oameni s[raci, cresc f[r[nici o }ngrijire, — iarna descu\i, ne}mbr[ca\i, vara m[n`nc[poame verzi =i pe urm[se duc de se b[l[cesc c`te trei ceasuri la g`rl[! vezi pe c`te un picu de cinci, =ase ani c[se duce cu trei cai s[-i calde — =i nu li se }nt`mpl[nimic, tr[iesc zdraveni =i ies derbedei ca s[}nfunde pu=c[riile. +i tocmai al meu... de! care puteam s[-i dau =i eu o cre=tere cu averea pe care o am... Mare nenorocire, pe onoarea mea \i-o spui.

S[vezi. Acum un an m-am dus pe-o lun[coala la b[i la Pucioasa, cu nevasta =i cu copilul. Aveam eu trebuin\ de ni=te b[i c[m[cam doare piciorul st`ng, c`nd se schimb[vremea. Acolo bine, frumos. C`nd ne }ntoarcem }n ora=, }n ora= — v[rsat; se }mboln[veau copiii pe capete. Zic nevesti-mii... (Pe ea s-o vezi, m[lancule, n-o mai cuno=ti... o umbr[... S[m[fereasc[Dumnezeu de o nenorocire... D-aia-\i spui, c`teodat[...]) A=a, }i zic: “Dac[te-ai duce tu cu copilul la nenea, la M[rgineanca? Eu m[duc }n ora=; }mi v[z de treburi, s`mb[ta viu s[v[v[z =i luna diminea\ a m[-ntorc, — p`n[o mai pieri molima.” La plecare — parc[-mi spunea mie inima ceva, pe onoarea mea \i-o spui — zic: “Sico, s[}ngrije=ti de copil s[nu i se }nt`mple ceva.”

Pleac[nevasta, =i eu viu }n ora=. Asta era luni. S[vezi, domnule,

ce va s[zic[presim\irea, pe onoarea mea \i-o spui. Miercuri m[duc la gar[, c-aveam de predat zece vagoane de lemne. Cum intru]n gar[,]mi aduc aminte c[la frate-meu la M[rgineanca, pe la spatele gr[diniu, trec vagonetele cu c[rbuni de la min[. Zic, ca omul care are numai un copil: “Aoleu, de nu s-ar duce p-acolo!” Las pe contabil la gar[=i m[-ntorc acas[s[scriu nevestii, s[nu scape copilul din vedere. G[sec acas[o scrisoare de la ea, c[i-a p[rut bine lui frate-meu, c[era bine =i copilul =i ea. Dup[-pr`nz... s[fereasc[Dumnezeu pe to\i vr[jma=ii, pe onoarea mea \i-o spui...]mi aduce copilul]nvelit]ntr-un tartan, pe bra\, f[r[sim\ire... Se-nt`mplase! P`n[atunci fusese acolo, se jucase pe nisip]n gr[din[,]n ochii m[-sii... o clip[de neb[gare de seam[... “Lic[! Lic[!” aude un uruit de vagonete, pe urm[un \ip[t sf`=ietor... =i g[se=te copilul]ntre =ine sc[ldat]n s`nge. M[]ncule, ce crezi tu c-am p[timit! A=a eram eu de albit? ...c[i-a t[iat m`na de la cot, m[]ncule... i-a t[iat m`na dreapt[de la cot. Lic[al meu,]ngera=ul meu — m[mir de unde mai am lacrimi s[mai pl`ng — c[nici nu l-a adormit,]i era fric[doftorului... ca s[adormi un sufle\el de copil de cinci ani? M[]ncule, la urm[, pe c`nd]l m[cel[rea doftoru, nu mai \ipa, gema]ncetinel cu dou[=iruri mari de lacrimi, din ochii lui frumo=i care cereau]ndurare... M`na dreapt[de la cot! Care va s[zic[ciung, copilul meu ciung pe toat[via\... +i]ncepuse s[scrie, m[]ncule!]i am =i acuma placa =i condeiul lui... Crezi c-am]nchis ochii o lun[de zile? Cum puneam capul pe pern[, m[sculam ca nebun... Ciung! Cum o s[-l batjocoreasc[copiii la =coal[... =i pe urm[, mai t`rziu, schilod toat[via\.

]i-adiu tu aminte, m[]ncule, acum trei ani, c`nd m-ai dus tu la Ateneu]n Bucure=ti, de vorba [la? Zicea c[deosebirea de c[petenie dintre dobitoace =i om e c[toate etichetele dobitocul =i le]ntrebuin\eam[pentru umblet, pe c`nd omul a]ns[rcinat numai dou[cu umbletul, iar alelalte dou[le]ntrebuin\eam[s[cucereasc[lumea, =i]ndemna pe p[rin\i s[-i]nve\e copiii s[=tie s[fac[ceva cu m`nile. Mi-a intrat mie la cap vorba asta, pe onoarea mea \i-o spui. +i unde-mi ziceam eu c-o s[-l]nv[\ s[c`nte din ceva, ori s[zugr[veasc[, ori s[sape]n

lemn. C[vedeam =i la mine ce cusur mare e s[nu =tii s[faci nimic. M[uitam la ni=te t`mplari care mi-au f[cut mie foi=orul [sta; t[iau =i c`ntau. Mare fericire s[=tie omul s[fac[frumos cu m`na lui... =i vorbeam =i cu m[-sa, ziceam c[cum o]mplini =ase ani, s[-i arate =i lui la clavier. +i acum poftim!... D-aia, pe onoarea mea \i-o spui, c`teodat[...

De atunci s-a dus toat[fericirea... am]ngropat-o cu m`nu=i\ a lui, uite colo l`ng[salc`mul [la... Nevast[-mea nu mai e aia vesel[, nu mai vrea s[mearg[nic[ieri, nu se mai vede cu nimeni, nu mai pune m`na pe clavier... De c`te ori o prinz cu ochii pl`n=i! De c`te ori trebuie s[m[opresc, s[schimb vorba, de team[c[]n ce am de spus s[nu i se par[pe departe o mustrare pentru neb[garea ei de seam[. +i dac[spui, i se pare mustrare, =i =tiu c[dup[plecarea mea pl`nge; =i dac[m[opresc, pricepe, =i o arde la inim[=i se tope=te... Sst! Uite-o, f[-te c[n-o bagi de seam[, =i s[schimb[m vorba... Ei! bat[-te s[te bat[! Care va s[zic[... bat[-te s[te bat[! bat[-te s[n[tatea s[te bat[!...

CONU ALECU

Conu Alecu, m[car c[e boier get-beget, e de prin\ipuri liberale. D[m`na cu ori=icare, celui mai umilit c`nd vine la d`nsul]i zice s[-i puie c[ciula-n cap =i-l pofte=te pe scaun. C`nd se duce la mo=ie cu Iosif tinichigiul ori cu Tilic[fierarul,]i pune al[turi de d`nsul]n tr[sur[. Odat[, c`nd i s-a]mboln[vit Dinic[, feciorul din cas[, =i a intrat]n spital, nu era zi s[nu mearg[s[-l vad[=i s[-i duc[ba \ig[ri, ba c`te ceva de ale m`nc[rii. Cum v[spusei, e de "prin\ipuri liberale". S[te fereasc[]ns[Dumnezeu s[te-ntinzi mai mult dec`t socote=te dumnea-lui c[\i se cuvine, c[numaidec`t \i-o taie, dar =tii, scurt! +i]n asemenea prilejuri chipul lui blajin =i z`mbitor, care]i d[o]nf[\i=are de b[tr`n bun =i glume\, a=a se preface,]nc`t nu-l mai cuno=ti. Musta\ a-i alb[colilie ca =i p[rul i se las[]n jos, spr`ncenele negre ca smoala i se ridic[]n sus, iar de sub ele sclipe=te o privire care te sile=te s[faci trei pa=i]napoi...

]n zilele]n care nu e dus la vie ori la mo=ie, se adun[cu al\i c`\iva b[tr`ni de seama lui sub umbra teilor din gr[dina public[. Acolo stau de vorb[p`n[la vremea mesei. Totdeauna are ceva de istorisit, iar ceilal\i]l ascult[cu drag, c[e om umblat =i nimeni nu =tie s[istoriseasc[mai frumos =i mai cu haz ca dumnealui.

Iat[-i. R`sul st`rnit de c[derea unui om care trecea gr[bit aduce aminte lui conu Alecu de o]nt`mplare:

— De ce i-o fi venind omului s[r`z[c`nd vede pe altul c[z`nd?... Sunt vro c`\iva ani d-atunci, m[]ntorceam cu nevasta de la Kissingen. Finareta, c`nd o vedea pe cineva c[z`nd, moare ...o apuc[un r`s de nu se mai poate st[p`ni... Eram]ntr-o gar[de prin Austria. Stam

am`ndoi la fereastr[... Un neam\]nalt, mare c`t un mal, venea gr[bit s[se urce]n tren. Nu =tiu cum calc[=i odat[, fleanc! se]ntinde c`t era de lung drept]nainte ferestrei noastre; pe urm[se scoal[repede =i intr[]n vagonul nostru. Pe nevast[-mea o apucase un r`s cu istericale... =i r`zi... =i r`zi... r`dea cu lacrimi.]i =optesc: "St[p`ne=te-te, drag[, asta nu se face." A=i! mai r[u.]=i pusese batista peste obraz =i r`dea, m[rog, de se cl[tina vagonul...

Cei =ase b[tr`ni care ascultau pe conu Alecu, r`d =i ei de se topesc. Ei cunosc pe cucoana Finareta =i =tiu c`t de dr[g]la=[e c`nd r`de, p`n[=i acum la b[tr`nele.

]n vremea asta se apropie doctorul Clopotescu, b[iat bun de altminteri, dar cam prea]ndr[zne\, =i, adres`ndu-se c[tre cei care ascultau, le zice, b[t`nd pe umeri pe conu Alecu:

— Ce palavre v[mai spune boierul, de r`de\i cu at`ta poft[?

Deodat[chipul r`z[tor al lui conu Alecu se schimb[, dar =tii? la moment: musta\`a alb[i se las[]n jos, spr`ncenele negre se urc[]n sus, — arunc[m`na de pe um[r =i cu o privire care face pe doctor s[se retrag[trei pa=i:

— M[rog, rud[nu m[=tiu cu dimneata; de copil[rit]mpreun[n-am copil[rit; atunci se vede c[-\i sunt dator ceva, de m[ba\i pe umeri =i m[faci palavragiu: c[numai *cui e-ti dator, te ia peste picior*. Ce-\i sunt eu dator dumitale?

+i duce m`na la buzunar s[-i scoat[portofelul.

]ndr[zne\ e doctorul; dar sub privirea dreapt[a conului Alecu e greu s[nu-\i pierzi piuitul, mai ales c`nd pe chipul nici unuia din cei de fa\ nu vezi vreo]ncurajare. B`lb`ie c`teva cuvinte =i pleac[]ncurcat.

— Fie, c[bine i-o f[cu=i, coane Alecule!

— Ei! comedia ciorilor!... }mi pare r[u c[i-o f[cui, dar te sile=te. {sta e cusurul b[ie\ilor [stora; buni, de=tep\i, or fi =tiind carte mult[, dar nu =tiu s[se poarte. Nu se mai uit[c[e=ti cu p[rul alb. Pac! Pac! m[bate peste umeri =i m[face palavragiu. P[i a= putea s[-i fiu bunic,

bat[-l pustia. Asta e ca istoria cu Hristache Glav[; d-aia-l]ntrebai c`t
]i sunt dator.

— Dar ce istorie e aia, coane Alecule?]ntreb[unul.

— Nu v-am spus-o?

A mai spus-o, dar ori c-au uitat-o, ori c[le place cum o spune conu
Alec, r[spund to\i]ntr-un glas:

— Nu.

Conu Alec,]nseninat la fa\ de parc[n-a fost de c`nd lumea
sup[rat,]ncalec[pe un scaun =i poveste=te:

— Trebuie s[-l fi cunoscut dumneavoastr[... Bulgarul [la, de umbla
]n mijlocul verii]mbr[cat]n haine groase de dimie, legat la g`t =i-n
cap cu o cogeamite b`rsan[de c[ciul[furie. Dumneata trebuie s[-l
=tii, c[=eeda l`ng[dumneata, colo, peste drum de hanul ro=u. Unul
mare-mare, cu must[\ile tunse. C`nd vorbea, te uitai]n urma lui s[
vezi ce copil a vorbit. Nu-\i venea s[crezi c[vocea aia pi\ig[iat[a ie=it
din trupul lui. S[iei un trombon d-alea marele de la muzic[, s[-\i umfli
bucile, s[sufla cu putere =i s[sune, pii! ca o piculin[, a=a impresie]i
f[cea c`nd]l auzeai vorbind... E!]sta era feciorul unuia Glav[, prip[=it
pe la mo=ia lui unchiu-meu. Era cu vro c`\iva ani mai mic ca mine.
]iu minte c[-l trimitea unchiu-meu la tata cu donicioarele de zmeur[;
venea cu picioarele goale. De la o vreme nu mai =tiam de el,]l pierdu-
sem din vedere, c`nd, h[t! peste vreo dou[zeci =i mai bine de ani,
m-am pomenit cu el la mine, ca s[-i dau un petic de p[dure de pe mo=ia
mea.]l-am dat. D-atunci, om muncitor, i-a mers bine. P[m`nt nu putea
s[cumpere c[era str[]n, dar]i mergea vestea c[are bani.]mi p[rea
bine c[s-a pricopsit, s[racul. Altminteri cuviincios, respectuos, trebuia
s[-i zic de trei ori: “=ezi jos”, c`nd venea pe la mine, ca s[se hot[rasc[
s[se a=eze pe marginea scaunului... }ntr-o zi m[pomenesc cu v[ru-
meu Vasilache Matraca.

— L-am cunoscut, de la Ploie=ti...]ntrerupe unul...

— { la, Aman-zaman! s[-l]mprumut cu patru mii de lei. Eu bani
n-aveam la mine, trebuia s[m[duc la Bucure=ti s[iau de la depunere.
Nu =i nu, c[]i trebuia chiar atunci. M[g`ndeam de unde s[-i g[sesc

napristan, c`nd, cum eram]n pridvorul casei, v[d trec`nd pe uli\] pe Hristache bulgarul.]i bat]n geam =i se urc[sus. Zic: "Domnule Hristache, nu]i se]nt`mpl[dumitale patru mii de lei]n bani p`n[luni, c`nd m-oi duce la Bucure=ti s[\i-i aduc?" Zice: "Ba da"; =i-mi aduce patru mii de lei, pe care-i dau lui v[rul Vasilache. Iau condeiul =i-i dau o chitan\[, precum c[am primit de la el 4000 de lei cu soroc peste cinci zile.

Ca naiba! Duminic[]mi vine vierul de la vie cu =tire c[s-a aprins magazia. Luni nu m-am putut duce la Bucure=ti, nici mar\i ...Mar\i seara]nt`lnesc pe Hristache al meu. Zic: "Iart [-m[c[nu m-am putut]ine de cuv`nt, c-a trebuit s[m[duc la vie." Unde m[scutur[de m`n[=i-mi r[spunde: "Nu face nimica, frate." M[uit la el... Mi s-a p[rut cam b[ut; n-am zis nimic.

A doua zi]ncepea curtea cu juri =i pre=edinte, nebunul [la de Verusi, care te os`ndea la amend[=i nu vroia s[=tie. N-am putut s[plec nici miercuri, nici joi... Vineri m[]nt`lnesc iar cu bulgarul. Zic: "Iaca =i iaca de ce n-am putut pleca la Bucure=ti." Ei! Ce crede\i dumneavoastr[? Atunci am]n\eles eu temeiul vorbeii tatei (Dumnezeu s[-i ierte!): *cui e=ti dator, te ia peste picior*. Bulgarul, nici una, nici alta, m[bate peste umeri, a=a cum m[b[itu doctorul: "Nu face nimica, nene Alecule." Auzi dumneata: nene Alecule, el mie! Ptiu!

— Ei =i ce-ai zis?]ntreb[unul.

— Nimic. M-am]ntors repede acas[, cu g`ndul s[apuc trenul ... era prea t`rziu! Toat[noaptea uite a=a m-am perpelit. M[car c[trenul pleca tocmai la 8, m-am sculat =i m-am]mbr[cat de la 5, de grij[s[nu-l scap. Nevast[-mea: "Las[c[te-i duce luni; te condamn[Verusi la amend[." A=i! S[fi =tiut c[m[condamn[la]nchisoare =i tot plecam... De c`nd sunt nu mi s-a p[rut c[umbl[trenul mai]ncet ca la]ntoarcere.]mi venea s[sai din el, s-o iau la fug[, s-ajung mai repede acas[. Cum am sosit, seara la 9, zic vizitiului: "Nu desh[ma =i du-te peste drum la hanul ro=u, la Hristache bulgarul, =i adu-l]ncoace. S[-i spui c[am zis eu s[aduc[=i o chitan\[" S-a]ntors tr[sura f[r[el; se culcase. Trimit pe fecior: "Acu s[mi-l aduci! S[nu vii f[r[el."]n sf`r=it,

dup[o jum[tate de ceas de a=teptare, sose=te. “Ce e, cucoane Alecule?” Zic: “+ezi jos =i scoate chitan\’a.” “Dar de ce at`ta grab[?” “+ezi, zic. Uite patru mii de lei. Uite =i zece lei dob`nd[. Doisprezece la sut[fac la 4000 pentru un an 480, pentru o lun[40, pentru o s[pt[m`n[10; mai poftim =i zece lei pe deasupra.” Se uita la mine nedumerit. Zic: “Acum s[-\i spui =i pentru ce at`ta grab[. Nu vreau ca m`ine c`nd m-oi]nt`lni s[-mi zici pe nume, c[alalt[ieri mi-ai zis frate, ieri nene Alecule =i m`ine, dac[n-apucam s[-\i pl[tesc acum,]mi ziceai Alecule sadea =i nu-mi place. Eu nu zic pe nume dec`t slugilor mele,]ncolo la nimeni. }i vrea de-aci]ncolo s[fii politicos =i cuviincios? Bine, te primesc ca p`n[acum cu dulcea\ =i cu cafea; nu? s[n[tate! nu te cunosc, nu m[cuno=ti... Te a=teapt[tr[sura la capul sc[rii, poftim.” D-atunci n-a mai dat pe la mine; c`nd]l]nt`lneam, m[saluta =i trecea pe partea aialalt[...

A=a =i cu firfizonul [sta. }mi pare r[u c[i-am t[iat-o; dar iar m[g`ndesc c[, dac[nu i-o f[ceam a=a, m`ine m[b[tea peste p`ntece, poim`ine m[tr[gea de musta\... Buni b[ie\i, [-tia din ziua de azi... de=tep\i... or fi =tiind carte mult[, dar nu =tiu s[se poarte. Nu se uit[la tine c[e=ti cu p[rul alb. Pac! Pac! te bate peste... Maic[-Precist[, Doamne!...

**Din volumul
}NTUNERIC +I LUMIN{
(1912)**

}NTUNERIC +I LUMIN{

Predoslovie

De unde mi-au venit valurile de am[r[ciune, care]ncet, pe nesim-
\ite,]mi umpluser[sufletul de]ntuneric? P`n[adineaure mi-era bine,
glumisem — =i acum,]n tr[sura care m[ducea la gar[, m[sim\eam
n[p[dit de o sil[nem[rginit[: sil[de al\ii, sil[de mine, sil[de tot...
Desigur, vremea mi-o strecurase]n suflet pic[tur[cu pic[tur[: frigul
=i umezeala acestei seri cenu=ii de iarn[, lipsit[p`n[=i de]nseinarea
z[pezii — vr[]m[=ia c`inoas[a v`ntului, care fr[m`nta, chinuia
crengile pomilor.

Gara, cu treptele murdare =i alunecoase, cu]nghesuiala unor
oameni gr[bi\i =i brutali venea numai bine s[umple paharul...

Era]nc[devreme pentru trenul meu. Deocamdat[, pe linia]nt`i,
l`ng[peron, a=tepta un expres gata de plecare. Priveli=tea luminii vii
din vagonul-restaurant, a luminii discrete din vagonul de dormit,
r[suflarea rar[=i grav[a locomotivei str[lucitoare]mi ad[ugau ad`nca
p[rere de r[u c[nu-mi era]ng[duit =i mie s[plec a=a, departe, undeva
cu cer senin, cu lucruri frumoase de v[zut...

Un domn elegant, care venea s[se urce]n expres, d`nd cu ochii
de mine, se opri o clip[=i,]ntinz`ndu-mi m`na:

— Ce mai faci, m[i?

— Bine.

— Nu te-am mai v[zut de mult... Ai]mb[tr`nit...

Era]n privirea lui,]n accentul vocii lui,]n toat[]nf[\i=area lui un

fel de m[rinimoas[comp[timire. Un general, care=-i]nt`lne=te o fost[ordonan\[, cam a=a i-ar vorbi.

Apoi, f[r[s[-l]ntreb, cu tonul cu care spui lucruri f[r[nici o]nsemn[tate:

— M[duc prin Italia: Roma, Floren\`a, Neapole... De-acolo la Monte-Carlo =i pe urm[la Paris.

— C[l[torie bun[=i petrecere bun[.

— Mul\umesc.

Dup[un pas spre tren, se]ntoarse]n loc.

— *A propos!* Mai deun[zi se vorbea]ntr-un loc de unul care a scris ni=te poezii, nuvele, nu-mi aduc bine aminte... Tu e=ti?

— Poate.

— Ei bravo! }mi pare bine. Te l[uda. *Parole d'honneur...*

Peste c`teva clipe expresul pieri]n]ntunericul nop\`ii, duc`nd cu d`nsul o parte din mine...

Singur,]n compartimentul friguros, cu lampa afumat[,]mi doream un somn ad`ne =i vindec[tor, c`nd u=a se deschise cu zgomot, p`n[la clan\[, ca s[poat[intra concet[\eanul meu Gheorghiu.

Numai de pe]nf[\i=area lui — de pe umbletul]ndr[zne\, cu pieptul scos]nainte, cu capul]n sus — de pe privirea c`nd hot[r`t[, c`nd =ireat[— cineva, f[r[s[-l cunoasc[, b[nuie=te c[e un]nving[tor. +i b[nuiala e]ntemeiat[. }nving[tor e — c[ci, prin toate mijloacele care i-au stat la]ndem`n[, =i-a f[cut o situa\`ie ades criticat[, dar mai ades pizmuit[.

Dup[ce,]nfrunt`nd frigul din vagon,]=i scoase paltonul de pe d`nsul,]mi zise, z`mbind cu dispre\uitoare comp[timire:

— M[uitam la tine adineauri... Hm! de, b[ietee, cine e de vin[c[nu po\i pleca =i tu ca al\`ii?

— Dar cine \i-a spus dumitale c[a= vrea s[plec =i cu?

— Cine!? Tu]nsu\i, cu ochii care \i se scurgeau dup[expres; cu oftatul ad`nc c`nd a pornit-o. Doar c[nu strigai: "Lua\i-m[=i pe mine!"

Era a=a de adev[rat,]nc`t sim\eam c[m[ro=esc.

— E, drag[! Dac[m[ascultai pe mine, azi erai departe =i nu duceai

jindul dup[fericiri at` t de ieftine... Dar \i-a pl[cut s[visezi, s[nu te treze=ti niciodat[... +i,]n vremea c`nd to\i cu care ai plecat]ntr-un pas \i-au luat-o]nainte, tu stai de fleacuri de nuvele, ca un b[ietan de optsprezece ani... Au =i astea haz p`n[la o v`rst[. Fiecare trece]n via\ a lui printr-o epoc[de astea. Poate c[=i eu am rimat]n via\ a mea o strof[... Dar m-am trezit. Am]n\eles rostul lumii, am]n\eles c[omul o dat[tr[ie=te =i c[, prin urmare, trebuie s[stoarc[toat[fericirea pe care poate s[i-o dea via\ a, — =i m-am vindecat de meteahna poeziei =i m-am]nh[mat la munc[serioas[... O fi av`nd =i scrisul rostul lui,]n alte \[ri cu cititori nenum[ra\i, unde un scriitor poate s[tr[iasc[numai din munca lui de scriitor; dar]ntr-o \ar[p[c[toas[, cu dou[zeci la sut[=tiutori de carte, dintre care nici a zecea parte nu citesc!... Dar \i-am mai vorbit eu de-astea, =i degeaba...

Prietenul t[cu, ridic[din umeri =i se lungi pe canapea cu m` inile sub c[p[t` i. Dup[o pauz[ad[ug[cu ochii]nchi=i:

— +i apoi acum e =i prea t` rziu...

+i iar dup[o pauz[mai lung[, c[sc`nd:

— ... 'ai... 'ine luai]n arend[o mo=ie de-Academiei...

Nu r[spunsei nici un cuv`nt... De mai multe ori]mi spusese prietenul c[el are somnul la porunc[, dar nu-l crezusem... Acum]ns[r[suflarea lui egal[=i =uier[toare]mi dovedea c[adormise frumos, l[s`ndu-m[prad[g`ndurilor pe care le s[diser[vorbele lui]n sufletului preg[tit parc[]nadins pentru asemenea r[saduri... +i m[g`ndeam: "Nu cumva a avut =i are dreptate? A=a e. Toat[via\ a e un r[zboi. Toate vie\uitoarele se lupt[aprig, se lupt[f[r[preget, ca s[=i c` =tigeloc mai prielnic la masa vie\ii ... +i e o singur[lume =i o singur[via\[, din care va s[sco\i cu str[=nicie toat[fericirea cu putin\]. A=a se merge, poate,]n pas cu rostul lumii. +i orice]nclinare care =tirbe=te vitejia]n lupta vie\ii e o sl[biciune care te face s[r[m` i]n urm[,]nvins =i strivit... +i nu cumva =tiin\ a =i arta sunt de=ert[ciuni ca toate de=ert[ciunile?..."

Mi se p[rea c[v`ntul, care acum =uiera]n ferestre, p[trunde p`n[]n inima mea url`nd a pustiu...

Cu o astfel de stare sufleteasc[m-am cobor`t s[-mi cump[r \ig[ri,]ntr-o sta`ie de]ncruci=are,]n care trenul se oprea c`teva minute. Restaurantul era gol. Numai colo, la masa de l`ng[sob[, un c[pitan de infanterie, b[tr`n, cu t`mplele albe, sta cu capul rezemat]n palm[, dus pe g`nduri. Desf[c`nd]ncet pachetul de \ig[ri, m[uitam la el =i m[g`ndeam: “De ce o fi r[mas c[pitan p`n[la o v`rst[a=a de]naintat[? Vi`ios? m[rginit? ori]mprejur[ri nenorocite? ori un]n-vins?...”

B[iatul care-mi adusese \ig[rile m[]ntreb[, pomenindu-mi numele, dac[mai doresc ceva.

La auzul numelui meu, c[pitanul se uit[lung la mine, se codi c`teva clipe, apoi, ridic`ndu-se,]naint[spre mine cu chipiul]n m`n[=i m[]ntreb[cu bl`nde`e:

— Dumneavoastr[sunte`i scriitorul?

— Da.

— A! da`i-mi voie s[v[mul`umesc pentru ceasurile de fericire pe care ni le-a`i procurat =i mie, =i familiei mele,]n vacan`a trecut[... Am o fat[care cite=te foarte bine... Seara, dup[-mas[, ne citea din cartea Dumneavoastr[... Ne-a`i produs o mul`umire... Ce bine o s[le par[c`nd le-oi spune c[V-am cunoscut!

— Domnule c[pitan, sunt foarte m[gulit de omagiul...

At`t am apucat s[]ng`n c[pitanului, pe care nu =tiu cum]l cheam[, pe care nu l-am mai v[zut niciodat[, dar pe care niciodat[nu-l voi uita...

Acum,]ntors]n vagon, privind somnul lini=tit al prietenului, m[g`ndeam la glasul bl`nd al c[pitanului =i la vorbele lui, =i-mi ziceam: “Va s[zic[am dus un strop de fericire]n casa lor... C`teva clipe i-am f[cut s[uite propriile lor nefericiri =i s[se]nduio=eze de ale altora... Are o fat[care cite=te bine... Seara, dup[-mas[... desigur]n sufragerie, dup[ce s-au adunat tac`murile =i firmiturile... Un cerc mare de lumin[jos, care]mbr[\i=eaz[]ntreaga familie, =i un cerc mai mic sus pe tavan... Desigur pr`slea cere ceva m[michii, =i c[pitanul]l dojene=te

cu degetul ar[t[tor ridicat]n sus: “Puiule, sst! \i-am spus: c`nd cite=te Lenu\ a, s[stai cuminte”. Un strop de fericire am dus eu]n casa lor!...”

Nu =tiu cum s-a urmat]n[n\uirea g`ndurilor mele, dar =tiu c[peste c` t[va vreme]mi venea s[-mi scutur prietenul, s[-l trezesc =i s[-i strig:

“Nu, *omul* nu e numai o fiin\ care se na=te, m[n`nc[, doarme, se]nmul\ e=te =i moare, ca toate celelalte vie\uitoare; *omul* nu e numai o fiin\ care, cu =iretenie ori cu brutalitate, c[lc`nd =i strivind pe al\ii, caut[s[-i cucereasc[un loc la osp[\ul vie\ii... *Om*ul e o fiin\ care e uneori mai pu\in]narmat[pentru izb`nd[, dar, spre deosebire de toate celelalte vie\uitoare, n[zuie=te ca]n acest[oglind[a con=tiin\ei, cu care a fost h[r]zit, s[cuprind[o c`t mai mare parte a lumii pe care tr[ie=te, — o fiin\ care, cu acest[sc`nteie de dumnezeire, caut[s[p[trunz[bezna de]ndoieli =i de taine care-l]mpresoar[... Nu, =tiin\ a nu e o z[d]rnicie ca toate z[d]rniciile... +tiin\ a e scopul pe care-l urm[re=te firea]ntreag[de la]nceputul]nceputului, de vreme ce,]n lungul lan\ al vie\uitoarelor p`n[la om, deosebirea de c[petenie de la una la alta a fost un *spor de pricepere*... +i]ntre oameni, cine face fala =i m`ndria =i podoaba omenirii nu sunt cei ce s-au]nfruptat cu bel=ug din bunurile lume=ti, ci acei care au putut cuprinde]n mintea lor o mai mare parte a lumii]n care au tr[it, — acei care uneori cu pre\ul vie\ii lor au c[utat s[dezveleasc[tainele lumii... +i nu, arta nu e o z[d]rnicie ca toate z[d]rniciile. Artistul ajut[]nf[ptuirea sporului de pricepere. Admir\ia, ori]nduio=area pentru suferin\ele altora aduc omului lep[darea de sine, dezrobirea min\ii de cele prea p[m`nte=i...”

Ridic`ndu-m[]n picioare, am dat cu ochii de harta \[rii, \intuit[]n peretele vagonului, =i mi-am adus aminte de cuvintele prietenului, care =i acum dormea lini=tit: “\ar[tic]loas[“...

“Nu, am]ng`nat]ncet. Nu “\ar[tic]loas[“. |ar[mic[, \ar[nou[, \ar[de prefaceri... Cererile de dreptate, care-i r[sun[de la un cap[t la altul, dovedesc c[se treze=te... +i cel mai puternic, cel mai sf`nt temei al acestor cereri nu e numai alinarea durerii pe care o aduce c[p]tarea unui codru mai mare de p`ine, ci e n[dejdea c[la ad[postul drept[\ii vor putea c`t mai mul\i s[se ridice spre lumin[=i spre adev[r,

=i c[din r`ndurile lor vor r[s[ri c`ndva min\i luminoase, care s[fie m`ndria neamului nostru,]mplinirea chem[rii lui pe lume...”

Harta asta era portretul \[rii mele, “draga mea”.

}mi venea s[-l m`ng`i...

+i atunci, spre a mul\umi lui Dumnezeu de]nseninarea sufleteasc[pe care mi-o adusese, sub]nf[\i=area unui c[pitan cu t`mple albe, l[s`ndu-m[prad[unor vechi metehne, m-am trezit pun`nd cuvinte pe ritmul ro\ilor trenului... raza de lumin[... care]nsenin[... suflet mohor`t...

*Lacrimile mele
Pref[-le-n m[rgele,
S[fac dragei mele
Podoab[la g`t.*

NICU+OR

Copiilor mei

La marginea dinspre miaz[noapte a ora=ului, pe malul iazului, e o gr[din[frumoas[]n care sunt patru cl[diri mari: a tribunalului, a prefecturii, a judec[toriei =i a casieriei; restul gr[dinii e numai tufi=uri dese de lemn c`inesc, de ba\achin[=i de rugi,]n care prim[vara c`nt[privighetorile de e o frumuse\e. Chiar pe marginea malului e o movil[pe care, c`nd te-i sui, ai]nainte a ochilor o minune de tablou. Aci sub mal, iazul umbrat de s[lcii =i de anini cu o moar[vorb[rea\]; mai departe valea verde a Ialomi\ei,]nchis[]n fund de dealurile viilor, pe culmea c[rora st[de straj[m[n[stirea; iar mai]n fund, topit[-n aburii alb[stirii, toat[coama mun\ilor de la Piatra Craiului p`n[-n Penteleu;]n tot o priveli=te frumoas[, de parc[\i se primene=te sufletul uit`ndu-te la ea.

Prin gr[dina asta e drumul lui conu Mi=u, care =ade al[turi, c`nd e s[ias[]n ora=.

Cum trecea]ntr-o zi din prim[vara trecut[, s-a oprit s[asculte o privighetoare, care c`nta de r[suna gr[dina; =i fiindc[tufi=ul]n care c`nta era chiar al[turi, s-a aplecat s[]ncerce: n-o putea-o z[ri? C`nd, ce s[vaz[? Jos,]n tufi=, un b[ie\ea=. Cu degetul ar[t[tor de la m`na dreapt[peste buzele \uguiate,]i f[cea semn s[tac[, iar cu cel de la m`na st`ng[]i ar[ta privighetoarea. Aplec`ndu-se mai mult, o v[zu...

=i a stat a=a mult[vreme, neput`ndu-se s[tura de a o privi =i ne=tiind ce s[priveasc[mai cu drag; pas[rea mic[=i ne]nsemnat[care

scoate sunete at`t de puternice =i de m[iestre din gu=uli\va ei care se vedea s[lt`nd, ori fericirea f[r[seam[n care z`mbea pe toat[fa\a copilului?

] mai v[zuse el de c`teva ori p-aci prin gr[din[juc`ndu-se cu al\i copii de seama lui, dar niciodat[nu-l privise cu luare-aminte. — Acolo, un broscoi de b[ie\=a= sl[bu\, cu p[rul c`nepiu,]ncurcat ca un caier, =i cu pantalonii]n vine, c`rpi\i]n zece locuri. Acum pentru]nt`ia oar[vedea ce ochi negri, catifela\i =i dulci avea.

La o mi=care nedibace, pas[rea zbur[=i lui conu Mi=u]i p[ru grozav de r[u, crez`nd c[s-o m`hni copilul; dar acesta ie=i din tufi= =i privindu-l drept, cu seriozitatea adorabil de hazlie a copiilor:

— Nu fa\e nimic. Vine]nd[r[t. Asta e a mea. A fost =i poim`ine.

— Ce spui, m[? A fost =i poim`ine?

— Da, a v[zut-o =i Lenu\.

— Care Lenu\?

— Lenu\, sora mea...

+i cl[tin`nd din cap:

— Da' lui Vasilic[nu i-o ar[t.

— Care Vasilic[?

— Vasilic[a lu' nenea Dumitru de la zudec[torie.

— +i de ce nu i-o ar[\i =i lui?

— C[fin'c[d[cu pietre.

— Bravo! s[nu i-o ar[\i.

— |\!

— Dar pe tine cum te cheam[?

— Nicu=or a lui Ioni\, od[iasu' de la casierie, =i sunt de =ase ani.

— Ce vorbe=ti, domnule!? P[i bine, tu poate c[vrei =i doi bani, s[\i cumperi covrigi.

Nicu=ori r[spunde cu um[rul drept, s[lt`ndu-l]n sus. +i conu Mi=u, r`z`nd cu mul\umire, scoate =i-i]ntinde doi bani. Copilul, lu`ndu-i, zice: "S[ru' m`na" =i pleac[gr[bit, \in`ndu-se cu o m`n[de br[cinarii pantalonilor prea lungi; dar dup[c`\iva pa=i se]ntoarce s[-l]ntrebe serios dac[la spi\erie se vinde ou[de furnic[.

— Ce s[faci, m[, cu ou[de furnic[?

— Mi-a spus maic[-mea a=a: c[le pla\le la privighetori =i vreau s[pui pe zos la a mea...

Are =i conu Mi=u trei]ngera=i de copii de la care aude]n fiecare zi fel de fel de nostimade copil[re=ti, dar asta i s-a p[rut at` t de dr[g]la=[,]nc` t a luat pe b[ie\andrul od[ia=ului]n bra\le =i l-a s[rutat, pe am`ndoi obrazii; pe urm[, ru=inat de]nduio=area lui, l-a l[sat jos =i l-a scuipat:

— Ptiu! Mar= d-aici, potaie mic[!...

Din ziua aia dateaz[prietenia lui conu Mi=u cu Nicu=or; e! dar negre=it prietenia care poate s[mijloceasc[]ntre un boier mare =i copilul unui od[ia=. Din vreme]n vreme, c`nd]l vede prin gr[din[,]i strig[: “pst! m[ho\ule, vino-ncoa!” =i-i d[c`te un ban, cum d[=i Lenu\ei, pe care acum o cunoa=te =i o]nt`lne=te mai]n fiecare zi, venind din t`rg,]nc[rat[cu o dubl[de p`ine =i cu un clondir, pe care de-abia le duce. Cunoa=te acum =i pe p[rin\ii lui Nicu=or; tat[], unu gros, negru, p[ros, cu o mutr[aspr[,]n care numai ro=a\ea v`rfului nasului pune o pat[mai vesel[; mama, slab[, ofilit[, pr[furie =i totu=i pl[cut[pentru bl`nde\ea ochilor...

Negre=it, Nicu=or nu e primit]n curtea lui conu Mi=u s[se joace cu copiii lui =i cu musafirii lor, dar se uit[=i el din gr[dina prefecturii pe cr[p]turile ulucelor; =i tot]ncerc`nd cr[p]turile a dat peste c`teva prin care poate vedea tot raiul din cur\ile boierului. A=a, printr-una se v[d rondurile de flori frumoase =i locul unde joac[copiii croquet; printr-alta se vede terasa]mbr[cat[]n flori albastre, unde m[n`nc[boierii vara; prin a treia, c[prioara cu \arcu ei; iar prin a de la capul din fund al ulucelor, gr[dina de poame, curtea p[s]rilor =i doi c`ini mari lega\i]n lan\uri pe s`rm[...

*

Frumos Cr[ciun o s[fie! A nins dou[zile din criv[\ =i acum]n ajun s-a schimbat v`ntul; sufl[austrul, sub\iind norii printre care]ncep s[se iveasc[stelele =i aduc`nd cu el un ger de te taie.

La curtea caselor lui conu Mi=u e zarv[mare. Pe por\ile deschise

larg nu mai contenesc s[niile]nc[rcate cu musafiri. E pom de Cr[ciun la care sunt pofti\i copiii tuturor prietenilor. }n mijlocul salonului]nc[p[tor, care \ine de la intrare p`n[la terasa din fund, e a=ezat bradul]mpodobit de-\i ia ochii. Cucoanele se]nv`rtesc de colo p`n[colo, r`nduind lucrurile la locul lor. Copiii, ner[bd[tori, a=teapt[]n odaia din dreapta semnalul c`nd vor putea intra. S[a=tepte, c[nu e]nc[gata. Mai sunt de a=ezat juc[riile pe mescioara din jurul bradului =i de pus la fiecare teanc de juc[rii c`te o carte de vizit[cu numele copilului c[ruia i se cuvine; =i nici conu Mi=u n-a sosit]nc[de la club cu b[rba\ii, ca s[se bucure de bucuria copiilor.

}n vremea asta, al[turi, la casierie, e un sufl\el stingher, care se zbate =i se fr[m`nt[... mama e dus[la cucoana casierului s[ajute la g[tit =i la scuturat — =i a luat =i pe Lenu\ a cu ea; tat[l e dus la c`rcium[... iar el st[singur]n gangul casieriei, muncit de g`nduri... A v[zut azi-diminea\ pe un om din curtea boiereasc[, duc`nd]n spinare un brad mare, mare... pe urm[b[ie\ii de la cofet[rie cu t[vi =i alt b[iat de la libr[rie]nc[rcat cu fel de fel de cutii.. +i el =tie ce]nsemneaz[asta. Anul trecut, c`nd l-a durut]n g`t, l-a dus m[-sa la spi\erie, =i atunci, prin u=a]ntredeschis[, a z[rit o clip[]n odaia de al[turi, cu ochii lui]mp[ienjen\i de friguri, un brad frumos]mbr[cat]n... dar a]nchis spi\erul u=a... =i era ziu[, lum`n[ricile nu erau aprinse =i m[mica i-a spus a=a: c[seara e mai frumos, c`nd se aprind lum`n[ricile... To\i copiii [=tia, care trec]n s[nii, acolo se duc, s[vaz[pomul de Cr[ciun ...pomul de Cr[ciun!!... +i nici prin cr[p[turile ulucelor nu poate s[se uite, c[e z[pada p`n[la g`t... E! dar dac[ar vrea conu Mi=u... “ |e, conu Mi=u nu e om bun? Ba e bun.” Nu-i d[lui]ntotdeauna c`te un ban? Adineauri a trecut]n t`rg =i nu s-a]ntors]nc[acas[... Dac[i-ar ie=i]nainte =i l-ar ruga s[-i arate =i lui pomul de Cr[ciun, numai ni\el, ni\el de tot.

C`t e de mic[inimioara lui, s-a desp[r\it acum]n dou[. Jum[tate]l]mbr`nce=te]nainte: “]ncearc[, conu Mi=u e om bun; poate te duce s[vezi pomul... pomul!”, iar cealalt[]l trage]napoi: “Fugi d-acolo, nu se poate... nu se poate”...

Se aud s[nii venind dinspre t`rg... Uit[-le, cotesc la col\=i,]n b[taia l[mpii electrice de la r[sp`ntie, Nicu=or recunoa=te pe conu Mi=u=i-l aude r`z`nd cu poft[. Repede o ia la fug[s[-i ias[]nainte. Cine =tie? poate chiar f[r[s[-i spuie nimic, v[z`ndu-l, o s[-l ia s[i-l arate, c[e om bun. A ajuns! Aci e alt[cotitur[. "Hei! la o parte!" strig[birjarul degeaba, iar conu Mi=u, ie=ind pe jum[tate din sanie =i v[z`nd copilul]n drum:

— }n drum, hai? Drace]mpeli\at! S[te calce sania. Mar= acas[!

+i s[niile trec... E noapte... nu se pot vedea lacrimile care au n[p[dit]n ochi=orii negri, catifela\i, dulci ca o m`ng`iere...

I-a zis a=a: "Mar= acas[!", dar ce s[fac[acas[? Nu e nimeni acas[, nimeni... +i co=ul de la sob[\iuie... +i-i e ur`t... +i cum st[]n drum, parc[-i=opte=te cineva la ureche: "+tii ce? poate c[se vede de la poart[prin ferestre." O ia la fug[]nspre curtea boiereasc[. Se d[la o parte l`ng[uluce ca s[treac[s[niile care ies; apoi, c`nd au trecut, face doi pa=i]n curte =i se uit[cu]ncordare... Ies valuri de lumin[pe ferestre, dar pomul nu se vede... +i mai face doi pa=i, str`ng`ndu=-i la piept paltonul lung =i larg, f[cut dintr-o scurteic[veche a m[-si,]n care parc[e un pui de l[utar... Ferestrele sunt prea sus... degeaba... A! =tie el un loc de unde ar putea vedea, d-acolo de pe prispa unde m[n`nc[boierii vara! Acolo, a v[zut el prin cr[p[urile ulucelor, sunt ferestrele jos. Da, dar c`inii! G`ndul [sta]l face s[se retrag[repede din curte... Ce bine ar vedea el d-acolo pomul de Cr[ciun! St[... =i=i face]n g`nd socoteli de om mare. Nu se poate s[fie c`nii dezlega\i acum c`nd vine lume... Asta nu se poate! ce, s[mu=te pe lume? Face c`iva pa=i]n curte, tr[g`nd cu urechea =i neput`ndu=-i dezlipi ochii de la lumina ferestrelor... Ocole=te]n v`rful picioarelor casa... mai sunt c`iva pa=i... A ajuns!... na! perdelele l[sate... ba nu, una e ridicat[! P[=e=te bini=or, bini=or ...Aaaa! ce frumos! ce frumos!

Poate de-acum s[sufle austrul, v`nt t[ios de rece, c[]n tot trupul copilului s-a rev[rsat c[ldura unei fericiri nem[surate. Tot sufletul i s-a urcat]n ochii care privesc cu nesa\iu... Cum scliffe=te beteala! Uite

=i lum`n[ricile aprinse! +i ce de juc[rii! Tr`mbi\e, tobe, p[pu=i! Uite =i ni=te iepura=i albi, mici =i dr[gu\i...

}n[untru se deschide de perete u=a od[ii din dreapta prin care n[v[le=te o droaie de copii, b[ie\=a=i, feti\=e =i nodule\=e mici, pe care parc[-i d[jos fundele. Sunt c`teva clipe de extaz general vrednice de admirat: copiii de o parte r[ma=i \agl[cu ochii pironi\i la pom, p[rin\ii de alta, cu ochii umezi de fericirea bucuriei lor. Acum madamele a=eaz[copiii]n semicerc. Trebuie s[c`nte: *“O! Tannenbaum! o! Tannenbaum!”* Se face o t[cere des[v`r=it[. Cucoana Zoe, gazda, deschide pianul =i se a=eaz[s[-i acompanieze... dar]n clipa]n care=ri ridic[m`na ca s[]nceap[, dinspre teras[se aude l[tratul gros al unui c`ine =i \ip[tul unui copil, \ip[t de groaz[, lung, sf`=ietor, care spintec[t[cerea =i trece ca un junghi]n inimile tuturor... B[rba\ii dau n[val[]ntr-acolo; deschid u=a. *“Mar= Leu! mar= Leu!”* strig[conu Mi=u d`nd cu piciorul]n c`ine... Jos, l`ng[fereastr[zace copilul f[r[cuno=tin\{...

*

Nu te mai fr[m`nta at`ta, coane Mi=u!e. }nchide ochii =i dormi]n pace, c[Dumnezeu e bun =i iert[tor. El =tie c-ai priceput prea t`rziu de ce-\i ie=ise copilul]nainte =i c[te-ai c[it de a-l fi gonit cu asprime. Te-a v[zut cum l-ai adus]n cas[, cum l-ai]ngrijit, cum i-ai]nc[rcat bra\ele de juc[rii =i de bun[t\i =i pentru el =i pentru Lenu\=a. El =tie c[e=ti hot[r`t m`ine]n ziua de Cr[ciun s[te duci la casierie, s[te]ncredin\=ezi cu ochii dumitale c[copilul nu s-a]mboln[vit de spaim[. Dumnezeu e bun =i iert[tor =i a auzit ce-ai pus de g`nd cu cucoana Zoe s[face\i la anul. }nchide ochii =i dormi]n pace.

SCRISORILE LUI MI+U GERESCU

M[]ntorsesem de la]nmorm`ntarea bietului Mi=u Gerescu, ad`nc mi=cat. Colegii m[]ns[rcinaser[pe mine s[\in o cuv`ntare pe marginea gropii sale, ca unul ce fusesem]n mai str`nse leg[turi cu d`nsul, at`t de str`nse c`t]ng[duia firea lui cam rezervat[. M[g`ndeam la situa\ia grea]n care r[m`nea so\ia cu trei copila=i m[run\i, prin moartea at`t de timpurie a bietului b[iat, =i]mi ziceam c[poate ar merita s[fie zugr[vit[figura bun[a bietului prieten disp[rut, c`nd cineva b[tu]n u=[.

— Intr[!

U=a se deschise =i se ivi]n pervazul ei un domn b[tr`n, curat =i simpatic, pe care-l v[zusem pl`ng`nd zdruncinat]n r`ndul]nt`i al jalnicei adun[ri.]i d[dui un scaun =i-l poftii s[=az[. B[tr`nul]=i duse m`na la inim[,]=i mu=c[buza de jos, buza de sus, silindu-se s[]nghit[un nod de obid[, care i se urca]n g`tlej; apoi =ezu =i]ncepu astfel:

— V[mul\umesc, domnul meu, pentru cuvintele bune pe care le-a\i spus... V[mul\umesc. Le merita s[racul b[iat... V[mul\umesc... Am pierdut un prieten care... Nu eram de-o v`rst[, a= fi putut s[-i fiu tat[... Ierta\i-m[...

B[tr`nul se scul[, se duse spre fereastr[cu umerii zgudui\i de un pl`ns l[untric; apoi, lini=tindu-se se]ntoarse, =ezu din nou:

— Ierta\i-m[; l-am iubit prea mult... Eu n-am avut copii =i, singur pe lume,]l iubeam cu toat[dragostea necheltuit[]n alte afec\iuni...

— Sunte\i o rud[a sa?

— Nu, nici o rud[. L-am cunoscut acum cinci ani la b[i la Vulcana... =i de atunci se legase]ntre noi o prietenie...]n urm[=i o leg[tur[mai str`ns[, aproape o rudenie: copilul cel mic l-am botezat eu... Singur,

b[tr`n cum m[vede\i, neav`nd pe nimeni... rude dep[rtate... pu\inul pe care l-am agonisit din leafa =i din pensia mea de profesor o s[-l las copila=ilor lui bietu Mi=u... Am venit la Dumneavoastr[, domnul meu, ca s[V[mul\umesc pentru dragostea cu care a\i vorbit de el]n cuv`ntarea Dumneavoastr[; =i, pentru c[v[d c[V-a fost drag, V-am adus cinci scrisori ce posed de la d`nsul, pe care V[rog s[le citi\i =i s[mi le]napoia\i. Din citirea lor V[ve\i putea completa figura iubitelui disp[rut...

+i b[tr`nul, deschindu-se la piept,]mi]ntinse un plic cu urm[-toarele cinci scrisori. Le tip[resc]n aceast[bro=ur[cu]nvoirea domnului +tefan S[vescu, proprietarul lor. Publicarea lor m[scute=te de a zugr[vi portretul iubitelui prieten care le-a scris.

I

Iubite nene +tefane,

Uite,]\i cuprind capul]ntre m`ini =i te s[rut frumos =i pe dreapta =i pe st`nga.

Mii =i mii de mul\umiri. Asear[, dup[ce au adormit, m-am dus cu M[riolara]n odaia lor =i le-am pus]n ghetete, a=ezate de ei cu mare grij[pe fereastr[, lucrurile trimise de dumneata. Azi, abia se cr[pa de ziu[, c`nd ne-am pomenit cu c`te=itri lip! lip! cu picioru=ele goale pe sc`nduri, =i Victor, =i Anina, =i Sisi, fini=orul dumatiale, strig`nd]ntr-un glas: "M[mico, a venit! ne-a adus! T[iticule, aprinde lampa!" Ce p[cat c[nu erai aici, s[-\i fi cules, din fericirea care le str[lucea]n ochi, r[splata bun[t\ii dumatiale. Lui Victor i-a f[cut cutia de vopsele o impresie grozav[. Nu mai t[cea: "T[iticule, =i =tii, sunt cele mai bune vopsele, Bourgeois?" +tii ce mi-a spus p[g`nul ast[-sear[,]nainte de culcare? M-a luat deoparte =i mi-a =optit: "Am]n\eles eu cine e sf`ntul Nicolae, care ne-a trimis lucrurile: nenea +tefan." Nu e vorb[, acum e b[iat mare,]n clasa]nt`i gimnazial[. Sunt trei luni de c`nd poart[pantaloni lungi, m[rog, asta nu e glum[. Anina a fost]nc`ntat[de vasele de buc[t[rie, de tac`muri; dar ce i-a pl[cut mai cu deosebire e ma=inica de c[lcac; iar clovnul cu m[g[ru=ul a f[cut pe Sisi s[r`d[de credeam c[-i vine r[u. Acum dorm c`te=itri, cu juc[riile al[turi pe

pern[. Fini=orul \i-e bine, gras =i rotund ca un pepene; po\i s[te m`ndre=ti cu el; Victor nici la cinci ani nu era voinic cum e el acum la trei. S[-\i spui o nostimad[a lui. }n fiecare sear[trebuie, }nainte de culcare, s[-i pl[tesc tributul de basme. Alalt[ieri]i povesteam fabula cu greierele =i furnica. Asculta cu mare luare-aminte, zic`nd numai c`nd m[oream: “+i p-orm[...” “+i a=a, zic, a venit iarna cu z[pad[=i cu v`nt rece cum e acum afar[. Greierului]i era foame =i n-avea nimic de m`ncare, c[nu vrusese s[asculte de furnic[, s[-i adune boabe ca ea. Atunci s-a dus pl`ng`nd la furnic[=i a b[tut]n u=[: cioc! cioc! — Cine e? a]ntrebat furnica. — Eu, greierul. — Ce pofte=ti? — Te rog, drag[furnic[, fii bun[, d[-mi =i mie c`teva boabe, c[uite, mor de foame; n-am m`ncat de alalt[ieri. Atunci furnica i-a r[spuns: — A=aaa? }mi pare bine. Ast[-var[, c`nd]\i spuneam s[nu mai c`n\i]ntruna =i s[-\i aduni boabe c-o s[vie iarna, n-ai vrut s[m[ascu\i. Acum rabd[.]”

Aici Sisi a l[sat buza-n jos =i, v[z`nd c[tac, m-a]ntrebat: “+i p-orm[?” “+i pe urm[, zic, greierele a murit de foame.”

Purtarea furnicii at`tl-a indignat,]nc`t=i-a v`r`t pumnii]n ochi =i a izbucnit]n pl`ns, strig`nd: “Fil-ar a d’ acului de fu’nic[!” Numai cu mare greutate am putut s[-l lini=tim; =i]nainte de a]nchide ochii a mai zis suspin`nd, c[ce r[u]i pare lui c[n-a =tiut unde =ade greierul, c[i-ar fi trimis “boabe, \ocolat[topit[...=i poate c[nu murea.”

Ne pare grozav de bine c[nu te mai sup[r] piciorul. La prim[var[ai s[te po\i \ine]n pas cu mine la sitari.

}nc[o dat[mii de mul\umiri =i de]mbr[\i=[ri de la to\i.

Al dumitale devotat,

Mi-u Gerescu

II

Iubite nene +tefane,

Ne-a f[cut mare pl[cere scrisoarea dumitale, mai ales partea]n care ne f[g]duie=ti c[o s[vii. Anecdota pe care \i-a spus-o generalul despre

nenea Antonache e adev[rat[, o =tie toat[lumea de aici. +i fiindc[pe de o parte]mi ceri cu st[ruin\ s[-\i spui pe larg cine a fost nenea Antonache, iar pe de alt[parte nu-mi e nimic mai drag dec`t s[stau de vorb[cu dumneata, fie chiar =i prin scrisori, iat[]\i scriu. Dac[n=oi putea ispr[vi ast[-sear[, voi urma =i m`ine.

Nenea Antonache era fratele mamei. M[car c[nu eram dec`t de =ase ani p-atunci,]mi aduc foarte bine aminte ziua c`nd l-am v[zut pentru]nt`ia oar[]n casa noastr[. Eram cu madama]n od[i\a noastr[dinspre gr[dina mic[(a=a ziceam noi gr[dinii cu flori, spre deosebire de gr[dina cu poame), c`nd s-a deschis u=a =i a intrat,]nso\it de mama =i de tata, un domn str[in,]mbr[cat cam r[u, cu o figur[ciudat[cum nu mai v[zusem: o fa\ smead[cu nasul coroiat, cu musta\ de pandur, ochi mari, negri =i sclipitori ca cilicul sub ni=te spr`ncene stufoase, peste care se]n[l\o a frunte de-o palm[, cu p[rul negru, mare, dat pe spate. De atunci la noi a r[mas ani mul\i, zece=doisprezece, locuind]n c[su\ele mici din fundul cur\ii, p`n[c`nd s-a mutat la cucoana Leanca, o femeie care l-a]ngrijit p`n[-n cele din urm[. T`rziu, c`nd ne-am f[cut mari, am aflat cum a fost, ce a fost =i ce a ajuns nenea Antonache, =i mult[vreme m[]ntrebam nedumerit pentru ce]i striga mama adeseori cu lacrimile]n ochi: “Antonache, Antonache! dac[a =ti c[ar fi s[-\i semene vreun copil, l-a= omor] de acum cu m`inile mele...” Deocamdat[noi]l cuno=team a=a cum ni se]nf[\i=a acas[, =i aici ni se]nf[\i=a]nc`nt[tor. Pentru c[n-am mai]nt`lnit]n via\ om care s[=tie at`tea c`ntece, at`tea snoave, at`tea basme, at`tea fabule, at`tea romane, at`tea piese de teatru =i care s[le povesteasc[cu a=a talent cum povestea el. Ce dreptate aveau bunic[-mea, tat[-meu =i mama, c`nd]i ziceau cu ochi]nl[crima\i de r`s ori de pl`ns: “Antonache, Antonache, tu \i-ai gre=it cariera; actor ar fi trebuit s[te faci!” Ziua]n care l-am v[zut pentru]nt`ia=i dat[mi-a r[mas]ntip[rit[]n minte =i din pricina figurii lui deosebite =i pentru c[atunci am auzit]nt`ia lui povestire. Era seara, dup[-mas[,]n chio=cul din gr[dina mic[; =i cum =edeam a=a,]n lini=tea serii se auzea goarna din foi=orul pompierilor sun`nd prelung stingerea. Atunci, cu gesturi mai vorb[re\e

dec` t vorba lui =i cu sticliri sc` nteietoare din ochii lui vii, ne-a povestit c[semnalul acela]nsemna]n o=tire porunca stingerii tuturor focurilor; c[]mp[ratul Frideric cel Mare,]ntr-o tab[r], plimb`ndu-se dup[sunarea stingerii, vede lumin[]ntr-un cort, intr[=i g[se=te un soldat t`n[r, scriind la un muc de lum`nare, pe o tob[, drept mas[, o scrisoare c[tre mam[-sa, prin care-i povestea izb`nda din ziua trecut[=i dorul de acas[care-l mistuia; c[dup[ce]l]ntreab[dac[n-a sunat stingerea =i dac[=tie ce porunc[se d[prin acel semnal,]mp[ratul]l pune s[adauge]n josul scrisorii: "M`ine voi fi]mpu=cat]n zorii zilei." +i a doua zi]n zori de ziu[a fost]mpu=cat... Po\i s[r`zi de mine, drag[nene +tefane, dar dac[ai fi fost acolo sub st[p`nirea privirii lui nenea Antonache =i a vocii lui tremur[toare, ai]n\elege pentru ce acum, peste mai bine de treizeci =i cinci de ani,]mi aduc limpede aminte cum am alergat]n bra\ele mamei \ip`nd =i pl`ng`nd]n hohote...

Nu era situa\ie, nu era]mprejurare care s[nu aminteasc[lui nenea Antonache o istorie sau o anecdot[. Dac[cineva r[spundea c[e bine f[r] s[fie bine, parc[-l auz: "Asta e ca istoria lui C[nu\] Fianu, care r[spundea de la Paris lui frati-su: "Nu mai auz deloc, piciorul drept mi s-a zg`rcit, mi s-a uscat m`na st`ng[; dar]ncolo, mul\umesc lui Dumnezeu =i Maichii Precistii, mi-e bine..." Dac[-i r[spundea c[nu \i-e bine =i i se p[rea lui c[\i-e bine, parc[-l auz: "Asta e ca istoria turcului, cu scrumbia..." =i ne povestea istoria cu scrumbia turcului, de le=inam de r`s.

Mai]ntotdeauna dup[-mas[, p`n[s[se aduc[=i c` t bea cafeaua, ne povestea subiectul unei piese, — adic[ce zic eu *ne povestea?* — ne juca o pies[, pentru c[]=i schimba vocea =i fizionomia]n at`tea feluri c`te persoane erau.

]n vremea c` t povestea el, trebuia s[fie o t[cere des[v`r=it[, s[nu-l s`c`ie cineva. Dac[se]nt`mpla cumva ca Dinu, feciorul, s[cear[mamei cheile, s[scoat[romul, se oprea din povestit =i b[tea darabana cu degetele pe mas[, uit`ndu-se]n tavan. Noi ne rugam: "Zi]nainte, nene Antonache"; iar el r[spundea: "S[se ispr[veasc[chestia cheilor..."

Cu privire la lini=tea din timpul povestirilor lui s-a]nt`mplat odat[o istorie, care a r[mas de pomin[]n cas[la noi. +i acum]mi vine s[r`z c`nd]mi aduc aminte. Era iar a=a dup[-mas[. Se aduseser[cafelele; =i nenea Antonache era grozav de tabietliu la cafea. Trebuia s[fie cu caimac mult; el zicea: “cu nori”; =i parc[-l v[z — c`nd o bea,]nv`rtea cea=ca, s[nu cumva s[r[m`ie vreun pic de caimac pe pere]ii ei.]n ziua aceea pesemne c`=tigase la c[r]i, c[ne aduseser[la mas[un carton cu pr[jituri de ciocolat[. Dup[ce ne]mp[r]ise tuturor, mai r[m]seser[dou[pe-o farfurie, dinaintea lui, oprite pentru mama U]ica, o b[tr`n[rubedenie de-a tatei, care sta aproape de noi =i c[reia vroia s[i le trimit[.]mp[r]ind pr[jiturile, picaser[de pe ele pe fa]a de mas[buc[\ele de ciocolat[. Cafeaua lui nenea Antonache sta dinaintea lui fierbinte, neatins[, cu “nori gro=i”; iar el, pentru a nu =tiu c`ta oar[, ne povestea]mpu=carea generalului Ney. Ne spunea cum =eful plutonului de execu]ie a vrut, dup[cum e obiceiul, s[-l lege la ochi]nainte de]mpu=care. “Atunci Ney]l m[soar[de sus p`n[jos cu privirea: “Cum? mie s[-mi lega]i ochii?! Mie? Eu care n-am tremurat]nainte miilor de gloan]e =i de obuze ale du=manului, eu care-mi b[team joc de moarte,]nfrunt`nd-o de at`tea ori]n r[zboi, o s[m[tem acum...”

]n vremea asta, cel mai mic dintre noi, ochind o firimitur[de ciocolat[pe mas[,]ntinde bini=or m`na pe sub bra]ul lui nenea Antonache ca s-o ia. Nenea Antonache, z[rindu-l, se opre=te din povestit =i se=ntoarce c[tre el. “Ce vrei, neiculi\?” “Nimic, nene Antonache.”

Nenea Antonache urmeaz[povestirea:

“Nu, nu mi-e fric[; dimpotriv[, v[cer o singur[gra]ie: s[m[]l[s]a]i s[comand eu]nsumi plutonului.”; =i, a=e z`ndu-se cu bra]ele]ncruciate, d[comand; dar nici un soldat n-a]ndr[znit s[]trag[...”

]n vremea asta b[iatul iar]ntinde m`na spre firimitura de ciocolat[. Nenea Antonache se opre=te, se]ntoarce =i-l]ntreab[cu o enervare st[p`nit[: “Ce vrei, neiculi\? O s[-mi ver=i cafeaua”; iar b[iatul, smerit: “Nimic, nene Antonache...”

“Ney a stat a=a c`teva clipe, cu un z`mbet pe buze, dar cu lacrimile]n ochi, apoi, st[p`nindu-se, a strigat solda\ilor:

“De c`nd soldatul francez nu mai ascult[de ordinele =efilor s[i? Sunt mare=al al Fran\ei, sunt =eful vostru, =i v[poruncesc: Foc!”

B[iatul, care b[gase din nou m`na bini=or spre firimitur[, la strig[tul *foc!* speriindu-se, nu =tiu cum trage m`na =i h`r=ti!]i vars[cafeaua peste mas[=i peste pantalonii lui ca oul de ra\].

Nenea Antonache, op[rit, sare-n sus strig`nd: “Ce vrei, neic[? Ce vrei, neiculi[? Ce vrei?” “Firimituri”, r[spunse b[iatul sastisit. “De care firimituri?” “Uite de-alea: firimituri de ciocolat[.” “De ce nu spunea, neiculi[?”

+i pun`nd m`na pe pr[jiturile oprite pentru mama U\ica,]ncepe s[le fr[m`nte]n m`ini, s[le frece cum freci s[punul c`nd te speli. Crema alb[a pr[jiturilor i se rev[rsa printre degete ca o spum[; noi r`deam de ne dureau b[ierile inimii, =i el le fr[m`nta]nainte: “Na, neic[, firimituri... na, neic[, firimituri..., na firimituri... na, neic[, firimituri, na firimituri...”

S[racul nenea Antonache! Pe m[sur[ce m-am m[rit, admira\ia f[r[de margini ce aveam pentru d`nsul a sc[zut din zi]n zi. Aflasem c[ie=ise cel dint`i din =coala militar[ofi\er t`n[r, instruit, vorbind la perfec\ie nem\ete =i fran\uze=te; c[ajunsese p`n[la gradul de c[pitan de geniu; c[patima jocului de c[r\i]l f[cuse s[demisioneze =i c[de atunci,]ncet-]ncet, se cobor`se pe pov`rni=ul ei p`n[c`nd tat[-meu, rugat de bunic[-mea (mama mamei),]l luase din Bucure=ti, ca s[-l]ie pe l`ng[d`nsul, pl[tindu-i ceva pe lun[, cu cuv`nt ca s[vorbeasc[cu noi fran\uze=te... Mai t`rziu m-am putut]ncredin\ a c[poate n-a fost om mai robit de patima c[r\ilor ca d`nsul, c[toat[noaptea =i-o petrecea]n cafenea, =i nu gre=esc dac[oi spune c[nu era zi]n care s[nu fi jucat, dac[nu altceva, cel pu\in =ase=apte partide de pichet... Atunci, v[z`ndu-l cer`nd unuia =i altuia doi-trei franci cu care da fuga la cafenea, am]n\eles vorbele mamei: “Antonache, Antonache, dac[a= =ti c-ar fi s[-i semene vreun copil, l-a= ucide de acum cu m`inile mele...”

}n dou[]mprejur[ri mi s-a p[rut c[-=i d[el singur seama de
 dec[derea lui. Odat[,]ntr-o zi de toamn[, ne cobor`sem]mpreun[]n
 gr[dina mic[. Nu mai era nici o floare]n rondurile =i]n brazdele at` t
 de]mpodobite]n timpul verii. Bulg[ri pe p[m`nt]ntors =i r[scolit,
 trandafirii]ngropa\i, mu=uroaie de gunoi =i de frunze uscate — o
 adev[rat[jale. +i acolo,]n mijlocul gr[dini\ei, uitat, un glob de sticl[
]n v`rful unui b[\. Nenea Antonache s-a uitat mult[vreme la el, dus
 pe g`nduri; apoi, cu o voce grav[]n t[cerca nop\ii care se l[sa: “Parc[
 ar fi minteaa gr[dinii... Ast[-var[se oglindea]ntr-]nsul at`ta podoab[,
 at`ta frumuse\... acum se oglinde=te jalea, pustiul, paragina... M[duc,
 nu r[m`i la mas[...” +i a plecat]ncet cu capul]n jos.

Alt[dat[eram]n t`rg la cofet[rie. Peste drum s-a oprit o saca, la
 care era]nh[mat un cal]nalt, de=irat, beteag de un ochi, beteag de
 un picior, pr[p[dit. Un domn b[tr`n de la o mas[, v[z`ndu-l, =i-a f[cut
 cruce morm[ind: “Doamne fere=te!” “La ce te]nchini, nene Petrance?”
 l-a]ntrebat un vecin. B[tr`nul a cl[tinat din cap =i a r[spuns: “+ti\i
 dumneavoastr[ce a fost calul]sta pe vremuri? { sta e Pandur al lui
 Grigorie Palad[... C`nd trecea m`nat de fata lui Palad[,]nh[mat la o
 gabriole[u=oar[de-o putea trage un copil, ziceai c-a trecut o n[luc[.
 F`n ales, ov[zv`nturat, zah[r=i m`ng`ieri =i panglici]n coam[... C`nd
 s-a mutat Palad[la Paris, =i-a desf[cut toat[starea, iar calul l-a
 cump[rat pe o mie de lei Vasilache Munteanu, care, dup[nou[ani de
 slujb[, l-a v`ndut lui Sotir birjarul. C`t l-a \inut Sotir nu =tiu — vreo
 =apte-opt ani — =i fiindc[un r`nda= i-a plesnit un ochi, lovindu-l cu
 furca]n cap, l-a v`ndut lui Piscopu. Mult[vreme l-a avut Piscopu la
 diligen\a cu care f[cea]n fiecare zi drumul p`n[la Ploie=ti =i]napoi...
 Acum e al lui Radu Sacagiul. L-am]ntrebat]nadins c`t a dat pe el.
 Treizeci =i =ase de lei!!! +i b[tr`n, pr[p[dit, cum]l vede\i, acum trage
 sacaia pe pov`rni=ul alunecos de la moara Gorgotei, sub o ploaie de
]njur[turi =i de lovituri: diii! boal[!... Coceni pentru gura lui b[tr`n[,
 care nu poate nici s[strige, nici s[blesteme, nici s[se dest[iniuiasc[.
 D-aia g`ndindu-m[: or fi av`nd dobitoacele aducere-aminte?]mi f[cuti
 cruce =i zisei: Doamne fere=te!” A=a a vorbit b[tr`nul; iar un ofi\er

t`n[r de la o mas[din apropiere, dup[ce l-a ascultat cu luare-aminte, s-a sculat repede =i a ie=it. Peste c`teva minute o detun[tur[puternic[f[cu s[zb`rn`ie geamurile cofet[riei. Ofi\erul intrase]n pr[v[lia unui armurier de al[turi, luase un revolver =i]mpu=casa calul acolo]n uli\[. Zarv[mare. Cei mai mul\i protestau c[era o barbarie. C`nd s-a ivit ofi\erul]n pragul u=ii, nenea Antonache i-a ie=it]nainte, l-a luat]n bra\e: “S[tr[ie=ti, m`nzule, s[tr[ie=ti!... ai f[cut o fapt[bun[... s[tr[ie=ti!... s[tr[ie=ti!...”]i tremurau m`inile =i g[lasul...

Bietul nenea Antonache! Murise =i tata, =i mama, =i fra\ii... Eram judec[tor la C`mpulung; nu-l mai v[zusem de mai bine de trei ani — c`nd am primit o scrisoare, prin care m[vestea c[moare]n spital. M-am urcat]n tren =i am alergat. L-am g[sit]n clipele din urm[. Pe mescioara de l`ng[patul lui era un roman =i o pereche de c[r\i, cu care f[cuse p`n[atunci pasien\e. Nimic din str[lucirea de alt[dat[nu mai era]n privirea lui]mp[ienjenit[. Totu=i m-a cunoscut. Cu m`na st`ng[m-a apucat de-o m`n[, cu cea dreapt[m-a m`ng`iat pe cap, zic`nd cu o voce stins[: “M`nzul neichii, m`nzule...” +i a murit u=or ca un pui de g[in[. S[racul, Dumnezeu s[-l ierte!...

Mi=u Gerescu

III

Precum vezi, *iubite nene +tefane*, Victor s-a \nut de cuv`nt.]i trimite acest vas cu flori, lucrat de el. Nu e a=a c[e bine? Uite ce frumos sunt f[cute panselele =i ce bine e lumina vasului. De fric[s[nu se mototoleasc[, el singur l-a]mpachetat]ntre dou[sc`ndurele, a=a dup[cum]l prime=ti. Suntem to\i s[n[to=i =i a=tept[m cu ner[bdare sosirea sitarilor, care ni te va aduce.

M[]ntrebi cum merg afacerile. Vorba aia: dac[nu curge, pic[. Mul\umesc lui Dumnezeu c[-mi c`=tig p`inea de toate zilele =i n[d]j-duiesc]n vremuri mai bune. Stare =tiu eu bine c[n-o s[fac niciodat[.

N-am nici una din]nsu=irile pe care trebuie s[le aib[cel merit s[se]mbog[\easc[. N-am avut de la cine s[le mo=tenesc; dimpotriv[, de la bietul tata am mo=tenit dragostea bel=ugului apucat]n casa lui; de la el mi-a r[mas patima v`n[torii, dragostea de flori =i de natur[— =i lucruri mai neprielnice izb`ndei]n lupta pentru]mbog[\ire: sete de tihn[=i pornire spre vis[torie. Cu toate astea parc[nu mi-a= schimba firea cu a altuia... }mi pare r[u numai de un lucru: c[nu m-a]nzestrat Dumnezeu cu un dar. A= fi vrut s[fiu un muzicant, un pictor, un poet. S[fi putut face cu m`na mea, poate din durerile mele, clipe de fericire pentru al\ii... D-aia mi se umple inima de bucurie c`nd v[d c[Victor are at`t talent la desen.

Odat[m[hot[r`sem eu =i f[cusem jur[m`nt s[-mi schimb tot felul meu de a fi. Parc[\i-am povestit eu... Acum doi ani m-am dus la v`n[toare spre Verzeni, mo=ia lui Lazaride, care acum face un trup cu mo=ioara noastr[p[rinteasc[, cump[rat[tot de el. Eram]ntr-un porumb; n-apucasem s[trag trei focuri, c`nd m[pomenesc cu doi turci c[se reped f[r[de veste asupra mea =i-mi smulg pu=ca din m`ini, r[cnind s[merg la curtea boiereasc[. Astea s-au petrecut]ntr-o clip[,]nainte de a-mi putea da seama spre a m[]mpotrivi. +i am fost silit s[merg]ntre doi turci,]narma\i acum =i cu pu=ca mea, p`n[la curte, de unde mi-a dat drumul arenda=ul, care m[cuno=tea, dup[ce mi-a atras cu mustrare luarea-aminte c[sunt puse pe mo=ie table cu oprirea v`n[torii ...+i ca s[ajung la curte, trecusem a=a,]ntre turci, pe l`ng[biserica din marginea c[tunului Gere=ti, cl[dit[de +erban Gerescu, bunicul lui tat[-meu... }i po\i]nchipui ce s-a petrecut atunci]n sufletul meu, ce trezire. Am p`rceput atunci pentru]nt`ia oar[gre=eala neiertat[pe care o s[v`r=isem, l[s`nd s[-mi scape din m`n[mo=ioara asta, care purta numele neamului meu —la a c[rei biseri[c erau]ngropa\i mo=ii mei =i ale c[rei documente vechi le am]n fundul unui sertar... M-am fr[m`ntat, m-am zv`rcolit c`teva nop\i =i am ie=it din aceste zv`rcoliri cu hot[r`rea de a-mi schimba firea, de a m[vindeca de toate gusturile, de toate pornirile, de toate apuc[turile de p`n[atunci. Mil[, jen[, dor de via[\ tihnit[, pornire spre vis[torie, v`n[-

toare, pescuit — toate trebuiau]nfr`nte, lep[date =i,]n locul lor, un singur g`nd, un singur dor: c`=tigul de bani; iar ca r[splat[, la c[p[t`iul celalt al vieii,]ntrez[ream putin\ a de a pune iar m`na pe buc[\ica de p[m`nt pierdut[... +i am dus-o a=a c`t[va vreme. Eu, care p`n[atunci nu m[tocmisem cu clien\ii =i care m[ru=inam c`nd]mi pl[teau onorariile, m[tocmeam acum cu]nver=unare, silindu-m[s[m[]ncredin\ez c[erau pref[c[torii jur[mintele lor c[n-au mai mult. Timp de c`teva s[pt[m`ni n-am deschis alte c[r\i de citire dec`t codurile de legi, de team[s[nu g[sesc]n ele ceva care mi-ar sl[bi hot[r`rea. +i am dus-o a=a c`teva s[pt[m`ni, lupt`ndu-m[, silindu-m[s[ucid]n mine pe cel care-mi =optea din c`nd]n c`nd: “Nu \i-e sil[de tine?” +i am dus-o a=a p`n[c`nd,]ntr-o noapte, uite ce am visat. Se f[cea c[eram]ntr-o gr[din[de o frumuse\ e f[r[seam[n. Brazi uria=i, s[lcii pletoase, tei]mb[ls[ma\i, paji-ti ca de catifea verde, ronduri de flori]n toate fe\ele, cascade de clematit[, alei =i bol\i]ntunecoase de umbr[=i izvoare, =i f`nt`ni, =i statui albe de marmur[, — toate frumuse\ile c`te le v[zusem prin c`te gr[dini am trecut se adunaser[aici ca s[fac[un rai. +i se f[cea c[, umbl`nd prin gr[dina asta cu sufletul]mb[tat de fericire, v[d la c`\iva pa=i]nainte mea, jos pe nisipul aleii, un ban mare de aur. M[plec,]l iau =i, ridic`ndu-m[, v[d altul la c`\iva pa=i mai]nainte. M[duc,]l ridic =i pe acesta =i iar, ridic`ndu-m[, v[d altul mai departe... +i am mers a=a, mult, mult plec`ndu-m[s[ridic mereu banii de aur, pe care]i b[gam]n buzunare =i z[rind necontenit altul]nainte. Dar, pe m[sur[ce]naintasem, gr[dina se schimbuse. Acum eram pe o potec[]ntr-un cr`ng s[lbatic. Din cr`ng am intrat]ntr-o crivin[ml[=tinoas[,]ntre dou[m[ri de c[tin[. Aurul din buzunare m[]ngreua de nu m[mai puteam mi=ca, =i am]nceput s[m[]nglodez]n n[mol =i am]nceput s[m[]nfund... p`n[la glezn[, p`n[la genunchi, p`n[la br`u, p`n[la g`t. Sim\eam c[-mi n[v]le=te n[molul]n gur[, sim\eam c[mor]n[bu=it,]necat, cu buzunarele pline de aur, pe c`nd]n minte]mi fulgerau cascade de clematit[]nflorit[, statui de marmur[alb[, vedenii din gr[dina frumoas[din care plecasem... M-am sculat speriat,]ngrozit de acest vis, care mi se p[rea un simbol;

iar a doua sear[, dup[-mas[, M[riora]mi c`nta la pian sonata care-
\i place dumitale, pe c`nd eu reciteam *Anna Karenin...* Greu]=i schimb[
omul firea mo=tenit[, mai ales c`nd are]n suflet]ndoiala, nesiguran\ a
dac[schimbarea o fi spre mai bine, ori spre mai r[u... +i iaca a=a, am
r[mas acela=i, care te dore=te, te]mbr[\i=eaz[=i te a=teapt[cu drag.

Mi=u Gerescu

P.S. M[riora, cu toate c[e foarte nec[jit[, nu te uit[=i m[roag[
s[-\i scriu o mie de vorbe bune din parte-i. E sup[rat[, biata fat[, =i
are de ce: de zece zile suntem f[r[buc[t]reas[. P-a care-o aveam a
trebuit s-o d[m afar[, c[a=a muiere lene=[, risipitoare =i sanchie nici
c-am mai v[zut... Ce greu e de g[sit]n ziua de azi slugi credincioase,
cu mil[=i cu dragoste de st[p`ni =i de cas[... A! ...unde sunt slugile
de odinioar[, din casa p[rinteasc[?... P`rvu, vizitiul, a stat la noi
treizeci =i =ase de ani;]l mo=tenise tata de la bunicu-meu. Dinu,
feciorul, a murit]n curte la noi, dup[dou[zeci =i opt de ani de slujb[;
iar buc[t]reasa... S[raca Para=chiva!... Era ca o rud[; cu ea ne-am
pomenit pe lume. Ea ne desc`nta c`nd eram deochea\i, ea ne tr[gea
c`nd eram r[ci\i, ea ne m`ng`ia c`nd eram nec[ji\i... Parc-o v[z]n
curtea din fund, curtea p[s[r]ilor,]nconjurat[de o sut[de lighioane,
pe care le cuno=tea =i le deosebea de ne minunam: *pestri\ a cu mo*,
pestri\ a bearc[, neagra porumbac[, neagra pintoag[, alba mare; o
sut[de lighioane, g[ini, g`=te, ra\ e, avea fiecare numele ei deosebit...
Parc-o auz vorbind cu ele: “Ei ho! nebuno, ce te-nde=i a=a, parc[n-ai
m`ncat de asear[“; ori: “Dar tu, ce-mi stai ca o mironos[\]? Vezi dac[
te-ndopi nebune=te? Ia s[vaz[maica dac[ai c[]ldur[.” +i lighioanele
se l[sau s[le ia]n m`n[, f[r[nici o]mpotrivire, sim\ind bun[tatea
sufletului ei curat =i f[r[ascunz[tori... Trei zile dup[ce am]ngropat
pe mama, Para=chiva a stat]n cuiat[]n cas[, bolnav[. La trei zile, c`nd
a ie=it =i am dat cu ochii de ea, am r[mas]ncremenit — a=a i se
schimbase chipul =i privirea,]n care murise toat[vioiciunea, toat[
voio=ia de alt[dat[... A venit la mine, mi-a luat capul]ntre m`ini, m-a

s[rutat ad`nc pe frunte =i a plecat]nspre poart[... “Unde te duci, Para=chivo?” C`nd a ajuns la poart[s-a oprit, s-a uitat lung]napoi de jur]mprejurul cur\ii, s-a]nchinat, a s[rutat st`lpii por\ii =i a ie=it. “Unde te duci, Para=chivo?...”

Pe sear[am g[sit-o sp`nzurat[la hanul lui Piti=...

IV

}\i mul\umesc, *iubite nene +tefane*, din ad`ncul inimii, pentru buna dunitate scrisoare plin[de grij[=i de dragoste p[rinteasc[. }\i mul\umesc =i pentru \igaretul cu eucaliptol. Da, ai dreptate, se poate s[-mi fi venit =i din prea mult fumat, a=a zice =i doctorul. Din ce, din ne-ce, =tiu, am dat ochii cu moartea. +i f[r[nici o preg[itire, din chiar senin. M-am pomenit deodat[la =ase seara cu un junghi ca o s[geat[]n partea dreapt[a pieptului. M-am b[tut, m-am frecat, a=! de unde? La fiecare r[suflare m[durea p`n[]n um[rul drept. M-am culcat devreme; dar nu puteam s[adorm, pentru c[nu g[seam]n ce pozi\ie s[stau ca s[r[suflu mai slobod; iar pe la unsprezece noaptea am sim\it c[m[]n[bu= de tot. Mi-a ajutat M[riroara s[m[t`r[sc p`n[la fereastra pe care a deschis-o. Junghiurile, care m[fulgerau la fiecare r[suflare, nu \i le pot descrie. }mi venea s[m[sf`=ii, s[-mi v`r m`na]n piept, s[smulg nodul care m[]mpiedeca s[-mi dau sufletul... =i sim\eam c[m[]ntunec... sim\eam c[m[duc... =i-mi p[rea r[u. }n od[i\va de al[turi dormeau frumos copila=ii, aci l`ng[mine \ineam str`ns trupul M[ri-oarei, =i sus pe cerul voriu str[luceau stelele... ah! ce frumos str[-luceau!... Doctorul }mi recomand[odihn[. Am s[fac ca nenea Antonache. Asta }mi aduce aminte o caricatur[v[zut[nu =tiu unde. Un nenorocit de muncitor, rupt, h[rt[nit, la consulta\ie. Doctorul] examineaz[=i-i prescrie fel de fel de doctorii scumpe =i o lun[de odihn[la Ostanda. Negre=it c[mi-ar prii odihna departe de fleacurile =i neajunsurile meseriei, =i n-a= a=tepta pova\va lui, nici porunca durerii, ca s[mi-o d[ruiesc, mai ales c[nu m[pr[p]desc de dragul meseriei mele. Nu, nu m[pr[p]desc de dragul ei, dimpotriv[, sunt]ncredin\at

c[sila, grea\va ce mi-o inspir[felul de munc[pe care mi l-am ales]mi]nzece=te,]mi]nsute=te povara ei. O s[zici c[orice munc[f[cut[de nevoie... Nu e a=a. +i, fiindc[n-am ceva mai bun, nici mai pl[cut de f[cut, dec`t s[stau cu dumneata de vorb[, s[m[]ncerc s[\i-o dovedesc. Las[c[sunt meserii care — m[car c[f[cute de nevoie — aduc o mul\umire sufleteasc[mare, at`t de mare,]nc`t precump[ne=te oboseala, cum e munca me=te=ugarului: dar nu e meserie care, dac[nu e=ti o sec[tur[lipsit[de orice p[trundere, s[\i aduc[o sil[de tine]nsu\i, ca meseria de avocat. Negre=it,]nv[\tura dreptului, a felurilor legiului, a schimb[rilor prin care au trecut de la neam la neam, de la un veac la altul, e plin[de interes =i vrednic[de cercetat; dar nu e vorba despre aceasta — e vorba despre meseria de avocat. Ei bine, ca s[fii avocat iscusit =i c[utat, va s[fii =iret, pi=icher, chi\ibu=ar, s[po\i ascunde cu me=te=ug adev[rul, care ar fi p[gubitor pricinii pe care o aperi. Trebuie s[po\i, f[r[grea\ de tine]nsu\i, s[sus\ii ast[zi una, m`ine alta, pov[uit de interesul pricinii =i]ndemnat,]ncurajat de nestatornicia p[rerilor judec[torilor, tuturor judec[torilor — de la cea mai ne]nsemnat[judec[torie de \ar[p`n[la Curtea]nalt[. Trebuie s[te faci tovar[= cu cel nedrept, s[\i dai tot sprijinul pentru]mpilarea celui nedrept[\it. C[ci]n\elegi u=or, cel ce n-are dreptate pl[te=te mult mai bine dec`t protivnicul s[u.]nchipuie=te-\i c[unul r[pe=te f[r[drept altuia, s[zicem, zece pogoane de p[m`nt, singura lui avere. Ce poate s[pl[teasc[cel dezbr[cat? Mai nimic; =i pentru c[n-are =i pentru c[nu se]ndur[, c[ci — oric`t o pl[ti de pu\in — ceea ce pl[te=te e pentru el o pagub[. Pe c`nd celalt, jum[tate din cele zece pogoane de ar da, r[m`ne]n c`=tig cu restul de cincii. +i de aceea foarte adesea vezi n[p[stui\i pier`nd procese drepte ca lumina zilei, pentru c[nu au putut sau nu s-au]ndurat s[\i ia avocat bun, ci un biet]ncep[tor, nepricut]n meserie =i]n toate chichi\ele meseriei.

Un avocat care s-ar hot[r] =i s-ar \ine s[nu ia dec`t pricini drepte, s[nu da nici un sprijin]mpilatorului pentru str[gl[nirea sau biruirea protivnicului s[u —]n ziua]n care i s-ar duce vestea de om cu des[v`r=ire drept, ar r[m`nea numai cu clientela nedrept[\i\ilor, obijdui\ilor,

s[racilor: “{ la umbl[cu crucea-n s`n...” A! de c`te ori mi-a fost sc`rb[de mine]nsumi dup[ce am am`nat pentru un clenci de procedur[procesul unuia care st[p`nea toat[averea p[rinteasc[=i ai c[rui fra\i =i surori veniser[la judecat[pe jos, descu\i, drum de dou[po=tii.

G`nde=te-te apoi c[, v[z`nd necontenit pe oameni sub acela=i unghi al]ntrem`nc[rilor pentru un petic de interes, ajungi la urma urmei s[prinzi o ad`nc[sc`rb[de oameni =i, vai! o =i mai ad`nc[sc`rb[de tine]nsu\i, c`nd te g`nde=ti c[r[utatea =i nedreptatea omeneasc[, gunoiul din care-\i ridici p`inea de toate zilele. Da, noi, avoca\ii, suntem ni=te microbi care nu pot tr[i dec`t]n puroiul r[ut[\ii omene=ti. Trebuie neap[rat ca oamenii s[se m[n`nce]ntre ei, ba trebuie s[-i ajut[m s[se m[n`nce, ca s[ne priasc[.

S[-\i spui]n privin\ta asta dou[p[\anii. (Precum vezi, nu sunt eu degeaba nepotul lui nenea Antonache.)

Odat[, sunt c`\iva ani de-atunci, vine la mine un birjar cu o cita\ie de la judec[torie.

“Uite, domnule, ce-am p[\it. Am v`ndut un cal lui Ioni\ pe 215 lei. Asta a fost la Sf`nt[M[ria-mic[. Acum, peste o lun[, dup[ce s-a slujit de el at`ta vreme, m[pomenesc c[m[d[]n judecat[, s[-mi iau calul =i s[-i dau banii]npoi, c[cic[are tegnafes. Se poate? Peste o lun[? +i v[z c[cere s[-i dau =i desp[gubiri. Procesul e poim`ine la judec[-torie. V[rog s[merge\i Dumneavoastr[cu mine s[mi-l sub\ine\i. +i dac[e s[-mi iau calul]nd[r]t, s[-mi pl[teasc[=i el m[car c`te trei lei pe zi, c`t s-a slujit de el, c[=i acum umbl[cu el la tr[sur]. Nu sunt om bogat... v[dau un pol, vi-l aduc poim`ine diminea\[, s[-mi sub\ine\i procesul.”

A treia zi a venit cu banii =i am plecat la judec[torie.

Cum am intrat, am dat cu ochii de Ioni\ Panait. Zic: “Bine, Ioni[, ce fel de treab[e asta? Te sluje=ti de cal o lun[=i mai bine de zile, umbli =i azi cu el la tr[sur[=i ceri s[=i-l ia]nd[r]t?” “Are tegnafes, s[rut m`na, domnule.” “P[i cum n-ai b[gat de seam[p`n[l-ai cump[rat? }] cuno=teai, c[\i l-a v`ndut din ham.” “}i \inea ascuns cu doftorii, s[rut m`na. Acum c[nu mai ia doftorii, i-a r[suflat =i tu=e-te... +i am

dat pe el o groaz[de bani, zece poli =i cincisprezece franci aduna\i cu francul, Dumnezeu =tie cum, s[r[cu\ de mine.”

+i l[crima cre=tinul.

“+tiu eu dup[ce umbli tu, Ioni\. Umbli dup[ciupeal[, s[mai scazi ceva din pre\. A=a e?” “P[i bine, domnule, s[rut m`na, cal cu tegnafes zece poli =i cincisprezece franci? E p[cat de Dumnezeu! S[-mi dea]nd[r[t m[car doi poli.”

Zic: “+tii ce? ia un pol =i]mp[ca\i-v[, c[altfel pierzi procesul. Uite, mie mi-a dat [sta un pol. Na, \i-l dau \ie =i stinge\i pricina.”

I-am dat dou[zeci de lei =i am intrat la judec[tor, care a]nchis pricina. Ce crezi c[s-a]nt`mplat? Clientul meu a r[mas foarte nemul\umit. A spus la toat[lumea c[n-ar mai veni la mine, s[-l pice cu cear[ro-ie; c[el era bucuros s[dea de trei ori p-at`t ca s[c`=tige procesul, nu s[-l piard[dup[cum l-a pierdut — c[se cheam[c[l-a pierdut, dac[protivnicul i-a luat dou[zeci de lei. Prin urmare, vezi, ca s[-i fi p[rut avocat bun, trebuia s[-i]mbr[\i=ez ambi\ia, r[utatea...

Alt[dat[era]ntr-o vacan[, prin august. Tribunalul]nchis, lips[lucie de afaceri; toate fondurile sleite; p`n[=i banii copiilor aduna\i]n pu=culi\e]i scosesem r`nd pe r`nd cu cu\itul. Stam la birou =i m[]ntrebam pr[p[dit ce o s[d[m a doua zi]n pia\[, c`nd, arunc`ndu-mi ochii pe fereastr[, v[d]n curte doi \[rani, rup\i, pr[p[di\i.]i bag]n birou =i... peste un sfert de ceas intram radios la M[rioara]n odaie, f`lf`ind o h`rtie de o sut[. Ne-am]ntors am`ndoi spre icoane =i ne-am]nchinat: “Mul\umescu-\i \ie, Doamne!” +tii pentru ce]i mul\umeam? Pentru c[un om ucisese pe frati-s[u.] [ranii veni\i la mine erau: unul tat[]l mortului, celalt fratele uciga=ului. A! s[-i fi auzit: “Suntem cu dou[focuri care ard pe noi... Am luat bani din punga altuia cu]mprumut, ca s[b[g[m pe unul]n p[m`nt =i s[sc[p[m pe altul de gura ocnei... “Jalea =i disperarea p[rin\ilor b[tr`ni, a nevastei =i copiilor mortului, a nevastei =i copiilor uciga=ului, groaza lor la vederea autopsiei cadavrului,]ntins pe o u=[]n mijlocul cur\ii, =i]ngroparea lui =i petrecerea f[ptuitorului]ntre jandarmi p`n[dincolo de marginea satului — din astea era f[cut[bucuria pentru care mul\umeam lui

Dumnezeu. Ce deosebire]ntre mine =i domnul Stelic[, m[celarul, pe care l-am v[zut deun[zi? Ce gu=[=i ce ceaf[cu etajuri! Pe c`nd m`na i se juca cu lan\ul gros de aur, care-i]ncingea p`ntecel de la un buzunar al jiletcii p`n[la celalt, ochii]i str[luceau de bucurie, uit`nduse la seninul de sticl[al cerului. Secet[de trei luni, islazurile arse, miri=tile negre, vitele mureau de foame, \[ranii alergau cu ele pe capete la t`rg, s[i le dea lui pe nimica...

Nobila profesie de avocat! Ph!

La revedere. E t`rziu. Va s[m[odihnesc, s[fiu m`ine ascu\it la minte =i aprig.

Al dumitale,

M. Gerescu

V

Iubite nene +tefane,

M-am hot[r`t,]mboldit =i de M[rioara, s[plec]ntr-un loc singuratic =i pl[cut, unde s[stau zece-cincisprezece zile, o lun[, c`t voi putea, s[tr[iesc c`t tr[ie=te o plant[; am g[sit un om de isprav[, care mi-a pus la dispozi\ie o c[su\ de b`rne cu o odaie =i o prisp[; =i iaca sunt de o s[pt[m`n[singur, aici, la Lunca Bolbocilor, un col\ de rai]n mun\ii no=tri, aproape de izvoarele Ialomi\ei. +i mi-e bine]n s`nul naturii, cum mi-era c`nd eram copil]n poala mamei-doichii. }mi pare r[u c[nu sunt un pictor, c[\i-a= zugr[vi =i \i-a= trimite c`teva vederi nepomenit de frumoase. S[m[]ncerc s[\i le zugr[vesc prin cuvinte, ar fi o nebulie. O s[cite=ti vorbe, n-ai s[vezi culorile, miile de culori care alc[tuiesc frumoase\ea tabloului; =i cu c`t a= ad[uga mai multe vorbe, cu at`t \i-a=]ntuneca realitatea. +i dac[m[g`ndesc bine, nici me=te=ugul c`t de mare al unui pictor nu \i-ar putea da toat[negr[it de dulcea frumoase\ea a tabloului, c[ci ar lipsi dintr-]nsa c`ntecul izvorului, leg[narea ramurilor,]ng`narea frunzi=ului, plutirea mi=c[toare a

norilor]n v[zduh =i o mulțime de alte impresii, care nu se pot preface nici]n cuvinte, nici]n culori, dar pe care le sim\i c[\i se vars[de pretutindeni]n suflet, umpl`ndu-\i-l de evlavie, de smerenie, de cucernicie. Azi dup[-pr`nz am fost]ntr-o p[dure de brazi uria=i. Abia am f[cut c`\iva pa=i sub bolta lor de ramuri, ca bolta unei catedrale, =i deodat[mi s-au t[iat picioarele; f[r] s[-mi dau seama m-am a=ezat jos =i timp de mai bine de un ceas am stat neclintit, treaz =i totu=i f[r] un g`nd, f[r] o judecat[, ca =i c`nd n-a= fi fost. Parc[uria=i brazi neclinti\i, a c[ror]ncremenit[lini=te veneam s-o tulbur, nec[ji\i de prisosul meu de via\[, mi-ar fi trimis o mireasm[ame\itoare care s[m] paralizaze, s[nu-mi]ng[duie s[tr[iesc dec`t at`c`tr[iau ei... M-au trezit glasurile scutarilor]n fundul dep[rtat al p[durii: "h[[-p!... h[[-p!"]

Nu e sat aici; e o st`n[=i un fer[str[u, care nu umbl[dec`t]n timpul verii, la care lucreaz[ni=te italieni. Iarna se duc to\i =i nu r[m`ne dec`t Nic[, un b[ietan de =aisprezece ani. Bietul b[iat! Asear[la foc mi-a povestit via\ a]n timpul iernii =i istoria unui c`ine, ucis de st[p`nul st`nei de al[turi. }mi spunea cum toamna, spre sf`r=itul lui noiembrie, o tulesc deval, pe r`nd, oile de la t`r\la lui Pan\uroiu =i to\i ciobanii =i baciul; pe urm[lucr[torii din p[dure, scutarii, italienii de la fer[str[u — to\i, =i r[m`ne singur]n pustiul muntelui, numai cu Ursei =i cu Neam\u, c`inii lui. Povestea cum r[ceua criv[\ul]n brazi =i cum viscoala de nu se vedea la doi pa=i; cum f[cea de c`te trei ori pe zi m[m]lig[la c`ini, de fric[s[nu plece, s[-l p[r]seasc[; cum uneori, noaptea, Ursei se a=eza]n colul od[ii, ridica botul spre grinzi =i]ncepea s[urle, s[urle, de i se ncre\ea carnea pe el =i-i venea s[se bage]n zid de ur`t... }ntr-un r`nd]mpu=case]n scorujul de l`ng[cas[un coco=ar =i, cum era numai aripat, l-a crescut vreo trei s[pt[m`ni pe fereastr[, =i-i era drag c[-i vinea de ur`t, ciripind, parc[r[spundea la]ntreb[rile lui... Dar]ntr-o diminea\ l-a g[sit cu aripa lipit[de geam, mort,]nghe\at: "Parc[mi-a murit un frate..." }mi spunea bucuria lui nebun[c`nd se]nt`mpla arareori s[soseasc[vreun om cu t`r\la, cu bilet de la st[p`nu-su, s[-i dea voie s[lucreze nisc[iva sc`nduri; dragostea cu

care-l ducea]n cas[=i-i da de toate c`te avea =i cum nu-i venea s[-l mai lase s] plece... +i p[]cerea nesp[pe care i-o pricinui[]nt`ile urzici ie=ite]n coast[,]nt`ile flori de p[p[]die: "M[uitam la ele cu drag, ca la stele..."

"+i sunt buni c`inii, m[Nic[?]" "Buni... dar aveam unul, tiii! ...pat`ta, c`t un vi\el, dar mi l-a]mpu=cat Pan\uroiu... S[racul ...]] chema Codreanu..." "Dar de ce \i l-a]mpu=cat, m[Nic[?]" "Vezi c[-i fura oi =i le m`nca. Se ducea noaptea cu [=tilal\i doi. { =tilal\i mai mici luau oaia =i o duceau t`r`=, iar el]i ap[ra de c`nii de la t`rl[... |inea piept la opt c`ini... era c`t un vi\el... S[racul,] chema Codreanu..."

]mi place aici, iubite nene +tefane, nu numai pentru c[-mi prie=te s[n[t\ii, dar =i pentru c[, departe de ropotul lumii, de fr[m`nt[rile ei, mintea put`ndu-se]ndeletnici cu g`nduri mai presus de trebuin\ele vie\ii de toate zilele — parc[te m[re=ti]n proprii t[i ochi, parc[\i se spore=te stima de tine]nsu\i. C[, vezi, mintea e]nsetat[de priceperea lucrurilor, de p[trunderea tainelor; =i os`nda de a]nfr`nge acest[sete, de a tr[i f[r[]potolirea ei,]nseamn[os`nda de a te]ntoarce la una din formele trecute, de care natura n-a fost mul\umit[,]nseamn[os`nda de a ucide]n tine tocmai]nsu=irea cu adev[rat =i cu deosebire omeneasc[: n[ziun\ a de a oglindi]n tine o c`t mai mare parte a lumii]n care tr[ie=ti... Azi, st`nd singur pe marginea izvorului vorb[re\, m[g`ndeam a=a: Nu e a ta setea asta de pricepere, de p[trundere a tainei care te-nconjoar[. E setea lumii]ntregi, e setea substan\ei din care e alc[tuit[. Urmeaz-o cu mintea]napoi de-a lungul nenum[ratelor mii de veacuri =i ai s-o g[se=ti necontentit ars[, mistuit[de dorul de a se dest[inui ei]ns[=i. La]nceput una =i aceea=i, f[r[deosebiri]n s`nul ei,]nv`rtindu-se nebune=te]n haos. Din acest[]nv`rtire pesemne =i din locurile deosebite pe care le ocupau, fa\ de osia]mprejurul c[reia se]nv`rteau, p[r\i dintr-]nsa cap[t[]nsu=iri deosebite. Aceste p[r\i]nr`uresc apoi unele asupra altora, se]mperecheaz[]ntre ele]n fel de fel de chipuri =i dau na=tere nenum[ratelor corpuri din chimie. Din]mperecherea unora din ele,]n]mprejur[ri ce nu putem]nc[p[trunde cu mintea, se nasc]nt`ile vie\uitoare. Trec veacuri dup[veacuri =i

Incet-incet, dar cu o st[ruin\] ce o clip[nu sov[ie=te, o clip[nu se odihne=te, vie\uitoarele]ncep s[capete sim\uri rudimentare, cioburi de oglinzi aburite,]n care materia abia se poate]ntrez[ri. Nu-i ajunge cu c`t se poate auzi, vedea, pip[i, gusta, mirosi]n vie\uitoarele de p`n[atunci; instinctul nu-i ajunge; ea vrea s[se priceap[=i,]n cele din urm[venite,]n urma=i de urma=ii lor, se face om. Formele]n care s-a]mbr[cat ea p`n[atunci nu le stric[, le p[streaz[. O s[le]ntrebuin\eze omul]n fel de fel de chipuri =i-i vor sluji =i ca o d`r[, ca s[-i ajute s[vaz[de unde vine. +i nu chipul omului]i trebuia, ci mintea lui. O ascute,]l face s[-i descopere unelte de prelungire a sim\urilor cu care s[poat[vedea, auzi, sim\i lucrurile mici, lucrurile dep[rtate, dincolo de hotarul sim\urilor slobode;]i toarn[]n suflet setea =tiin\ei. +i acum, dac[dumneata e=ti chinuit de aceast[sete, gre=esc eu c`nd zic c[acest chin e al ei, al materiei, — c[ce e=ti dumneata dec`t o form[trec[toare]n care s-a]mbr[cat ea, ca s[-i potoleasc[dorul de a se cunoa=te? G`nde=te-te c[nu numai spre binele lui]l]mbr`nce=te pe om r`vna =tiin\ei, poate dimpotriv[, spre pieirea lui; adu-i aminte de apostolii =i de mucenicii =tiin\ei. Vrea materia s[se cunoasc[cu orice pre\, cu orice mijloace.

+i ia te uit[dumneata, acum, cu c`t[me=te=ugire, cu c`t[m[iestrie ajunge la]mplinirea scopului ei.

Cu c`t o vie\uitoare e mai jos pe scara vie\uitoarelor, cu at`ta e mai de timpuriu de sine st[t]toare. Pic[o s[m`n\] dintr-un pom ori dintr-o floare; singur[]ncol\e=te, prinde r[d]cini =i tr[ie=te, mai bine sau mai r[u, dup[cum va fi fost de prielnic locul unde a dus-o]nt`mplarea. Pomii, florile, ierburile nu se sinchisesc unde le va pica s[m`n'a. Dac[te ui\i la vie\uitoarele care vin dup[plante, le vezi c[sunt m`nate de grija de a=i pune ou[le]ntr-un loc prielnic]nvierii lor. Vine fluturele,]i alege o frunz[]n apropierea mugurilor viitori, o unge cu un fel de clei,]i pune ou[le pe ea, o leag[de ramur[cu un firicel de m[tase, de care va sta sp`nzurat[tot timpul iernii — =i pleac[. Cleiul, usc`ndu-se,]ncovoaiete frunza dup[el =i o preface]ntr-un fel de pl[pumioar[, care va ocroti, va ad[posti ou[le de frig. At`ta grij[are fluturele. La

prim[var[, c[ldura va]nvia singur[ou[le =i omizile mici, abia de v[zut cu ochii slobozi, f[r[ajutorul nim[nui, se vor hr[ni din frunzele mugurilor]ncol\i odat[cu ele. Sunt pe dat[de sine st[t[toare. Cu c` t te urci mai sus pe scara vie\uitoarelor, cu at` t sunt mai t` rzii. Ia vezi p[s[rile pl[p`nde, unele gola=e: ce s-ar face ele f[r[grija p[rin\ilor care le hr[nesc at` t timp, p`n[s[-=i poat[singure purta de grij[? +i ce s-ar face, mai sus, m`njii, vi\ei, c[\ei, f[r[ugerul mamei lor, f[r[grija ei, f[r[ap[rarea ei? Iar cel din urm[venit dintre vie\uitoare, omul, ce t` rziu e de sine st[t[tor! Ce]ndelungat timp sunt sili\i p[rin\ii lui s[-i poarte de grij[, s[-l apere... +i acum, ia seama. Aceast[t` rzie stare de sine a urma=ului unei fiin\e, cu at` t mai t` rzie cu c` t e mai sus pe scara vie\uitoarelor, e me=te=ugul prin care materia ajunge la putin\ a de a se p[trunde. Prea v[]ngrij\i numai de via\ a voastr[, — a zis ea vie\uitoarelor]n a c[ror form[se]mbr[case p`n[atuncea — prea v[cheltui\i toat[puterea numai ca s[fi\i. +i le-a f[cut urma=ii pl[p`nzi =i neputincio=i, ca s[le sileasc[la biruirea egoismului, la lep[darea de sine. +i din aceast[]ndeletnicire silit[, din aceast[grij[de altul, urmat[necontenit =i necontenit sporit[din urma=i]n urma=i, at` tea mii =i mii de veacuri, s-a n[scut lep[darea de sine, care te t` r[te]n pierzare pentru aflarea unei sc`nteii de adev[r... Vrea substan\ a din care e alc[tuit[lumea aceasta s[se priceap[, s[se p[trund[cu orice mijloc, cu orice pre\.

E t` rziu. Scap[t[luna. De ce nu e=ti aici, s[vezi ce lumin[de apoteoz[fac razele ei]n aburii care se ridic[din Cheia T[tarului?

Al dumitale,

M. Gerescu

“C{L{TORULUI }I +ADE BINE CU DRUMUL”

Prietenului meu Ioan A. R[dulescu-Pogoneanu

B[utura l-a pr[p[dit pe Pitache Cojescu, c[altfel unde ajungea el p`n[acuma, s[-i fi v[zut el de treburi cum se cade =i s[-i fi p[strat banii care i-au trecut prin m`n[?... C[de noroc nu se poate pl`nge; pe ce-a pus m`na, i-a mers. Dac[a \inut mo=ie cu arend[, c`nd era anul mai r[u, de se v[itau to\i vecinii, lui Pitache }i mergea de-\i era mai mare dragul. Numai din t[ierea p[durii de la Nuceteanca putea s[c`=tigel, s[aib[p`n[la ad`nci b[tr`ne\e. M[rog: nou[sute de pogoane de p[dure de construc\ie, stejari — s[fi luat numai pe trunchiul unuia doi poli, f[r[st`njenii de ars =i cr[cile. Dar cine era s[fac[chefurile r[mase de pomin[, care se]ncepeau azi =i \ineau cu s[pt[m`nile? Pitache. }n vremea asta logofe\ii =i contabilii nu stau cu m`nile]n s`n. Lumea zice c[unul dintre ei, d-acolo, din jaful de la Nuceteanca =i-a f[cut starea de azi.

Ei! dar acum s-a sf`r=it. Pitache s-a cumin\it. S-a ispr[vit cu via\va de p`n[acum; i-a pus cruce. Toate merg p`n[la un timp. De aceea s-a jurat,]mpreun[cu prietenul s[u N[i\ Dinculescu, c[de aci]ncolo intr[]n r`ndul oamenilor cumin\i.

Sunt zece zile de c`nd se p[zesc unul pe altul; =i n-au b[gat]n gur[nici o lacrim[de b[utur[. Ap[, c[e s[n[toas[=i e l[sat[de la Dumnezeu.

S-a mai jurat el =i alt[dat[=i nu s-a \inut. Ei! dar acum e altceva. Toate merg p`n[la o vreme. A dat omul cu capul de pragul de sus.

Ce? E om de aproape cincizeci de ani. Nevasta s-a luat de g`nduri; copiii ncep s[se m[reasc[... P`n[c`nd? De r`ndul [sta s-a ispr[vit, s-a m`ntuit.

Cu cele c`teva mii de franci ce i-au mai r[mas, s-a hot[r`t s[ia]n arend[mo=ia satului Drug[ne=ti, al c[rei contract expir[la toamn[, mo=ie frumoas[la care s-au pricopsit c`i au \inut-o. Deputatul de la colegiul al doilea, c[ruia =i-a dat votul =i pentru care a alergat de a dat pe br`nci la alegerile din urm[, i-a f[g[duit formal c-o s[fac[s[i se dea lui mo=ia. +i fiindc[Pitache c`nd spune o vorb[— e vorb[, a =i nceput s[=i puie]n lucrare hot[r`rea. Mo=ia fiind la o po=t[=i jum[tate de la ora=, =i-a cump[rat un cal buiestra= “de m[n`nc[nori, nu altceva”, =i-a luat jambiere ro=ii de piele, o =apc[frumoas[, =i pleac[chiar acum la Drug[ne=ti,]mpreun[cu prietenul N[i\, s[vaz[mai bine mo=ia.

N[i\ n-are cal, dar a]nchiriat unul de la Ta=cu, care \ine birje =i po=talioane. Pitache s-a sculat de la cinci =i=i a=teapt[cu ner[bdare prietenul, care]nt`rzie, cu toate c[i-a spus deslu=it asear[s[vie c`t de devreme, ca s[nu-i apuce c[ldura pe drum, aduc`ndu-i aminte =i de vorba rom`nului: c[l[torului =i =ade bine cu drumul. C`nd colo, poftim! cinci =i jum[tate, =i el nu vine — =ase, =i el tot nu vine.

Din c`nd]n c`nd se duce la poart[=i se uit[-n lungul drumului, s[-l vaz[venind.

]n sf`r=it, aproape de =apte, N[i\ se ive=te. Vine la trap. Pitache] zore=te, r[sucindu-=i =apca cu m`na, ca acarii de la drumul-de-fier, =i strig`nd c`t poate:

— Hai, nene! p[catele mele, hai odat[!]

A fost o]ncurc[tur[. B[iatul lui Ta=cu uitase de vorba lui de asear[, =i]nh[mase la un po=talion care pleca la G[ie=ti calul]nchiriat de el, singurul cal care merge bine la c[l[rie. A trebuit s[-l porneasc[cu alt cal dup[po=talion.

— }n\elege\i, explic[N[i\ f[c`ndu-=i v`nt cu p[l]ria, p`n[s[-l ajung[, p`n[s[deshame pe unul, s[puie p-[l]lalt, p`n[s[vie]nd[r]t...

— Tiii! p[cat, r[spunde Pitache]nc[lec`nd, ne apuc[z[duful pe drum!

Dar N[i\ a desc[lecat =i se zbate s[g[seasc[chinga, s-o mai str`ng[ni\el, c[s-a cam sl[bit.

— Haide, N[i\; d[mai iute,]l sile=te Pitache. | i-am mai spus-o de o mie de ori: c[l[torului]i =ade bine cu drumul...

Acum au pornit-o.

N-are a face calul lui N[i\, slab, ne\es[lat, ros de ham]n toate p[r\ile, cu bidiviul lui Pitache, gras ca pepenele =i lucios la p[r, parc[e uns cu untdelemn; precum n-are a face nici costumul lui; =apc[nu, jambiere nu — cu costumul lui Pitache. Nici]nf[\i=area unuia cu a celuilalt. Pe c`t de gros =i de voinic e Pitache, pe at`t de uscat =i de pipernicit e N[i\...

Dar merg la pas, la \c[neal[.

Au ie=it din ora= =i acum \in =oseaua drept.

E o diminea\ frumoas[de iunie, plin[de miresme de flori =i de tei, de sulfin[=i de lev[n\ic[. La dreapta drumului,]n vale, se \in lan\ z[voaiele Ialomi\ei, printre care c`nd =i c`nd se vede apa sclipind]n b[taia soarelui; la st`nga, p`n[la poalele dealurilor, gr`ne de toat[frumuse\ea; lanuri galbene de gr`u copt cu chenare ro=ii de maci]nflori\i, lanuri de ov[z de un verde-brum[riu, lanuri de porumb de un verde-]nchis =i lucitor; iar pe dealurile care]nchid zarea, vii cu r[zoare de vi\ paralele =i drepte, parc[sunt trase cu condeiul, printre care se z[resc ici =i colo puncte albe: muncitori la plavil[.

R[sun[lunca de c`ntecele pitpalacilor =i de h`r`itul c`rsteilor.

Frumuse\ea firii umple de mul\umire inimile c[l[re\ilor. Se vede din bun[voin\ a z`mbetului cu care r[spund salutarilor \[rancelor, care trec spre ora= duc`nd cobili\e de pui =i de boboci de ra\ sp`nzura\i de picioare, b[sm[lu\e cu ou[, oale mari cu lapte =i cu sm`nt`n[, co=uri de cire=e ori denucioare de fragi — toate bun[t\ile pr[site, adunate ori p[strate pentru gura or[=enilor.

Femeile mo\ie din cap a "bun[diminea\ a"; iar ei le r[spund cu dragoste:

— Mul\umim dumitale. V`nzare bun[...

S[fie un ceas de la plecarea, c`nd ajung la capul podului de peste Ialomia. Aici e r[sp`ntie de trei drumuri; =i la r[sp`ntie, drept]n fa\ a podului, e hanul, vestitul han al lui Manolache Ciol[nescu. }nainte hanului, o polat[]nc[p[toare,]nvelit[cu =indrill[, pe acoperi=ul c[reia e firm[mare cu numele proprietarului; iar]ntre *Manolache* =i *Ciol[nescu*, un rotocol albastru,]n care sunt zugr[vite dou[ciolane]ncruciate. Pe o s`rm[care leag[doi st`lpi stau sp`nzura\i covrigi rumeni, iar pe alta perechi-perechi de c`rna\i proaspe\i, acoperi\i cu un tulpăn,]n ciuda viespilor care le dau t`rcoale b`z`ind. }n fereastra c`rciumii, r`nduri de sticle cu b[uturi de toate culorile pietrelor nestemate. Nici un mu=teriu — oamenii sunt du=i la munc[.

Scularea de diminea\[, aerul curat =i c[l]ria, =i soarele, care a]nceput s[dogoara, le-a deschis o poft[de m`ncare =i o sete — mai ales o sete grozav[. De aceea, f[r[vreo prealabil[]n\elegere, au oprit am`ndoi]n dreptul hanului =i bat cu fri=tile]n st`lpii polatei, f[r[s[se uite unul la altul =i strig`nd:

— Hei! stabiliment!

B[iatul, care mo\ia la tejea, se t`r[te alene]n u=a pr[v[liei, frec`ndu-se la ochi.

— M[,]ntreab[Pitache, ai ceva rece de b[utur[, un pelin cu sifon, ceva?

— Este, r[spunde b[iatul, silindu-se s[nu ca=te.

— D[-ne dou[pelina=e cu sifon.

— Ori cu borviz, adaug[N[i\].

B[iatul pleac[agale.

— Mi=c[-te mai repede, b[iete!]i sile=te Pitache, aaa! mi=c[-te, b[ie\ a=.

+i nu-l sl[be=te deloc, strig`ndu-i din c`nd]n c`nd: “D[zor, m[neicu\, c[suntem gr[bi\i, =i =tii, vorba rom`nului: c[l]torului]i =ade bine cu drumul!”

B[iatul se]ntoarce aduc`nd pe o tav[verde dou[pahare de vin cu sifon. E rece: se cunoa=te dup[abureala paharului.

Pitache bea jum[tate paharul,]=i plesne=te limba de cerul gurii =i,]ntorc`ndu-se spre N[i\], se uit[]n ochii lui, ridic`nd spr`ncenele]n semn de]ntrebare, adic[: “ce zici?”

N[i\], care =i-a b[ut paharul p`n[-n fund, zice:

— Phiii — stra=nic!

— Unde-l]ine\i, m[,]ntreab[Pitache pe b[iat, de e a=a rece?

— La ghea\].

— Dar de unde ave\i ghea\]?

— P[i n-are Jup`nu ghe\]rie]n curte?

— Ce vorbe=ti, domnule!?! se mir[Pitache =i N[i\]]ntr-un glas =i tot]ntr-un glas poruncesc: Ia mai adu dou[; iar Pitache adaug[: Dar nu fi moc[it, umbl[repede, c[suntem gr[bi\i.

Al doilea pahar se bea pe ner[suflate; tocmai al treilea, care s-a dus acum, se bea mai pe-ndelete, cu]ntreb[ri puse b[iatului:

— Cum te cheam[, m[?

— Tilic[.

— De unde e=ti tu?

— De la Priseaca.

— Al cui e=ti de la Priseaca?

— Al lui Tache Dr[goi.

— +i de mult e=ti aici?

— De patru luni.

— Dar st[p`nu-tu unde e, m[?

— E dus colea la ni=te trifoi.

Pitache scoate o rubl[, o d[b[iatului =i-l zore=te s[-i aduc[restul, c`nd se aude al[turi]n livada cu pruni: lip-lip! lip-lip! Vine Manolache Ciol[nescu pe poteca dintre pruni cu papucii lip[ind.

El cunoa=te bine at`t pe Pitache c`t =i pe N[i\] — =i nu i-a v[zut de mult. C`nd d[cu ochii de ei, nu mai poate de bucurie.

— Bun[ziuu, dom'le Pitache. Uite =i domnu N[i\]! da-ncotro?

— }ncoa', la vale: dar m[, Manolache, grozav pelin ai. M[b[iete, s[mai aduci un r`nd! trei pahare! de unde-l ai?

— A=a c[e grozav? De la frati-meu Ilie.

— Stra=nic! dar =tii? un lucru nu-mi place mie: b[iatul. Nu face. Aici la han |n drum, la r[sp`ntie, trebuie un b[iat iute, spirt. S[umble ca sf`rleaza. Omul vine, bea, pleac[repede. Vorba rom`nului: c[l[to-rului |i =ade bine cu drumul.

C`nd se-ntoarce b[iatul, hangiul zice:

— Dar de ce nu desc[leca\i ni\el? Mai r[sufl[=i caii oleac[.

Iar Pitache =i N[i\ g[sesc c[are dreptate: mai r[sufl[=i caii oleac[. De aceea se coboar[, leag[d`rlogii cailor de c`te un st`lp =i se a=eaz[la mas[sub plat[.

Ei, noroc s[dea Dumnezeu =i cine te-am g[sit!

Noroc! Bine a\i venit s[n[to=i!

— Stra=nic pelin! Dar de c`nd \i-ai f[cut ghe\rie?

— Acu un an. M-am g`ndit: g`r!a coala, ghea\!a de poman[, boii tot stau degeaba iarna. Ia s[-mi torn eu o ghe\rie — =i am f[cut-o. M-a \inut o sut[=i mai bine de lei, da-ncai am f[cut un lucru bun.

+i v[z`nd c[N[i\ se uit[de c`t[va vreme cu st[ruin\ la c`rna\ii sp`nzura\i pe s`rm[:

— Sunt proaspe\i, dom'le N[i\; asear[i-am f[cut, pe via\!a mea! M[Tilic[, ia d[jos o pereche de c`rna\i.

A=a e, sunt proaspe\i, se vede c`t de colo.

— P[i s[vezi ce-am p[\it, explic[Manolache, — am un blestemat de taur, dar-ar lupu-n cornu lui! c-o s[plec cu el joi la t`rg s[-l v`nz, s[m[scap de el, c[numai buclucuri |mi face. Mai deun[zi nu era s[-mi omoare un copil? Ieri diminea\[, nu =tiu, ori c[din joac[, ori de-al dracului ce e, |mi |mpunge o frumuse\!e de purcea drept |n burt[. Noroc c-am fost aici. Dac-am v[zut c[e |mpuns[r[u, a trebuit s-o tai. Am avut |gnat ieri pe neg`ndite. Asear[tot se ducea frati-meu la t`rg, i-am dat carnea s-o v`nz[la un m[celar =i am oprit =i eu ceva dintr-|nsa. Mi-a prins bine ghe\ria. S[puie s[frig[o pereche?

Pitache, dup[ce r[spunde hot[r`t: “S[puie!”, ia =i avizul lui N[i\[: “Hai? ce zici, N[i\?” Iar N[i\ nu poate s[strice gustul lui Pitache, dar recomand[b[iatului, cu bl`nde\!e =i cu duio=ie:

— Dar, m[Tilic[, umbl[mai repede, m[b[ie\!a=.

P`n[s[frig[c`rna\ii, nu e de refuzat propunerea hangiului de a merge s[le arate ghe\ria. Se duc deci s[vaz[ghe\ria sistematic[,]nvelit[cu stof de o frumuse\ie; apoi intr[]n gr[dina din fund. Cum]n vremea asta soarele s-a ridicat sus =i a]nceput o vipie de c[ldur[care frige, nu altceva, ce pl[cere f[r[seam[n simt Pitache =i prietenul s[u c`nd ajung]n gr[din[, sub bolta de umbr[a unor nuci uria=i! Cel din mijloc mai cu seam[trebuie s[fie de mai bine de dou[sute de ani. Degeaba, nici o umbr[ca umbra de nuc.

E r[coare!... +i vine de undeva un miros de sulfina =i de lev[nic[...]

— Ia auzi, m[i N[i\!

+i c`te=itrei tac, s[aud[cum c`nt[pitpalacele. Una, aici aproape, chiar l`ng[gardul gr[dinii, zice deslu=it: “Pitpalac!” Altele mai departe]i r[spund: “Petpedec! petpedec!”, iar lor le r[spund altele =i mai de departe, tocmai de colo, din poalele viilor: “Pitpidic! pitpidic! pitpidic!”

— +i-ncotro zice\i c[merge\i dumneavoastr[?]

— La Drug[ne=ti.

— A! p[i v-a apucat z[duful pe drum. Eu, =ti\i ce-a= face]n locul dumneavoastr[? a=r[m`ne s[m[n`nc aici, c[tot e aproape de nimez. Dup[-pr`nz v[spui eu c-o s[trag[o sf`nt[de ploaie de un ceas, s[rup[p[m`ntul. +i a= pleca dup[ploaie pe r[coare: praf nu, c[ldur[nu.

Nu e pe tot cerul, senin ca sticla, pic de nori=or, nici m[car c`t un bob de mei; dar dac[spune Manolache c-o s[plou[... +i Pitache =tie c[]=tia de la \ar[se pricepe la ale vremii lucru mare. N-a p[vit-o el odat[, c`nd \inea Merenii? Tot a=a din senin ca acuma. El,]n loc s[asculte pe unul care-i spunea s[plece cu tr[sura cu coviltir, a plecat cu o bri=c[ne-nvelit[; =i peste un ceas l-a apucat o ploaie cu piatr[, s[-l omoare =i mai multe nu. Tot a=a a p[vit odat[=i N[i\].

— Ce zici, m[N[i\?

Ce s[zic[N[i\[, mai ales dup[ce hangiul le pomene=te de ni=te pastram[bun[de capr[=i de ni=te uger de purcic[?]

— Nu m[-nnebuni! ai oprit ugerul de la purcic[?]

— E pus la ghe\rie.

— E! d[porunc[s[bage caii undeva la umbr[, frate Manolache, =i reguleaz[de-ale m`nc[rii.

Hangiul, om]n toat[firea, care =tie c[c[I[torului]i =ade bine cu drumul, pleac[zorit s[dea porunci; iar Pitache]i strig[din urm[:

— +i p`n[una-alta, trimite-ne o velin\[ceva =i o baterie de pelin cu sifon...

Ce mas[]nfrico=at[! Ce pastram[fraged[ca roua! Dar ugerul [la de purcic[de se topea-n gur[!... Dar ceapa verde!... Nu se mai puteau s[tura.

— M[N[i\], dac[m[iube=ti, ia de ici buc[\ica asta gras[.

— M[Pitache, s[m[-ngropi, gust[colea, s[zici c[n-ai m`ncat de c`nd e=ti.

Dar pelinul cu sifon \inut la r[citoare!

Un singur lucru nu i-a pl[cut =i nu-i place lui Pitache: b[iatul. A spus-o hangiului de c`teva ori =i i-o spune =i acuma, cu limba]mpiedecat[, parc[ar avea clei]n gur[=i sughi`nd la r[stimpuri:

— Nu face, 'scult[-m[p['ine... h`c!... aici e han mare... 'a r[sp`ntie... Va un b[iat spirt. Omu' se gr[be=te la drum, don'le... Vine, cere, bea =i pleac[... n-are vreme de pierdut =i c['[torului-i =ade bine cu dru'u...

Acum soarele scap[t[]napoi spre ora=.]n gr[dina din spatele hanului, Pitache =i N[i\] dorm du=i cu fa\a-n sus =i sfor[ie, s[zici c[umbl[fer[str[ul; iar hangiul, care-i cunoa=te de mult, a preg[tit pentru desear[o ciorb[cu ardei grozav[, ni=te pui de pus la frigare apelpisi\i, o salat[de `ri b[t[ioas[, a pus clondirele la ghea\ =i a trimis pe Tilic[-n sat s[caute pe Dima l[utarul. +tie el c[domnu Pitache =i domnu N[i\] nu se-ntorc cur`nd acas[, c[sunt c[I[tori, =i c[I[torului]i =[de bine cu drumul.

BLANA LUI ISAIA

Acum fiecare e la locul s[u.]n odaia dinspre strad[=eful serviciului jude\ean al prefecturii concepeaz[rezolu\iile venite de sus; aici]n arhiv[unul \[c[ne la ma=ina Yost; al\i doi scriu felurite adrese; altul munce=te la un tablou cu rubrici]ncurcate; al cincilea coase dosarele; iar Isaia Vasilescu, registratorul, cu ochelarii pe nas, trece tacticos]n registrul de intrare h`rtiile sosite.

A=a, cu p[rul =i must[\ile c[runte, cu obrajii sup\i =i plini de]ncre\ituri, cu umerii adu=i, pare de =aptezeci de ani, — =i n-are bietul om dec`t cincizeci; dar l-au biruit necazurile: cinci copii mor\i, cinci vii =i boala nevasti-sii =i s[n[tatea lui =ubred[, =i c`te =i mai c`te...

Azi]ns[e fericit. Se vede dup[z`mbetul care lic[re=te]n ochii lui mici, de c`te ori =i-i ridic[de pe registru =i =i-i]ndreapt[spre cuierul de l`ng[u=[. C[ci]n cuier sunt sp`nzurate cinci paltoane vechi =i o blan[nou[; iar blana nou[e blana lui, blana cump[rat[chiar azi, blana la care viseaz[=i pe care =i-o dore=te de dou[zeci =i trei de ani de c`nd e slujba=, poate =i mai de mult.

Care om n-are sl[biciune de ceva? Unul de una, altul de alta... Uite, aici]n cancelaria asta: Piscupescu are patima v`n[torii; arhivarul are sl[biciune de porumbei — acum o lun[a dat treizeci =i doi de lei pentru nu =tiu ce misirliu; =eful are sl[biciune de m[rci po=tale pe care le adun[cu mare grij[— zice c[a adunat p`n[acum dou[l[zi pline.

Sl[biciunea lui Isaia a fost s[=-i cumpere =i el o blan[; =i ast[sl[biciune nu era numai o n[z[rire a min\ii lui, ci o t`nguire a]ntregului s[u trup, slab =i pl[p`nd la frig. Dar de aici]ncolo poate s[sufle c`t o pofiti c`inele de criv[\ — lui Isaia nu-i mai pas[. Azi nici at`tica

nu l-a sim\it,]n lungul drum pe marginea g`rlei, de acas[p`n[la cancelarie.

+tie el c[e imita\ie nurca din[untru =i tot imita\ie =i lutrul de la guler, dar e blan[; =i =eful cancelariei n-a vrut s[-l creaz[c-a dat pe ea numai 223 de lei.

E! dar de c`nd se tocme=te el cu Herman Grünblat de la care a cump[rat-o? Din august. C`t[diploma\ie n-a]ntrebuin\at el la cump[-r[toarea asta? Dup[patru luni de tocmeal[se ajunseser[cu 230 lei; =i acuma,]n s[pt[m`na din urm[, sub pretext c[a g[sit]ntr-un loc o ciupitur[c`t v`rful, nu c`t g[m]lia, c`t v`rful acului, tot i-a mai rupt ovreiiului =apte lei, pe care]i are]n buzunar, pentru ald[ma=ul de b[ut cu colegii la "Piticu", desear[, c`nd vor ie=i de la cancelarie... Are prin urmare de ce s[fie mul\umit =i s[z`mbeasc[de c`te ori i se indreapt[privirea spre cuier. M`na lui scrie: " 10.643... Decembrie 10... Medicul veterinar a se aproba v`nzarea animalelor de ras[notate"; iar mintea lui e la primirea care i s-a f[cut de colegi azi-diminea\ c`nd a sosit. A fost o nebulie, nu altceva. L-au luat]n bra\ =i l-au ridicat de trei ori]n sus, strig`nd: ura! de credeai c-o s[se d[r`me tavanul. To\i i-au pip[it-o, to\i i-au c`nt[rit-o, to\i au]ncercat-o, to\i au admirat-o. Timp de aproape un ceas s-au perindat prin cancelarie func\ionarii celorlalte servicii, care aflaser[vestea, veni\i s[-i vad[blana =i s[-i ureze s-o poarte s[n]tos. C[ci Isaia — "nenea Isaia" pentru cei mai mul\i — e drag tuturor, c[e om de isprav[, care=i vede numai de treab[=i de nevoile lui... De dou[zeci =i trei de ani de c`nd e aici registator, cu unul nu s-a certat, pe unul nu l-a p`r`t, =i =tie de glum[... Mai c`te]i face Mitu Steriu... fel de fel de bazaconii... =i el r`de. Cel mult dac[la mare disperare]i zice: "Fir-ai]ncuiat!" Asta e cea mai aspr[ocar[a lui Isaia...

+i a=a, pe c`nd ochii lui z`mbesc de mul\umire, m`na lui scrie automatic: " 10.652... idem... idem... Revizorul =colar a se mandata suma notat[pentru transportul unor elevi la Bra=ov"...

Deodat[unul dintre copi=ti se scoal[zic`nd: "Trece mortul!" }n adev[r, din dep[rtare se aude muzica militar[. Atunci to\i trec]n odaia

dinspre strad[. Peste ei vin ceilal\i func\ionari ai prefecturii, ale c[ror birouri n-au vedere la uli\]. To\i se]ngr[m] desc la ferestre, sui\i pe scaune, pe mese, care pe ce g[se=te, =i privesc cu]ncordare. Strada s-a umplut de lume, alergat[de la tribunalul =i de la casieria de al[turi, s[vad[]nmorm`ntarea maiorului.

Vine convoiul din sus. Iat[,]n costume de amirali, falaitarii, care duc c[l[ri steagurile; =ase tr[suri cu preo\i,]n cap cu arhiereul venit]nadins pentru aceast[]nmorm`ntare; iat[=i dricul cu co=ciugul pe care stau chipiul =i sabia mortului. Patru maiori duc panglicile. Dup[dric sunt toate notabilit[ile ora=ului =i c`teva figuri str[ine. +eful cancelariei d[l[muriri: c[b[tr`nul pr[p[dit din mijloc e tat[l maiorului; cel din dreapta, cu favorite, frate-s[u; iar cel din st`nga, de l`ng[prefect, cumnatul mortului, doctorul Vlangari. Iat[=i calul maiorului,]mbr[cat]n negru... =i muzica militar[, elevii =i ofi\erii =colii de cavalerie, =i]n capul =irului de tr[suri un cupeu,]n]ntunericul c[ruia se z[re=te, ca o masc[de cear[, chipul so\iei mortului... Acum,]n locul muzicii care s-a dep[rtat, r[sun[glasul sf`=ietor al tr`mbi\elor c`nt`nd mar=ul soldatului mort...

]ncet-]ncet convoiul s-a scurs, lumea se risipe=te, slujba=ii veni\i din alte od[i se duc, iar cei de aici trec fiecare la locul s[u.

Isaia pune m`na pe condei; dar, arunc`ndu=ii ochii spre cuier, vede c[blana lui lipse=te. Un fulger de-o clipit[]i trece prin inim[; apoi, b[nuind c[asta trebuie s[fie iar o glum[a lui Mitu Steriu, colegul care scrie la ma=ina Yost,]ncepe s[r`d[cu haz, zic`nd]ncet: "Mare pehlivan!"

Arhivarul de al[turi, auzindu-l r`z`nd,]l]ntreab[:

— De ce r`zi, Isaio?

El r`de]nainte cl[tin`nd din cap cu mare satisfac\ie, repet[: "Mare pehlivan!", apoi =opte=te arhivarului:

— Secul de Mitu mi-a ascuns blana.

— Aha! r[spunde arhivarul dup[ce s-a uitat la cuier; apoi f[c`nd cu ochiul r`de =i el pe]nfundate...

Isaia scrie: "12.858... *idem... idem... La dirigintele oficiului po=tal,*

loco, a comunica unde se g[se-te aparatul telefonic care p`n[la 1 iulie curent era instalat la fosta primarie Urseiu, devenit[Vi=ine-ti"]; =i se g`nde-te c[trebuie s[i-o fi ascuns colo,]n cuiul din dosul dulapului din anul trecut... "Secul naibii, numai de fleacuri se \ine" ...+i trage cu coada ochiului spre Mitu Steriu, s[vad[dac[nu z`mbe=te. Dar Steriu scrie serios, f[r[un z`mbet, f[r[o ochire c[tre d`nsul. Tot a=a de serios sta c`nd i-a]ndopat =o=onii cu h`rtie, de nu putea s[-i mai desfunde... +i Isaia face haz, c[ci, cu toate =otiile lui Mitu,]i e drag, c[e b[iat bun, priceput =i harnic...

"12.859... idem... idem... La prim[ria Pietro=i\|a cu ordonan\|a de plat[No. 5.749 a se da titularului"...

Numai dac[nu i-ar fi ascuns-o undeva s[se mototoleasc[ori s[se umple de praf. +i g`ndindu-se astfel, Isaia cheam[cu degetul pe aprodul care mo\|ie l`ng[sob[, =i-l]ntreab[pe =optite:

— Unde mi-a ascuns Mitu blana?

— Nu =tiu, domnule Isaia, r[spunde aprodul, \in`ndu-se cu m`na de gur[ca s[nu pufneasc[de r`s.

— Ia vezi, =opte=te Isaia, nu e colo]n cuiul de dup[dulap?

Aprodul se duce]ntr-acolo, se uit[=i face semn din cap c[nu e.

S[=tii c[i-a mototolit-o, v`r`nd-o]n vreun dulap.

La g`ndul acesta nu mai poate r[bda =i zice tare:

— M[, Mitule, c`nd o s[-\i vie \ie mintea la cap nu =tiu!

— De ce, nene Isaio?]ntreab[Mitu mirat.

— Nu mai face pe chinezul. Mi-ai ascuns blana. Cine =tie pe unde ai b[gat-o, s-o mototole=ti.

— Pe onoarea mea! protesteaz[Mitu, pe c`nd ceilal\i r`d cu hohote. R`de\i degeaba, zice Mitu serios, c[pe cinstea mea dac[i-am ascuns-o. Te pomene=ti c[i-a furat-o. Ghi\[, cine a intrat aici?

Dar Ghi\[r`de de cu m`na peste gur[.

Isaia scrie c`t[va vreme cl[tin`nd din cap; apoi se scoal[, deschide pe r`nd toate dulapurile, se urc[pe un scaun =i caut[sus pe dulapuri, pe urm[trece]n odaia =efului.

— Ce e, Isaio?

— Ia fleacuri! Secul de Mitu mi-a ascuns blana.

— Aici nu e, zice =eful z`mbind.

Pe c`nd Mitu protesteaz[cu t[rie: “Pe via\`a mea, pe ce am mai scump c[nu i-am ascuns-o eu!” Isaia trece la locul lui,]=i ia condeiul, apoi — g`ndindu-se c[trebuie s[i-o fi dus]n vreo odaie vecin[— iese indignat, zic`nd: “Prostii!”

R`nd pe r`nd intr[la serviciul administrativ, la serviciul tehnic, la revizorat, cu aceea=i vorb[: “Secul de Mitu mi-a ascuns blana”. De pretutindeni, dup[ce s-a]ncredin\at c[nu e, pleac[]n r`setele func\ionarilor. Atunci se urc[sus, dar blana nu e nici la contabilitate, nici]n cabinetul secretarului, nici]n al directorului, nici la prefect. Atunci se]ntoarce]n cancelarie, tr`ntind u=a:

— Astea sunt glume proste=ti care nu se fac, domnule...

+i pun`nd m`na pe condei scrie b[\os =i ap[sat: “12.860... *idem...* *idem...* la comuna Bezdead cu 300 de librete de munci agricole”...

Dar Mitu s-a apropiat =i vorbe=te serios:

— Nene Isaia, c`nd e glum[— e glum[... Caut[-\i blana, s[nu \i-o fi furat cineva adineaori, c`nd ne uitam la mort, c[eu, pe via\`a mea, pe tinere\ile mele dac[\i-am ascuns-o!

Isaia, cu bra\ele c[zute de-a lungul trupului, se uit[de jur]mprejur, cu dorin\`a de-a descoperi un z`mbet pe fa\`a vreunuia din colegi: dar sunt to\i serio=i: unul cerceteaz[pe aprod unde a stat]n timpul c`t trecea mortul, dac[n-a v[zut pe nimeni intr`nd, altul propune s[se dea de veste prin telefon la poli\ie.

Isaia]=i duce m`na la inim[, care parc[vrea s[-i sparg[pieptul s[ias[; apoi, g`ndindu-se c[tonul serios cu care Mitu se lep[da de c`te ori]i f[cea c`te o glum[(c`nd cu ungera condeiului cu miere, c`nd cu praful de pu=c[pres[rat]n tutun acum doi ani), se domole=te =i zice cu glas bl`nd:

— Glume de astea nu se fac.

Vrea s[scrie, dar]=i aduce aminte c[]n tot timpul trecerii mortului a stat cu m`na rezemat[de um[rul lui Mitu... Nu mai =tie ce s[creaz[...

Se scoal[, se plimb[de colo p`n[colo, vorbind ca-n aiurarea unor friguri, cu un glas obidit.

Adic[ce? s[-i fi furat blana, blana pe care =i-o dorise at`ta amar de vreme ...El chef n-a =tiut... plimb[ri n-a =tiut... C`nd ie=ea prin t`rg, la alte ferestre nu se uita dec`t la ferestrele bl[narilor... Acolo se oprea vreme mult[=i nu se dezlipea din loc dec`t dup[un oftat lung din b[ierile inimii... Iarna, c`nd se ducea sus cu vrafu[de h`rtii la isc[lit, se oprea]n sal[]n dreptul cuierului de care era sp`nzurat[blana prefectului... o pip[ia... o netezea...]=i lipea obrazul de ea ca s[guste din m`ng`ierea ei cald[=i dulce... +i acum... Acum...

— M[, Mitule... m-ai am[r`t destul, d[-mi blana.

— D[-i, frate, blana, intervin ceila[]nduio=a[.]

— Pe tot ce am mai scump]n lume! protesteaz[Mitu.

]n vremea asta s-a]nserat. Directorul a plecat, =eful s-a]mbr[cat =i el, =i iese zic`nd:

— V[]ine[de fleacuri.

Isaia, dup[ce a]ncercat]n zadar s[-i reia locul,]ncepe iar s[se plimbe,]ng`n`nd ca pentru el singur, cu acela=i glas]n care tremur[ceva.

De c`nd se]ine el s[-i cumpere blan[! Acum zece ani adunase vreo 200 de lei, dar i s-a]mboln[vit nevasta, dup[na=terea lui F[nic[, =i a dat banii pe doctori; acum trei ani iar a=a... =i i-a murit Anicu[a... fat[mare de 14 ani... +i a dat banii ca s-o bage]n p[m`nt... +i acum, c`nd l-a]nvrednicit Dumnezeu... c[s-a lipsit de toate]ndulcirile, de toate... s-a lasat de tutun, ca s[adune ban cu ban... acum, chiar]n ziua c`nd a pus-o]nt`i... Nu se poate!...

— M[, Mitule, fii b[iat de treab[! Uite, am =apte lei, hai la “Piticu”, s[bem ald[ma=ul.

I se rupe inima lui Mitu;]i pare r[u c[nu i-a ascuns-o cu adev[rat, c[poate nu i-o fura; =i, pricep`nd c`t[durere o s[-i pricinuiasc[risipirea celei din urm[iluzii,]i ia m`na =i-i zice cu bl`nde[ve:

— Nene Isaio drag[, nu]-am ascuns-o eu, c[nici nu-mi arde de

glum[... +tii c[mi-e mama bolnav[. S[dea Dumnezeu s-o g[sesc moart[acas[, dac[\i-am ascuns-o eu!

Acum e t`rziu, s-a]nnoptat de mult. }n tot localul prefecturii nu mai e nimeni dec`t Isaio, colo l`ng[sob[, cu coatele pe genunchi, cu capul]n m`ini... R`nd pe r`nd au plecat de mult to\i colegii... De c`teva ori s-a deschis u=a:

— Ce, tot nu \i-ai g[sit blana, nene Isaio?

El a cl[tinat din cap, =i cei ce l-au]ntrebat s-au dus...

+i acum e singur.. A trimis aprodul s[-i aduc[de acas[paltonul]l vechi ...+i pe c`nd criv[\ul url[]n burlanele sobei, prin mintea lui ostenit[trec vedenii din scurta fericire: azi-diminea\[, la plecare, nevasta i-a luat capul cu am`ndou[m`inile =i l-a s[rutat: “S-o por\i s[n[tos, Isaio...” +i Florica, fata a mare, care-i netezea cu sfin\enie gulerul... =i Irina, care-l peria cu]ngrijire: “S-o por\i s[n[tos, t[ticule”... +i pr`slea, R[ducu, din bra\ele slujnicei: “S-o pol\i s[n[tos, t[ticule”...

METAMORFOZ}

— Lino, zice domnul,]ntinz`nd slujnicei o pies[de cincii lei, eu am sunat. Na, du-te la tutungerie... +tii unde e tutungeria?

Lina se g`nde=te. Nu prea =tie. Domnul explic[:

— }n t`rg... peste drum de cofet[ria aia mare...

Lina =i-a adus aminte =i face “Aha!...”

— S[te duci acolo =i s[-mi cumperi un pachet de \ig[ri *Intim-club*.

Intim-club.

+i fiindc[Lina abia de trei zile e venit[de la \ar[, domnul o]ntreab[:

— O s[\ii minte, ori s[-\i scriu pe h`rtie?

Dar Lina vrea s[dovedeasc[domnului c[e fat[de=teapt[. Nu prime=te s[-i scrie.

— Las' c[\in minte. Zic p`n[acolo: *intinclud*.

+i se duce]n odaia slugilor s[-=i puie basmaua]n cap, c[nu face s[se duc[]n t`rg cu capul gol. Pe c`nd se g[te=te]n oglind[,]i pare r[u c[n-a]ndr[znit s[cear[cucoanei s[-i dea =apte lei din leaf[, ca s[-=i ia o pereche de pantofi... dar m`ine diminea\[neap[rat o s[-i cear[... =ade r[u cu picioarele goale... jup`neas[la boieri... =apte lei nu e lucru mare...

+i Lina pleac[zic`nd p`n[la poart[:

“Intinplug... intinplug... intinplug...”

C`nd deschide poarta, d[cu ochii de un cal b[lan, care de vreo dou[zile umbl[singur de pripas p-aici pe uli\|. Ieri, fiind poarta deschis[, a intrat]n gr[din[=i s-a sup[rat domnul foc, c[i-a stricat ni=te flori.

“Al cui naibii o fi?” se g`nde=te Lina, uit`ndu-se]n dreapta =i]n st`nga; =i nev[z`nd pe nimeni, pune m`na pe o piatr[=i-l gone=te:

— Dii! gloab[, m`nca-te-ar lupii!

Apoi, dup[ce calul s-a dep[rtat, se-ntoarce =i o porne=te spre t`rg, zic`nd cu grij[, ca s[nu uite:

“Intimpliu... intimpliu... intimpliu.”

]n col\ul uli\ei, la Mih[escu, lucreaz[ni=te zidari la soclul casei. Unul dintre ei, v[z`nd-o trec`nd,]i zice cu bun[tate, f[c`nd cu ochiul tovar[=ilor:

— Drag[, \i s-a descheiat pantoful.

E de crezut c[Lina ar fi primit mai bucuros o palm[, dec`t acest] batjocur[, care arde la inim[. A=a se explic[violen\ar[spunsului ei, din care nu se poate transcrie dec`t sf`r=itul:

— ...bat[-te Dumnezeu, de p`rlit, c[nu-\i vezi de treab[!

Dar aduc`ndu-=i aminte de \ig[rile domnului, pe c`nd zidarii r`d de se pr[p]desc, Lina gr[be=te pasul, zic`nd mereu]n g`nd:

“Iplinitiu... iplinitiu... iplinitiu...”

C`nd s[treac[prin dreptul hanului lui Ta=cu, iese]n goana mare din gang, f[r[veste, un po=talion m`nat de un b[ietan. Ca prin minune scap[Lina nec[lcat[, =i tot b[iatul]nt`i cu gura mare:

— Chioara naibii!

N-are dreptate Lina s[se indigneze? Cum era s[vad[ea prin zid c[iese el prin gang! A=a se iese din gang?]n goana mare?

— Ptiu! tr[sni-te-ar Dumnezeu =i Maica Precista de nebun! zice ea ca]ncheiere =i pleac[explic`nd unei femei cum era c`t p-aci s-o omoare.

Femeia poveste=te c[tocmai, dar tocmi a=a i s-a]nt`mplat =i ei s[pt[m`na trecut[, “tot cu tic[losul [sta de b[iat”; ba]nc[ea de spaim[a sc[pat din m`n[un clondir, care s-a f[cut \[nd[ri; c[=i pe madama lui Iosif tinichigiul era s-o omoare]ntr-o zi...

Iac[=i tutungeria. Lina, care,]n tot timpul c`t i-a povestit femeia p[\ania ei =i a lui madam Iosif, n-a]ncetat de a repeta]n g`nd cu mare

sfin\enie numele \ig[rilor, intr[cu]ncredere =i,]ntinz`nd piesa de 5 lei, cere deslu=it:

— S[-mi dai un pachet de tutun *iflingiu*.

— De care?]ntreab[tutungiul]ntinz`nd urechea peste tejghea.

Lina, v[z`ndu-l b[tr`n, crede c[e surd =i-i strig[:

— Tutun *iflingiu*.

Tutungiul se uit[la ea cu b[gare de seam[. Nu cumva e nebun[?

Apoi]i respinge pies[]nd[r:t:

— Nu se g[se=te.

Dar Lina st[ruie =i, crez`nd c[tot n-a priceput,]i silabise=te r[cnind:

— Tu-tun *i-flin-giu*.

Tutungiul, scos din r[bd[ri, strig[=i el:

— N-auzi c[nu e? Ie=i afar[! Ce \ipi a=a?

Lina se]ntoarce repede acas[pe alt[uli\[, ca s[nu mai dea ochi cu zidarii. Ajuns[]n odaie,]ntinde banii =i zice domnului cu un accent de mare p[rere de r[u.

— Nu mai are.

— Cum nu mai are?]ntreab[domnul mirat. Cum ai cerut?

— A=a cum mi-ai spus dumneata: tutun *aflangiu*.

BIETUL TRIC

S[=tii c[o s[m[]ntorc iar cu m`na goal[, ca ieri, ca alalt[ieri, f[r[un sitar ...+i ce frumos]i st[, bietul Tric!... De la zece pa=i]i simte. Se t`r[=te pe br`nci, \in`ndu-=i r[suflarea, =i abia calc[de grij[ca nu cumva s[fo=neasc[iarba, iar c`nd a ajuns la patru pa=i de sitar, st[nemi=cat, parc[e turnat de bronz, a=tept`nd s[m[apropii.

Dar frunza e prea deas[. N-a dat]nc[o brum[s-o r[reasc[, =i sitarii =ire\i zboar[f[r[a se]n[l\va deasupra l[starului. Le aud f`lf`itul, dar nu-i v[d. Dou[zeci mi-au zburat a=a alalt[ieri, tot at`via ieri =i n-am apucat s[trag]ntr-unul. C`inele o s[se enerveze =i iar o s[m[nec[-jeasc[d`nd buzna peste ei ca ieri. Mai bine ar fi s[a=tept s[dea o brum[.

Dar patima nu vrea s[=tie de pove\ile min\ii; m[]mpinge, m[biciuie=te, m[]mbr`nce=te. Mi-am ispr[vit treburile,]mi fac socotelile. Abia sunt dou[dup[-amiaz[. Cu bri=ca,]n c`teva minute sunt la p[dure =i am p`n[desear[patru ceasuri]naintea mea. +i ca s[-mi z[d[rniceasc[orice =ov[ire, Tric se gudur[pe l`ng[mine, m[bate cu coada =i m[]ntreab[cu o privire mai elocvent[dec`t vorba: "Mergem, nu e a=a? mergem?"... A! dar azi am cu ce s[-i domolesc enervarea. Biciul, pe care nu-l mai iau de un an]ncoace, azi]l iau =i, ca s[=tie domnul Tric ce o s[]nsemne c`nd i-oi striga "biciul!",]i strig: "biciul!" =i-i trag =i o stra=nic[lovitur[. El tace sub arsura care i-a]ncol[cit trupul =i se culc[ru=inat la picioarele mele]n bri=c[...

Am ajuns. A dat azi-noapte o bur[de ploaie... Trebuie s[fi picat sitari mul\i...]n adev[r, abia dup[c`\iva pa=i din =osea Tric]=i schimb[mersul, se t`r[=te, st[... M[apropii... El ridic[ni\el capul =i se uit[]n

ochii mei, parc[ar vrea s[-mi spuie ceva. M-a\iu gata =i-mi]ncordez privirea, s[pot z[ri sitarul prin frunze... C`inele st[nemi=cat. Peste o clip[aud l[murit p`lp`irea unui zbor, dar nu v[d nimic. La al doilea sitar aceea=i privire a c`inelui, aceea=i privire]n ochii mei =i acela=i zgomot al zborului unei p[s[ri care nu se vede =i care]=i bate joc de noi. Tric s-a enervat. Acum caut[]n galop. “]ncet!” strig eu — “]ncet, n-auzi? Uite biciul!” Dar patima strig[pe din[untru-i mai tare dec`t mine. Iat[-l la 30 de pa=i... St[o clip[=i se n[puște=te ca un nebun... Sitarul, speriat, zboar[ridic`ndu-se o clip[deasupra l[starului. N-am putut trage... Tric st[]n loc, uit`ndu-se]n ochii mei mirat. Privirea lui]nseamn[l[murit: “Nu l-ai v[zut?” Apoi o porne=te iar]n galop. Strig[tele mele nu-l mai pot st[p`ni... Trebuie s[-l prind numaidec`t =i s[-i trag o b[taie... Dar st[... M-apropii; iar c`nd sunt la c`\iva pa=i de d`nsul, o porne=te spre st`nga, p[r[sind urma... “Vin` aici! n-auzi!” strig eu. Dar nu m[ascult[... “Biciul, Tric!” r[cnesc din toate puterile.]n acela=i moment, speriat de strig[tul meu, sitarul — f[r[s[-l pot vedea — zboar[din locul unde-l stase c`inele... Vas[zic[, =i-a pierdut mirosul,]mi zic eu... } chem, pref[c`ndu-mi glasul a m`ng`iere =i, c`nd vine,]l apuc de zgard[=i, desprinz`nd biciul de la geant[,]ncep s[-l bat... El tace sub ploaia de lovituri. Abia la a cincea]ncepe s[chel[l]ie pl`ng[tor... “Ce-ai f[cut, tic[losule?!...” Dup[]nc[o lovitur[]i dau drumul... El se scutur[, parc[ar vrea s[lepede de pe d`nsul cing[toarea de j[ratic care-l arde =i]ncepe iar s[caute cu ardoare... Aci e l[starul mai rar... pot s[-l urm[resc cu ochii... Se opre=te... Gr[besc pasul.]n vremea aceasta, Tric,]nceti=or, face un]nconjur =i iar st[, de ast[dat[cu fa\la c[tre mine; iar c`nd parc[socote=te c[m-am apropiat]ndeajuns, face repede doi pa=i]nainte... Sitarul, prins la mijloc,]ntre Tric =i mine, se ridic[acum drept]n sus... Trag,]lucid; =i Tric, triumf[tor,]l aduce p`n[la picior...

Stau jos,]i cuprind capul cu m`inile am`ndou[=i, uit`ndu-m[]n ochii lui frumo=i,]l m`ng`i peste urechile dulci la pip[it ca m[tasea...]l m`ng`i numai pe cap ...pe trup nu... o, nu! c[poate dor]nc[nedreptele mele lovituri. C[abia acum cu mintea mea de om pricep

judicata lui de c`ine... Abia acum]n\eleg]ndemnul privirii lui de adineauri pe c`nd sta: "Treci dincolo, eu m[a\iu aici..." Abia acum]n\eleg rostul n[ustirii lui... Vroia s[z[p[ceasc[sitarul, s[-l fac[s[se ridice mai sus dec`t]l pov[\uia instinctul lui de conservare... +i pentru dovada str[lucit[de]n\elepciune pe care vroia s[mi-o dea, p[r[sind locul unde]ncremenise o clip[=i]ncerc`nd s[]nconjure sitarul, l-am b[tut... l-am b[tut... Mi-e ru=ine =i m[simt umilit]nainte a acestei priviri]n care str[luce=te numai bucuria izb`ndei =i]n care nu e nici umbra unei du=m[nii pentru o chinuire nemeritat [...

Iart[-m[, Tric, iart[-m[...

MO+ NI | { H~RLE |

C`nd am intrat la nenea Iorgu, am g[sit sindrofie de cucoane. C`teva prietene ale cucoanei Anicu\`ei st[teau]n cerc, lucr`nd care cu acul, care cu igli\`a, =i vorbeau.

Pl`ngerea doamnei Chiri\`escu, c[nu g[se=te buc[t[reas[, adusesse vorba despre slugi; =i acum fiecare aducea contribu\`ia sa la sprijinirea p[rerii doamnei Chiri\`escu, c[slugile au ajuns de nesuferit, c[azi nu mai po\`i g[si o slug[cumsecade, c[st[p`nirea ar trebui s[ia m[suri.

— Uite, Victore, f[cu nenea Iorgu, adres`ndu-se mie cu o pref[cut[seriozitate, de ce nu tragi tu o interpelare pe chestia asta?

Cucoanele, =tiindu-l c`t e de mucalit, ridicar[ochii de pe lucru =i se uitar[s[vad[dac[vorbe=te serios. Iar M[rioiara Ionescu:

— Dumneata glume=ti, coane Iorgu. To\`i b[rba\`ii sunte\`i la fel... Costic[tot a=a. S[nu m[auz[cert`nd slugile; c`nd m[pl`ng de tic[lo=ia lor, r`de ori schimb[vorba; dar masa vrea s[fie la vremea ei, toate lucrurile la locul lor.

— Draga mea, zice doamna Chiri\`escu, dumneata ai slugi; bunele, ai; dar nu vezi c[acum nu mai po\`i g[si deloc?

— Ba de g[sit, se g[sesc, r[spunde M[rioiara; dar mai bine lips[. S[vede\`i pe Joi\`a, Jup`neasa mea... Trebuie s[ai o natur[r[bd[toare ca a mea, ca s[nu-i dai cu ceva]n cap, a=a e de proast[=i de *agasant*[... Ea nu =tie s[fac[ceva pe t[cute. Tot ce face, spune =i din gur[c[-l face. Dac[]i zic: “Joi\`o, adu ap[”, “Aduc, con\`l, de ce s[n-aduc?” Iar c`nd vine cu apa: “Uite, adusei ap[” Regulat]n fiecare sear[]ncepe: “Uite, tr[sei perdeaua, c[dac[tragi perdeaua e mai cald... focul]l f[cui... lampa de la sufragerie o stinsei, c[de ce s[arz[degeaba?... a

de pe s[li\ o mai l[sai... o sting eu pe urm[, n-o las nestins[... ap[adusei... o pusei pe fereastr[, ca s[stea mai rece... c[dac[o pui pe mas[se]nc[lze=te mai iute... dar a=a, pe fereastr[, se]nc[lze=te mai anevoie... c[oricum pe fereastr[mai trage ni\el de la geam"... +i uite a=a]i toac[gura de-\i vine nebulie, nu altceva.

— Draga mea, f[cu doamna Lungeanu, tot e mai bun[Joi\a dumitale dec`t Veta mea... Dar o s[m[]ntrebi de ce o \iu... Pentru c[, vorba lui *madam* Chiri\escu, nu g[se=ti alta mai bun[. Patru luni stasem f[r[jup`neas[p`n[am g[sit-o =i p-asta... Vorb[s[fie *jup`neas[*... o fat[de \ar[... o nebun[, dar nebun[]n toat[regula... Toat[ziulica fluier[=i c`nt[... la nimic nu se pricepe =i dac-o cer\i, r`de... Ce s[m[pomenesc mai alalt[ieri? Intr[r`z`nd, cu m`inile la spate. Ascundea ceva. "Ghici, conil[, ce-am f[cut?" "Ce-ai f[cut?" "Chici, conit[, ce-am spart?" "Ce-ai spart?" "Ghici, se-ncepe cu f=i se ispr[ve=te cu l: farfuria lung[.]" +i-mi arat[cioburile...

P[\ania doamnei Lungeanu cu Veta dumneaei a st`rnit un r`s general, cu hohote. Nenea Iorgu]=i=tergea ochii:

— Bravo! conil\ mea... A=a r`s cu lacrimi n-am r`s de mult... Zi: se-ncepe cu f=i se ispr[ve=te cu l... C`nd oi veni pe la dumneavoastr[, am s[-i dau un bac=i=Vetei... Bat[-te s[te bat[!... Dar s[=tii de la mine c[din fata asta — dac[ai pricepere =i r[bdare — po\i s[faci o slug[bun[=i credincioas[, care s[nu mai plece de la dumneata... C[vezi, poate e adev[rat c[azi se g[sesc slugi mai cu anevoin\ dec`t]nainte; e! dar =i noi st[p`nii suntem mult mai preten\io=i dec`t st[p`nii de alt[dat[... Noi am citit prin c[r\i, prin romane, c[]n lumea mare slugile trebuie s[tac[din gur[=i vrem slugi *stilate*. Ne sup[r[m dac[se]ntind la vorb[...

— Asta e la adresa mea, coane Iorgule, f[cu M[rioara.

— Ba nu, draga mea. Vorbesc]n general. De c`te ori nu-i spui =i Anicu\ei, uite-o e de fa\]: "Dac[vrei s[ai slug[bun[, dresesz-o cu r[bdare =i cu bl`nde\ e." "Ba nu, c[e proast[." "P[i dac[ar fi de-teapt[, cum pretinzi tu, nu s-ar b[ga slug[; ar avea ea slugi..." Asculta\i-m[pe mine, dac[stau]n c`te o cas[slugile c`te dou[zeci =i treizeci de

ani, lucrul se datore=te pe jum[tate bun[t\ii slugilor =i pe jum[tate calit[\ilor st[p`nilor... +i tocmai din astea, care sunt f[r] prea mult[de=tept[ciune, ies slugile cele mai bune =i mai credincioase... Uite, Veta dumneaei]mi aduse aminte de r[posatul mo= Ni\ H`rle\, care a fost treizeci de ani slug[la tat[-meu =i al\i dou[zeci =i doi vier la mine... Tot a=a, era cam neder, cam *nea-ntr-o parte*; =i dac[a stat, cum v[spusei, at`ia ani, de ne ajunsesse ca o rud[, e c[-i treceam =i noi multe cu vederea, pentru credin\a =i h[rnacia cu care ne slujea... S[racul! de el]mi sunt legate cele dint`i bucurii... El mi-a f[cut]nt`ile juc[rii: tilinci, speteze de zmeu, c[rucioare, =i tot de el mi-e legat[]nt`ia durere =i]nt`ia c[in\ [... Mi-aduc aminte ca acum... eram b[iat de vro zece ani... Dase o z[pad[...]n spatele caselor p[rinte=ti era un deal minunat pentru s[niu=... Ne trebuia o t`rlie =i am t[b[r`t pe el s[ne fac[una... Pe c`nd]i lucra t[lpicile, eu — ner[bd[tor —] zoream... Parc[-l auz: “Ho! zmeule! ho! c[\i-o g[tesc acuma”... Dar eu] zoream]ntruna... +i el, r`z`nd spre mine, nu =tiu cum d[cu barda =i=i reteaz[degetul ar[t[tor =i] mijlociu de la m`na st`ng[.

— +i a r[mas ciung?! f[cu M[riara.

— Da..., r[spunse nenea Iorgu oft`nd. +i cu toate astea, patru m`ini tinere =i zdravene n-ar fi putut prididi at`ta lucru c`t dovedea el cu o m`n[=i jum[tate... Bietul mo= Ni\ .]i-aduci aminte, Anicu\o, ura lui]mpotriva *=oanghine?*

Coana Anicu\ a]ncepu s[r`d[.

— Care *=oanghin[?*]ntreb[M[riara.

— O buc[t[reas[a noastr[, r[spunse nenea Iorgu; dar ca s[pricepe\i, trebuie mai]nt`i s[=ti\i c[cel mai mare du=man al lui mo= Ni\ era risipa... Mare]nsu=ire, nu e a=a?... Dar mo= Ni\ o ducea p`n[dincolo de extrem... Pentru d`nsul nu exista lucru care s[nu mai fie bun de nimic, care trebuia lep[dat. Toate cutiile de lemn sau de carton, toate cutiile de sardele sau de ceai, toate dopurile vechi, toate buc[\ile de sfoar[, —]ntr-un cuv`nt toate vechiturile de prisos el le aduna cu sfin\enie, le punea deoparte: “Cine =tie la ce prinde bine...” +i o zi]ntreg[bomb[nea, dac[se atingea cineva de ele, s[le arunce... La

fiecare trei-patru ani, biata mama profita de o zi, c`nd mo= Ni\ [era dus la vie ori la p[dure; punea de]nc[rca repede toate troacele =i fleacurile care]ncurcau podul =i pimni\ a =i trimatea s[le dea pe g`r-l[...]n anul]n care m-am]nsurat, l-am luat din curtea tatei =i l-am pus paznic =i vier la vie... Noi,]n to\i anii, vara,]n lunile de vacan\[, ne mutam la vie. }mi aduc aminte c`nd am venit]nt`ia oar[cu Anicu\ a... El n-apucase s-o vaz[; n-o cuno=tea. Pentru d`nsul ea era str[ina intrat]n casa lui st[p`n`su. M[uitam la el cum o m[sura cu ochii, o c`nt[rea, cl[tina din cap =i morm[ia: "Hm! ...de!" la orice socotea el c[e un act de risip[... Veneau pe la noi, fire=te, mai]n fiecare zi, fel de fel de prieteni de la ora=... I se p[rea lui — care apucase vremea c`nd c-un galben cump[rai toat[pia\ a — c[se cheltuie=te prea mult cu m`ncarea, cu petrecerile =i cu g[elile cucoanei... }ntr-o diminea\[]i d[Anicu\ a o h`rtie de o sut[, s-o schimbe la han... Se duce de-o schimb[... Dup[-pr`nz ne vin iar c`iva prieteni. Nu =tiu care, vr`nd s[pl[teasc[birjarul =i neav`nd bani m[run\i, scoate o h`rtie de o sut[s[i-o schimb[m. Neav`nd nici noi deplin, Anicu\ a strig[pe mo= Ni\ [=i-l trimite iar la han s[schimbe... Stam sus]n pridvorul caselor de la vie... Mo= Ni\ [se face c[pleac[=i, c`nd ajunge pe la mijlocul cur\ii, se d[dup[o butie =i]ncepe s[-mi fac[semn cu degetul... Nu]n\elegeam... El]ntruna]mi f[cea semn: s[tac =i s[viu jos... Zic: "Ce-o mai fi =i asta?" +i m[dau jos. El m[trage deoparte =i ar[t`ndu-mi h`rtia: "Ce e asta?" Zic: "O h`rtie." "Tronc! parc[eu nu v[z c[e o h`rtie; dar de c`t e?" "De o sut[." Dar el misterios: "Ai dumneata de =tire c-am mai schimbat una la fel azi-diminea\?" Zic: "Da"... Mo= Ni\ [se uit[la mine =i cl[tin`nd din cap: "P[i bine, a=a, cu lingura? Azi-diminea\[o sut[, acum alta?" A trebuit s[-i explic c[nu s-a cheltuit suta schim-bat[diminea\[=i c[asta nu era a noastr[.

C`nd a auzit, s-a plesnit cu palma peste gur[=i a plecat glon\ ...Din pricina groazei lui de risip[nu putea s[suferi pe slugile alelalte =i mai ales pe buc[t[reas[— =oanghina, cum]i zicea el.

Nu putea s-o suferi. }mpotriva ei mai avea necaz =i pentru c[-i vorbea r[st[it,]i da porunci... M[rog,]n ideea ei despre ierarhia slugilor,

ea se socotea un personagiu important; ea f[cea un sacrificiu c[venea la \ar[; ei, slugile alalalte]i ziceau *madama* =i d-aia porunceea cu arogan\[vierului, slug[de \ar[. Mo= Ni\[, care zece luni pe an era la vie st[p`n, nu putea s[rabde ca o ungueroaic[s[-i vorbeasc[r[stit... Unde mai pui c[era =i risipitoare?... }ntr-o diminea\[m[pomenesc c[m[trage deoparte, bag[o m`n[]n s`n =i scoate un cartof c`t o nuc[. Zice: “Ia uit[-te dumneata, are vreo vin[cartoful [sta? are vreun bete=ug?” Zic: “Ce bete=ug s[aib[?” “Na! p[i asta te-ntreb =i eu.” M[uitam la cartof, dar el: “Uit[-te bine, zg`r`ie-l de vezi.” Zic: “N-are nimic, e bun.” “Apoi dac[e bun, de ce-l arunc[=oanghina la l[huri? Ea-i munce=te? ea-i sap[? Apoi eu]ntr-o zi o iau de coade =i o arunc de... de... de...” C`nd se apropia vremea plec[rii noastre de la vie, mo= Ni\[cu un ochi pl`ngea de p[rere de r[u c[plec[m noi, st[p`nii, iar cu altul r`dea de mul\umirea c[pleac[slugile =i r[m`ne iar st[p`n, numai cu Du\`a =i cu Leu, c`inii lui... Dou[zeci =i doi de ani ne-a p[zit via, muncind ca un rob... C`nd veneam, g[seam]n gr[din[tot felul de zarzavat,]n curte sute de p[s[ri, toate muncite =i]ngrijite numai de el... S[racul!... La urm[]mb[tr`nise de tot... Am b[gat un alt vier, care avea =i nevast[, sub nume de ajutor al lui. }n anul din urm[parc[-l v[d cum sta pe prispa buc[t[riei, stins, pr[p[dit, urm[rind cu ochi dispre\uitori munca f[r[rost =i f[r[spor a celorlalte slugi... La plecare, m-a tras deoparte =i m-a]ntrebat: “Eu cum r[m`i?” Nu-n\elegeam; iar el: “P[i nu vezi c[nu mai sunt bun de nimic? S[-mi pl[te=ti a=a degeaba un pumn de parole?” “Ia las[-m[]n pace, mo= Ni\[, te-ai]mboln[vit, ai r[icit, dar te]nzdr[vene=ti dumneata iar.”

El a cl[tinat din cap =i s-a dat s[-mi s[rute m`na... C`nd am plecat, am dat porunc[vieresei c[, dac[s-o]nt`mpla s[se pr[p[deasc[, s[fac[tot ce va fi de trebuin\[]n socoteala mea =i s[m[]n=tiin\eze... La o lun[am primit veste c-a murit... M-am dus... L-am g[sit la biseric[... M[uitam la el... Viereasa se purtase bine... Era]mbr[cat curat,]ngrijit... P[rul lui, c`nepiu, c`t fusese]n via\[, acum era alb ca z[pada... De pe chipul lui pierise orice urm[din]ncruntarea lui

obi=nuit[... z`mbea... M[uitam =i m[g`ndeam... Muriser[de mult
tata =i mama...

El r[m[sese pentru mine ca o leg[tur[vie cu trecutul neamului
meu... Iar c`nd ochii mi s-au oprit la pieptul lui, pe care stau]ncruci=ate
bra\ele care o via\[]ntreag[munciser[pentru noi... un nod mi s-a
urcat]n g`t... M-am plecat =i am s[rutat m`na de la care lipseau dou[
degete...

NICUL{I}|{ MINCIUN{

Doamnei Eliza I Br[tianu

Nicul[i\ Gropescu, feciorul lui neica Andrei Gropescu, din c[tunul Manga, comuna M[gueni, e un b[iat cu judecat[, blajin la vorb[, m[surat la mi=c[ri, =i nu =tiu cum s[zic: *darsfios ori prin urmare sfios.*

În toate clasele primare, urmate la =coala din M[gueni, a luat tot premiul]nt`i, spre bucuria =i m[gulirea p[rin\ilor. C[, de! nu e lucru pu\in,]n ziua de *S`mpietru*,]n =coala]mpodobit[cu flori, s-auzi c[strig[de colo: "Premiul]nt`i cu cunun[— Gropescu Niculae", s[vezi pe domnul]nv[\[tor c[-i pune peste peri=orul lui negru cununa de meri=or, pe domnul primar c[-i d[un teanc de c[r\i m`ng`indu-l; =i apoi s[pleci pe linia satului, tu, mama de o parte, tat[] de alta, =i]ntre voi feciorul vostru,]n v[zul cons[tenilor, care zic cu dragoste: "S[v[tr[iasc[! =i la mai mare!"

La sf`r=itul =colii, domnul]nv[\[tor Irimescu a zis c[e p[cat ca a=a b[iat cu tragere de inim[la]nv[\[tur[s[nu mearg[mai departe; iar neica Andrei Gropescu, de la *S`mpietru p`n[la septembrie*, s-a g`ndit =i s-a r[zg`ndit]n toate felurile — a luat sfat =i de la unul, =i de la altul.

Înv[\[torul i-a spus precum v[zur[\i; =i tot a=a]=i zicea =i el]n ceasurile de trud[=i de obid[, c`nd vedea c[munca lui =i a Stanei, nevesti-sii, n-avea nici un spor pentru casa lui]mpov[rat[de patru copii: Nicul[i\ de unsprezece ani, dou[fete gemene de trei =i alt b[iat]n bra\ele Stanei.

Arenda=ul, conu Epaminonda, i-a spus c[]nv[\[tura mult[mai r[u

utraveste sufletul omului, c[\ere cheltuial[mare =i dezgust[pe om de munca p[m`ntului, i-a dat =i pild[pe Ghi\ic[al popii, care a urmat la liceu =ase clase =i a ie=it un apelpisit =i un derbedeu, de a speriat comuna: =i tot a=a]=i zicea =i neica Andrei, c`nd se g`ndea la lipsa lui de mijloace =i la ajutorul ce puteau s[-i dea de aci]ncolo bra\ele lui Nicul[i\]. C[=i dac[nu era prea voinic, dar era tare dibaci la m`n[=i mo=tenise de la bunicu-su, mo= Sandu Gropescu, aplecare la dulgherie.

Dup[moartea b[tr`nului, sculele fuseser[urcate]n podul casei, dar “iscoada de Nicul[i\”, care la moartea b[tr`nului era un nodule\ abia de patru ani, dase]ntr-o zi peste ele; =i cu toate dojenile mam[-si: “D[-te jos d-acolo, proclete, c[d[tat-tu peste tine =i-\i moaie oasele”, copilul — care acum]=i aducea aminte ca prin vis de unchia=ul care lucrase st`lpzii por\ii — c`nd =i c`nd da fuga]n pod la sculele bunicului. +i]ncet-]ncet, din glum[, din joac[, azi a f[cut un sc[unel, m`ine o mori=c[de speriat ciorile, care pr[p]deau cire=ul din coast[— p`n[c`nd]ntr-o zi, c`nd s-a]nt`mplat de-a pierdut tat-su cod`rla de la c[ru\[: “Taic[,]\i fac eu una la fel.” +i s-a pus Nicul[i\[pe lucru =i, din lemne vechi de prin curte, a f[cut]nt`i cotocii, pe urm[spetezele, =i, dup[ce le-a]ncheiat frumos, a ie=it o cod`rl[, de s-au crucit =i tat-su, =i mam[-sa, =i vecinii...

Da, lipsa de mijloace,]ndem`narea b[iatului la dulgherie =i teama p[rintelui de pierderea acestui ajutor de mare pre\ au dat greutate sfaturilor lui conu Epaminonda; =i a r[mas Nicul[i\[acas[, la munca p[m`ntului.

De p[rut r[u, lui nu i-a p[rut, c[-i pl[cea =i munca la c`mp =i mai ales dulgheria... La c`mp, c`nd p[zea boii cu al\i b[ie\i de seama lui, se juca =i el cu ei; dar mai drag]i era s[se r[zle\easc[deoparte, =i s[se uite cu el [gare de seam[la ierburi =i la lighioni. El era cel care-i]nv[\a s[scoat[din g[uri p[ianjeni =i greieri cu un glon\i=or de cear[legat cu a\.

B[ie\ii ceial\i st[teau ce st[teau l`ng[d`nsul, apoi porneau la alte jocuri; iar el r[m`nea singur s[supravegheze cum se luptau furnicile

s[duc[poveri de patru-cinci ori mai mari dec`t ele ori se t`ra bini=or pe br`nci, s[vaz[ce face l[custa de `r`ie a=a de tare.

+i au trecut a=a an peste an,]n totul =ase, =i a ajuns acum fl[c[u de =aptesprezece ani, frumos =i a=ezat, dar sfios...

La dulgherie acum se pricepe bine. St`lpii care stau gr[mad[sub =opron, pentru ulucele din fa\[, pe care, dac[i-o]nvrednici Dumnezeu, le ridic[la anul — el i-a f[cut; cosoroaba de la prisp[, care putrezise la un cap, el a]nlocuit-o; furca maic[-si el a]ncrestat-o; =i s[v[arate Salomia, fata lui P`rvu Miu, vecinul, donicioara nou[, cump[rat[de el din oborul de la Sf`ntul Ilie =i tot de el]nflorat[cu fierul ars... Minune, nu altceva!...

Ar fi, dup[cum vede\i, o pild[de b[iat fericit, dac[p`n[]n timpul de fa\ ar fi g[sit omul me=te=ugul s[st[p`neasc[toat[fericirea ce i se cuvine — =i dac[n-ar avea =i Nicul[i\ partea lui de am[r[ciunea, izvor`t[din netrebnicia]ntocmirii de azi a lucrurilor...

Dar am[r[ciunea lui Nicul[i\ a izvor`t =i din firea lui iscoditoare, deosebit[de firea celorlal\i... }nc[de pe c`nd era copil i-a jucat renghiuri... De c`te ori nu l-a urecheat tat-su pentru c[-i pierduse o jum[tate de zi, uit`ndu-se cum m`ncau ori cum]=i f[ceau gogo=ile viermii de m[tase pe care-i cre=tea maic[-sa? De mai multe ori a m`ncat b[taie, pentru c[—]n vremea c`nd el urm[rea c`te o g`nganie — boii pe care era trimis s[-i p[zeasc[intrau din miri=te ori din islaz]n vreo hold[. De c`teva ori a fost trezit de arsura unei nuiele,]nso\it[de o]njur[tur[: "M[, e=ti cu du=ii de pe lume? Nu vezi c[]i-au intrat boii]n porumbul meu?" Dar nici dojana aspr[a p[rin\ilor, nici b[taia pentru pl[\i de ispa=[nu l-au putut vindeca...

Astea]ns[le-a r[bdat Nicul[i\ f[r[mare sup[rare. Ceea ce era mai greu de r[bdat era batjocura. C[]ncet =i treptat a ajuns de batjocur[.

De dou[ori i se]nt`mplase s[vaz[pe c`mp cum un b[rz[une negru-galben se luptase cu un p[ianjen mai mare dec`t d`nsul, cum]l biruise =i cum]l luase]ntre labe =i zburase cu el. Vederea acestei lupte, care i se p[ruse cumplit de cr`ncen[, at`t]l mi=case,]nc`ta a povestit-o

=i altora. “O fi...” r[spunseser[unii. Tat-su r[spunsesese cu dojan[: “Dup[dr[cii de astea ca=ti gura de pl[tesc eu gloab[, tutuitule!” Iar cei mai tineri: “Musc[s[prinz[p[ianjeni! M[, da’ grozav =tii s[le mai croie=ti!”

Alt[dat[a s[rit ca mu=cat de =arpe =i a]nceput s[strige la al\i b[ie\i, care erau mai departe. C`nd au venit b[ie\ii =i l-au]ntrebat de ce i-a strigat, le-a povestit]nsp[im`ntat c[a v[zut o l[cust[, de-ale de le zice “c[lug[ri\i“, cum odat[s-a zb`rlit, a b`z`it, a prins]ntre gheare o l[cust[mai mare ca ea =i a]nceput s-o m[n`nce.

— Unde, m[?

— Uite colea.

— Unde, m[?

— Colo, l`ng[m[r[cinele [la... mai la st`nga...

S-au plecat b[ie\ii cu to\ii, s-a plecat =i el, s-au uitat, dar n-a g[sit “c[lug[ri\i”. Iar unul din ei:

— Hai, m[,]ncolo, s[ne ispr[veasc[Marin istoria cu Frusina. Nu-l =ti\i pe Nicul[i\]? M[, s[te duci la popa Alecu, s[-\i citeasc[o molitv[.

— S[n-am parte de...

— Nu te mai jura, m[, degeaba.

}]ntr-o zi, cum sta pe un sc[unel, crest`nd un b[\ cu briceagul, v[zuse]n stratul de m[rar de l`ng[d`nsul pisica lor, pe br`nci, la p`nd[dup[un stol de vr[bii, care, la patru-cinci pa=i de ea, ciuguleau pe jos, ciripind, ni-te m[lai risipit. Uit`ndu-se cu luare-aminte la piscic[, o v[zuse c[sc`nd pu\in gura =i o auzise l[murit f[c`nd din g`tlej ca vr[biile. Parc[ar fi vrut s[le ademeneasc[, s[vie]nspre locul unde era ea pitit[. +i]n adev[r vr[biile se duseser[dup[m[lai]nspre d`nsa. O v[zuse cum]=i]ncorda picioarele, =i c`nd a judecat c[sunt destul de aproape, h`r=ti! odat[s-a repezit =i a prins una]n gheare.

Seara a povestit la poart[cele v[zute =i auzite. Era de fa\ =i P`rvu Miu =i fii-sa Salomia =i lea Manda, mama Salomieii, =i mo= Grigore, alt vecin.

— Cum le vezi =i le auzi numai tu pe toate, m[Nicul[i\]? a]ntrebat

mo= Grigore z`mbind. Iaca, eu sunt om de merg pe =aptezeci =i patru de ani, dar pisic[s[fac[din g`t ca vrabia n-am auzit.

— Mo= Grigore, nu =tiu alte pisici; dar a noastr[face. Am auzit-o, uite, cum m[auzi dumneata.

— M[, o s[-i scorneasc[lumea o porecl[. O s[te pomene=ti odat[cu unul: “Nicul[i\ Minciun[“, =i a=a o s[r[m`i.

Salomia a]nceput s[r`z[cu hohote, zic`nd de c`teva ori, parc[]nadins, ca nu cumva s[uite: “Nicul[i\ Minciun[“...

...+i n-a mai trebuit s[se g[seasc[altul s[-i scorneasc[porecla prorocit[de mo= Grigore cu o pova\ p[rinteasc[... “Nicul[i\ Minciun[” o s[fie de acum]ncolo pentru tot satul... +i, negre=it,]l doare c`nd i-o spun b[ie\ii; iar c`nd Ghi\ic[al popii l-o lua]n zeflemea,]ntreb`ndu-l: “Ce-ai mai v[zut, m[Nicul[i\!” =i i-o spune,]n hohotele de r`s ale celorla\i, c-a v[zut =i el greiere prinz`nd o cioar[=i m`nc`nd-o — Nicul[i\ o s[se ru=ineze =i o s[]nceap[s[se]ndoiasc[el]nsu=i dac[a v[zut =i a auzit cu adev[rat ce =tie, de vreme ce acest om de=tept, care f[cuse =ase clase de liceu, nu-l credea.

+i azi a=a, m`ine a=a, dojana p[rin\ilor pentru vremea pierdut[degeaba “dup[prostii =i dup[g[rg[uni”, ne]ncrederea unora, batjocura altora au]nchis inima b[iatului =i l-au f[cut t[cut =i sfios... Un singur om era de se-n\elegea cu el: bietul Isaia ciobanul — =i a murit =i]la...

Dar durerea cea mai mare a lui Nicul[i\ venea tot din z`mbetul de ne]ncredere al frumo=ilor ochi ai Salomie... C[pe b[ie\i putea s[-i ocoleasc[. La han, despre partea b[ie\ilor, putea s[se uite f[r[s[]ntre]n hor[; =i]n munca cu sapa ori cu tesla g[sea,]mpotriva]nvenin[rii pe care i-o aduceau zeflemilele lor, doftorie — de parc[i-o lua cu m`na. Dar acela=i leac era f[r[nici o putere fa\ de durerea pe care i-o pricinau z`mbetul batjocoritor al fetei — z`mbet dup[care nu trebuia s[alerge o dat[pe s[pt[m`n[la han, c[-l avea, acolo, peste gard, la ficcare ceas al zilei; iar duminica, la han, peste acest z`mbet se ad[ugau glumele =i limbu\ia lui Petric[al lui Stan Pa=alan, care urm[rea st[ruitor pe Salomia...

La c` t[va vreme de la]nt` mplarea cu mo= Grigore,]ntr-o dup[-pr`nz, Nicul[i\] =i-a f[cut drum spre casa]nv[\[torului. L-a g[sit]n livad[, culeg`nd prune.]nt`i s-a sfiit s[-i spuie la ce venise =i a]nceput s[culeag[=i el]n r`nd cu ceilal\i. Dar pe urm[, fiindu-i team[c[prea]nt`rzie =i folosindu-se de o clip[c`nd se g[sea numai cu]nv[\[torul mai la o parte, a]ndr[znit s[-l]ntrebe:

— Domnule, ne te sup[ra, dumneata =tii multe...

— Ei?... a]ntrebat Irimescu, v[z`nd c[nu mai urmeaz[.

— Uite ce e... dumneata =tii multe, c-ai]nv[\at carte mult[... Nu e a=a c[pisica face ca vr[biile?

— Cum ca vr[biile?

— Face din g`t ca vr[biile...

]nv[\[torul s-a uitat la el cu luare-aminte; iar Nicul[i\] a urmat:

— +i m[g`ndeam c[poate ai dumneata vreo carte]n care scrie c[pisica face din g`t ca vr[biile... =i-\i lucrãm =i eu la vreo uluc[... la ceva...

— N-am nici o carte]n care s[scrie bazaconii d-astea, m[Nicul[i\].

I-a p[rut r[u grozav la]ntoarcere, r[u de tot... Tii! s[fi avut domnul]nv[\[tor o carte a=a... s[fi adus pe Salomia, s[citeasc[ea... cu ochii ei... C[poate c[alt[dat[nu mai r`dea, cum r`sese atunci, la poart[, c`nd cu vorba lui mo= Grigore, r`s frumos, care]n pieptul lui se pref[cuse]n junghi.

A doua zi, dup[ce a lucrat la ni=te z[brele, a pres[rat m[lai prin locul unde v[zuse el vr[biile =i, dup[ce =i-a zgornit surorile, a adus pisica, a luat pe frati-su Ilie l`ng[d`nsul, ca s[nu se mi=te — =i s-a a=ezat la p`nd[crest`nd un b[\. La scurt[vreme au venit c`teva vr[biile, =i a]nceput =i pisica s[fac[din g`t ca ele... Atunci Nicul[i\] a]nceput s[strige =uierat Salomie, care scutura ni=te \oale pe prispa casei:

— Salomio, Salomio!

Fata a ridicat capul =i el, st`nd nemi=cat, a =optit:

— Apropie-te bini=or de gard... bini=or...

Dar Salomia s-a apropiat, se vede, prea zgomotos, c[odat[au zburat vr[biile.

— Le speria=i... dar, dac[nu e=ti prea zorit[, treci pe poart[=i vino-coace ni\el. Uite pisica colea-n m[rar... Vin' s-o auzi cum face.

Era curioas[=i fata s[auz[=i a venit. El i-a dat un sc[unel =i s-a a=eztat cu un genunchi]n p[m`nt l`ng[d`nsa, \in`nd pe frati-su Ilie al[turi de el. +i au stat a=a al[turi... au stat... au venit dou[-trei vr[bii; dar pisica mo\ia nep[s] toare... +i cum =edeau a=a al[turi nemi=ca\i, deodat[a sim\it Nicul[i\] c[din p[rul auriu al Salomie =i din s`nul ei de fecioar[de =aisprezece ani se r[sp`ndea un miros de busuioc =i de sulfin[, mai ademenitor =i mai dulce dec`t toate florile pe care lencresta el, dec`t toate g`ng[niile a c[ror cunoa=tere]l ispitea; =i,]mb[tat de fericire, a]ntins m`na dreapt[=i a cuprins-o de mijloc... Dar Salomia, care, pe c`nd se uita la pisic[, se g`ndea la de=tept[ciunea =i puterea lui Petric[al lui Stan Pa=alan, =i-a]ntors capul mirat[, a]nceput s[r`d[=i desprinz`ndu-se:

— Zi, d-aia m-ai chemat, Nicul[\] Minciun[! =i a fugit zglobie acas[.

Dup[ziua aceasta i-a lucrat ei donicioara,]nflorind-o cu fierul ro=u, care ardea ca z`mbetul ei necredincios =i batjocoritor... Salomia i-a dat =i ea niste bete — bete ca toate betele; dar lui Nicul[i\] i s-au p[rut c[altele asemenea nu mai sunt pe lume...

*

A plecat Nicul[i\] la ora=, cu c[ru\ a cu lemne. C[s-a g`ndit neica Andrei c[tot]i stau boii degeaba acum la]nceputul lui octombrie... Ce bruma porumb a f[cut l-a c[rat, prunele asemenea; de arat nu era chip, p`n[nu s-o]ndura Dumnezeu s[dea o bur[de ploaie, c[era p[m`ntul cremene...

A cump[rat omul de la domnul Frim, din p[durea care o taie, trei st`njeni de lemne: c`nd =i c`nd s[ncarce c[ru\ a cu c`t or putea duce boii — =i ori s[se duc[el la t`rg, ori s[m`ie pe Nicul[i\], s[le v`nz[cu ceva c`=tig. Au]nc[rcat am`ndoi de asear[mai bine de un sfert de st`njen, l-au legat regulat cu lan\ul s[nu pice =i, c`nd mai erau dou[ceasuri p`n[la ziu[, =i-a]mbr[cat Nicul[i\] cojocul; maic[-sa i-a strigat de la vatr[: ”}ncheie-te la piept, c[e frig”; tat-su i-a adus aminte pentru

a patra oar[: “S[nu le dai din unsprezece lei nici o para mai jos — =i fii cu ochii]n patru s[nu te-n=ele frunul, c[tu e-ti cam tutuit!”

Era]ntuneric bezn[; dar Nicul[i\ nu =tia ce e frica, nici ur`tul. Pe tot drumul, treisprezece kilometri, mai mult]n c[ru\[, sus pe lemne a stat, fluier`nd]ncet, cu ochii la stelele grozav de str[lucitoare]n această[noapte limpede de r[coarea toamnei. }i erau dragi lui stelele toate =i-l]nv[\ase r[posatul Isaia ciobanul cum le cheam[mai pe fiecare. +i cum venea]nspre r[s[rit, a v[zut cum s-a ivit =i s-a ridicat din marginea z[rii luna nou[, apoi luceaf[rul de ziu[; pe urm[s-a f[cut o gean[ro=ie, s-a deschis fa\ cerului, s-a tot deschis, stelele s-au topit una c`te una, =i luceaf[rul, =i cornul lunii; iar]n dreapta locului unde se ivise geana ro=ie au]nceput s[ias[suliv[aurii... ca p[rul Salomiei...

C`nd a ajuns la ora=, soarele era sus. C`rciumarul de la bariera ora=ului l-a]ntrebat c`t cere pe lemne.

— Unsprezece lei, a r[spuns Nicul[i\.

Iar negustorul c[ruia nu-i trebuia, c[el avea lemne, dup[ce s-a uitat bine la marf[, a zis:

— Face, c[sunt lemne bune de tuf[curat[. +i, dup[ce s-a uitat =i]n ochii b[iatului, i-a dat o pova\[: “M[, b[ie\=, tu s[ceri pe ele cincisprezece lei, s[ai de unde l[sa.

Acum trei zile s[fi venit Nicul[i\ cu lemnele astea la t`rg, numai-dec`t le desf[cea — c[nepriceperii lui la negustorie i-ar fi venit]ntr-ajutor v`ntul pizma=, care a b[tut p`n[ieri diminea\=a; dar azi, soarele cald care l-a f[cut s[-i scoat[cojocul,]i stric[vertul m[rfii... Unul]i d[opt lei, altul zece, altul zece =i =ase bani; dar nu le d[=i umbl[prin ora= p`n[la ziua-jum[tate.

— Dar ce e-ti tu, turc, s[nu la=i nici un ban din c`t ai cerut?]i r[cne=te un brutar. Trage]n[untru-n curte.

— Dar s[=tii, unsprezece lei, jup`ne.

Dup[ce le descarc[Nicul[i\ =i le a=eaz[unul c`te unul, sfert regulat, brutarul]i num[r[]n gologani zece lei =i jum[tate.

— P[i, ne-a fost vorba unsprezece lei, jup`ne.

— Dar ce e-ti tu, turc? Dac[-i place; dac[nu,]ncarc[-i-le =i pleac[.

Nicul[i\] ji d[banii]napoi =i, f[r] sup[rare,]ncepe s[]ncarce lemnele la loc, frumos, tacticos, cum le]nc[rcase asear[la p[dure.

Lini=tea pesemne c[i-a pl[cut brutarului, c[]ncepe s[r`d[=i, sco\`nd unsprezece lei deplini, ji d[zic`nd: “{ sta s[=tii c[e P[cal[.”

Nicul[i\] =i-a b[gat banii]i chimir,]i]njug[boii =i pleac[... Se g`nde=te c[mai bine i-ar fi dat banii]n fi=ice. A=a, te pomene=ti c[]antors, de neodihna de peste noapte,]l pridide=te vreun somn]n c[ru\] =i i se risipesc gologanii. De aceea, merg`nd pe uli\, caut[cu ochii pe jos, doar o g[si vreun petic de h`rtie, s[]fac[banii fi=ice. Nu caut[de prisos: prin dreptul tribunalului g[se=te o jum[tate de coal[de h`rtie. O ridic[, o bag[]n s`n =i, dup[ce iese din ora=, se suie]n c[ru\, taie h`rtia]n dou[; o jum[tate o taie iar]n dou[=i, sco\`ndu= i banii din chimir, face dou[fi=ice: unul de cinci lei, altul de =ase. Le bag[frumos]n chimirul pe care-l]nchide cu]ngrijire =i zice: “Cea! Joian!”...

...Mai t`rziu, c`nd se]nnoreaz[=i]ncepe s[bat[v`ntul,]i pune cojocul pe d`nsul =i simte ceva rece]n s`n. E cealalt[jum[tate de h`rtie ne]ntrebuin[at[, pe care n-a aruncat-o. O scoate =i se uit[la ea. E scris[de m`n[=i, cum =tie s[citeasc[, cite=te: “...f[c`nd aplica\ia articolului 327, a c[ruia cuprindere este urm[toarea: Cel ce, g[sind pe drumuri ori pe uli\]ucruri ce nu sunt ale sale, =i]ntreb`ndu-se despre ele le va t[g[dui, se socote=te c[a comis un abuz de]ncredere =i se va pedepsi cu]nchisoarea de la 15 zile p`n[la 3 luni...”

“Adic[cum? se g`nde=te Nicul[i\, dac[oi g[si eu]n drum, s[]zicem un galben, s[nu fie al meu care l-am g[sit? Dar ce, l-am furat? Nu l-am g[sit? P[ce s[-l dau altuia?” +i cite=te]nc[o dat[; =i c`nd ajunge la “]ntreb`ndu-se despre ele”, deodat[duce repede m`na la chimir. Fi=icile sunt la locul lor; “Dar dac[]l de l-a pierdut a muncit pe el? Dac[s-a dus la p[dure, cum s-a dus el cu tat-su, =i i-o fi c[zut peste picior un bu=tean, cum i-a c[zut lui tat-su? Dar dac[o fi umblat c`t a umblat el prin t`rg ast[zi? +i dac[a schimbat banii pe un galben ca s[-l duc[de pus]n salb[unei fete ca Salomia?...”

+i aduc`ndu= i aminte de o vorb[]uzit[de mai multe ori de la tat-su: “de banul nemuncit nici praful nu s-alege”,]nainte de a a\ipi]n

c[ru\]=i zice c[el chiar de nu l-ar]ntreba nimeni, dac[i s-ar]nt`mpla s[g[seasc[o pung[cu bani, ar duce-o la prim[rie la domnul =ef de jandarmi...

Cine i-a auzit g`ndul de i l-a]mplinit a=a de cur`nd? C[la patru zile dup[asta]ntocmai a=a i s-a]nt`mplat. Erau cu to\ii la porumbi=te, t[iau cocenii. La un timp tat-su zice:

— M[Nicul[i\], era vorba s[dregi u=a de la podul =opronului, =i n-ai dres-o. P`n[desear[,]n patru ceasuri eu zic s[faci una nou[.

— Fac.

— Bra\ele noastre ne ajung aici s[d[m gata =i s[]nc[rc[m p`n[desear[.

— A=a e.

+i Nicul[i\] pleac[; =i, ca s[ajung[mai degrab[acas[, o taie prin prunii boiere=ti, sare p`rleazul din dreptul crucii C[minarului, o cruce]nalt[de piatr[]n marginea =oselei, o coboar[la st`nga pe =osea; =i cum umbl[pe poteca din marginea drumului, vede jos, dinaintea lui, un portofel de piele neagr[...]i ridic[,]l deschide =i vede, =i]n buzunarul din dreapta, =i]n buzunarul din st`nga al portofelului, h`rtii de bani, h`rtii multe, c`te n-a v[zut neam de neamul lui... Se uit[de jur]mprejur: nimeni... Mult la g`nduri nu st[=i o porne=te; dar,]n loc s[]ie drumul spre cas[, sare alt p`rleaz =i se]ndreapt[spre re=edin\a jandarmeriei. Merg`nd a=a, z`mbe=te g`ndindu-se: "De! s[nu-l am acum colea]n m`n[=i s[spui la lume c-am g[sit un portofel cu bani, ar zice c[mint." Oamenii sunt du=i dup[treburi; se]nt`lne=te numai cu copii mici, n-are cu cine vorbi... Ajunge la re=edin\[, deschide u=a. Domnul =ef e singur]n odaia din dreapta. Tol[nit pe pat, cite=te o gazet[... Din fund se aude c`nt`nd un glas de femeie. E glasul cucoanei Stelu'a, ibovnica domnului =ef. O fi lucr`nd ceva =i c`nt[: "...suspine crude pieptu-mi zdrobe=te..."

— Ce e, m[?]ntreab[domnul =ef, ridic`nd ochii de pe gazet[.

— Uite, domnule =ef. Venind p-ici pe =osea — c[m-a m`nat taica acas[, s[dreg u=a de la gura =opronului, — =i a=a, am dat prin prunii boiere=ti =i am s[rit p`rleazul din dreptul crucii C[minarului, =i cum

umblam a=a, v[z, jos o tomoa=c[neagr[. Zic: “Ce s[fie aia?” +i c`nd m-aplec, uite ce g[sii: portofelul [sta cu bani de h`rtie mul\i. +i am venit de vi l-am adus Dumneavoastr[, c[trebuie s[se arate p[guba=ul...

Domnul =ef se uit[de mai multe ori, c`nd la fl[c[u, c`nd la banii din portofel, =i dup[o lung[t[cere]ntreab[:

— Mai era cineva cu tine?

— Nimeni.

— Ai spus la al\ii?

— La nimeni. Am venit p-ici pe poteca de din dos, drep la Dumneavoastr[.

Domnul =ef tace, apoi:

— Ia ascult[, m[Nicul[i\[, parc[a=a te cheam[...

— A=a.

— S[nu mai spui la nimeni p`n[nu s-o ivi p[guba=ul, c[te aude spun`nd cum e portofelul =i se scoal[vreunul =i zice c[el l-a pierdut, f[r[s[-l fi pierdut el. Nici m[-tii, nici lu tat-tu s[nu le spui p`n[nu se arat[paguba=ul, auzi?

— Auz!

— Bine ai f[cut c[l-ai adus, bravo! E=ti b[iat cinstit. +i s[=tii c-o s[spui eu p[guba=ului s[te cinsteasc[frumos.

Nicul[i\[o porne=te spre u=[: dar c`nd e]n prag, domnul =ef, g`ndindu-se la procesul-verbal ce va trebui s[dreseze,]l mai]ntreab[:

— Cum te cheam[pe tine?

— Gropescu Niculae.

— Carte =tii?

— +tiu...

R[mas singur, domnul =ef scoate h`rtiile din portofel, le num[r[de trei ori: sunt cinci mii patru sute de lei]n h`rtii de c`te o sut[,]ncolo nimic. }=i scoate tabachera,]=i face o \igar[, o fumeaz[dus pe g`nduri, se]nchin[a mirare =i,]nainte de a]ncepe s[scrie, se las[cu scaunul pe spate =i strig[:

— Stelu'o!

Dar Stelu\ a c`nt[=i n-aude.

Domnul =ef se scoal[=i strig[din pragul od[ii mai tare:

— Stelu\o!

— Ei? face Stelu\ a, ridic`nd ochii de pe bluza la care lucra.

— Ia vin' ni\el...

Dup[ce domnul =ef i-a povestit istoria toat[, dup[ce i-a ar[tat banii, au r[mas am`ndoi amu\i\i... G`ndindu-se la bluzele de m[tase, la jachetele, la p[l[riile pe care =i le-ar fi putut cump[ra dumneai pe at`\ia bani, cucoana Stelu\ a a zis]ntr-un r`nd:

— Cum nu-i g[sii eu, Doamne!?

+i iar a t[cut =i i s-a dus g`ndul la ifosele prim[resei =i ale Irimeasc[i, care se uit[la ea de sus...]ntr-un t`rziu a]ntrebat:

— { la de-i zice "Nicul[i\ Minciun[?" +i iar dup[o t[cere: +i zici c[nu l-a v[zut nimeni?

Dar domnul =ef s-a uitat]n ochii ei =i n-a r[spuns nimic...

*

]n vrmea asta Nicul[i\ se =i apucase de lucru =i, sco`nd cu cle=tele cielele u=ii celei vechi, se g`ndea c[maic[-sii =i lui tat[-s]u tot trebuie s[le spuie, n-are]ncotro.

— Ce lucrezi acolo, m[Nicul[i\?

B[iatul ridic[ochii,]n care a]nflorit un z`mbet de fericire de la]nt`iul sunet al glasului care-l]ntreab[, =i vede pe Salomia. E urcat[pe un bu=tean, cu bra\ele pe gard. V`ntul]i flutur[-n p[rul auriu =i ochii ei verzi, ca apa ad`nc[=i limpede de la umbr[, z`mbesc a batjocur[...

— Dreg u=a de la podul =opronului, r[spunde Nicul[i\, =i se g`nde=te: "Nu, ei nu-i spui, c[nu m[crede =i o s[spuie la al\ii r`z`nd de mine. Mai bine s[afle singur[de la al\ii, c`nd s-o ivi p[guba=ul..."

S-a ivit p[guba=ul. E colo, pe linia satului,]n mijlocul mul\imii de femei =i de copii aduna\i]n jurul lui. C[l]re\ul care a trecut adineauri]n buiestru,]la e p[guba=ul.

Salomia, care, de pe bu=teanul pe care era urcat[, vede copii alerg`nd]ntr-acolo, se coboar[=i d[fuga la poart[zic`nd:

— Nu=’ ce s-a]nt`mplat pe linie, c[v[d c[dau copiii fuga-n sus.

Nicul[i\ []=i las[lucrul =i iese =i el la poart[. O femeie care vine dintr-acolo]l dumere=te:

— E un negustor care cic[a pierdut o pung[cu bani =i]ntreab[dac[n-a g[sit-o cineva.

Nicul[i\ se duce gr[bit]ntr-acolo,]=i face loc printre copii =i, ajuns l`ng[negustor,]l atinge de bra\ =i-l]ntreab[:

— Cum era pungă dumitale?

— Un portofel de piele neagr[, zg`riat]ntr-un col\, portofel de-alea care se]ndoie=te a=a, cu dou[buzunare...

Nicul[i\ zice cu simplitate:

— L-am g[sit eu adineauri l`ng[crucea C[minarului =i l-am dus la domnul =ef de jandarmi.

Negustorul pare nebun de bucurie, nu =tie ce s[mai zic[. +i pe c`nd femeile se crucesc de mirare, pleac[cu fl[c[ul spre re=edin\a jandarmeriei, cu droaia de copii dup[d`n=ii.

*

Mi=care neobi=nuit[]n M[gureni. Lume adunat[la prim[rie ...Se a=teapt[sosirea domnului procuror, care vine s[ancheteze cazul la fa\la locului; =i sosirea autorit[\ii se a=teapt[cu ner[bdare, ca s[se fac[odat[lumin[]n aceast[afacere]ncurcat[, care \ine lumea]n nedumerire... Ciudat[]mprejurare! Alalt[ieri, mar\i, pe la toac[, s-a ivit]n comun[domnul Ni\ Andreescu, de \ine]n t[iere p[durea Colfescului,]ntreb`nd din om]n om dac[nu cumva i-a g[sit vreunul un portofel cu 5400 de lei, pe care l-ar fi pierdut diminea\, c`nd trecea spre vale. +i pe c`nd]ntreba ni=te femei din c[tunul Manga, s-a pomenit cu Nicul[i\[, feciorul Gropescului, [la de-i zice “Nicul[i\ Minciun[“, c[l-ar fi dat]n m`na =efului; iar =eful cic[habar n-are. P[guba=ul, ne=tiind ce s-aleag[din ar[t[rile b[iatului =i din t[gada =efului, s-a pl`ns procurorului, care trebuie s[pice...

+i iat[-l sose=te, numai cu grefierul. C[pitanul de jandarmi care trebuia s[-l]nso\ease[, lipsea, dus la Bucure=ti. Trage la prim[rie unde-l a=teapt[p[guba=ul; se sup[r] c[nu sunt veni\i nici =eful de jandarmi, nici b[iatul care zice c[a g[sit banii, d[porunc[s[trimit[numaidec` t dup[ei; iar p`n[la sosirea lor cere l[muriri de la primar, de la notar, de la perceptor.

De, domnule procuror, vorbe=te primarul, =tiu eu ce s[zic! Asta vorbeam =i noi]ntre noi alalt[ieri... S[min\ [=eful?... de! ... Sum[mare... cinci mii patru sute de lei... Banul e ochiul dracului... Te pomene=ti... Dar iar m[g`ndesc: s[bagi pe om]n pu=c[rie a=a, pe vorba unui z[natic.

— Cum z[natic?]ntreab[procurorul.

R[spunde notarul:

— P[i s[vede\i, domnule procuror, b[iatul [sta e cam a=a... cum s[zic...

— Cum]l cheam[?

— Nicul[i\ Gropescu, dar lumea]i zice “Nicul[i\ Minciun[“.

— De ce?

— I-a scornit a=a o porecl[.

Procurorul, din ce]n ce mai intrigat =i ner[bd[tor,]ntreab[:

— Pe cine a\i trimis dup[ei?

— Am trimis un v[t[=el; dar iat[, vine =eful. Dac[binevoi\i s[-l asculta\i.

Domnul procuror binevoie=te.

U=a se deschide =i domnul =ef intr[, scoate capela, o \vine cu m`na st`ng[, lipit[de sabie; =i, al[tur`nd c[lc`ile zorn[itoare, zice uit`ndu-se drept]n ochii procurorului:

— Tr[i\i!

Autoritatea superioar[]l examineaz[de sus p`n[jos. Constat[c[e acela=i b[rbat voinic, oache=, de toat[frumuse\ea]n uniform[cu]ntreite galoane.]l cunoa=te de mult =i-l]ntreab[:

— Ce e, Albescule, cu chestia banilor?

Domnul =ef z`mbe=te, dar cu m[sur[(a! cucoan[Stelu\o, me=ter[profesoar[e=ti!) =i r[spunde:

— De! domnule procuror, dac[crede\i Dumneavoastr[c[sunt eu]n stare de a=a ceva — =i c[trebuie...

Dar domnul procuror a venit s[ancheteze; =i dumnealui, c`nd vine s[ancheteze, nu-i place vorba mult[. Dumnealui, c`nd cel c[ruia]i pune vreo]ntrebare nu-i r[spunde scurt =i se lunge=te la vorb[, i-o taie. Din experien\ a dumnealui de doi ani a constatat c[asta e cea mai bun[sistem[... “Altfel nu mai ispr[ve=ti niciodat[.” De aceea taie vorba =efului =i chiar]l]n=tiin\ eaz[:

— Mie, te rog s[-mi r[spunzi scurt. Unde erai c`nd a sosit paguba=ul la re=edin\ a jandarmeriei?

— Eram acolo.

— S[vie Andreescu.

Paguba=ul Andreescu vine de afar[. Procurorul]l]ntreab[:

— Unde ai g[sit pe domnul =ef c`nd te-ai dus la jandarmerie?

— S[vede\i, domnule procuror... dup[ce m-a]ntrebat b[iatul cum era portofelul meu =i i-am spus c[era negru, cu o zg`rietur[la un col...]

— A! pardon, pardon! Mie ieri la parchet mi-ai spus c[b[iatul \i-a spus dumatile]nt`i cum era portofelul. Acum zici c[dumneata i-ai spus lui... Uite ici]n procesul-verbal...

— S[vede\i, domnule procuror..

— Ce s[v[z? Mie, te rog s[-mi r[spunzi scurt: el \i-a spus dumatile]nt`i cum era portofelul ori dumneata lui?

— Eu lui.

Notarul]n=tiin\ eaz[pe domnul procuror c-a sosit b[iatul; =i domnul procuror, care e foarte curios s[-l vad[, spune p[guba=ului =i jandar=mului s[a=tepte afar[, =i d[porunc[s[i se aduc[b[iatul... B[iatul intr[. E tras la fa\[, cu o frunte larg[, sub care sclipesc doi ochi negri,]n care tremur[parc[o lic[rire de friguri... Altfel foarte cur\el...

V[t]=elul]=i explic[]nt`rierea:

— Nu vroia s[vie, s[tr[i\i, domnule procuror. Abia l-am adus.

— De ce nu vroiai s[vii, m[b[iete?

Nicul[i\ ridic[din umeri... A! de mar\i dup[-pr`nz s-au petrecut multe, pe care nu le-ar putea povesti cu =ir Nicul[i\]. Mai ales cele petrecute pe din[untru] lui. Toate tremur[, sclipesc=i se sting nestatornic ca fulgerele.

...A ajuns la jandarmerie cu p[guba=ul =i cu al\i oameni dup[ei,]ntre care parc[=i primarul... +i a zis z`mbind: "S-a g[sit p[guba=ul, domnule =ef..." +i =eful a zis mirat: "Care p[guba=?" ...+i el s-a uitat bine s[vaz[dac[vorbe=te cu =eful, =i a zis: "P[guba=ul cu portofelul de l-am g[sit l`ng[crucea C[minarului ...de vi l-am adus adineauri..." +i =eful a zis: "Ce, m[, visezi?" ... +i el s-a uitat la lume =i s-a pip[it =i a zis iar: "Adineauri c`nd c`nta cucoana Stelu\a pe p[limar..." +i domnul =ef a r[cnit: "Ce, m[, e=ti nebun?" ...+i el atunci a sim\it c[parc[i se rupe ceva]n cap,]n[untru, =i a zis, dar n-a zis cu g`ndul s[-l supere... a zis duios, ca din pragul unei mari primejdii: "Domnule =ef, ori te poart[cum \i-e vorba, ori vorbe=te cum \i-e..." +i domnul =ef l-a plesnit cu pumnul peste gur[de l-a podidit s`ngele... +i pe urm[nu mai =tie, p`n[unde a venit m[-sa =i cu mama Paraschiva care-i desc`nta =i-i da s[bea ap[dintr-o oal[nou[... Era pe prispa casei. Al[turi era parc[nea P`rvu Miu =i cu mo= Grigore, vorbeau cu tatsu... Mo= Grigore-l]ntreba: "Dar \ie =i m[-sii cum de nu v-a spus nimic? cum n-a dat fuga s[v[spuie]nt`i vou[?]..." Nea P`rvu a zis: "Cu ei nu s-a]nt`lnit, n-auzi? dar fii-mii cum de nu i-a spus nimic? c-a vorbit cu ea dup[aia..." +i s-a]ntors nea P`rvu cu fa\va spre gard =i a]ntrebat: "A=a e, Salomio?" +i Salomia era urcat[pe bu=tean l`ng[gard, se uita speriat =i a r[spuns: "A=a e..." +i el s-a sculat =i a r[cnit odat[: "Uite aici, cu m`nile am`ndou[l-am \inut — ca lemnul s[mi se usuca m`nile!" =i pe urm[iar nu mai =tie... Parc[au venit ieri primarul =i notarul =i s-a dus cu ei de le-a aratat unde a g[sit portofelul, pe unde a s[rit p`rleaza, pe unde a stat, pe unde s-a]ntors...

Astea tot le mai z[re=te Nicul[i\], c[sunt lucruri tr[ite, v[zute =i auzite... Dar ce nu mai poate z[ri e treptata pierdere a sim\ului realit[\ii pe care i-a adus-o]ndoiala, ne]ncrederea tuturor... =i indignarea =efului, care nici n-a mai putut s[se st[p`neasc[... sunt

c`teva ceasuri de c`nd nu mai e a=a de sigur c-a g[sit]n adev[r banii... Venind pe drum cu v[t[=elul se silise s[-i or`nduiasc[g`ndurile =i s[spui cum s-a]nt`mplat, de la]nceput...

— N-auzi, m[b[iete,]ntreab[a doua oar[domnul procuror, de ce nu vroiai s[vii?

— De!...

— Cum de!... Faci o p`r[contra unui om: viu eu, procurorul, s[cercetez faptul; trimit dup[tine =i nu vrei s[vii? Ce fel de socoteal[e asta?...

— De!...

— Cum te cheam[?

— Gropescu Nicolae.

— Nu-]i zice \ie lumea “Nicul[i\] Minciun[“?

La asta nu se mai g`ndise Nicul[i\]. A=a e!!... Lui]i zice “Nicul[i\] Minciun[“! Vezi dumneata!?...

— N-auzi ce te-ntreb? }i zice lumea “Nicul[i\] Minciun[“?

— Mi-o fi zic`nd.

— Cum “mi-o fi zic`nd”? }i zice; spune toat[lumea. De ce?

— De!...

— Iar “de”!... }n sf`r=it... Spune cum e cu chestia banilor?

B[iatul se code=te; se sile=te s[-i adune min\ile risipite... Vrea s-o ia de la]nceput, cum =i-a f[cut planul venind cu v[t[=elul... Se freac[cu m`na pe frunte,]nghite]n sec... Procurorul a=teapt[...]

— Uite, domnule... C`nd mi-a dat mie brutarul...

— Care brutar?

— Brutarul de i-am v`ndut lemnele]n unsprezece lei, azi se-mpline=te o s[pt[m`n[...]

— Ce-mi tot]ndrugi mie de brutar?... Ce are a face brutarul?

— S[v[spui...

=i Nicul[i\] tace =i iar se sile=te s[-i adune min\ile care se amestec[... Domnul procuror se uit[cu luare-aminte la tremurarea m`inilor b[iatului, la privirea lui r[t[cit[; =i cum e om bun la inim[=i milos, =i

cum a]nceput s[]n\`ealeg[, dup[ce se uit[]n ochii primarului =i ai notarului, zice bl\`nd:

— Spune.

— C\`nd mi-a dat mie banii brutarul... de m-a m\`nat taica la t\`rg cu lemnele... =i am v[zut stelele...

Nicul[i\` tace.

— Spune.

— C[]nt\`i a vrut s[-mi dea numai zece lei =i jum[tate, dar pe urm[... Ghi\`ic al popii mi-a scornit mie porecla, c[el nu crede c[ia b[rz[unul p[ianjeni...

]n capul domnului procuror s-a f[cut lumin[deplin[. Nu mai]ncepe]ndoial[... Se vede c\`t de colo. Deci ca s[nu piarz[vreme mult[,]l opre=te din povestire =i-i zice s[mai a=tepte afar[. Dup[ce b[iatul a ie=it, zice celor de fa\`:

— Bietul b[iat.

— Eu ce v[spuneam, domnule procuror? zice notarul.

Procurorul st[pe g\`nduri. Se g\`nde=te matur!... Asear[la club, unde se vorbea de acest caz, Mitic[Ionescu, avocatul, zisese: “Te pomene=ti c[reclamantul n-a pierdut nici un ban =i=i preg[te=te vreun faliment...” +i cazuri de astea cunoa=te destule domnul procuror... Nu mai departe, cazul de deun[zi cu Daradan... Dar atunci b[iatul? Dar a=a e... b[iatului]i spusese o femeie c[un om a pierdut un portofel pe care-l caut[. Asta a m[rturisit-o p[guba=ul de ieri; iar cum era portofelul a m[rturisit adineauri p[guba=ul c[i-a spus-o chiar el... Dup[matura g\`ndire domnul procuror face: “hm” =i]ntreab[pe primar:

— C\`t e d-aici p\`n[la spitalul din D[lgeni?

— Patru kilometri.

— Spune birjarului s[]nhame caii =i s[se duc[un v[t]=el cu scrisoarea pe care o s-o scriu eu acum, s-o dea doctorului... S[-i spuie =i din gur[c[-l a=tept aici, s[vie neap[rat...

+i domnul procuror scrie repede: “Doctore drag[... Urc[-te]n tr[sur[=i vino imediat p\`n[aici... Un caz curios de autosugestie, de

telepatie, de *pseodomanie*. Cum]ns[nu vreau s[-mi asum singur responsabilitatea, am neap[rat[nevoie de avizul unui om competent ca dumneata. La revedere. Vino neap[rat c[am s[-\i povestesc ceva nostim despre Nineta.”

*

Tat[l lucreaz[la gluga de coceni. Mama, uit`ndu-se din c`nd]n c`nd spre prisp[, m[tur[prin b[t[tur[: s[fie curat, c[vine popa Alecu. I-a pov[\uit lumea s[cheme popa s[citeasc[o molitv[... Desc`ntecele mamei U\ii nu mai ajut[la nimic, =i mai r[u]]nd`rje=te vorba ei bl`nd[: “Nicul[i\ mam[, nu te mai g`ndi la banii]ia, maic[... o fi fost vreo vraj[... \i s-o fi p[rut — farmece, fir-ar pe pustii locuri...”

Nicul[i\ st[pe prispa casei \in`ndu-=i]ntre palme t`mplele care-i zv`cnesc =i se g`nde=te =i nu poate s[-n\eleag[de ce i-au b[gat degetul]n gur[=i doftorul =i domnul procuror...

Cum o s[priceap[Nicul[i\, c`nd nici ceilal\i care erau de fa\ n-au priceput?...

Doctorul, dup[primirea scrisorii procurorului, luase cu d`nsul volumul de medicin[legal[al lui Vibert =i pe tot drumul citise partea referitoare la cazurile de *pseodomanie*, at`t de frecvent[la copii, =i v[zuse c[e manie care se vindec[, dac[nu cumva e o prim[manifestare a unei nebunii care are s[progreseze ...}n spe\,a, dup[ce ascultase pe b[iat, pe ceilal\i oameni,]ntre care =i pe mo= Grigore, venit =i el la prim[rie,]=i f[cuse convingerea deplin[. Nu mai]nc[pea nici o]ndoial[c[era vorba de *prodromele* unei aliena\iuni]n toat[regula: vorb[f[r[=ir, oare=care temperatur[, halucina\ii: lighioni, pisic[pe care o aude ciripind, caz tipic... De aceea, dup[ce sf[tuise pe p[rin\ii b[iatului s[se poarte bl`nd cu d`nsul, aduc`ndu-=i aminte de o dovad[peremptorie, chemase din nou pe b[iat,]l pusese s[ca=te gura =i, pip[indu-i cerul gurii cu degetul ar[t[tor, zisese procurorului: “Uite, bag[degetul =i pip[ie... mai la st`nga... Sim\i o protuberan\ a palatului?” “Da”, r[spusese procurorul complet edificat. Aceast[ultim[dovad[, venit[dup[explic[rile doctorului, ilustrate cu cita\iuni din autorul la-

ndem`n[, risipiser[toate]ndoielile domnului procuror. Urc`ndu-se]n tr[sur[, se felicitase de admirabila idee ce avusese de a trimite dup[doctor=i,]nduio=at de v[dita=i zgomotoasa dezn[dejde a p[guba=ului, dase porunc[primarului, notarului, =efului,]ncet, ca s[nu fie auzit de grupul de oameni, care stau mai deoparte: “}n orice caz, voi supraveghea\i. Vedea dac[vreunul face cheltuieli mai mari dec`t de obicei...”

Nicul[i\ st[pe prisp[dus pe g`nduri, cu t`mplele-ntre m`ini. Deodat[sare]n sus... +i-a adus aminte c[jum[tatea de coal[din care f[cuse fi=icele i-a r[mas]n buzunarul cojocului... +i se pare c[aceasta ar fi cea mai puternica dovad[de g[sirea banilor. D[fuga]n odaie =i caut[prin buzunare, caut[... +i neg[sind h`rtia iese]n curte =i]ncepe s[strige la surori, prinde pe frati-su Ilie =i-l bate peste m`ini:

— La ce mi-ai umblat]n buzunarele cojocului? la ce, hai? la ce umbli]n alea ale mele?...

Copilul]ip[. Mama cheam[]n ajutor pe b[rbatu-s[u =i am`ndoi]l cuprind unul de-o m`n[, altul de alta. Dar el]njur[cu ochii tulburi =i se zbate... De pe prispa casei de al[turi Salomia se uita cu groaz[,]nchin`ndu-se.

}n a=a stare]l g[se=te popa Alecu. El a mai v[zut de astea =i, =tiind puterea de vindecare a rug[ciunii,]=i petrece patrafirul =i]ncepe s[citeasc[: “Domnului s[ne rug[m, Dumnezeu Dumnezeilor =i Domnul Domnilor, f[c[torul cetelor celor de foc =i lucr[torul puterilor celor f[r] de trup, me=terul celor cere=ti =i al celor p[m`nte=ti, pe carele nimena din oameni nu l-a v[zut, nici poate s[-l vaz[...”

Nicul[i\ suspin[ad`nc =i zice cu am[r]ciune:

— L[sa\i-m[.

P[rin\ii]l las[=i el se duce de se a=eaz[cuminte pe prisp[... De acolo se aud numai parte din cuvintele pe care le cite=te popa, restul se pierde]ntr-un murmur u=or: “...blestemu-te pe tine, duh necurat ca Savaot.. =i cu toat[... Adonai... Eloii... blestemu-te pe tine... ad`n-curile cele de pre sub cer... blestemu-te ...Gomorenilor... =i cu piatr[pucioas[l-a ars... blestemu-te... teme-te, fugi, fugi...”

*

Nicul[i\] nu mai poate dormi: iese]n curte. E sear[, t`rziu... M[car c[bate un v`nt rece, cerul e limpede sticl[. Luna scap[t[, colo, peste crestele prunilor boiere=ti. V`ntul face s[tremure a=a sclipirea stelelor?...

+i cum st[Nicul[i\] a=a]n curte, l`ng[gardul lui P`rvu Miu, se deschide bini=or u=a vecinului... coboar[treptele o umbr[care se]ndreapt[]ncoace... E Salomia. O cunoa=te =i orb de-ar fi, de pe pas. Trece]ntre cas[=i gard spre gr[din[. Acum e la doi pa=i de el.

— Salomio! cheam[el duios ca un c`ntec.

Fata d[un \ip[t =i se lipe=te de peretele casei, privindu-l cu spaim[.

— Salomio, nu-\i fie fric[... N... nu... nu sunt nebun, Salomio... +i nu vreau s[-\i fac nici un r[u, Salomio...

Ea se uit[cu ochii mari,]n care nu mai e nici o umbr[de batjocur[, ci numai groaz[, =i zice tremur`nd:

— Fugi, Nicul[i\], mi-e fric[de tine... mi-e fric[de tine!... +i fuge]nspre gr[din[.

*

Cele dou[umbre care peste un ceas,]n fundul gr[dinii lui P`rvu Miu, stau al[turi =optind, sunt Salomia =i Petric[al lui Stan Pa=alan.

— M[, stai bini=or... S[=tii c[m[sup[r. Ce ciorile! Prea m[str`ngi tare... Ce, eu sunt de fier?

— Ba nu e=ti de fier, neic[, e=ti de carne, trup=orul t[u de carne e... =i numai s[-l m`ng`i a= vrea! dar c`nd te cuprind]n bra\le, parc[tot mi-e fric[s[nu mi te fure altul, =i atunci]mi vine s[te str`ng, s[te fac mic[, s[...

— Ia!

— Ce e?

— N-ai auzit?

— Ce?

— Parc-a oftat cineva.

Ascult[am`ndoi cu luare-aminte; dar nu se aude dec`t v`ntul.

— | i s-a p[rut.

Nu i s-a p[rut, dar femeia aude mai de departe... Cel care a oftat, acum se duce repede. }ncotro se duce,]l m`n[ni=te cuvinte auzite de mai multe ori, dar auzite unde?... la =coal[? la biseric[?... cuvinte care dormeau]n partea]ntunecat[a min`ii lui =i care acum, de c`teva ceasuri, au ie=it la lumin[=i-i sun[mereu la ureche: “Veni`i cu mine cei osteni`i =i]mpov[ra`i =i eu v[voi odihni pre voi...”

] cheam[cuvintele acestea de colo, din culmea pe care este ridicat crucea C[minarului... Ajuns sub cruce,]=i descinge betele de la br`u, le s[rut[=i pl`nge, pl`nge... Apoi se uit[]n sus =i de jur]mprejur. Tremur[stelele. Suf[l v`nt rece ... Nu mai sunt nici l[custe, nici greieri... au murit toate de frig...

Du-te cu bine, Nicul[i\[, =i Dumnezeu s[te ierte...

Peste o s[pt[m`n[, c`nd g`ndaci de care n-a v[zut niciodat[Nicul[i\[]i vor m`nca ochii lui negri, frumo=i=i iscoditori, se vor g`ndi =i vor vorbi despre d`nsul fiecare dup[cum se va pricepe.

Cuconu Epaminonda, ca vrednic urma= al lui Platon =i al lui Aristot, va explica proprietarului, care va fi citit]n gazet[c[la mo=ia dumnea-lui s-a sp`nzurat un b[iat:

— Da, da, al lui Andrei Gropescu... Era nebun, s[racu... Dac[ve adu`e\ aminte, un bae`el frumusel... udata la Simpetru, la impar`irea de premiile... Tocmai me vurbeam cu nevasta... Eu crede]nva`atura l-a zmintitu... De la fasolica lui tat-so udata la inva`atura multa, asta adu`e utrava in sindzele...

Proprietarul, dup[matur[g`ndire, o s[r[spunz[:

— Asta a=a e.

Salomie i o s[-i fie ur`t uit`ndu-se]n curtea de al[turi, de unde va lipsi cu cine s[-i treac[vemea p`n[la]nt`lnirea cu Petric[...

Neica Andrei, uit`ndu-se la gr[mada de bulumaci de sub =opron, o s[se g`ndeasc[cu durere c[z[brelele nu sunt ispr[vite toate =i c-o s[trebuia s[duc[iar]n pod sculele lui mo= Sandu...

Iar biata mama lui Nicul[i\ o s[se bat[cu pumnii]n cap pe prispa casei, jelindu-se:

— C[era bun =i bl`nd =i nim[nui nu-i f[cea nici un r[u... c[dac[-i ziceam s[taie pas[re, zicea: “D[-o, maic[, lui mo= Grigore, c[eu nu pot...” Lume, lume tic[loas[...

Dar ori c[=i-ar zice ei *tic/loas*], ori c-ar zice lumii, dreptate n-ar avea. C[ea ce vin[are? Iar lumea de dou[mii de ani tot s-a]ndreptat. C[azi oamenii, dac[nu e=ti la fel cu d`n=ii, nu te mai r[stignesc ei cu cruzime, ci (mai ales dac[nu le e=ti o prea mare primejdie) te aduc f[r[mult[r[utate, ba poate chiar cu comp[timire, s[te r[stigne=ti singur... +i tot e o]ndreptare...

PRIVIGHETOAREA

— Ce ai, nene Iorgule? Parc[ai fi sup[rat.

— E!...

— Ba nu z[u, \i s-a]nt`mplat ceva?

— Mi s-a]nt`mplat o tic[lo=ie... Nici nu =tiu cum s[-\i spui... +ti\i c[prin fundul cur\ii mele trece iazul morilor. C`nd n-am ce face, dau cu undi\la la pe=te. Am acolo,]n st`nga sc[rii (c-am f[cut o scar[pentru sc[ladat), o ad`nc[tur[,]n care arunc]n toate serile c`te o bucat[de m[m]lig[ori c`te un pumn de gr`u fiert: nad[la pe=te... +i uneori, c`nd e apa merie, mai ales acuma prim[var[, se d[bine =i prinz... nu cine =tie ce pe=ti mari, dar]n sf`r=it: cleni, mrene... Am prins de multe ori =i mai m[ricei — a=a, c`t un cu\it de mas[obi=nuit... Tu nu e=ti pescar; n-ai dat cu undi\la niciodat[... E p[cat... La mine, acolo, e frumos de tot: o umbr[deas[=i r[coroas[, =i apa aia care curge lin printre s[lcii pletoase... S[vii o dat[s[vezi... Acum, eu am undi\le sistematice, de se str`ng, se fac baston; dar aici]n iaz nu le]ntrebuin\ez, c[prea sunt lungi... Iau c`te o nuia de alun,]i pun a\[, plumb =i c`rlig, =i gata; iar c`nd plec de acolo,]nf[=or a\la pe nuia =i o bag]ntr-un tufi= de r[chit[. }n tufi=urile astea =i]n s[lciile de pe marginea iazului vin privighetori =i c`nt[toat[noaptea... Foarte de multe ori, c`nd stau lini=tit la pescuit, vin s[racele p`n[l`ng[mine, aproape de tot, s[le prinzi cu m`na, parc[ar fi oarbe: umbl[dup[ou[de furnici =i dup[r`me... Ce e azi? Joi. Alalt[sear[, mar\i, a venit pe la noi c[pitanul Delescu cu nevast[-sa =i am stat cu to\ii]n pridvor s[le ascult[m. Nu c`nta una, c`ntau zece, cincisprezece; r[suna tot z[voiu... +i cum era o lun[ca ziua =i mirosea liliacul... am petrecut o

sear[... s[-l]ntrebi pe el... Mai ales una, chiar]n gr[din[la mine,]ntr-o salcie pletoas[, c`nta... Doamne, Dumnezeule!... De c`te ori]ncepea, f[cea]ntr-un fel nou.]nc[Victori\`a, nevasta c[pitanului, luase un condei s[]nsemne cu vorbe toate felurile de sunete pe care le scotea. Uneori f[cea: fi, fi, fi, tiha! tiha! tiha! chiau! chiau! chiau! clings!... iar c`nd ispr[vea]ntr-o cascad[de triluri, z[u dac[nu-\`i venea s-o aplauzi ca pe-o primadon[... +i din crin[]i r[spundeau altele =i altele... Frumoas[sear[am petrecut, n-am s-o uit niciodat[! +i ne]ntrebam cu to\`ii, dac[o fi adev[rat c[toate vie\`uitoarele de pe p[m`nt se trag dintr-o tulpin[=i c[s-au deosebit unele de altele numai silitte de]mprejur[rile deosebite prin care au trecut — ce fel de]mprejur[ri au fost alea, care au putut sili privighetoarea s[ajung[s[c`nte a=a, iar c`rsteiul bun[oar[s[h`r`ie, ca un ceasornic de buzunar c`nd]]ntorci? Mare tain[! E!... Pe la dou[sprezece ne-au plecat musafirii, iar nevasta c[pitanului, dup[ce ne-a zis nou[“Bun[-seara”, a f[cut bezele]nspre salcia pletoas[, strig`nd: “La revedere, puic[, pe m`ne sear[!”

+i au venit =i asear[; dar]n salcie nu mai c`nta privighetoarea... Se auzea]n z[voi, dincolo peste iaz, o mul\`ime; aici]ns[nu... Ne g`ndeam c[poate =i-a g[sit so\`ia =i s-o fi dus dup[ea]n z[voi; =i ne sileam s-o recunoa=tem de pe c`ntec; dar, ori c[era prea departe =i nu puteam deosebi toate sunetele, ori c[nu c`nt[toate la fel; dar lucru hot[r`t, lipsea un sunet; n-auzeam pe niciuna f[c`nd: clings! Nu-l auzeam =i s[vezi de ce... Azi-diminea\[, neav`nd treab[, m[cobor la g`rl[. L[sasem]n ajun undi\`a acolo]ntr-un tufi=... O caut: nimic. Zic: s[=tii c[mi-a furat-o cineva. C`nd m[uit mai bine, o v[z[mai departe pe jos. Dau s-o ridic: a\`a de=irat[de pe b[\` =i]ncurcat[]n r[chit[. M[iau dup[fir =i ce s[v[z? Parc[=i acuma mi se sf` =ie inima... L[sasem r`ma]n c`rligul undi\`ei; =i biat[privighetoarea, umb\`nd dup[dem`n-care, a]nghit c`rligul!... S[r[cu\`a! C`t trebuie s[se fi zb[tut, c`t trebuie s[se fi chinuit!... Acum sta moart[, cu aripioarele]ntuse, iar pe ochi=orii ei, ca dou[m[rgele negre, n[p[diser[furnicile... Pre legea mea! Sunt a=a]nt`mpl[ri absurde care-\`i tulbur[mintea,]i zdruncin[

credin\... Auzi dumneata moart[: cu c`rligul]nfipt]n gu=uli\va aia,
care scotea sunetele alea dumnezeie=ti! Auzi dumneata cum am
r[spl[tit eu p[s[rica nevinovat[, pentru c[ne desf[tase cu viersul ei!
C`nd m[g`ndesc,]mi vine nebunie; dar ce nebunie!... Ah! ochi=orii
[ia negri pe care n[p[diser[furnicile!...

CONTRAVEN | IE

S[v[spui o istorie auzit[de la conu Mi=u Gerescu, m[car c[=tiu mai dinainte c[, scris[de mine, o s[-i lipseasc[farmecul pe care-l d[povestirilor lui conu Mi=u, mimica lui, puterea de]ncredin\are pe care o poart[]n ochii lui scipitori de pricepere =i vocea lui melodioas[,]n care se simte c`nd un hohot de r`s, c`nd o lacrim[]n[bu=it[.

O s[m[silesc s[v-o scriu]ntocmai cum am auzit-o, r[m`n`nd s[-i ad[uga\i dumneavoastr[cu]nchipuirea gesturile =i intona\iile povestitorului.

Vorbe=te conu Mi=u Gerescu:

— Cine v[aduce dumneavoastr[gaz? Mie]mi aduce Iosif, ovreiu[]la lung, care st[]n c[su\ele alea mici ale lui Piti=. Neput`ndu-m[dumeri cum poate el s[]ncap[, lung cum e,]n pr[v]lioara aia joas[, am intrat]nadins la d`nsul... Cu un deget nu d[de tavan, at`t: un deget. { sta-mi aduce gaz de c`nd m-am]nsurat. A ajuns un fel de om al casei — =i mi-e drag din mai multe privin\e.

]nt`i pentru c[e ginerele lui Marcu, cel dint`i ovrei venit]n oraici, adus de bunicu-meu, ca s[-i fac[de tinichea]nvelitoarea caselor p`n[atunci de =indrill[; =i am auzit c[]st Marcu, c`nd a fost s[moar[, =i-a adunat copiii]mprejur =i le-a spus c[n-are la ce mai tr[i pe lumea asta care se face din zi]n zi mai rea =i c[se duce acolo unde sunt du=i oameni buni ca “con] Costache =i con] Iorg] Gerescu”, bunicu-meu =i tat[-meu.

Pe urm[mai mi-e drag =i pentru c[nu seam[n[deloc a ovrei. Numai rom`neasca pe care o vorbe=te]l tr[deaz[.]ncolo, blond, lung, de=irat, cu umbletul tr[g[nat, greoi la vorb[parc[la fiecare]nchidere

de gur[i s-ar lipi din\ii de sus de [i de jos: seam[n[mai mult a sas. N-are nici agerimea de minte, nici iste\imea, nici ndr[zneala ovreilor, nici mai ales ahtiarea lor dup[bani. C`nd se adun[de plat[c`teva vedre de gaz,]i e parc[ru=ine s[cear[. Vine]n curte, m[a=teapt[s[ies din cas[=i, compun`ndu-=i o fizionomie z`mbitoare, zice sfios: “S-a f[cut patr[vedre”, iar dac[-i zic s[vie alt[dat[, r[spunde: “Bine, adie”, =i pleac[leg[n`ndu-se parc[l-ar bate v`ntul...

Nu e nici puios ca ovreii, c[n-are copii, =i,]n sf`r=it, n-are nici nume ovreiesc:]l cheam[Iosef Bailer, nume nem\esc. Nevast[-sa e una blond[cu p[rul cre\, gras[, buc[lat[, cu ochii foarte deschi=i =i cu spr`ncenele ridicate, care-i fac o mutr[de p[pu=[speriat[. C`t\ine unul la altul se vede din bl`nde\ea cu care-=i vorbesc, din privirile dulci cu care se]nveselesc, =i am priceput-o mai ales c`nd a fost s[-mi lipeasc[el o s[geat[]n v`rful]nvelitorii. A venit =i ea, s[se]ncredin\eze cu ochii ei de p[pu=[foarte speriat[, dac[nu cumva]nvelitoarea e prea repede =i mi-a spus]n chip de explicare, cu un sur`s ru=inos, c[-i e fric[“p`ntr[Iozef”.

De multe ori m-am]ntrebat: cu ce-or fi tr[ind oamenii [=tia? La nici o lucrare mare nu l-am v[zut b[gat: iar]n pr[v]lioara lui sunt trei stropitori de gr[din[pe care acolo le-am pomenit ruginind, cinci ori =ase l[mpi care a=teapt[cu o lung[r[bdare mu=terii ce nu se ivesc,]ntr-un col\ o cutie cu geamuri, al[turi un bulg[re de chit =i o cutioar[cu mangal, vreo c`teva sticle de l[mpi]n=irate pe-o sfoar[; iar la fereastr[doi c`rna\i lungi, r[suci\i =i]mpleti\i cu me=te=ug — unul alb de fitil de lamp[=i altul galben de fitil pentru sc[p[r]torii...

Ast[-var[,]ntr-o diminea\ pe la cinci, m[pomenesc cu slujnica vestindu-m[c[m[a=teapt[afar[“domnul Iosif”, care vrea s[-mi spuie c[“s-a f[cut patr[vedre”.

M-a=tepta]n curte.]i deschiz u=a =i intru]n birou. Intr[=i el dup[mine =i st[leg[n`ndu-se ca un plop =i prividu-m[cu ni=te ochi cerni\i =i plini de dezn[dejde.]l]ntreb ce vrea. Zice:

— Eee! iu acum ce s[fac!

— Cum ce s[faci?

— S[vezi: aseat[,]n lips[mea d-acas[, a venit b[iatul de la Grabinski s[cear[ni\el spirt de la nevast[. Iu totdeauna am ni\el spirt]n cas[: mai te doare un picior, mai te doare o m`n[, te freac[nevasta. Pe urm[var[nici nu lucrez cu mangal: mangal face prea mare c[ldur[=i pe Iz[o doare la cap... Nevasta i-a dat — =i fiindc[Grabinski =tie c[nici iu nu sunt om bogat — a trimis =i bani. A luat o jum[tate litr[, a dat trei bani. Tocmai c`nd a ie=it b[iat[, aici a fost =i domnu' contr[lor... ast[... Meguleasc[... nu =tiu cum se cheam[. “De unde ai cump[rat spirt?” Zice: “De la madam Iz[.” Vine la nevast[=i o]ntreab[. Nevast[a spus drept: “Da, iu am dat; a cerut de la Grabinski ni\el spirt =i fiindc[nici iu nu sunt bogat[, a adus =i bani; a luat o jum[tate litr[, a dat trei bani.” Tocmai atunci am sosit =i iu acas[... S[vezi. A intrat domnu' contr[lor =i a c[utat peste toot... — peste toot... uite a=a... uite a=a... haine, rochiile de la Iz[, uite a=a... a aruncat pe sc`nduri... uite a=a... dar n-a g[sit nimic; s-a brodit s[fie-n cas[numai c`t a dat la b[iatu de la Grabinski... Ee! iu acu ce fac? Zice c[scrie proces... Zic z[u,]n via\ a mea nici m[car mart[r n-am fost. Toat[noaptea n-am dormit nici iu, nici nevast[... +i a pl`ns... =i a pl`ns...

Era bietul om a=a de nenorocit =i cearc[nele dimprejurul ochilor]nt[reau a=a de v[dit vorba lui c[n-a dormit toat[noaptea,]nc[t i-am f[gd[uit c-o s[vorbesc controlorului.

A ie=it]n uli\ =i timp de trei ceasuri s-a plimbat de colo p`n[colo pe dinaintea por\ii, leg[n`ndu-se =i f[c`ndu-=i v`nt cu p[l]ria. Numai c`nd m-a v[zut ie=ind din cas[=i dup[ce s-a jurat]nc[o dat[c[n-a fost]n via\ a lui nici “mart[r”, s-a hot[r`t s[plece... “Adie!”

Controlorul Negulescu, b[iat foarte de isprav[, mi-a spus c[a primit un denun\ c[ovreiu[ar fi v`nz`nd spirt f[r] licen\ =i mi-a f[gd[uit c[n-o s[-i fac[proces dec`t dac[s-o dovedi c[a v`ndut]n mod obi=nuit la mai mult[lume.

Au trecut d-atunci dou[luni. Ovreiu[a urmat s[-mi aduc[gaz =i de c`te ori dam ochii de el, f[r] s[-l]ntreb,]mi zicea, ridic`nd palmele]n dreptul umerilor: “Mul\umesc lui Dumnezeu, nimic...”, c`nd azidiminea\ m[pomenesc cu el c[-mi intr[]n birou,]nchide u=a cu

]ngrijire, se]ntoarce, se uit[la mine leg[n`ndu-se, se uit[lung =i]n sf`r=it zice:

— Ee! iu acum ce s[fac?

— ?

— Mi-a f[cut proces...]n via\a mea n-am fost nici mart[r... Toat[noaptea n-am dormit nici iu, nici nevast[...

+i scoate o h`rtie pe care mi-o]ntinde...

“Proces-verbal. Noi, Dimitrie Negulescu, controlor al circum-scrip\iei a III-a, av`nd]n vedere denun\ul scris =i anonim, primit]n ziua de (19) nou[sprezece august, anul (1906) una mie-nou[-sute=ase, prin care ni se face cunoscut c[comerciantul Iosif Bail[r, domiciliat]n acest ora=, strada Stela no. 9, f[r] a posedat licen\va cerut[de articolul”... dou[coale scrise pe toate fe\ele cu un scris m[runt =i]ndesat,]n care se descria cu o am[nun\ime vrednic[de minunat, c[de mai bine de un an vindea spirt nu numai lui Grabinski, dar =i lui Bercovici, =i lui Faibici, =i la mul\i al\ii. Zece martori ale c[ror ar[t]ri scrise =i isc[rite de ei]n=i=i]nt[reau lucrul =i dovedeau]n mod de net[g]duit c[ministerul cu drept cuv`nt confirma procesul-verbal, prin care era condamnat la patru-sute-opt-zeci de lei tax[=i amend[.

Citirea procesului-verbal nu m[]mpiedica de a vedea cum tremura p[l]ria]n m`na contravenientului.

— Ei apoi, zic, dup[ce am ispr[vit de citit, — va s[zic[e adev[rat c[vindeai spirt pe sub ascuns, f[r] s[pl[te=ti licen\].

— Fereasc[Dumnezeu... At`t, la b[iatu’ de la Grabinski.

— Dar b[ie\ii de la]ilal\i, care spun c[cump[rau tot de la dumnea-ta?

— Nu-i adev[rat. Sunt pu=i la cale de Ilie Dumitrescu din col[, care are necaz pe mine. Nu \i-a spus =i dumitale s[cumperi gaz de la el, s[nu mai cumperi de la mine. Nu-i a=a?

— A=a e, mi-a spus; dar uite, aici, declar[Tomulescu, om cinstit =i cu greutate, pe care nu putea s[-l puie la cale Ilie Dumitrescu, c[]ntotdeauna cump[rai de la el spirt c`te o vadr[=i c`te dou[pe s[pt[m`n[! Ce f[ceai cu dou[vedre pe s[pt[m`n[?

C`nd i-am pus]ntrebarea asta, a]nceput s[clipeasc[repede-repede-repede.

— Scrie acolo a=aa?

— Da.

— A=a m[-ntreab[la judecat[?

— A=a.

Atunci i s-au t[iat picioarele de la genunchi, s-a rezemat cu spatele de pervazul u=ii =i a scos un geam[t de groaz[:

— { [[[[[!

Pe urm[s-a]ndreptat =i, r[sucindu-=i p[l[ria]n m`inile care-i tremurau:

— Patr[-sute-opt-zeci de lei!... De unde?... Dou[stropitori, patru-cinci sticle de l[mpi, c`teva jam[r =i zece co`i de fitil, [sta nu se face nici dou[zeci de lei ...Puntr[mine nu-i nimic... Vinde domnu' contr[-lor... bine... dar Iz[... Iz[...

Dou[lacrimi adunate]n genele de jos s-au rev[rsat =i au picat f[c`nd plici! ca dou[alice pe mu=amaua pardoselii.

— Iz[... ast[moare de ast[!

+i f[r[s[mai a=tepte r[spuns la]ntrebarea cu care venise: “acum iu ce fac?”, a plecat leg[n`ndu-se =i cl[tin`nd din cap cu dezn[dejde.

— Ast[moare de ast[. Adie...

DIN CARNETUL UNUI JURAT

Iar am c[zut la jura\i: dar cel pu\in mul\umesc lui Dumnezeu c[am c[zut cu oameni de]n\eles =i nu am p[\it ca r`ndul trecut. C[sunt unii jura\i oameni buni, lumina\i, care =tiu s[-=i recl[deasc[cu]nchipuirea toate]mprejur[rile]n care s-a s[v`r=it fapta; dar sunt mai mul\i aceia care]=i]nchipuiesc c[sunt chema\i s[r[spund[dac[fapta s-a]nt`mplat ori nu — =i care nu =tiu s[-=i]mprumute]ntreg sufletul]nvinuitului din momentul f[ptuirii, spre a-l judeca cum se cuvine. Nu mai pui la socoteal[pe cei cu totul m[rgini\i, ca maiorul de rezerv[din r`ndul trecut, care \inea mor\i= s[os`ndeasc[pe unul.

— Dar nu sunt probe, domnule maior, nu sunt probe.

— Las[, mon=er, c[-i =tiu eu p-=[tia din Aninoasa. Sunt to\i ni=te t`lhari! S[vezi ce am p[\it eu. Mai acum o lun[, ie=ind]n pia\[, v[z pe unul cu o oal[mare de unt. Zic: “De v`nzare-l ai, b[iete?” “De v`nzare.” “C`te parale?” “Doi franci =i optzeci ocaua.” +tiam c[nevast[-mea]l ia cu trei franci. M[uit la unt — frumos; galben ca m[laiul; gust — o bun[tate! Zic: “C`te ocale vine oala?” Zice: “+ase ocale vechi, din care se scade trei litre daraua oalei, r[m`ne cinci ocale =i o litr[.]” Intru, domnule, la b[c[nie la Petric[: pui de c`nt[re=te oala: tocmai. M[tocmesc cu el =i mi-l las[cu doi =i =aizeci ocaua. M[g`ndeam ce surpriz[o s[-i fac Lucre\iei, care chiar atunci]mi spusese c[s-a cam ispr[vit untul. Doi franci =i =aizeci ocaua! Merg, domnule, acas[vesel;]l pl[tesc =i se duce. C`nd colo, ce descoper[nevast[-mea?]n mijlocul oalei, dar cu ce me=te=ug te crezi? un cogeamite bolovan de piatr[; pe onoarea mea! s[]ntrebi pe Lucre\ia. Am c`nt[rit-o... ve-

nea trei oca =i ceva... Vezi dumneata =arlatania dracului! D-aia-\i spui c[-i cunosc eu pe ho\ii [=tia din Aninoasa.

C` t p-aci s[conving[=i pe ceilal\i jura\i =i s[-i fac[s[condamne pe acuzat, c`nd din fericire Mateescu, nemai=tiind cum s[-i opreasc[,]l]ntreab[:

— Domnule maior, dar de unde =tii c[omul era din Aninoasa?

— L-am]ntrebat; mi-a spus-o el; mi-a spus =i cum]l cheam[, dar am uitat. Trebuia s[vie s[-i ia oala, dar]n\elegi bine c[n-a mai venit.

— Dar dac[\i-o fi spus vreun nume fals =i o fi min\it c[e din Aninoasa, ca s[nu-i po\i da de urm[?

...Numai a=a a sc[pat omul de la os`nd[.

Ce nu-mi place la jura\i e limba p[s[reasc[a avoca\ilor. "Parci-monios... circumspec\ie... militeaz[circumstan\te atenuante... diversitate... militeaz[situa\ia precar[". }i vine s[le zici o vorb[ur`t[ori s[nu-i mai ascul\i deloc, ca s[-\i r[m`ie]n urechi limba bun[=i frumoas[a \ranilor, care =i c`nd]ntrebuin\eam[c`te o vorb[nou[o stric[=i-i dau un sunet =i o]nf[\i=are p[m`ntean[. Ce bine =tiu s[vorbeasc[. Cum =tiu ei s[-nvie lucrurile cu vorba. Parc[le vezi! Ce putere de... Dar ce stau eu s[v[spui! Asculta\i-i:

Proces de omor. Un b[iat de 25 de ani =i-a omor`t pe frati-s[u de 18 ani. Martora cea mai de c[petenie e sora mamei lor, care e ascultat[f[r[jur[m`nt. E pr[p[dit[: tremur[din cap p`n[-n picioare:

— Nu v[face\i p[cat cu noi, domni=orilor, c[nu e vinovat. Ceasu r[u... ceasu r[u... Nepot mi-era =i mortul, nepot mi-e =i]sta... N-am jurat... dar sunt]nainte crucii =i v[spui]n frica lui Dumnezeu tot... drept... cum a fost... v[spui... dac-oi putea... v[spui. Uite: s-a tras dintr-un lucru de nimic, dintr-o batist[. Ghi\[, m... m... mortu, a luat o batist[a lui nen-su, a]stui, =i nu =` cum a f[cut de-a murd[rit-o de p[ur[; a sp[lat-o =i a]ntins-o pe gard s[se usuce. C`nd a venit frati-su, zice: "Cine mi-a murd[rit batista?" Tic[loasa de mine! nu spuneam c-am umplut-o eu? C[poate nu se-nt`mpla... zic: "Frati-tu Ghi\[". Taman atunci venea =i Ghi\ de la var[-sa, c[era dumnic[, zi de hor[, =i se duse s[-l]ncing[. Marin, dac[l-a v[zut venind, zice: "Bine, m[,

tic[losule, ce ai avut s[-mi iei batista s[mi-o c[rc[le=ti?" Ghi\[,]n loc s[-i cear[iertare, zice: "Ho! ca \i-oi pl[ti-o, ce m[faci tic[los?" { sta s-ableac[jos=i ia un col\ de c[ramid[p-at`tica=i d[dup[el=i-l atinge la m`n[. Atunci mortu se repede la gard s[ia un lemn. Am s[rit]ntre ei. M[-sa lor, sor[-mea l-a apucat pe Ghi\[]n bra\e, eu l-am apucat pe [sta: "Fii cuminte, Marine maic[, c[tu e=ti mai mare." Spui]n frica lui Dumnezeu c[m-a ascultat =i a intrat]n cas[. At`ta a zis: "Leic[, leic[, tu =i cu maica]i face\i d[mi se urc[-n cap." C[cu el a crescut m[-sa p-[ilal\i patru copii, domni=orilor. De nou[ani de c`nd mai mult tat[le-a fost dec`t frate, c[b[rbatu sori-mii cinci ani a z[cut pe spate damblagiu =i s[-mpline=te]n dulcile Cr[ciunului patru ani de c`nd a murit. { sta a-ngrijit de ei. De grija =i de focu lor nici nu s-a-nsurat p`n[]n anii]n care se g[se=te... +i s[aveau bine... =i-l iubea... de Pa=te acum i-a cump[rat p[l[rie de opt lei jum[tate; dar ceasu r[u =i blestemu vr[jma=ilor. Ghi\[, care nu l-am pomenit s[r[spunz[col\os lui nen-su, acuma]njura c`t]l \inea gura =i se smucea s[scape din bra\ele m[-sii... Am t[b[r`t la el, s[-l scoatem pe poart[, dar n-am putut, c[ne-a biruit =i ne-a sc[pat, =i fuga spre cas[. C[p[catele, era un ciomag pe b[t[tur[, pe care s-a plecat de l-a luat. Taman atunci a ie=it =i Marin din cas[=i a venit spre el, =i c`nd a ridicat Ghi\[ciomagu s[dea, [sta i l-a smucit din m`n[=i at`ta, l-a c`rmit o dat[... =i pesemne l-a lovit]n t`mpl[, c[odat[]l v[z c[pic[jos. Spui]n frica lui Dumnezeu, c[, dac[l-a v[zut pic`nd jos, nen-su a zv`rlit ciomagu =i s-a aplecat peste d`nsu =i l-a luat]n bra\e: "M[Ghi\ic[, tu glume=ti?"... =i l-a dus pe prisp[=i unde se ruga: "M[Ghi\ic[, fii cuminte, hai la hor[c[te a=teapt[fetele"... a=! de unde?... at`t... a apucat s[zic[: "Maic[, d[scinge-m[, s[pot s[-mi dau sufletul..." Asta =tiu, asta spui: dar fie-v[mil[, domni=orilor, nu v[face\i p[cat cu el, c[se pr[p]de=te biata m[-sa =i r[m`n [ilal\i copii pe drumuri...

*

Proces de incendiu.

— Dumneata, partea civil[, spune cum s-au]nt`mplat lucrurile.

— Uite, dom`le, cum a fost, p[catele mele. Pr[p[ditu [sta e din sat

de la noi, din Brani=te; tat-so =i acum tr[ie=te — e cam vecin cu mine... C`nd s-a f[cut b[iat de fo paispce ani, l-a luat un rom`n din Produle=ti, care n-avea copii, cu g`nd s[-i fie d[fun ajutor =i s[-l lase]n p[m`ntu lui. +i l-a luat... A stat a=a dus dou[zeci de ani. C`nd =i c`nd, la un an, la doi, mai venea pe la noi p`n Brani=te la tat-so. “Ce faci, m[i Ilie? Cum o duci tu p-acolo?” “Bine.” A=a, am aflat la o vreme c[s-a]nsurat acolo; pe urm[la c`viva ani c[i-a murit nevasta, p`n[acum doi ani, c`nd ne-am pomenit cu el c[se-ntoarce]n sat la noi. Spunea =i am auzit =i p`n al[i oameni c[p[h[l rom`n de l-a crescut l-a =utulit primaru d-acolo, l-a m`glisit =i l-a dus la tribunal de i-a f[cut o h`rtie; =i c`nd a murit, s-a sculat fecioru primarului =i i-a luat p[m`ntu. { sta n-avea la m`n[nici o h`rtie, nu nimic, [la avea atistament: i-a luat p[-m`ntu. +i a=a, dac[s-a]ntors la noi, tr[ia =i el cu tat-so acolo, om ca to[i oamenii. A=a, ast[-toamn[m[pomenesc]ntr-o zi cu el, ca s[-i dau fata asta lui. Acum el, om trainic, de treize=patru de ani, fata numai de opspce. M-am g`ndit... m-am socotit... De! avere nu; am =i eu dou[pogoane de p[m`nt =i =ase copii. La care s[dai]nt`i? Pe urm[acum, bine vede\i, umbl[fite=care fl[c[u dup[stare, c[sunt vremurile grele... Fata, dup[cum o vede\i, c[nici eu n-am fost fun om frumos... nici m[-sa. M-am g`ndit, m-am socotit cu muierea... de! a=a i-o fi norocu fetei, s[ia v[duv... +i i-am dat-o... Am f[cut nunt[... cum se face la \ar[la noi... Am cheltuit patru poli, c[=-acu sunt dator la Sositare — c[el s[nu zici c-a adus d-un ban gaz d[pus]ntr-o lamp[; =i i-am dat zece pr[jini d[p[m`nt, =i-a r[mas s[facem furmele de cununie c`nd ne-am mai lesni d[parale... +i s-a dus fata la el... La dou[s[pt[m`ni m-am pomenit cu fata acas[, b[tut[, pisat[: “Taic[, m[omoar[-n b[t[i!” “M[i fat[, s[nu te sperii, s[-i crezi b[rbatului, c-o fi =i el am`r`t de lips[=i de c`te alea; a=a e traiul la-nceput, merge h`rj`it. O sap[, c`nd o iei]nt`i, nu \i se pare la-nd[m`n[, p`n[te dedai cu ea — darmite un b[rbat ori o muier; c[vii tu cu voia ta, el vine cu voia lui; p`n[v-]vi potrii la firi. C[nici eu cu m[-ta n-am tr[it bine la-nceput, tot a=a, =i acum bine vezi c[nu ne zicem nici: d[-te mai]ncolo”. De! ca omul, g`ndeam c[s-or drege lucrurile. Fata, supus[,

s-a]ntors la el. La o lun[iar m-am pomenit cu ea... b[tut[, omor`t[:
 "Taic[, nu mai pot r[bda, omoar[-m[, taie-m[, la el nu m[mai
]ntorc..." M-am dus la tat-so al lui, s[-l iau, s[mergem s[vedem din
 cine e vina. Spuneau to\i vecinii: c`ine la inim[, din nimic]i n[z[rea
 =i o b[tea hain p`n[s[reau d-o sc[pau din m`nile lui... L-a judecat
 tat-so al lui =i al\i oameni b[tr`ni din sat... c-o fi... c-o drege... Eu am
 t[b[r`t iar pe fat[: "Du-te, m[i fat[, sile=ti-te d[-i pricepe voia, c[s-or
]ndrepta lucrurile. Te pomene=ti c-ai r[mas grea cu el... cununat[
 legitim cu el nu e=ti; mi-aduci guri str[ine la mas[." S-a dus iar fata.
 La c`t[va vreme iar m-am pomenit cu ea, b[tut[c`ine=te; cu p-a=a
 =omoiogul d[p[r smuls din cap; s[ierta\i, tot trupu ei negru ca ceaunu.
 A c[zut la poart[de unde a ridicat-o m[-sa cu alte muierei d-au dus-o
]n cas[. G`ndeam c[moare. C`nd =i-a venit]n fire, zice: "Taic[,
]njunghie-m[matale cu cu\itu, dar la el nu m[mai]ntorc. Mai bine
 m[bag sub trin; a=tept trinu p`n[trece =i m[bag sub el." E! dac-am
 v[zut a=a: "R[m`i, taic[, =i ce-o da Dumnezeu..." }n prim[var[m-am
 dus s[-mi ar locu d[zece pr[jini pe care i-l f[g]duisem zestre. Era
 dreptu meu. Dac[nu tr[ia cu fii-mea d[ce s[-mi m[n`nce locu meu
 degeaba? El a s[rit cu toporu la mine. Nu =i nu, c[e locul lui — s[-i
 dau fata-nd[r[t c[el face omor. Fata s[se-ntoar[la el, nici moart[.
 Dac-am v[zut =i am v[zut, am chemat primaru. Primaru dac-a venit,
 a g[sit c[e dreptu meu, p[cum =i era, c[nu era legitim, nici foaie de
 zestre egalizat[n-avea. El dac-a v[zut c[i-am luat locu, d[necaz, mi-a
 f[cut boala asta... }mi spunea mie fata =i al\i rom`ni c[s-a l[udat c-o
 s[-mi puie foc... L-am p`ndit cu pu=ca nou[seri d-a r`ndu, dar n-a
 venit; c[dac[-l prindeam puindu-mi foc, spui]n frica lui Dumnezeu
 c[-l cur[\am =i eram eu azi]n locu lui... La fo trei nop\i dup[aia, m-am
 sculat]ntr-un haraiman: "S[ri\i, ho\ii, s[ri\i, ho\ii!" C`nd am deschis
 ochii =i m-am uitat pe fereastr[, am crezut c[orbesc... }mi ardea co=aru
 ... Am dat fuga afar[ca un nebun... Ce s[po\i sc[pa? Un' te puteai
 apropia? Par[de sus p`n[jos. C`nd am v[zut a=a, m-a t[iat un junghi
 peste inim[=i m-am rezemat de un st`lp al prispei =i m[uitam ca
 prostu cum s-a d[r`mat podu cu porumb peste boii mei... +i-i ascultam

n[uc cum mugeau... Abia d-un an]i cump[rasem... munca mea...
boi=orii mei... bl`nzi ca doi... ca doi cop... ca doi copila=i... C`inele!...
c`t m-am chinuit eu, numai Dumnezeu =tie, c-am mai vrut s[-mi
cump[r o dat[boi =i, tot a=a, adunasem ban cu ban =i mi-a murit dou[
fete]ntr-o s[pt[m`n[=i am dat bani p[-ngrop[ciune =i p[pomeni...
+i acu ce s[d[zlipesc dup[el? c[el n-are nimic... han`ele dup[el...
at`t... C`nd mai ajung eu?... Da' se vede c[a=a am fost blestemat s[
n-am parte de boi, s[muncesc toat[via\va cu palmele...

INIM{ DE TAT{

Conu Nae st[]n pridvorul caselor de la vie =i=i face \ig[ri din cutia de bectimis. Cum st[de le r[suce=te tacticos, le lip=te duc`nd limba d-a lungul foi\ei, le taie cu foarfecile firele de tutun care ies la capete =i le a=eaz[una l`ng[alta]n capacul cutiei, — ar vrea s[par[lini=tit; dar nu e; se vede dup[cum]=i face uneori m`na p`lnie peste ureche, ca s[asculte de nu se aude uruit de tr[sur[pe podi=ca de la poarta obra\iei, =i dup[cum se uit[din c`nd]n c`nd cu b[gare de seam[spre peticul de =osea, care se z[re=te printre ramurile ulmului... Al naibii ulm! o s[puie s[-l taie c[-mpiedic[vederea... | ig[ri]=i face dinadins, ca s[-i potoleasc[neast`mp[rul, c-a fluierat de mult trenul ajuns la ora= =i de mult a trecut jum[tatea de ceas]n care tr[sura trebuia s[soseasc[de la gar[la vie. Cucoana Frosa e mai lini=tit[, poate pentru c[cu preg[tirile mesei nu=i d[seama de timpul trecut (nici nu s-a uitat de zece ori la ceasornic ca conu Nae), poate =i pentru c[cel a=teptat nu e Lic[, primul n[scut, ofi\erul ei, dragostea ei cea mare... Cel a=teptat e Mi=u, favoritul tat[lui, asemenea lui prin firea bl`nd[=i vis[toare, prin]ndem`narea la orice me=te=ug, prin toate]nsu=irile =i toate sl[biciunile (p`n[=i patima v`n[torii), mo=tenite de la el cu at`ta credin\... +i=i tremur[m`nile lui conu Nae, g`ndindu-se la pl[cerea ce o s[-i pricinuiasc[b[iatului toate sculele de v`n[toare: pu=ca, geanta, jambiere, dou[sute de cartu=e f[cute gata cu m`na lui la ma=in[, a=ezate cu or`nduial[]n od[i\va lui...

De venit trebuie s[vie, c-a depe=at; dar se vede c[s-a]nt`mplat ceva la cabriolet[... desigur iar uluba din dreapta... =i i-a spus de trei

ori vizitiului s[treac[cu ea la fierar, s[-i puie un l[n\i=or la cui, s[nu mai saie, sau... +i conu Nae strig[spre buc[t[rie]:

— Drag[!

— Pofitim?]ntreab[Frosa, ivindu-se]n pervazul u=ii.

— Nu cumva ai spus lui Gheorghe s[t`rguiasc[ceva din ora=?

— Da, i-am dat o]nsemnare s[-mi ia ni=te lucruri de la b[c]nie.

— Aha! face conu Nae dumerit =i=i urmeaz[f[cutul\ig[riilor. A=a da, acum]n\eleg[]nt`rzierea moc[itului de Gheorghe... +i iar]=i arunc[ochii spre =osea ...Al naibii ulm! O s[puie s[-l taie c[]mpiedic[vederea...

+ase luni de c`nd nu l-a v[zut, =ase luni lungi ca =ase veacuri! Iar acum conu Nae z`mbe=te cu bl`nde\e, nu \ig[rii la care se uit[r[sucind-o, ci g`ndului c[trebuie s[-i fi crescut lui Mi=u must[cioara, pe care de la vederea din urm[se c[znea s-o r[suceasc[, =tregarul... C[grozav]=i iube=te conu Nae pe Mi=u lui. +i pe cel mare]l iube=te, nu e vorb[, c[e chipe=, frumos, m`ndru, leit coana Frosa. C`nd calc[Lic[de-i sun[duri\a de la pinten, drept, falnic, cu capul sus, cu pieptul lat, parc[se l[rge=te ceva =i-n pieptul adus al lui conu Nae... E! dar altfel de dragoste are pentru Mi=u. Mi=u e tot el la tinere\e, cu]nf[\i=area lui, cu sufletul lui... +i parc[n-are cuvinte s[mul\umeasc[lui Dumnezeu c[ce n-a]nv[\at el]n vremea lui, o s[]nve\e acuma prin Mi=u... C[s-a]nsurat t`rziu conu Nae, la 46 de ani, =i mult[vreme l-a fr[m`ntat =i l-a chinuit grija c[nu i-or tr[i copiii t`rziu f[cu\i; dar Dumnezeu a fost bun, iac[: pe cel mare l-a v[zut locotenent, cu cariera f[cut[, iar cel mic =i-a ispr[vit liceul, =i-a luat bacalaureatul =i acum de doi ani urmeaz[la medicin[... +i, c`nd a fost la Bucure=ti acum =ease luni, gazda i-a spus c[n-a mai v[zut b[iat silitor, care toat[ziua =i toat[noaptea s[citeasc[, iar profesorul c[are mare]ndem`nare la disec\ie. L-a ascultat b[iatul =i i-a priceput sfatul pe care i l-a dat]ntotdeauna: "Fere=te-te, f[utul meu, de prietenii r[i, c[sindrofia rea stric[firea bun[...]" L-a ascultat b[iatul =i poate c-o s[-l asculte =i Dumnezeu la care se roag[]n toate dimine\ile =i serile =i peste zi dat`tea ori, s[-l]nvredniceasc[s[-l vaz[=i pe]sta doftor. C[el datorita

=i-a f[cut-o... Dup[ce s-a]nsurat, n-a mai =tiut de alt[grij[dec` t de-a casei =i de-a copiilor. Toate dorin\ele =i le-au]nfr` nat =i coana Frosa, =i el — ea mai cu seam[, care era mai t`n[r[=i care a primit s[se retrag[aici la vie, numai ca s[agoniseasc[ceva copiilor... +i iac[le-au agonisit... nu r[m`n f[r[nimic: cas[]n ora=, via asta aproape ca o mo=ie =i ceva bani...

La asta se g`nde=te conu Nae, de=i las[acum \igara jos =i=i face cruce; iar c`nd ridic[ochii, acolo, la zece pa=i]naintea lui, vine]ncet cabrioleta urc`nd la mal. Repede-repede, c`t]l]ng[duie cei aproape =aptezeci de ani, coboar[scara, strig[sastist pe coana Frosa: "Drag[, drag[!...", strig[tremur`nd spre cu=ca c[\elei: "Diana, a venit Mi=u..."

Diana vine repede =i trage salturii chefnind de bucurie]mprejurul tr[surii, slugile au ie=it pe prispa buc[t[riei, iar p[rin\ii primesc b[iatul]n bra\ele, cu ochii str[lucitori de bucurie...

*

Conu Nae nu mai]n\elege nimic... At`ta vreme de c`nd se fram`nt[]n zadar s[priceap[pricina schimb[r]ii copilului lui... Mi=u lui... Unde e Mi=u lui? C[nu e el, t`n[rul grav, serios, care acum aproape o lun[s-a cobor`t din tr[sur[]n bra\ele lor, rece, str[in, f[r[un cuv`nt c[tre d`nsul, f[r[o m`ng`iere Dianeii, f[r[un strig[t de bucurie la vederea or`nduielii sculelor de v`n[toare... Nu e a lui Mi=u fruntea asta neclintit[; nu sunt ai lui ochii [=tia nep[s]tori... Unde sunt ochii lui care priveau st[ruitor asupra lucrurilor cu drag, cu dor de pricepere? Nu e Mi=u lui b[iatul [sta care r[spunde cu monosilabe la]ntreb[rile lui, la aducerile lui aminte despre lucruri de care vorbea cu drag odinioar[, la toate st[ruin\ele lui de a-l face s[vorbeasc[... Zadarnic cherl[ie Diana de dorin\ea de a pleca la v`n[toare, zadarnic i-a spus el de c`teva ori c[, plimb`ndu-se prin vie, a dat peste un stol de pot`r-nichi care=i au stori=tea acolo, — de c`nd a venit n-a pus m`na pe pu=c[. St[, ia uneori o carte, cite=te c`tva, cur`nd o]nchide, o arunc[la loc =i tace cu ochii du=i]n zare... Nici silin\ele coanei Frosii n-au

fost de vreun folos. La]ntreb[rile ei, b[iatul a r[spuns cu r[ceal[:
 “N-am nimic, poate preocup[rile examenului...”

Dar pentru sufletul de tat[al lui conu Nae, [sta nu era un r[spuns mul\umitor. +i se g`ndea b[tr`nul la toate primejdiile, bolile de care i-l sc[pase Dumnezeu. +i=i aducea aminte nop`ile de veghe, aplec[rile peste p[tucul lui ca s[-i asculte r[suflarea...

Deun[zi, cum b[iatul pornise devale]n livede, conu Nae s-a luat dup[el. C`nd l-a ajuns, l-a rugat s[stea jos =i a]ncercat din nou s[-l fac[s[vorbeasc[.

— Mi=ule tat[, ce ai tu?

— Nimic.

— |i-e grij[de examene?

— Poate...

B[tr`nul i-a luat m`na]n m`inile lui =i, pun`ndu=i]n glas toat[bl`nde\ea sufletului, iar]n privire, dragostea de care tremura:

— Tu ai ceva, f[tul tatei, ai ceva... nu se poate... spune-mi mie. Nu te sfii... De ce te sfie=ti de mine?

}ncerc[s[r`d[:

— Ha-ha! =tiu eu ce trebuie s[fie: vreo fat[... o pereche de ochi frumo=i r[ma=i la Bucure=ti.

— Ce idee! r[spunse Mi=u cu r[ceal[.

— Poate e=ti bolnav, spune fiul tatei, nu te sfii. Boala e lucru firesc... e r[u s[ascunzi.

+i fa\[cu r[spunsul b[iatului f[cut cu acela=i glas str[in:

— N-am nimic... nimic... nimic...

B[tr`nul zisese cu durere:

— E p[cat c[te ascunzi de mine... p[cat!...

*

Sunt cinci seri de c`nd conu Nae iese bini=or]n v`rful degetelor =i merge la fereastra od[ii lui Mi=u, s[vaz[ce face. Lumin[]n cas[, se poate vedea printr-un loc unde perdeaua nu e bine c[zut[. B[iatul,

cu capul rezemat]ntr-o palm[, cite=te. Atunci se-ntoarce =i]ntreab[]n dreptul u=ii f[r[a intra:

- Nu dormi, Mi=ule?
- Nu.
- Ce faci?
- Citesc.

Nici vocea parc[nu e a lui. +i alt[dat[]l]ntreba a=a =i tot a=a]i r[spundea: “Nu... citesc”; dar]n am`ndou[cuvintele era ceva duios, dulce, m`ng`ietor, parc[mul`umirea de grija ce i-o purta. Acum acelea=i dou[cuvinte: “Nu... citesc...” au sunet mort, f[r[]n\eles, ca sunetul unui ban plesnit...

+i conu Nae simte cum i se urc[pe spinare un fior rece ca-n fa\ a unui lucru de groaz[... A citit odat[coana Frosa]n foiletonul *Univer-sului* o istorie a=a,]n care unul, care sem[na grozav cu altul, l-a omor`t =i a venit s[se dea drept d`nsul.]n t[cerea nop\ii =i cu sunetul straniu al vocii b[iatului]nc[]n auz, conu Nae intr[]n odaia coanei Frosii,]nchin`ndu-se gr[bit...

Mi=u e dus]n vie; =i-a luat o carte =i-a plecat]n vie. Din odaie, ochii lui conu Nae l-au urm[rit cum se ducea]ncet la mal pe r[zor p`n[a pierit. B[tr`nul se scoal[=i trece]n odaia b[iatului. Pe mas[, pe policioara din perete, pe scaunul de la c[p[t`iul patului sunt c[r\i. Ce de c[r\i! +i se g`nde=te b[tr`nul c[greutatea at`tor lucruri de]nv[\at poate s[]ntristeze =i s[]ngrijoreasc[p`n[]ntr-at`ta sufletul b[iatului... Toate sunt c[r\i fran\uze=ti, unele cu chipuri]nf[\i=`nd oase, mu=chi, vene; unele — animale; astea r[d[cini, ierburi, flori, — c[r\ile lui de medicin[; iar altele f[r[chipuri,]nsemnate de b[iat cu semne, cu sublinieri doveditoare c[le-a citit.

“Ce-o fi scriind]n c[r\ile astea?” se-ntreab[b[tr`nul, lu`nd una =i silindu-se s[=i priceap[titlul. *De la quadruple... racine... du principe... de la raison suffisante...* O deschide =i-i pare r[u c[nu =tie destul fran\uze=te ca s[poat[]n\elege p[r\ile subliniate... Ce s[]n\eleag[el, care n-a citit nici rom`ne=te dec`t c[r\i biserice=ti, cronicarii. *Cei trei*

mu=chetari, Corina sau Italia =i din c`nd]n c`nd vreun num[r din *Economia rural*[?... +i se c[zne=te s[traduc[: “*De la, despre...; quadruple,]mp[trita...; racine, r[d[cin[...; du principe, a principiului...; de la raison suffisante ...raison suffisante...*” asta nu =tie. El, Mi=u, trebuie s[=tie... pune m`na pe alt[carte... =i aici sunt]nsemn[ri... Cite=te titlul, tot fran\uzeasc[: *Les mensonges conventionnelles de notre civilisation*. A! iac[=i o carte rom`neasc[, M. Eminescu, poezii... +i aici sunt sublinieri... Cite=te strofa]nsemnat[:

*A fi?... nebunie =i trist[=i goal[,
Urechea te minte =i ochiul te=n=ea[.
Ce-un secol ne zice ceial\i o dezic...
Dec`t un vis searb[d mai bine nimic.*

Conu Nae]ntoarce foile nedumerit. Iac[iar ceva]nsemnat:
Setea lini=tii eterne care-mi sun[]n urechi...

+i iar]nsemnat:

*Din haos, Doamne, am ap[rut
+i m=a=]ntoarce=n haos,
+i din repaos m=am n[scut,
Mi=e sete de repaos.*

— Mi=e sete de repaos?...]ng`n[]ncet b[tr`nul...

Pe scaunul de l`ng[pat e alt[carte, cu un cu\it de t[iat foile]ntr-]nsa... tot fran\uzeasc[... *Le monde... comme volonté... et comme représentation*... O deschide =i o r[sfoie=te. A! uite aici sunt pe margine lucruri scrise de m`na lui Mi=u ...Se duce l`ng[fereastr[:]=i pune ochelarii =i cite=te, silindu-se s[]n\eleag[:

“Da, puterea mistuitoare a]n\elegerii, care nimice=te lucrurile]nv[\ate... o parte din obiect topit[]n subiect, mistuit[]n flac[ra]n\elegerii... Unde poate duce]n\elegerea totului... reducerea]ntregului spa\iu la un punct =i nici at`t... a]ntregii ve=nicii la o clip[=i nici at`t... confundarea des[v`r=it[a obiectului cu subiectul, dac[nu la o des[v`r=it[indiferen\[, la nefiin\{?... +i atunci de ce acest[str[duire, de ce acest[fr[m`ntare, c`nd acest[nefiin\{ mi=op pot

procura de acum, de]ndat[, cu o mi=care, cu o singur[ap[sare pe tr[gaci?...”

A! cum pic[cartea din m`inile tremur[toare ale b[tr`nului, galben ca turta de cear[. Azi-diminea\ l-a v[zut umbl`nd cu revolverul... Vrea s[strige: “Drag[! ...Frosino!...”, dar nu poate,]]mpiedic[un nod]n g`tlej...]mpleticindu-se, iese din odaie, coboar[scara, intr[]n vie =i]ncepe s[urce gr[bit r[zorul cu m`na dreapt[sprijinindu-se de araci, cu cea st`ng[ap[s`ndu=-i pieptul]n dreptul inimii... =i urc[... =i urc[. I-e mil[lui Dumnezeu de bietul b[tr`n. Ar fi prea dureros s[urce coasta p`n[-n v`rf. D-aia arat[vederii lui]ntunecat[, acolo, la jum[-tatea drumului, pe Mi=u, citind sub un nuc, pe br`nci, cu capul]ntre m`ini. B[tr`nul st[locului, r[suff`nd din ad`nc, trec`ndu=-i m`inile peste ochi, parc[pentru a se]ncredin\ a c[nu viseaz[; apoi se apropie de b[iat, =ade jos, silindu-se s[=-i ast`mpere b[t[ile inimii.

— Te-a obosit, zice b[iatul cu nep[sare.

— Da, r[spunde b[tr`nul... N... n... nu mai merge...

Apoi, c`nd s-a mai lini=tit,]ncepe rar cu o voce grav[:

— Mi=u, f[tul tatei, las[c[r]ile alea c[nu sunt bune... ascult[-m[pe mine, nu sunt bune... Cartea va s[fie omului prieten, nu du=man... Din carte va s[]nve\ e omul — cum zice Miron Costin, cronicarul,]n predoslovia lui — s[cunoasc[pe Dumnezeu =i laude s[-i aduc[pentru toate ale lui c[tr[noi bun[t[]vi.

B[iatul se uit[la b[tr`n care urmeaz[cu senin[tate:

— Prieten, nu du=man... =i c[r]ile aste]i sunt du=mani, dac[-]i s[desc =i fac s[-]i]ncol\ easc[]n minte g`nduri pizma=e ca alea care le-am citit adineaori scrise cu m`na ta... slova ta... du=mani dac[ponegresc bun[tatea lui Dumnezeu =i frumuse\ ea lumii cl[dit[de d`nsul... Uit[-te =i vindec[-te!...

Sunt ani d-atunci. Mi=u s-a vindecat de ame\itoarea zguduire sufleteasc[ce i-a pricinuit]nt`ia c[l]torie]n \ara g`ndurilor despre rostul lumii; — cu vremea =i o mai p[trunz[toare]n\elegere a lucrurilor,]n locul duhului de t[g]duire =i de r[zvr[tire, i s-a cobor`t]n suflet

]mp[ciuire =i evlavie — =i niciodat[... n-o s[uite chipul b[tr`nului =i gestul lui cu m`na]ntins[spre z[rile unde, colo, soarele apunea]n pulbere de aur ca un disc uria= de v[paie cu marginile p`lp`itoare, dincolo se ridicau clocote de fumuri cu sute de nuan\e de albastru, pe c`nd]n t[cerea serii care se l[sa]ncet, greierii de toamn[]=i suspinau c`ntecul tremur[tor =i duios ca glasul b[tr`nului:

— “Uit[-te =i vindec[-te...”

NENEA GU | {

...Noroc c[se mai g[se=te, pe ici pe colea, c`te un om de isprav[, care — prin dreptatea =i prin bun[tatea lui — te face s[n[d[jduie=ti, dac[nu pentru tine, cel pu`in pentru urma=ii t[i, o lume mai bun[ca a de azi... A=a om e nenea Gu\[, generalul, prietenul meu de v`n[toare. Dar trebuie s[-l cuno=ti, c[gre=e=ti grozav dac[]l judeci pe din afar[. Nu \i-ai putea niciodat[]nchipui c[, sub]nf[\i=area aspr[, pe care i-o dau spr`ncenele negre, stufoase =i]ncruntate, ochii care te m[soar[de sus p`n[jos, musta\ a de pandur =i fa\ a lui ar[mie, se ascunde o inim[at`t de bun[; iar c`nd]l auzi pentru]nt`ia dat[zic`nd, drept salutare, celui cu care se]nt`lne=te: “Ce faci, m[, ho\ule?” cu glasul lui gros =i r[gu=it, nu-\i po\i st[p`ni o mi=care de sfial[. Cur`nd vine]ns[prilejul s[descoperi ce comoar[de suflet se ascunde sub aspra lui]nf[\i=are.

Dac[ai nevoie de un sprijin, care s[-\i]nlesneasc[dob`ndirea vreunui lucru drept, s[nu te sfie=ti: nenea Gu\[nu preget[niciodat[s[vie]n ajutorul cuiva; =i nu se pot num[ra u=or cei pe care i-a]ndatorat dumnealui, =i pe c`nd era]n activitate =i de c`nd s-a retras la pensie.

Iar dac[a apucat s[-\i f[g[duieasc[un lucru, po\i s[te bizui pe vorba lui, mai cu temei dec`t pe un jur[m`nt f[cut]n o sut[de biserici, sau pe un zapis]nt[rit cu toate pece\ile st[p`nirii.

La nenea Gu\[nu]ncapc minciun[ori diploma\ie; dumnealui spune lucrurile]n fa\[, drept, pe =leau; =i dac[te-o duce p[catul s[vorbe=ti,]n lips[, de r[u pe vreun prieten comun, te pune fa\[cu el: “Uite, m[, ce spune]sta de tine. A=a e?”

Noi, prietenii dumnealui, avem at`ta]ncredere]n judecata lui dreapt[=i incapabil[de p[rtinire,]nc`t — c`nd se-nt`mpl[de ne ciorov[im]ntre noi — avem o vorb[pe care cel n[p[stuit o]ntrebuin-\eaz[ca o soma\ie, ca un apel la buna-credin\[a celui alt: “O s[te dau]n judecata generalului”.

Sinceritatea =i lipsa de diploma\ie a lui nenea Gu\[a dat loc la multe scene hazlii. La una din cele mai nostime am fost de fa\.

Cu prilejul unor alegeri ne trebuia un candidat la colegiul al doilea din Senat, de partea opozi\iei. Nu doar c[nu erau destui care pofteau locul; dar la fixarea unei candidaturi se \ine seama de o mul\ime de]mprejur[ri, care nici nu trec prin mintea unuia care n-a asistat la o a=a de important[opera\ie... Nu =tiu care din noi zice: “Dac[am pune pe generalul?”

Ar fi prea lung s[v[povestesc toate greu\ile, toate]ncurc[turile, c[rora le puneu cap[t aceast[nea=teptat[propunere.]ntr-un glas am strigat to\i membrii comitetului: “Bravo! minunat[idee!” A doua zi ne-am dus la nenea Gu\[, s[-l]ntreb[m dac[prime=te. S-a emo\ionat, s[racul; =i, dup[ce a tu=it de c`teva ori, ne-a declarat c[el “n-a mai fost]n d-astea”, nu se pricepe la propaganda electoral[=i nici parole n-are de cheltuit. Dup[ce l-am]ncredin\at c[nu trebuie nici s[cheltuiasc[, nici s[alerge dup[voturi, ne-a]mbr[\i=at =i iat[-l candidat.]n ajunul alegerilor,]ntrunire la club.]n fund, pe estrad[, membrii comitetului electoral =i candida\ii;]n sal[, lume mult[. Nenea Gu\[, pufnind dintr-un cogeamite \igaret de chilimbar,]=i rotea ochii peste mul\ime. Nu-mi aduc aminte care se urc[la tribun[=i]ncepe cuvenitul discurs, menit s[dovedeasc[toat[nevrednicia *lor*=i toat[procopseala *noastr*[. Dup[o lung[]n=irare a tuturor ispr[vilor de ordine general[, urm[o]n=irare lung[a ispr[vilor locale.]n vremea asta nenea Gu\[se uita c`nd la orator, c`nd la mine, cl[tin`nd din cap cu o expresie, care]nsemna: “grozav le taie!” +i deodat[, pe c`nd oratorul ar[ta adun[rii colosalele pagube ce vor rezulta pentru ora=din criminala inten\iune a c`rmuirii de a str[muta jum[tate din

regimentul de cavalerie, adus cu at`ta greutate, — ne pomenim cu nenea Gu\ c[-i scoate \igaretul din gur[=i zice:

— Nu e adev[rat! nu-l mut[.

Consternare printre cei de pe estrad[. Care mai de care s[-l trag[de m`nec[; iar dumnealui cu senin[tate:

— Dac[v[spui c[nu-l mut[! Viu de la divizie; am m`ncat acolo. Mi-a spus Mi=u c[nu-l mut[...

Ca s[-i poat[urma oratorul discursul, c`\iva s-au a=ezat]n dreptul dumnealui, iar al\ii l-au tras bini=or spre fundul estradei, unde continua s[-i conving[pe =optite:

— N-auzi, frate, c[mi-a spus adineauri Mi=u, c[nici pomeneal[nu e...

Mai t`rziu, c`nd oratorul, f[c`nd deosebirea dintre candida\ii no=tri =i cei ai partidului advers, ar[ta c[protivnicul lui nenea Gu\["abia =tie rom`ne=te", iar ne pomenim cu dumnealui:

— Ei, a=i! Vorbe=te foarte bine rom`ne=te.

Iar consternare, iar trageri de m`nec[=i silin\e de a-l face s[tac[, pe c`nd dumnealui, \in`nd piept celor care t[b[r`ser[s[-l domolesc[,]i da zor:

— E rom`n neao=, domnule. Am cunoscut pe tat-su. De unde o scoate c[nu =tie rom`ne=te?

Amicul nostru Marinescu, care are focul sacru al politicii, era pr[p[dit =i-l muștra cu asprime:

— Asta nu se face, domnule general.

Dar eu, spui drept, nu m-am putut st[p`ni: l-am luat]n bra\e =i l-am s[rutat pe frunte.

— Bravo! zic, nenea Gu\[. S[tr[ie=ti!

Iar lui Marinescu:

— Las[-l, m[,]n pace; a=a-i =ade dumnealui bine.]n ziua c`nd ajunge pehlivan ca tine =i ca mine, n-o s[mai aib[nici un haz.

TAIN{

}ntr-o vineri, pe la sf`r=itul lui august, m[pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca s[-mi propuie s[mergem a doua zi la v`n[toare.

— G`nd la g`nd cu bucurie, zic, nene Iorgule; tocmai vroiam s[ies]n ora=s[te-nt`lnesc, tot pentru v`n[toare; dar nu m`ne diminea\[, c[am ni\ic[treab[.

— Dar c`nd?

— Plec[m m`ine dup[-pr`nz =i ne-ntoarcem duminic[seara. Pe aici primprejur, degeaba, nu sunt prepeli\`e. Dac[vrei]ns[s[ne]ntoarcem cu v`nat, s[mergem tocmai la Mile=ti.

— Dar de ce? De c`nd cu]nt`mplarea cu bietul Virgil, nici n-am mai dat pe-acolo.

}nt`mplarea la care f[cea aluzie nenea Iorgu era moartea bietului colonel Steriu,]mpu=cat din gre=eal[de un \[ran, v`n[tor, fost ordonan\[la el. Da, era sf`=ietoare amintirea nenorocirii, petrecut[acum doi ani, =i pe care revederea locului unde se-nt`mplase trebuia s[ne-o evoce; dar g`ndindu-m[c[locurile mai apropiate de ora= le b[tusem p`n[atuncea toate zilele din urm[, f[r[s[g[sesc v`nat, =i aduc`ndu-mi aminte de zecile de prepeli\`e]mpu=cate alt[dat[]n meiturile =i]n porumburile pline de mohor de pe locurile \[ranilor, avusei o vorb[crud[:

— E! asta e... Mor\ii cu mor\ii =i viii cu viii. Apoi, ru=inat de privirea de bl`nd[mustrare a lui nenea Iorgu, ad[ugai: N-avem nevoie s[mergem]n sat la Mile=ti. Lu[m cu noi toate ale m`nc[rii =i dormim, cum]i aduci aminte c-am mai dormit o dat[, la =irele de paie ale oamenilor. Altundeva nu v[d unde ne-am putea duce.

— La Produle=ti.

— N-am fost eu mar\i? Nimic. Porumburile de doi st`njeni, iar miri=tile parte]ntoarse, parte tocate de oi. La Mile=ti sunt meiturile \[ranilor. }i aduci aminte c`te am ucis acolo.

Ispita bel=ugului de v`nat l-a]nvsins pe nenea Iorgu =a r[mas a=a: s[plec[m a doua zi dup[-pr`nz; =i, fiindc[tot se ducea]n ora=, s[vorbeasc[el cu Piti= pentru po=talion.

Minunat tovar[= de v`n[toare nenea Iorgu! Exact la]nt`lnire, f[r[preget la umblet, cu to\i =aizeci =i cinci de anii lui, =i nesup[r[cios la glume, =i \inta=... “pu=c[sigur[“, vorba bietului colonel Steriu. Am umblat eu cu mul\i v`n[tori, dar a=a v`n[tor cu dichis ca nenea Iorgu nici c-am mai v[zut, m[car c[nu era om bogat. Nu mai vorbesc de c`inele lui, care doar c[nu vorbea; dar nu era scul[trebuincioas[unui v`n[tor care s[lipseasc[din “besacteaua” lui, f[r[de care nu pleca la v`nat. Acum]n urm[=i-a luat =i *termofor*. Pune]n el cafea cu rom]n clocote, =i fierbinte r[m`ne 24 de ceasuri. +i ce bine prinde diminea\va pe r[coare o cafelu\l[cald[. Minune!

A doua zi, punct la trei =i jum[tate dup[-pr`nz, dup[cum ne vorbisem, po=talionul era la poart[. Mi-am urcat c`inele pe capr[, m-am suit =i eu cu boccelu\va mea cu merinde l`ng[nenea Iorgu =i am pornit-o la drum. Socoteam c[cei patruzeci de kilometri p`n[la Mile=ti i-om putea face]n trei ceasuri =i c[vom putea v`na ceva =i]n seara aceea: dar caii erau st[tu\i, f[cuser[]n ajun drumul la Ploie=ti, a=a c[]nmurgea bine c`nd am ajuns la =irele de paie unde aveam s[dormim.

Cur`nd dup[ce am m`ncat,]n vederea scul[rii timpurii de a doua zi, ne-am r`nduit culcu=urile =i ne-am lungit jos,]nvelindu-ne cu paie, iar peste ele cu mantale de cauciuc.

Era o noapte de august f[r[lun[, de o frumoase\ve care nu se poate zugr[vi prin cuvinte. Cum s[zugr[ve=ti =i cu ce s[asemeni bolta cerului =i sclipirea vie a mii =i miilor de stele? +tiu c[m[re\ia frumoase\ii]mi cobor`se]n suflet un sentiment de evlavie =i de admirare, care-mi t[ia r[sufierea. Nenea Iorgu, amu\it ca =i mine, sta cu fa\an sus, cu ochii \int[la stele.

Din c`nd]n c`nd se auzeau sfor[ind caii, care p[=teau al[turi;]ntr-un r`nd, departe, tocmai]n fundul z[rii dinspre miaz[zi, s-a auzit uruitul =i fluieratul unui tren care trecea spre Bucure=ti, apoi au murit toate zgomotele =i nu se mai auzea dec`t c`ntecul greierilor: fiiir-fiiir, fiiir-fiiir, acelea=i dou[note lungi=i tremurate, ici, colo, pretutindeni; parc[era]ns[=i u=oara r[suflare a p[m`ntului adormit...

Deodat[,]n lini=tea aceea r[sun[un glas puternic:

— Care e=ti]la, m[?

Era paznicul.

— Oameni buni, r[spunse nenea Iorgu...

— Care oameni? Ce c[uta\i acolo?

Vizitiul, ca s[-l potoleasc[:

— E conu Victor Miculescu =i conu Iorgu Petrescu; au venit la v`n[toare.

— Aha! r[spunse dumerit omul =i apropiindu-se de noi: S[rut m`na, dumneavoastr[sunte\i?

Nu mai era nici o asem[nare]ntre vocea bl`nd[de acum =i vocea de adineauri. Ne cuno=team. Era Toma Sit[ru=, v`n[tor =i el, nelipsit de la b[t[ile pe care le f[ceam aici, iarna, la lupi =i la mistre\i, pe c`nd tr[ia bietul colonel Steriu.

— Ce mai faci, Tomo?

— S[rut m`na, bine, coane Iorgule.

— Prepeli\e ceva sunt?

— Sunt berechet, mai ales]n lunca mic[.

— Dar]ilal\i ce mai fac? Vasile, Laz[r, Alecu al Popii?

— Sunt bine, cu munca, cu alea...

— Dar Marin Doroban\u?]ntrebai eu...

— S-a r[pus acum dou[s[pt[m`ni.

— Z[u! a murit?]ntreb[nenea Iorgu cu mare mirare.

— P[]i se stricase r[u, coane Iorgule. De c`nd cu nenorocirea cu bietul domnu colonel, dup[ce =i-a f[cut luna de os`nd[, a c[zut la darul be\iei. Nu-l mai scoteai din c`rcium[. Parc[=i f[cea singur de cap. Eu crez c[s-au ars ma\ele dintr-]nsul.

Dup[o t[cere de c` t[va vreme, Toma mai zise:

— E! s[rut m` na =i noapte bun[, c[e t` rziu =i m` ine va s[v[scula\i din vreme.

+i se dep[rt[, pierz` ndu-se]n]ntuneric.

Vestea mor\ii lui Marin]mi aduse aminte moartea colonelului. Cum stam cu ochii]nchi=i, vedeam limpede toate]mprejur[rile]n care se]nt` mplase. Petrecerea vesel[seara]n ajun la Alecu al Popii, scularea a doua zi de diminea\ pe un ger cumplit; drumul cu s[niile p` n[la p[dure. Vedeam locul unde stam a=ezat]n b[taie. Auzeam glasul h[ita=ilor, bubuitul pu=tilor =i apoi strig[te de chemare: “H[p-h[[p! h[p- h[[p!” =i chiar pe Toma acesta chem` ndu-m[disperat: “S[i, coane Victor, l-a]mpu=cat pe domnu colonel”. Ce deslu=it mi se]nf[\i=a]n minte colonelul lungit jos]n z[pad[,]ntr-o balt[de s` nge, cu hainele sf` =iate, cu o ran[mare]n coasta dreapt[; nenea Iorgu =i Mi=u Palad[]ngenunchea\i l` ng[el, c[ut` nd s[-i lege rana. Al[turi,]nconjurat de un c` rd de oameni care-l]njurau, Marin Doroban\u, rezemat de un pom, cu o privire t` mpit[, g` fiind =uier[tor: “hhh! hhh!” +i acum m-apuca cu fiori, aduc` ndu-mi aminte]ntoarcerea spre cas[cu bietul Virgil]ntins]ntr-o t` rlie; mul\imea de lume adunat[cu trecerea noastr[prin ora=; disperarea neveste-sii =i fii-sii... =i moartea lui, acolo acas[,]n curte, cu un ultim z` mbet pe buze pentru ele...

Toate aceste]mprejur[ri mi se perindau prin minte, c` nd auzii al[turi pe nenea Iorgu zic` nd]ncet =i grav:

— Hm! Dumnezeu s[-l ierte.

— Pe cine?]ntrebai eu.

— Pe Marin Doroban\u.

...Eram gata s[adorm, c` nd]l auzii din nou, =optind ca numai pentru d` nsul:

— Hm! Dumnezeu s[-l ierte.

— Nu dormi, nene Iorgule?

Nenea Iorgu,]n loc s[-mi r[spunz[,]=i]ntoarse capul spre po=talion =i chem[]ncet, dar deslu=it: “Ioni\! Ioni\!” apoi,]ncredin` ndu-se c[vizitiul dormea, se trase bini=or l` ng[mine =i-mi zise:

— Victore, nim[nui n-am spus taina pe care vreau s[\i-o spui \ie acuma; dar jur[-te c-ai s-o p[strezi numai pentru tine.

— M[jur.

— Ascult[...]\i aduci aminte c[]n noaptea aia, voi, adic[tu, Constantiniu, State =i cu Mi=u Palad[a\i mas la Alecu al Popii, iar Virgil =i cu mine am trecut la Marin Doroban\u. A=a e?... +tii pe nevasta lui Marin.

— Cum s[n-o =tiu? Voichi\ a, dup[care ni se scurgeau ochii tuturor.

— E!... Casa lui Marin o =tii. Avea o odaie bun[]n dreapta, la drum,]n care am dormit noi, =i alta]n st`nga, nelocuit[; =i mai avea]n fa\ l`ng[magazie o alt[od[i],]n care dormeau ei. La c`t[va vreme dup[ce am intrat]n cas[— eu stam =i-mi f[ceam \ig[ri — v[d pe Virgil c[iese afar[=i-l auz c[strig[pe Marin =i-i spune c[ar fi bine s[vie a doua zi =i fra\ii Vintile=ti din Suseni, c[sunt pu=ti cam pu\ine, =i c[cum ar face s[le dea de veste. Marin zice: “Au un cumnat aici, =ade tocmai]n capul satului. M[duc s[-i spui, s[-i vesteasc[.” Trecuse, a=a, aproape un sfert de ceas, =i Virgil nu se mai]ntorcea, c`nd auz c[se deschide portiva de la drum =i tot atunci v[z pe Virgil c[intr[repede]n odaie =i trage zavorul.]n urma lui]ncerc[cineva clan\ a la u=[=i auz un glas f[c`nd: “Hm!” Vroiam s[-l]ntreb unde a fost, dar el]mi facea semn cu m`na s[tac din gur[. Cum stam a=a t[cu\i, auzim un geam[t dinspre od[i\ a din fa\]. Virgil zice: “Vezi c-o omoar[p-aia”. Am priceput. Am ie=it afar[. De pe prisp[se auzea glasul]n[bu=it al lui Marin: “A=a, c[\ea, hai? A=a, hai?” L-am strigat. C`nd a deschis u=a, i-am v[zut]n b[taia luminii l[mpii fa\ a]ncruntat[=i fioresc[. C`nd a dat cu ochii de mine, odat[s-a domolit, =i-a scos c[ciula din cap =i m-a]ntrebat r[sufl`nd din ad`nc: “Ce pofte=ti, coane Iorgule?” Zic: “Ce-ai f[cut cu Vintile=tii?” Zice: “Am g[sit pe cumnatul lor la c`rcium[. Mi-a spus c[se duce m`ine dis-de-diminea\ s[-i vesteasc[.” M-am f[cut c[intru]n cas[=i ascultam. Nu se mai auzea nimic. C`nd am intrat]n odaie, zic: “Bine, m[Virgil, nu e p[cat de Dumnezeu? Omul]sta \i-a fost slug[bun[=i credincios[at`ta vreme; de c`te ori venim la v`nat]=i las[treburile =i merge cu noi ca un c`ine, =i ce]mpu=c[

noi lu[m, =i tu drept r[splat[]i necinste=ti casa. La ce? S[fii becher tot a= mai pricepe; dar om]nsurat, cu fat[de m[ritat.” Zice: “E! parc[dumneata]n tinere\ile dumitale...” Zic: “Nu! pe Dumnezeul meu! Sunt om de =aizeci =i mai bine de ani, =i oi fi avut =i eu fel de fel de prilejuri; dar niciodat[nu m-am legat de nevasta altuia.” Zic: “Dac[te t[ia, ori]\i cr[pa capul cu ceva — c[, Doamne fere=te, la a=a necaz omul nu caut[— ce te f[ceai? Cum? Pentru ce?... A=a e?...” A doua zi, c`nd am ie=it]n curte, Marin]nh[ma caii la sanie, parc[nu s-ar fi]nt`mplat nimica, dar pe ea n-am mai v[zut-o... C`nd am ajuns la p[dure,]\i aduci aminte c[eu spuneam c[era r[u ales locul unde stam noi: colnicul prea]ngust. Tu cu Constantiniu =i cu [ilal\i era\i]n flancul st`ng.]n flancul drept, era Mi=u Palad[, dup[el veneam eu, pe urm[Marin, =i,]n st`nga lui, Virgil.]=i alesese locul l`ng[o buturug[de tufan. Mania lui s[stea jos, c[dac[sta]n picioare poate-l]mpu=ca]n =old ori]n picioare, nu tocmai]n coast[... Mistre\ul a dat s[ias[]nt`i la mine, pe urm[a cotit-o la st`nga. Eu am tras numai de datorie, c[era departe. A ie=it tocmai]ntre Marin =i Virgil... E! acuma spune tu — l-a ucis cu dinadinsul ori din gre=eal[? Eu, c`nd s-a dat vestea c[e r[nit =i am aflat cine-l]mpu=case, am]nghe\at, dar nu mi-am pierdut min\ile. Merg`nd]ntr-acolo, am v[zut locul de unde tr[sese, locul pe unde trecuse mistre\ul, locul unde sta Virgil... colnicul]ngust,]n pov`rni=... =i mi-a intrat o]ndoial[]n suflet. Dac[o fi numai o]nt`mplare? Cu o vorb[a mea bag omul]n ocn[f[r[vin[. +i c`nd el a zis oamenilor care-l]ntindeau: “N-am vrut s[-l]mpu=c”; iar oamenii]l]njurau: “Cine zice c-ai vrut, p[c[tosule?” am sim\it c[vorbele alea pentru mine le spunea, c[numai eu puteam spune c-a vrut s[-l]mpu=te. Dar n-am spus, c[nici nu credeam c[Virgil o s[moar[... Pe drum, c`nd ne]ntorceam spre ora=, eram hot[r`t ca, de s-o]nt`mpla s[moar[, s[-l dau de g`t. Dar, dup[ce a murit,]n fa\a dezn[dejddii nevasti-sii =i a fii-sii, mi s-a p[rut c[l-a= ucide a doua oar[]n dragostea lor, dac[a= vorbi; =i am t[cut p`n[acuma =i mi-am zis c[dac[l-o fi ucis cu dinadinsul, Dumnezeu nu doarme. +i ia auzi cum a murit Marin Doroban\.

— Va s[zic[, f[cui eu, nene Iorgule, dumneata crezi?...

— +tiu eu? a r[spuns nenea Iorgu, =i am r[mas am`ndoi pe g`nduri...

Trebuie s[fi fost t`rziu de tot, c[era o t[cere des[v`r=it[, nu mai c`ntau nici greierii, c`nd am adormit =optind]ntr-un glas cu nenea Iorgu:

— Hm! Dumnezeu s[-l ierte!

PATIM{

La club. E devreme. Juc[torii vin mai t`rziu. Acum, l`ng[sob[sunt numai cinci in=i. Stau la taifas.

— E! ce-ai f[cut deun[zi la v`n[toare, coane Manole?]ntreab[conu Iancu; =i]nainte de a primi r[spuns, poveste=te celorlal[i: Alalt[ieri treceam pe la poarta dumnealui, tocmai c`nd pleca cu Gu\[Steriu... Cizme, pu=ti, cartu=iere cu dou[r`nduri, parc[plecau]mpotriva leilor. Se duceau la sitari... E! =i ce a[i f[cut?

Conu Manole r[spunde]n sil[, ca unuia care nu e v`n[tor:

— Am]mpu=cat vreo cinci sitari.

— Carevas[zic[, pentru cinci sitari a[i umblat o jum[tate de zi prin cr`nguri, prin h[\i=uri, prin noroi... Curioas[patim[!

Lui conu Manole]i e sil[s[r[spund[. D[cu cotul lui Nicu Milescu =i zice at`t:

— De, m[!

Iar Nicu Milescu, v`n[tor =i el:

— Toate patimile sunt curioase, coane Iancule. Cum te miri dumneata c[un v`n[tor umbl[o jum[tate de zi ca s[]mpu=te cinci sitari, a=a s-ar putea mira altu' de dumneata, cum po[i s[stai]n fiecare zi patru ceasuri pe scaun, s[faci dou[taloane de preferan\[, la care te superi, te otr[ve=ti.

— Ce are a face?

— Cum ce are a face? Dumneata te miri cum poate cineva umbla cinci ceasuri prin aer curat =i g[se=ti firesc s[stai]ntuit pe scaun ceasuri]ntregi,]ntr-o od[\i[]ngust[, dinaintea unui petic de postav

verde, s[]nghi\i fumul de tutun =i al dumatiale =i al altora, =i s[te dai de ceasul mor\ii c[te liciteaz[altul la =apte cupe.

— Bravo! strig[conu Manole.

Iar Nicu Milescu,]ncurajat, urmeaz[:

— Eu, care joc =i pref[,]n\eleg foarte bine mul\umirea pe care o sim\i dumneata, c`nd — dup[ce te-a licitat unul =i s-a dat cartea pe fa\ — vezi c[po\i s[-i faci mori=c[=i s[-l bagi de dou[ori, ca s[-l]nve\i minte s[te mai liciteze =i s[-\i strice opt jocuri ghintuite. Dar dumneata nefiind v`n[tor, bine]n\eles c[n-o s[pricepi pl[cerea v`n[torii... Are =i v`n[toarea farmecele ei... Las[c[trupe=te face un bine nespus... Uite eu, acas[m[n`nc pe sponci, mai nimic. C`nd m[cau\i, sunt sc`r`it... Aia]mi face r[u, ailalt[e greu de mistuit... Se ia =i nevasta de g`nduri; nu mai =tie ce s[g[teasc[... La v`n[toare, dup[c`teva ceasuri de umblet, m[n`nc =i pietre, =i n-am nici pe dracu`... +i are un haz m`ncarea pe c`mp!... Ciorba de g[in[pe care o g[te=te c[ru\=a=ul c`t umbl[m noi... +i mu=chiul fript]n b[taia v`ntului... Hai, ce zici, nene Manole?

— De! face conu Manole ridic`nd din umeri.

+i Nicu Milescu urmeaz[:

— Nu mai vorbesc de ajutorul pe care \i-l d[c`inele la descoperirea v`natului, mi=c[rile lui care dovedesc o inteligen\[cum nici nu b[nuie=ti... Dar mai]nt`i umbletul [la s[n[tos]n mijlocul firii, unde ai prilejul s[vezi frumuse\i nemaipomenite. Mereu m-am \inut, dar nu m-am]nvrednicit, s[-mi cump[r un aparat de fotografiat, c[nimeni nu are prilejul s[dea peste col\uri frumoase de fire ca v`n[torul... S[pleci]nadins dup[c[utarea lor, nu-\i vine: dar a=a, umbl`nd dup[v`nat, dai uneori peste locuri]n care r[m`i]ncremenit, nu altceva! A! =i ce doftor minunat e natura!... Cum te vindec[ea ca prin farmec de toate necazurile, de toate am[r[ciunile, de cum ai p[truns]n mijlocul ei. Ce mici =i nevrednice de \inut]n seam[\i se]nf[\i=eaz[toate fr[m`nt[rile =i netrebniile vie\ii!... S[stai o dat[la paz[de sitari... Hai, ce zici, nene Manole?

— De! morm[ie conu Manole.

— C`nd scap[t[soarele =i r[m`ne]n fundul z[rii o gean[ro=ie, iar deasupra ei cerul]nt`i portocaliu, pe urm[de un galben din ce]n ce mai stins, din ce]n ce mai stins, p`n[se tope=te]n azuriul bol\ii. Treptat-treptat am[nu\imile lucrurilor pier =i r[m`n numai siluete... Cum se tope=te lumina pe cer, a=a =i zgomotele pe p[m`nt... Adineauri se auzea duruitul unei c[ru]e pe =osea. Pe urm[au venit p[s[rile s[se culce.]nt`i co]ofenele s-au ab[tut pe v`rfurile copacilor, strig`ndu-se: "caracara-ca! caracara-ca!" Mai t`rziu au fluiert mierlele. Pe urm[alt[pas[re a]ng`nat]ncet, adormind: "\ie! \ie! \ie!" Acum e t[cere des[v`r=it[. Totul pare]nlemnit. Stai =i a=tep[i]n fa\ a p[durii cu ochii \int[spre lumina care moare ...+i-n]ncremenirea asta de o clip[, deodat[se ive=te deasupra codrului silueta sitarului... Vine repede drept spre tine... E o clip[de mul\umire!...

— +i-l]mpu=ti, adic[-l asasinezi! strig[conu Iancu.

— Ei vezi, aicea ai dreptate, coane Iancule. +i [sta e un lucru pe care niciodat[nu mi l-am putut explica. Cum poate ca]n acela=i suflet de om s[existe sentimente at`t de opuse?... Cuno=ti =i dumneata destui v`n[torii... Iac[: nenea Manole, nenea +tefan D[r[scu, colonelul Toporanu. Gu\[Steriu, eu... Suntem noi oameni mai r[i, mai haini dec`t al\ii? Dimpotriv[, mai c[-mi vine s[zic c[to\i v`n[torii, pe care i-am cunoscut, sunt oameni buni, milo=i... Iaca, eu unul, nu \i-a=t[ia un pui de g[in[, s[-mi dai nu =tiu ce... Ori s[stau eu de fa\ la o opera\ie, sau m[car c`nd]i scoate cuiva vreun dinte? Ferit-a Dumnezeu!... E! la v`n[toare, tot sufletul meu milos se duce, =i-n locul lui vine altul, vine sufletul r[sstr[mo=ilor no=tri, c[altfel n-am ce s[zic... C`nd m[g`ndesc pe urm[acas[la lucruri pe care le-am s[v`r=it la v`n[toare, m[apuc[groaza... Uite, a stat c`inele. Sitarul e la c`iva pa=i]naintea lui, jos pe br`nci, ascuns]n frunzele uscate din care nu se poate deosebi.]mi caut un loc bun, unde s[nu m[st`njeneasc[ramurile, ca nu cumva s[-l gre=esc. Zboar[=i trag. A picat. C`inele]l aduce. Nu e mort, e]mpu=cat numai]n arip[; =i ca s[-lucid,]i smulg

o pan[=i i-o v`r pe la ceaf[]n creieri. Atunci,]nt`i se zg`rce=te =i bate din aripi repede-repede-repede, parc[ar vrea s[fug[de moartea care-l ajunge; apoi se mole=e=te, p`lp`irea aripilor contene=te, =i moare]ntinz`ndu-se ca pentru o odihn[lung[...

— Barbarie! r[cne=te conu Iancu.

Iar Nicu Milescu urmeaz[:

— Ziceai adineauri, coane Iancule: “curioas[patim[“. Eu zic: curioas[e puterea cu care patimile, oricare ar fi, pun st[p`nire pe inima omului... Ni se pare c[-n noi mintea e st[p`n[, dar e numai o p[rere... La sf`r=itul fiec[rui sezon de v`n[toare m[hot[r]sc s[m[las de ea. }mi fac toate socotelile; toate mi le pui]nainte: oboseal[, neglijare de afaceri, cruzime, — de m`ncat v`nat nu m[n`nc... Degeaba! C`nd vine vremea v`natului, nu m[]ii legat cu lan\ul... Odat[m-am jurat... parc[mi-e =i ru=ine s[v[spui... Sunt d-atunci optsprezece ani... }mi n[scuse Caterina pe Victor,]nt`iul n[scut... A\i trecut cu to\i prin emo\iile alea: noaptea de veghere la c[p[t`iul femeii, cu m`na ei fierbinte]n m`inile tale tremur[toare, — sf`=ierea de inim[la vederea chinurilor ei... +tiu c[la un moment dat n-am mai putut]ndura... am ie=it n[val[pe u=[r[cnind, am dat fuga]n a treia odaie =i, pl`ng`nd cu hohote, mi-am ascuns capul sub pern[... Cur`nd s-a deschis u=a =i m-a strigat servitoarea: “Cona=ule!” La lumina sfe=nicului pe care-l \inea]n m`n[, i-am v[zut fa\ a r`z[toare; iar c`nd mi-a zis: “S[v[tr[iasc[!... b[iat!...” Ei! dar astea sunt fericiri pe care dac[le-ai sim\it, bine, dac[nu, nu se pot descrie... +tiu c[peste vreun ceas, pe la =ase diminea\ a, am ie=it]n strad[. Nu m[mai]nc[pea nici casa, nici curtea... Era pe-atunci p-aici un maior, unul Polizu. Nu-l cuno=team... Se ducea spre cazarm[... A=a, f[r[s[-l cunosc, zic: “Domnule maior, mi-a n[scut nevasta un b[iat!” S-a uitat omul la mine ca la un nebun... Eram pe-atunci supleant la tribunal... M[pomenesc pe la opt ceasuri cu o tr[sur[cu patru cai la poart[. Era avocatul satului =i grefierul tribunalului. Veneau s[m[ia la o cercetare local[, pe care o uitasem cu des[v`r=ire, m[car c[chiar atunci]n ajun vorbisem despre

ea... }nt`i zic: “Nu merg”. Dar pe urm[, fa\ cu st[ruin\ele avocatului, care-mi vorbea de cheltuielile f[cute cu aducerea martorilor, cu aducerea inginerului din Bucure=ti =i fa\ cu asigur[rile doctorului, care venise =i care-mi spunea c[s[n-am nici o grij[, am hot[r`t s[plec... Ei! s[vezi ce va s[zic[patima. C`nd s[m[urc]n tr[sur[, dau cu ochii de c`nele de v`n[toare... Era spre sf`r=itul lui septembrie... Cercetarea o aveam la Pietrari. }n drum spre Pietrari era un loc unde la sigur g[seam pot`rnichi de c`te ori m[duceam... Dumneata =tii, nene Manole: *la tufele lui Mihalcea*. Zic: ia s[-mi iau pu=ca =i c`nele; dac[s-o ispr[vi cercetarea mai devreme, la]ntoarcere m[abat un sfert de ceas p-acolo. Dup[ce am plecat,]mi ziceam c[era o nebulie, c[nu putea s[-mi arz[de v`nat. G`ndul mi-era acas[la nevast[=i copil... Acolo la Pietrari am stat ca pe ghimpi... La]ntoarcere zoream pe birjar... Galopul cailor mi se p[rea \[c[neal[... +i cu toate astea, c`nd am ajuns pe la patru dup[-amiaz[]n dreptul *tufelor lui Mihalcea*, am oprit =i m-am dat jos “m[car pentru zece minute”. Patima!... N-am apucat s[fac trei sute de pa=i =i din ni-te m[r[cini, b`=ti!]mi sare un iepure; dar, lucru curios,]n loc s-o]ntinz[la fug[, dup[dou[s[rituri, v[z c[se]ntoarce s[se uite la mine... Era prea aproape s[trag... E!... dar parc[mi-e ru=ine s[v[spui...

+i Nicu Milescu tace; iar ceilal\i]n cor:

— Spune! Spune!

— Am f[cut un pas spre el, gonindu-l cum ai goni o pisic[=i, c`nd s-a pus pe fug[, am tras. C`nele, care c[uta]n dreapta mea, l-a v[zut, s-a repezit =i a pus gura pe el... M-am dus s[i-l iau din gur[; =i cum m[luptam cu el s[-i dea drumul, simt c[mi se scurge ceva cald]n m`n[... Credeam c[e s`nge... nu... era lapte... Era o iepuroaic[...]n m[r[cinii de unde s[rise i-am g[sit stratul =i patru pui, n[scu\i atunci de cur`nd... Deodat[mi-a r[s[rit]n minte chipul nevastii =i copilul, l[sa\i acas[... Eram =i ostenit de noaptea de veghere... m-a cuprins o groaz[=i un fior de moarte... Mi se p[rea c[i-am ucis pe ei... Am l[sat iepuroaica acolo =i n-am =tiut cum s[fug spre tr[sur[, pl`ng`nd ca

un copil... O vorb[n-am putut scoate p`n[acas[, cu toate]ntreb[rile
avocatului: “Ce e? ce s-a]nt`mplat?” Atunci am f[cut jur[m`nt,
jur[m`nt mare, dar n-am putut s[m[\in de el...

— Ptiu! p[c[osule! face conu Iancu]n culmea indign[rii.

+i lu`nd pe unul de bra\:

— Hai, m[Iorgule, p`n[ne vine partida, s[facem un dard[r=i s[
l[s[m pe nelegiu\ii [=tia... {=tia sunt c`ini, nu sunt oameni.

**Din volumul
FIRIMITURI
(1929)**

MINUNEA

Am fost]ntr-una din zilele trecute,]mpreun[cu un nepre\uit prieten al meu, martor la s[v`r=irea uneia din cele mai minunate ispr[vi din c`te am v[zut]n via\a mea. Face s[v-o povestesc =i dumneavoastr[.

Eu, dup[cum ve\i fi aflat, am patima pescuitului. Vara,]n lunile de vacan\[, m[duc]ntr-o regiune de munte =i-mi petrec cea mai mare parte din vreme pe marginea izvoarelor, pescuind p[str[vi cu undi\a. Cine nu =tie cum se practic[pescuitul p[str[vilor cu musca artificial[nu-=i poate]nchipui farmecul acestei]ndeletniciri. }=i]nchipuie c[pescarul de p[str[vi se a=eaz[pe marginea apei, arunc[undi\a]n ap[=i a=teapt[, cu ochii a\inti\i asupra dopului, s[-l vad[mi=c`nd sau scufund`ndu-se. Nici prin g`nd nu-i trece c[pescuitul p[str[vului e un sport greu, care nu]ng[duie o clip[de =edere.

Am s[m[hot[r]sc]ntr-o zi s[scriu pe]ndelete despre acest[]ndeletnicire =i o s[rog =i pe un prieten dibaci s[-mi fac[ilustra\ii...

+i cum v[spusei,]n vacan\[m[duc la munte; iar prim[vara =i toamna m[duc uneori la Snagov, unde, din barca[, pescuiesc bibani, pl[tic[=i =tiuc[.

]n \ara noastr[, =i mai ales]n vechiul regat, pescuitul cu undi\a e o indeletnicire foarte desconsiderat[. }n afar[de pescarii de meserie, e practicat de b[r]bieri =i de l[utari; =i iac[eu nu cunosc opt oameni de condi\ie social[mai ridicat[, care s[se]ndeletniceasc[cu pescuitul. Oamenii gravi, oamenii serio=i, c`nd v[d pe unul cu undi\a,]l privesc cu un z`mbet de u=oar[batjocur[=i s-ar considera mic=ora\i dac[=i-

ar pierde m[car un sfert de ceas din pre\iosul lor timp pe marginea unei ape, cu undi\ a]n m`n[.

Eu unul nu m[m`ndresc, dar nici nu m[ru=inez c[sunt p[tima=pescar.

Pe \rmurile apelor, ori pe luciul lacurilor am tr[it ceasuri de fericire =i de]nc`ntare, pe care]n zadar le-am c[utat aiurea.

Lua\i-o a=a, bini=or,]n sus, pe \rmul unui p`r`u de munte, =i asculta\i-l.

Ce nu te face s[auzi ciocotirile apei lui printre pietre?

Necentenit te]ntorci s[cau\i cu ochii: unde sunt copiii care r`d, sau care c`nt[a=a de frumos]n cor? unde e femeia al c[rei glas t`n[r pl`nge at`t de duios? unde sunt unchia=ii care vorbesc pe =optite? Cine te-a strigat a=a de deslu=it pe nume?...

A=eza\i-v[jos pe marginea unui r`u =i privi\i la apa care se scurge sub umbra aninilor =i a s[lciiilor, =i o s[sim\i\i cum v[ia =i v[duce cu d`nsa toate am[r[ciunile, toate necazurile, toate g`ndurile rele. Peste c`t[va vreme v[sim\i\i sufletul sp[lat, primenit, lini=tit.

Eu v[m[rturisesc c[pe marginea apelor]mi dau g`ndurile la prior. Pleava se alege singur[=i pleac[cu apa. Acolo, pe marginea apelor, nemul\umiri, am[r[ciuni, care]n ora=]mi p[reau catastrofale, se reduc singure la propor\ii ne]nsemnate; credin\ e ce-mi p[reau nestr[mutate se destram[=i se spulber[; ambi\ii =i dorin\ e, ce cu o jum[tate de ceas]nainte]mi p[reau grozav de legitime, mi se v[desc deslu=it ridicole =i vane.

=i mai m[rturisesc c[tot ce am scris, acolo pe marginea apelor l-am cugetat.

Acolo, g`ndul, aiurea s[dit]n mintea mea,]ncol\ea, cre=tea,]nflorea. Acolo =i numai acolo puteam g[si cuv`ntul din urm[, cu care aveam s[termin, cuv`nt ce]n zadar m[chinuiam s[g[sesc aiurea...

C[prind ori nu prind vreun pe=te, mi-e indiferent; dar]ntotdeauna nu m[hot[r]sc s[plec de pe \rmurile apelor dec`t gonit de]ntunerecul nop\ii...

Precum vede\i, sunt p[tima=pescar, =i a=a fiind,]ntr-una din zilele

trecute,]ntov[r[=it de un nepre\uit prieten, am plecat la Snagov. Cine a fost la Snagov a putut vedea frumuse\ea acestui minunat lac cu fund de piatr[, care ar putea fi un admirabil loc de vilegiatur[duminical[pentru bucure=teni, dac[cei ce c`rmuiesc treburile \[rii n-ar socoti drept un lucru secundar =i de minim[importan\[preocuparea de a]nlesni nefericivilor locuitori ai capitalei putin\va de a=i primeni sufletul o dat[pe s[pt[m`n[, f[r[mare cheltuial[, undeva aproape, dar afar[din tic[lo=ia ora=ului...

Pe prietenul meu =i pe mine ne cunosc pescarii de la Snagov. Cum sosim, ne preg[tim sculele =i plec[m pe lac cu barca,]ntov[r[=i\i de doi localnici: Stroe, care conduce barca, =i Niculae, care cunoa=te piscurile unde joac[bibanii.

]n diminea\va aceea pornisem dis-de-diminea\[, a=a c[la sosirea noastr[abia r[s[rea soarele.

Cu un buciun]nadins f[cut pentru chemarea oamenilor de pe celalt mal al lacului, din satul Dobrote=ti, am vestit pe Stroe =i pe Niculae, care cur`nd au sosit =i]mpreun[am plecat pe lac. Prinseser[de cu sear[r[nchi\[=i oble\i, pe=ti mici, care slujesc drept nad[pentru prinderea bibanilor =i a =tiucilor... +i am]nceput a pescui...

Din c`nd]n c`nd se vedeau =erpi trec`nd]not lacul: un punct negricios, capul ie=it din ap[, iar]n urma lui un triunghi de valuri, care]ncre\eau luciul lacului.

La un timp, Stroe zice:

— Nea Niculae, nu farmeci un =arpe?

Iar acesta f[cu cu indiferen\[:

— E!...

— Dar ce, =tii s[farmeci =erpii?]ntrebai eu.

Cu simplitate, f[r[nici o umbr[de vanitate, Niculae r[spunse:

— +tiu.

La scurt[vreme, v[z`nd unul care trecea ca la dou[zeci de metri de barca noastr[:

— Uite =arpele, Niculae, f[cu prietenul meu ar[t`nd cu degetul, ia farmec[-l, s[vedem =i noi.

Niculae se]ntoarse cu fa\ a spre =arpe =i, fix`ndu-l cu ochii,]ncepu s[]ng`ne ceva. Din ce spunea nu se auzea dec`t sf`r=itul: porunca deslu=it =uierat[: “Groz[vior, stai pe loc!”

Punctul negricios =i triumphiul de ap[]ncre\it[]naintau mereu, dep[rt`ndu-se. Dar la a treia porunc[au pierit, s-au stins.

— Hai spre el, a zis Niculae lui Stroe. Acesta a]ntors barca =i am]naintat. Ajun=i la patru-cinci metri de =arpe, l-am v[zut. Era verzui, lung ca de un metru =i de grosimea unui baston obi=nuit.

Valurile apei]l s[]ltau u=or, iar el sta nemi=cat, plutind parc[ar fi fost de lemn.

Ne-am uitat c`t[va vreme la el: p[rea mort.

Atunci Niculae,]ntinz`nd m`na, l-a chemat cu glas prietenos:

— Hai! vino-ncoa.

]ndat[=arpele a]nviat, a venit]not`nd, s-a ridicat pe marginea b[rcii =i s-a]ncol[cit pe bra\ul lui. Ochii]i str[luceau o\eliu, iar limba]nfurcat[]i`=nea mereu din gur[.

]ncremeni\i =i]nfrico=a\i ne uitam cum pescarul]l]sa s[-i ating[obrazul cu capul.

Niculae z`mbea cu un z`mbet simplu,]n care nu era nici o umbr[de poz[sau de trufie. S[v`r=ea aceast[minune, care pe noi ne]nfiora, cu lipsa de preocupare de efect cu care p`n[atunci]=i r[sucise]g[rile.

Dup[c`t[va vreme a descol[cit =arpele de pe bra\ =i l-a]sat bini=or]n ap[.

Acolo =arpele =i-a reluat]nf[\i=area de lucru ne]nsufle\it. F[r[o mi=care, f[r[o tres[rire, plutea leg[nat de valuri la marginea b[rcii.

— Dac[l-a]sa a=a vr[]it, a zis Niculae, aici ar r[m`ne =i ar muri. Dar e p[cat s[-l ucizi, ori s[-l la=i a=a vr[]it. Trebuie s[-l desfac de vraj[.

+i cu ochii \int[spre =arpe, a]nceput a]ng`na ceva din care nu se auzea dec`t sf`r=itul: porunca deslu=it =optit[: “Du-te!”

La a treia porunc[=arpele, parc[i-ar fi fost pus sufletul la loc, a]nceput s[]noate =i s-a dep[rtat spre \[rmul opus: un punct negricios, urmat de un triumphi de valuri, care]ncre\eau luciul apei...

Dup[masa luat[la hanul din Dobrote=ti, Niculae m-a luat deoparte =i mi-a spus:

— Farmecul [sta, de vr[jesc cu el =erpii,]l =tiu de la un unchia=b[tr`n, care a murit. Eu nu l-am mai spus la nimeni, dar dumitale]i l-a= spune... +i-ai s[-i po]i vr[ji, dar se cere s[crezi, s[nu te-ndoie=ti =i s[nu te sfie=ti... Ai dumneata un condei =i un petic de h`rtie?

— Am.

— Scrie. Pentru vr[jit zici a=a, uit`ndu-te drept la =arpe:

*Sub o piatr[mare-nvoalt[,
+ade-un bou negru urnit,
Din b[rbie d`nd,
Din limbi sc[p[r`nd.
M[i Cernate, blestемate!
Blestema-te-ar Dumnezeu
S[-vi curgf veninul t[u,
Ca untura slinului,
Trei nuiele de alun]mpleticite,
Gura =arpelui]mpietrit[.
Herendeu!
Berendeu!
Groz[vior, stai pe loc!*

Iar ca s[-l dezlegi zici a=a:

*+arpe!
S[fii viteaz,
S[umbli precum ai umblat,
S[mu=ti precum ai mu=cat.
S[treci prin v[i ad`nci,
Ape reci,
Du-te!*

Dumneata s[-nve]i bine pe dinafar[vorbele astea =i c`nd [i mai veni s[cerci — =i ai s[vezi c[-i vr[je=ti; se cere s[crezi, s[nu te-ndoie=ti =i s[nu te sfie=ti. +i]nc[ceva: s[nu mai spui altora vr[jile

astea, c[dac[apuci de le spui la mai mult de trei in=i, dumneata nu mai ai nici o putere s[-i vr[je=ti.

A=a m-a sf[tuit Niculae; dar eu, neav`nd ambi\ia s[=tiu s[vr[jesc =erpi, iac[vi le spusei tuturor.

MOARTE GRABNIC{

Dlui G. Ibr[ileanu

Sunt fra\i buni =i de mam[=i de tat[; totu=i, oameni mai deosebi\i unul de altul, =i ca]nf[\i=are =i ca fire, greu s-ar putea]nchipui.

S[iei a=a, la]nt`mplare, un om dintr-un cap[t al \[rii =i altul din cap[tul opus, ar sem[na desigur intre ei mai mult dec`t ace=ti doi fra\i.

Cel mai mare — numai cu un an mai mare — e un uria=.

De cum]l vezi umbl`nd \an\o=, cu pieptul scos, cu capul sus, cu rotiri de ochi de inspector, cu gesturi t[ioase de comandant, de cum]l auzi vorbind tare, pompos =i poruncitor,]\i dai numaidec`t seama c[ai]nainte ta un biruitor. +i e]n adev[r un biruitor. De=i f[r[alt[cultur[dec`t cea c[p[tat[]n =ase clase de liceu absolvite, la care s-au ad[ugat cuno=tin\ele c`=tigate din zilnica citire a gazetelor politice, pun`ndu=-i for\va muscular[]n slujba unui partid =i specul`nd cu dib[cie, pe de o parte c`teva condamn[ri ce-i atr[sese]ntrebuin\area acelei for\e, pe de alt[parte fr`ngerea unui bra\, cu care se alesese cu prilejul unor alegeri, a ajuns =eful politic al unei culori din Capital[.

O voce grozav[, care ar putea birui sunetul a zece tr`mbi\e, o voce care p[trunde]n auz ca un pumn]ntr-un geam de h`rtie, o vorb[rie toren\ial[, teatral[, bombastic[=i sfor[itoare, o lips[total[de scrupul, care-l f[cea s[f[g[duiasc[]mp[r\irea tuturor bunurilor ce nu-i apar\ineau lui — =i o tot at`t de complet[lips[de team[de ridicol — f[cuser[dintr-]nsul un foarte apreciat orator de]ntruniri publice.

Nu ve\i fi surprin=i afl`nd c[a fost p`n[acum]n c`teva r`nduri

deputat =i c[desigur va fi =i]n viitor, c`nd partidul c[ruia apar`ine va reveni la c`rma \[rii.

E v`dov. Tr[ie=te]n cas[cu o sor[mai mare dec`t el =i cu doi copii: b[ie\i, am`ndoi studen\i la Drept. Cel de-al treilea copil, fata, e m[ritat[]n provincie dup[un maior.

Cu sor[-sa, cu copiii =i cu slugile se poart[autoritar, ba uneori crunt. Ca s[v[pute\i da seama p`n[unde putea merge cruzimea lui, e destul s[v[spun c[,]ntr-un r`nd, prinz`nd pe un \igan care pescuia cu undi\ a]ntr-un hele=teu de la o vie pe care o avea]n apropierea ora=ului, dup[ce l-a b[tut stra=nic, l-a pus s[m[n`nce r`mele. Pe onoarea mea! { sta nu e un lucru scornit de mine: l-a pus s[m[n`nce r`mele.

Acest om stra=nic, viteaz =i biruitor, are cam de dou[ori pe an ni=te crize de sufoca\ie,]n timpul c[ror a d[spectacolul unei ridicole la=it[\i.

Pl`nsete, gemete, v[ic[reli: "Ah! oh!... mor... nu m[l[sa\i!... sc[pa\i-m[!]" O slug[e trimis[]n grab[dup[frati-s[u, alta dup[doctor, un b[iat la spi\erie. Pe urm[, c`nd to\i sunt aduna\i]mprejurul lui, cu un glas sc[zut,]n care totu=i r[m`ne ceva teatral, adres`ndu-se c`nd unuia, c`nd altuia:

— M[duc... m[duc... Simt c[m[duc... Doctore, nu m[l[sa... Luxi\o, telegrafiaz[Aurorei. B[ie\i, v-am iubit =i v-am crescut bine... ah! of!... Luxi\o, s[le fii, ca =i p`n[acuma, mam[bun[... S-o asculta\i, m[b[ie\i, =i s-o iubi\i, c[v[vrea binele... Doctore, nu m[l[sa, barem p`n[o sosi Aurora... Aoleu!... Iorgule, Luxi\o, cheile de la casa de bani sunt aici, sub pern[... O s[g[si\i acolo bani de]nmorm`ntare =i chitan\ele de pe la b[nci... Aoleu!... Iorgule, fr[\ioru meu, Stelu\o, da\i-mi m`nile... =i voi, b[ie\i, veni\i colea... sta\i jos... a=a... s[v[am pe to\i]n fa\ a mea... Aoleu!... ierta\i-m[...]

+i timp de dou[ceasuri o \ine a=a,]n gemete =i-n v[ic[reli, f[r[s[-i tac[gura o clip[.

O zi, cel mult dou[dup[o astfel de criz[, pare]nvins, obosit; pe urm[]=i reia]nf[\i=area trufa= =i biruitoare...

{ sta e domnul Basile N. Ombrian.

Celalt frate, cu un an mai t`n[r, e nenea Iorgu Umbreanu, un

unchie=el c[runt, m[runt, care se strecoar[sfios =i al c[rui glas sun[ca o =oapt[.

}n toat[f[ptura lui cenu=ie, singurul lucru sclipitor sunt ochii, ni=te ochi frumo=i, negri, }n care se cite=te bun[tatea lui proverbial[, care i-a atras porecla de “omul lui Dumnezeu”.

Nimeni nu-i zice altfel.

Trebuie s[-l fi v[zut dumneavoastr[. Nu se poate s[nu-l fi v[zut. E b[tr`nelul simpatic, care, c`nd umbl[pe strad[, se opre=te }n loc =i se }nal\ s[m`ng`ie pe bot caii de la birje sau se apleac[s[dezmierde copiii ori c`inii care trec pe l`ng[el.

E registrar =ef la unul din multele ministere, unde e stimat =i iubit de to\i. E }nsurat cu o femeie bun[ca =i d`nsul, cucoana Stelu\,a, cu care duce o c[snicie at`t de armonioas[, }nc`t nimeni nu i-a auzit niciodat[zic`ndu=-i m[car: “du-te mai }ncolo”.

}n lips[de copii, }ngrijesc de lighioane =i au, pe l`ng[c`ini =i pisici, la c[su\,a lor modest[, o gr[din[de p[s]ri, dintre care unele au fost mult admirate la expozi\ia trecut[din parcul Carol. Dar de fama acelor frumoase p[s]ri, pr[site =i }ngrijite cu mult[trud[de neea Iorgu Umbreanu =i de cucoana Stelu\,a, ei n-au profitat nimic; a profitat tot domnul Basile N. Ombrian, care =i-a sporit popularitatea, }nt`mpin`nd pe vizitatori, recomand`ndu-se ca frate al expozantului =i primind feliicit[ri }n aceast[calitate.

Despre bl`nde\ea lui neea Iorgu, colegii lui din minister povestesc fel de fel de }nt`mpl[ri. Una cred c-o s[v[ajung[. Cic[}ntr-un r`nd a rugat pe unul s[mearg[cu d`nsul la creditorul lui, s[vaz[=i el cum }i vin ni=te haine pe care le comandase. Se duc acolo, constat[c[-i veneau de minune, =i, ca s[fac[=i cucoanei Stelu\,ei o surpriz[, r[m`ne }mbr[cat cu hainele ale noi. Ies }n strad[=i nu fac dur[sute de pa=i, c`nd iac[un b[iat, care venea duc`nd }n spate un burlan de tinichea, d[buzna peste neea Iorgu =i-i sf]=ie o m`nec[: cogeamite sf]=ietur[, s[bagi pumnul }n ea. Haine noi-nou\,e, atunci }mbr[cate. Ce-a\i fi f[cut dumneavoastr[? A\i fi }njurat, a\i fi tunat, a\i fi fulgerat.

Neea Iorgu at`ta a f[cut: “}!\... \!\... \!\... Bine, m[b[iete, m[, de

ce umbli, m[, cu burlanul pe trotuar?"

At` t. +i s-a]ntors la pr[v[lie, s-a dezbr[cat de hainele noi, a]mbr[cat iar pe ale vechi =i a rugat pe croitor s[-i puie alt[m` nec[.

Uneori, negre=it, e =i nenea Iorgu bolnav. Cine e s[n[tos tun, c` nd nu-i mai r[m` ne dec` t un an p` n[la]mplinirea a =azeci?

Dar cine l-a auzit vreodat[v[it` ndu-se?

C` nd =i c` nd]=i duce m` na =i se freac[]n partea st` ng[a pieptului, unde simte uneori o]n\ep[tur[, care l-a f[cut s[se lase de tutun. At` t...

*

Unu dup[miezul nop\ii. Bate cineva]n geamul de la salona=. Nenea Iorgu se scoal[, trece]n odaia de al[turi, ridic[perdeaua. E servitorul lui frati-su:

— Veni\i repede, c[moare boierul!

]n grab[se]mbrac[=i el, =i cucoana Stelu\`a =i pornesc]ntr-acolo.

De cum deschid u=a, se aud gemetele bolnavului,]mprejurul patului c[ruia sunt aduna\i sor[-sa, doi doctori, am` ndoi b[ie\ii. La intrarea lui nenea Iorgu =i a cucoanei Stelu\ii, muribundul]ntinde bra\ele:

— Iorgule, Stelu\o!... mor... m[duc... nu m[l[sa\i... Luxi\o, telegrafiaz[Aurorei... ah!... of!... B[ie\i, s[fi\i cumin\i... s[v[sprijini\i... s[v[ajuta\i... Luxi\o, s[-ngrije=ti de ei... Aoleu, doctore; barem p` n[o sosi Aurora...

Nenea Iorgu, pe care-l]neac[mirosul de eter =i c[ruia]i displace profund acest zgomotos spectacol, la care de at` tea ori asistase p` n[acum, se strecoar[bini=or, iese]n antreu, de acolo afar[. E o noapte bl` nd[de septembrie. El arunc[o privire spre cerul]nflorit de stele, se a=eaz[pe treapta de sus a sc[rii,]=i duce m` na]n partea st` ng[a pieptului =i, rezem` ndu-se]n col\ul dintre zid =i u=[, scoate un suspin prelung =i duios.

Mai t` rziu, c` nd]ncetarea v[ic[relilor din[untru dovede=te c[bolnavul s-a lini=tit, cucoana Stelu\`a deschide u=a =i=i vede so\ul dormind acolo,]n col\. Ea]i z` mbe=te cu dragoste:

— Iorgule, putem s[mergem... s-a lini=tit... i-a trecut.

Nenea Iorgu, cu ochii]ntredeschi=i, nu r[spunde.

Ea, ca s[-l trezeasc[,]i pune m`na pe fruntea rece ca ghea\a...

A! nu \ipa a=a, cucoan['Stelu\o! }n\eleg ce amar[sf`=iere trebuie s[-\i pricinuiasc[, dup[treizeci de ani de c[snicie ca a voastr[, aceast[desp[r\ire, f[r] o str`ngere de m`n[, f[r] un cuv`nt de adio... Da, dar nu \ip[a=a.

Dumneata =tii bine c[lui nenea Iorgu nu-i pl[ceau \ipetele...

GHEORGHII { AL ANGHELINEI*Pictorului +tefan Popescu*

Nu f[g[dui\i niciodat[ceva, dec` t dup[matur[chibzuire. Cine f[g[duie=te cu u=urin\[, adesea f[r[voia lui s[v`r=e=te un p[cat. Cel ce vine s[-\i cear[ceva e m`nat fie de-o mare nevoie, fie de-o vie dorin\|. Dumneata]i f[g[duie=ti,]ntr-o doar[, ca s[scapi; iar el]=i cl[de=te pe vorba dumitale planuri, iluzii, a c[ror risipire,]n ceasul]n care vede c[nu te \ii de cuv`nt,]i poate pricinui ad`nc[durere.

Eu, care de multe ori am avut din pricina asta chinuitoare remu=c[ri, m[vindecasem de acest cusur. Am f[cut]ntr-o zi jur[m`nt s[nu mai f[g[duiesc pripit; dar, cu tot jur[m`ntul,]n vara trecut[am c[zut iar]n p[cat.

S[vede\i.

]mpreun[cu doi buni prieteni, nedesp[r\i\i tovar[=i de pescuit, am fost spre sf`ritul lui iunie la lacul Uciga=ului¹ de la Cheile Bicazului. A\i fost vreodat[pe acolo? Nu? P[cat. E unul din cele mai]nc`nt[toare din multele col\uri de rai ale \[rii noastre. }nchipui\i-v[,]n mun\i, la o]n[\ime de 1300 de metri, un lac de trei-patru ori mai mare dec`t parcul Carol, f[cut prin pr[bu=irea unor st`nci, care au]nchis valea unui izvor. De jur]mprejurul lacului cu apa ca lacrima, mun\i]mbr[ca\i]n brazi seculari =i st`nci uria=e de toate culorile curcubeului. Admirabil loc pentru o sta\iune climateric[, =i de iarn[, =i de var[.

La un ceas de la sosire, dup[ce ne-am desc[rcat lucrurile din

¹ Lacul-Ro=u

automobil =i am or`nduit unde o s[m`nem noaptea, am plecat la pescuit, fiecare]n alt[direc\ie, ca s[nu ne st`njenim unii pe al\ii...

Cum mergeam a=a, purt`nd geanta, undi\ a =i minciocul, la o cotitur[m[]nt`lnesc cu un cioban,]nso\it de un b[iat ca de doisprezece ani.

— Sunt p[str[vi p-aici, m[vere?

— Sunt, dar nu p-aici, mai]ncolo, spre coada rece.

— +i unde e coada rece?

— V[duc eu, r[spunde gr[bit b[ie\ a=ul, =i]ntinz`nd m`na: da\i-mi mie minciocul, s[-l port eu.

— Dar tu treab[n-ai?

— N-am; am dus ni=te berni\ e¹ la st`n[=i acum m[]napoiez spre cas[. +i]ntorc`ndu-se spre cioban: B[die, te rog, spune matale m[icu\ ei s[n-aib[grij[de mine, c-am r[mas aici cu un boier, s[-i ajut la pescuit.

}] dau minciocul mul\umit de acest[tov[r[=ie dorit[: e]ntotdeauna bine s[fii]ntov[r[=it la pescuit de un b[ietan, care\i poate fi de mare ajutor. +i m[duce la un loc bun de tot. De la prima arunc[tur[a mu=telor pe ap[, prind un p[str[v zdrav[n. }] aduc bini=or spre minciocul pe care b[iatul]l m`nuie=te cu mare dib[cie.

Aflu din vorba lui: c[-l cheam[Gheorghi\ al Anghelinei, c[tat-su a murit]n r[zboi, c[el e al =aselea fecior =i c-a f[cut cinci clase de \ar[. +i pe m[sur[ce trece vremea,]mi dau seama ce minunat tovar[=mi-am c[p[tat. Cu c`t[tragere de inim[=i dib[cie m[sluje=te, s[r[cu\ul! De c`teva ori s-a urcat sprinten ca o vereri\[,]n brazi, ca s[-mi desca\ e mu=tele prinse]n cr[ci — =i tot de at`tea ori a intrat p`n[la br`u]n apa rece ca ghea\ a, ca s[poat[prinde]n mincioc p[str[vii pe care, din pricina st`ncilor, nu-i puteam aduce la mal.

C`nd ne-am]ntors la pr`nz la casa p[durarului, mi-a cerut un briceag cu care a cur[at p[str[vii, i-a]nvelit frumos]n frunze de brusture; a alergat la izvor s[ne aduc[ap[proasp[t, =i-n loc s[stea

¹ Berbin\ — b[rb`n\[, vas de lemn pentru lapte =i br`nz[.

s[m[n`nce merindele pe care i le]ntindeam, a cerut nevastei p[du-
rarului o donicioar[, cu care a alergat]n p[dure, s[ne caute fragi.

Seara, f[r[s[-l]ndemne nimeni, a adus c`teva bra\le de lemne, a
]ngrijit de foc, ne-a tras tuturor cizmele, le-a cur[\at =i le-a a=ezat
frumos]n dosul cuptorului; a]ntins o sfoar[de la balama u=ii p`n[
la fereastr[, a sp`nzurat pe ea hainele; =i n-a plecat s[se culce]n f`nul
din podul grajdului dec`t dup[ce s-a]ncredin\at c[nu mai aveam
nevoie de absolut nimic.

A doua zi, c`nd se]ng`na ziua cu noaptea, tot el a venit s[ne
trezeasc[, cioc[nind cu sfial[]n geam.

*

...+i cum st[al[turi de mine,]l aud oft`nd.

— De ce oftezi, m[Gheorghii\?

El se treze=te ru=inat:

— Ce, oftai?

R`c`ie cu b[\ul minciocului p[m`ntul dinaintea lui =i f[r[s[ridice
ochii:

— }mi pare r[u c[automobilul nu e al matala...

— De ce?

— Mi-a spus =oferul c[domnul doctor =i-l duce singur, n-are nevoie
de ajutor... S[fi fost al matala, poate m[luai ajutor...

— Dar ce, tu ai vrea s[te faci =ofer?

— Tii! tare mi-ar fi drag... Matala n-ai automobil?

— N-am.

— P[cat!

— Zi, d-aia ofta=i?

— P[i...

M[uit la el. Abia acum bag de seam[ce copil frumos e, cu ochii
lui inteligen\i, negri ca dou[pic[turi de p[cur[. S[r[cu\ul, cum a= vrea
s[-l ajut...

Nu =tiu cum sunte\i dumneavoastr[, dar eu m[]nnebunesc dup[
b[ie\=a=ii de seama asta, c`nd nu mai sunt copii =i nici nu sunt]nc[
oameni; mai ales fl[c[ia=ii [=tia de la \ar[.

B[ie\=ii de la ora=, de seama lui Gheorghii\[, sunt de obicei prea de=tep\i, prea iste\i, prea =tiu multe... +tiu eu? Discu\iile auzite]n casa p[rin\ilor, articolele citite prin ziare, unele filme de cinematograf, lipsa contactului cu frumuse\ile naturii, otrava care plute=te]n atmosfera ora=elor, toate acestea la un loc le pr[p]desc fr[gezimea sufletului. Fl[c]ia=ii de la \ar[sunt negre=it mai pu\in iscus\i, mai ne]nv[\a\i, dar le r[m`ne parc[sufletul mai curat.

Eu, unul, v[m[rturisesc c[-mi place grozav s[stau de vorb[cu ei. Dup[o jum[tate de ceas]mi simt sufletul primentit...

— Matale, eu zic, c[trebuie s[ai mul\i prieteni care au automobil... Poate cuno=ti vreunul care s[aib[nevoie de =ofer...

— +tiu eu? s[vedem... poate...

La acest r[spuns, care totu=i nu cuprinde nici o f[g[duial[, copilul ridic[ochii,]nflori\i de bucurie =i de fericire. Mie nu mi-ar trebui leaf[... A= munci numai pe m`ncare =i pe]mbr[c[minte.

— Dar bine, tu e=ti prea mic, prea crud.

El r[spunde ofensat:

— Sunt de doisprezece ani, merg pe treisprezece.

— Dar maic[-ta ce zice? Te-ar l[sa?

— Maica?... Ei! de c`te ori zice ea: “Cum n-ai =i tu noroc, m[i Gheorghii\[, ca Vasilic[al lui Boian?” E un b[iat de la noi... n-a f[cut dec`t trei clase... +i l-a luat un boier de la Bra=ov,]nt`i ca ajutor... +i acum e =ofer... Eu am]nv[\at cinci clase, =i acum... stau a=a... m[prostesc cu vitele la p[=une...

E]n vorba lui,]n privirea lui,]n toat[]nf[\i=area lui, un fermec[tor amestec de gravitate =i de dr[g[l]=ie...

S[r]cu\ul, cum a= vrea s[-l ajut...

M[g`ndesc c[, de=i n-am automobil personal, a=ez[m`ntul de care at`rn are... L-a= lua cu mine la Bucure=ti =i a= st[rui s[fie primit ca ajutor de =ofer... De locuit ar locui la mine... Lucrul]mi pare foarte u=or de realizat... Dorin\=a mea de a-l ajuta]mi ascunde toate piedicile, toate obiec\iile; iar oftatul lui: “ce mare pomant[\i-ai face matale cu mine!”]mi]nl[tur[orice rest de codire.

— Bine, m[i Gheorghii\[, dac[e a=a, te iau cu mine la Bucure=ti.

El]mi ia m`na, mi-o s[rut[=i]ntreab[:

— Dumneavoastr[c`nd pleca\i?

— M`ine diminea\.

— C`te ceasuri sunt?

M[uit la ceas:

— Opt =i jum[tate.

— Eu m[duc s[spui maichii; s[m[-mbrac =i s[-mi iau ceva primeneli. Matale m[a=tep\i aici, c[eu peste dou[ceasuri sunt]nd[r[t...

Uite a=a m-am legat s[aduc]n Bucure=ti pe Gheorghii\ al Anghelini din Bicaz.

*

Nu se]mpliniser[dou[ceasuri, c`nd s-a]ntors, g[tit frumos, curat, cu p[l[rie nou[, cu c[m[=u\ ca fuiorul, cu cojocel]nflorat =i cu ghete noi,]nso\it de mam[-sa, o femeie pe a c[rei fa\ ofilit[se vedeau r[m[=i\ele unei frumuse\i pr[p[dite. S-a oprit la c`\iva pa=i de mine, a]ng`nat m`r`it: " 'n[ziua" =i, dup[ce c`t[va vreme m-a privit cercet[tor, c[ut`nd s[deslu=easc[din]nf[\i=area =i din chipul meu cu ce fel de om avea de-a face, a ad[ugat:

— S[rut m`na.

Zic:

— Vas[zic[,]l la=i s[\i-l iau la Bucure=ti?

Ea a stat ni\el]n cump[n[; dar Gheorghii\ a r[spuns repede:

— M[las[; de ce s[nu m[lase?

Zic:

— Nu te-ntreb pe tine, o]ntreb pe m[-ta.

Femeia s-a =ters cu col\ul maramei la gur[, pe urm[,]naint`nd p`n[l`ng[mine, mi-a luat m`na =i, dreg`ndu-=i glasul:

—]l las, domnule, dar s[ai mil[de el, c[e crud.

Gheorghii\ nu-mi d[pas s[r[spund =i zice:

— D-asta s[n-ai mata grij[, m[icu\[, c[eu =tiu ce fel de om e domnu.

— Dar de unde =tii tu, m[? l-am]ntrebat eu.

El a cl[tinat din cap a om sigur de ce spune:

— +tiu eu.

Am asigurat pe femeie c-o s[m[port cu el p[rinte=te, i-am spus c[]n fiecare lun[o s[-i trimit prin po=t[, deocamdat[c`te trei sute de lei. Ea s-a dat s[-mi s[rute m`na, pe urm[=i-a cuprins copilul]n bra\ea =i, s[rut`ndu-l,]l pov[\uia s[nu ias[din vorba mea =i s[m[slujeasc[cu credin\].

El]i =tergea ceva de pe obraz:

— Las[, m[icu\[, s[vezi matale, c`nd m-oi]ntoarce eu ca Vasilic[al lui Boian.

Dup[ce a plecat, mi-am adunat sculele de pescuit =i am pornit cu Gheorghì\ spre gazd[, unde m[a=teptau tovar[=ii cu dejunul.

— Dar ce te-ai g[tit a=a, m[Gheorghì\]? l-a]ntrebat doctorul.

Am r[spuns eu]n locul lui:

—]l iau cu mine la Bucure=ti.

Doctorul a ridicat spr`ncenele a mirare; iar Gheorghì\ =i-a a=ezat boccelu\ea pe prisp[, a cerut nevestei p[durarului donicioara =i a plecat fuga]n p[dure, s[ne culeag[fragi.

Pe c`nd m`ncam, doctorul zice:

— Adev[rat? Iai b[iatul la Bucure=ti?

I-am explicat c[mai demult aveam inten\ia s[caut pentru automobilul a=ez[m`ntului un ajutor de =ofer, =i, fiindc[copilul]mi spusese c[visul lui era s[ajung[=ofer, m-am hot[r`t s[-l iau pe el.

+oferul doctorului, care ne servea la mas[, zice:

— D-aia m[]ntreba el azi-noapte dac[ave\i =i Dumneavoastr[automobil =i ce fel de om sunte\i. M[]ntreba: “Ce fel de om e boieru [sta? O fi b[t`nd r[u c`nd]i gre=e=te cineva ceva?” +i c`nd i-am spus c[sunte\i om bun, nu mai putea de bucurie.

— Nu =tiu dac[faci bine... a zis doctorul la o vreme.

— De ce?

— +tiu eu?... Poate c[gre=esc, dar eu]n locul dumitale nu l-a= lua.

— De ce?

Ca s[nu priceap[=oferul, doctorul]mi r[spunse]n fran\uze=te:

— Eu nu m-a= putea hot[r] at`t de u=or s[smulg un b[ie\ea= de la

\ar[=i s[-l duc]n Bucure=ti, mai ales ca s[-l bag]n corpora\ia celor mai tic[lo=i oameni... Dar...]n sf`r=it... dac[ai hot[r`t a=a... loc]n automobil e... =i pentru el =i pentru boccelu\ a lui.

Dup[c` t[va vreme de t[cere, doctorul ad[ug[:

— }l iai cu dumneata]n vilegiatura de dou[luni, de care ne vorbeai?

Aceast[]ntrebare a doctorului a fost ca o ridicare de cortin[,]nd[r[tul c[reia]mi ap[ru toat[realitatea, pe care dorin\ a mea de a ajuta pe Gheorghii\ [mi-o ascunsese.

+i realitatea era a=a: ne g[seam la sf`r=itul lui iunie. Peste trei zile =eful a=e[m`ntului pleca]n str[in[tate, de unde nu se]ntorcea dec`t pe la mijlocul lui septembrie; eu de asemenea plecam din Bucure=ti, pentru dou[luni,]ntr-o sta\ie climateric[. +eful luase dispozi\ia ca,]n ajunul plec[rii sale, automobilul, care avea nevoie de repara\ii radicale, s[fie b[gat]ntr-un atelier, de unde nu trebuia scos dec`t]n ajunul]ntoarcerii sale din str[in[tate...

F[r[s[vreau m[]ntorsei brusc spre direc\ia]n care pierise Gheorghii\[, ca pentru a-l striga.

Dar de ce s[-l strig? De ce?

Ca, dup[ce]i f[g[duisem c[-l iau, dup[ce alergase s[se]mbrace, dup[ce]i luase r[mas bun de la maic[-sa, acum s[-i spui c[nu-l mai iau? C[ci era l[murit c[nu-l puteam lua. Cum =i cui l-a= putea l[sa singur timp de dou[luni]n Bucure=ti?

Din clipa aceea nimic din frumuse\ile raiului]n care ne g[seam n-a mai putut p[trunde]n mintea =i]n inima mea, fr[m`ntate numai de c[utarea chipului]n care a= fi putut s[-i spui c[preg[tirea =i bucuria lui fuseser[zadarnice.

Doctorul m-a sf[ruit]ntr-un fel, celalt prieten]ntr-altul. Dar am`ndou[sfaturile mi-au p[rut absurde, ridicole. Nici unul nu putea nici s[explice, nici s[scuze aceast[brusc[revenire asupra hot[r`rii mele. Ce era de f[cut? V[jur c[nu exagerez spun`ndu-v[c[m[g[seam]n starea unui bolnav, care=i mut[perna de la un cap[t al patului la altul, ca s[se r[coreasc[.

În vremea asta Gheorghii\ s-a întors cu donicioara de fragi — a m`ncat în grab[=i acum ajuta p[durarului la afumatul p[str[vilor.] auzeam:

— Bade Niculae, nu e a=a? Pe urm[, dup[ce s-o afuma bine, s[punem pe foc un bra\ de urzici, c[fumul de urzici vine de le d[un glan¹: se fac ca de aur... A=a]i face badea Sandu.

Acum e l`ng[=ofer. Se]nv`rtesc]mprejurul ma=inii. Are]n m`na st`ng[un notes mic,]n dreapta un plaivaz.]ntreab[pe =ofer cum se cheam[diferitele p[r\i ale ma=inii, moaie plaivazul]n gur[=i]nseamn[]n notes.

Îmi face r[u. Ca s[nu-l mai v[d, pe c`nd tovar[=ii mei dorm,]mi iau undi\ a =i plec, spun`ndu-i r[stit s[r[m`ie la afum[toare, c[n-am nevoie de el...

Nimic n-am putut prinde; iar spre sear[, c`nd m[-ntorc,]l g[sesc lucr`nd cu zor la]mpletitul h`rzoabelor de cetin[,]n care vor fi pu-i p[str[vîi afuma\i.

— M[, dar dibaci e-ti, m[Gheorghii\[, la toate te pricepi, zise p[durarul, parc[]ntr-adins; ca s[-mi r`c`ie mie inima...

*

Abia t`rziu, spre ziu[, dup[lungi fr[m`nt[ri =i zv`rcoliri, mi s-a ar[tat chipul]n care s[-l vestesc c[nu mai pleac[cu noi.

C`nd m-am trezit, era pe prisp[— ajuta =oferului la adunatul lucrurilor.

Geamul era deschis — m[putea auzi.

Pref[c`ndu-m[c[nu-l v[d, am zis doctorului:

— Doctore, ce vis ciudat am visat azi-noapte. Se f[cea c[m[]ntorceam de la pescuit, =i ici, l`ng[capul podi=tii,]mi iese]nainte Maica Domnului, a=a cum e zugr[vit[]n biseric[: frumoas[, cu un cerc de lumin[]mprejurul capului. Numai dec`t am cunoscut-o =i mi-am scos =apca din cap... Nu vedeam pe Gheorghii\[, dar]l sim\eam cum

¹ Glan\ — luciu.

asculta. Maica Domnului a f[cut un pas spre mine =i m-a]ntrebat: “Vrei s[iei pe Gheorghii\ cu dumneata?” Zic: “Da.” Ea mi-a r[spuns, cl[tin`nd din cap: “S[nu-l iei, c[moare pe drum”. Am r[mas]ncremenit. Zic: “Vas[zic[, s[nu-l iau niciodat[?” “Ba da, mi-a r[spuns Maica Domnului. Alt[dat[po\i s[-l iei, dar acuma nu, c[moare pe drum”... +i a pierit, iar eu m-am de=teptat...

B[iatul a cioc[nit]n u=[.

— Intr[! am strigat =i, d`nd cu ochii de el, zic: M[Gheorghii\[, =tii ce vis ciudat am visat azi-noapte?

El r[spunde cu un glas obosit:

— Am auzit...

Pe urm[, dup[ce]=i mu=c[degetul ar[t[tor de la m`na st`ng[:

— +i zici matale c-avea cerc de lumin[]mprejurul capului?

— Da,]ntocmai cum e zugr[vit[]n biseric[.

— Dar nu e a=a? a spus c[alt[dat[po\i s[m[iei.

— Da, i-am r[spuns, alt[dat[te iau neap[rat.

Am scos c`teva parale, i le-am pus]n m`n[=i l-am s[rutat pe frunte.

B[iatul s-a uitat la bani, s-a uitat de jur]mprejur, =i-a mu=cat buza de sus, =i-a mu=cat buza de jos =i pesemne f[c`ndu=i socoteala c[n-ar fi putut asista cu destul[lini=te la plecare a automobilului:

— Eu m[duc, c[pl`nge maica degeaba dup[mine...

...+i m-ai fi a=tept`nd =i acuma, Gheorghii\ al Anghelinei...

APRECIERI CRITICE

Pentru graiul cuminte și adeseori glume al Țăranului moldovean, Creangă este recunoscut ca model. Alături de el, Caragiale a ridicat la valoare literară vorbirea tipică a Țăranilor și semiculților din orașe cu ridicolul lor, precum și expresiile de spaimă și de cruzime ale celor de la sat (*Năpasta, Făclia de Paște*). Din Brătescu-Voinea se apropie de ei prin înfățișarea firească a tot ce are masă și născut, după amănunțimea atâtor inovații pripite, în purtarea de mijloc a societății noastre.

Icoanele acestei vieți, îndeosebi provinciale, sunt descrise cu o claritate de stil care este tipică de la început inimile cititorilor și le lasă impresia unei binefaceri sufletești — cu atâtă iubire și cu o atenție respectuoasă decențiată autorul scrie priceap generația care dispăre din mijlocul nostru și scrie ne-o înfățișeze în forma nepieritoare a artei.

Titu MAIORESCU, *Critice*, II, București,
Editura pentru literatură, 1967, p. 176—177.

Din Sadoveanu, evocându-ne misterul vieții, înfiorându-ne de tragedia ei, este mai impresionant și mai impresionant. Stilul său e plin de imagini, adică de expresii explozibile, încărcate de senzații și de emoții, de înțeleșuri și de subînțeleșuri; din Brătescu, fiind un “realist” clasic, un observator, un analist, nu are nevoie de un asemenea stil. Acesta nu ar putea reda ce vrea autorul să scrie. El are un stil transparent, pentru că trebuie să fie cât mai clar și mai precis, căci el nu are să ne înfioare, ci să ne explice. O frază separată a dlui Sadoveanu e artistică, o frază separată a dlui Brătescu pare o frază de ziarist; o frază a dlui Sadoveanu îți evocă sentimente, o frază a lui Brătescu îți spune un amănunt nou și interesant. Iar viața — atât de intensă — rezultă din suma acestor fraze.

Chiar și în imagini apar calitățile stilului dlui Brătescu-Voinea: imaginile sale

sunt clarificatoare, nota ce rezult[din ele e sonor[, curat[, dar unic[, pe c`nd imaginile dlui Sadoveanu trezesc serii de armonice.

Garabet IBR{ ILEANU, *Scriitori rom`ni =i str[ini*, vol. I, Bucure=ti, Editura pentru literatur[, 1968, p. 197.

(I. Al. Br[tescu-Voine=ti) e un povestitor foarte limpede, de o ging[=ie superioar[, zugr[vind din v`rful penelului. Personajele sale de c[petenie sunt]ntotdeauna simpatice, =i scriitorul]nconjur[cu o palid[aureol[de mil[pe ace=ti p[str[tori ai amintirilor ce dorm]n sufletul lor ca moa=tele sfin[ilor]n m[tase]ntins[peste aurul stropit cu pietre scumpe, pe ace=ti lini drume[i ai vie[ii, care pl`ng zilnic la c[p[t`iul unui dor ce a murit de mult[vreme, lu`ndu-le =i o parte din via\a lor, ace=ti]nfr`n[i care tac]naintea oamenilor.

Nicolae IORGA, *Studii literare*, vol. I, Bucure=ti, 1969, p. 284.

Acela care a adus o]ntreg[clas[de eroi suferind de r[ul noului veac, melancolici =i mizantropi, purt`ndu-i reveriile poetice prin ora=ele de provincie, este Ioan Al. Br[tescu-Voine=ti. Acesta publicase]ntre 1890 =i 1896,]n "Convorbiri", afar[de poezii, buc[\ile cele mai tipice]n proz[.

Izbitoare sunt la Ioan Al. Br[tescu-Voine=ti, ca de altfel la mul[i din contemporanii s[i, lipsa de inven[ie =i de productivitate. Schi\ele =i nuvelele se bazuie pe simpla observare a unor medii ce sunt chiar acelea]n care tr[ie=te scriitorul. Via\a provincial[printre magistra[i, avoca[i =i grefieri, atmosfera reuniunilor ori cluburilor unde se joac[c[r[i, mergerea la v`n[toare =i la pescuit, sfera familial[, astea sunt punctele de plecare ale acestei literaturi]n fond de amator, fiindc[hot[r`rea de a scrie este evident legat[de ivirea unui prilej, nu de capacitatea de a crea lumi nou[. Uneori aspectul schi\ei este chiar de cronic[(=i nu f[r]]nr`urirea jurnalismului caragialian), ca bun[oar]]n *Mo= Ni\ H`rle*, unde punctul de plecare este discu[ia]n jurul problemei slugilor...

Br[tescu-Voine=ti nu e un poet descriptiv al naturii, de=i calitatea de poet i-a fost descoperit[de unii ca not[esen[ial[, nu e m[car un bun observator. "Natura" sa,]n loc s[fie o simbolizare plastic[de st[ri suflete=ti, r[m`ne un concept gol de orice con[inut concret, un prilej de considera[ii etice =i sanitare. Scriitorul are fa[de spectacolul geologic o como[iune oarb[pe care n-o poate transpune, din care cauz[se mul[ume=te s[exprime monologic sau dialogic reac[iunea verbal[

a omului comun. }ns[transcrierea oral[a como\iunii este f[cut[,]n linia artei caragialiene, cu]ndem`nare =i, dac[nu asist[m la priveri-tea cosmic[, recept[m m[car cu emo\ie emo\iunea altora...

]n aceste schi\le din via\ a suflteasc[automat[, rudimentar[a oamenilor cu con\inut sufletesc s[rac (=i la ei se al[tur[=i animalele mai inteligente, precum c`inele) st[tot meritul lui Br[tescu-Voine=ti. Arta e]mprumutat[de la Caragiale, cu toat[acea observare exclusiv[a conduitelor verbale, f[r] capacitatea poeziei directe, f[r] viziune a naturii =i f[r] limbaj rafinat. }ns[schi\ele au o desf[urare de o economie perfect[, care face ca prin mijloace a=a de simple s[se capete efecte emo\ionale at`t de durabile. Br[tescu-Voine=ti nu e un scriitor mare]n termeni absolu\i, nu e un poet ca Sadoveanu, dar prin intensitatea atins[]n c`eva puncte, prin originalitatea indiscutabil[a "duio=iei" lui, ce]nf[\i=eaz[o treapt[superioar[curatei sim\iri etice, ocup[]n literatura rom`n[un loc remarcabil...

George C{ LINESCU, *Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[]n prezent*. Edi\ia a II-a, rev[zut[=i ad[ugit[, Bucure=ti, Ed. "Minerva", 1986, p. 575, 576, 581.

S-a obiectat lui I. Al. Br[tescu-Voine=ti c[nu percepe natura plastic =i c[descrip\iile de natur[sunt]nlocuite la el cu exclama\ii sau onomatopei. Lucrul nu e adev[rat]n totul, e adev[rat]ns[c[scriitorul nu e un "poet"... Ca scriitor clasic din familia lui Caragiale, Br[tescu-Voine=ti este preocupat]n primul r`nd de lumea moral[=i... opera sa con\ine]n cea mai mare parte caracterologii sau cel pu\in fiziologii. Era... un "narator de ras[... pu\in fecund: cizelator, nu sculptor; miniaturist, nu pictor".

Al. PIRU, *Analize =i sinteze critice*, Craiova, Editura "Scrisul rom`nesc", 1973, p. 225.

Literatura din]n lumea drept[\ii =i]ntuneric =i lumin[pare mai mult o ridicare direct[de]nt`mpl[ri de pe planul imediat al vie\ii de toate zilele. Este ceea ce autorul confirm[de altfel]n conferin\ a de la Facultatea de Litere, cerut[de profesorul Caracostea (cunoscutul autor al studiului *Poetul Br[tescu-Voine=ti*) =i publicat[]n *Din pragul apusului*. Pan[Tr[snea are sl[biciunea gr[dinii de flori, ca =i tat[l scriitorului, *Neamul Udre=tilor* descrie ceva "din ne]n\elegerea din c[snicia p[rin\ilor", Mi=u Gerescu din *Scrisorile lui Mi=u Gerescu* este Alexandru Voinescu, "fratele mamei, fost c[pitan de geniu, cel mai extraordinar povestitor

pe care l-am înt`lnit în via\a mea”, *Blana lui Isaia* cuprinde o înt`mplare adev[rat[, *Inim[de tat[* fixeaz[literar “nelini=ti” p[rinte=ti =i tot astfel mai departe: mediul familial poate fi identificat la tot pasul fie în eroi, fie în peisajul de cele mai multe ori restr`ns la gr[din[. }n aceea=i conferin\ g[sim formulat[=i norma artistic[, în respectul c[reia =i-a scris literatura Br[tescu-Voine=ti: “Scriitorul nu trebuie s[dep[=easc[limita credulit[\ii cititorului, el e dator s[fie mai veridic dec`t realitatea]ns[=i, s[se sileasc[din toate puterile ca nu cumva cititorul s[=-i zic[: asta nu poate fi adev[rat, aici autorul altereaz[adev[rul!”

Vladimir STREINU, *Pagini de critic[literar[*, vol. I, Bucure=ti,
Editura pentru literatur[, 1968, p. 182—183.

Cuprins

NOT{ ASUPRA EDI IEI	2
NOT{ BIOBIBLIOGRAFIC{	3
Din volumul }N LUMEA DREPT{ II (1906)	5
ÎN LUMEA DREPTĂȚII	6
VÂRCOLACUL	59
PUIUL	63
DOUĂ SURORI	68
DIN CARNETUL UNUI JUDECĂTOR	87
UN OM	95
MICROBUL	98
INSPECȚIE	105
NEAMUL UDREȘTILOR	114
CUCOANA LEONORA	131
MAGHERANUL	135
PANĂ TRĂSNEA SFÂNTUL	138
SMINTEALA LUI RADU FINULEȚ	169
MOARTEA LUI CASTOR	174
ÎNTÂMPLARE	179
CONU ALECU	182
Din volumul }NTUNERIC +I LUMIN{ (1912)	187
ÎNTUNERIC ȘI LUMINĂ	188
NICUȘOR	194
SCRISORILE LUI MIȘU GERESCU	200
“CĂLĂTORULUI ÎI ȘADE BINE CU DRUMUL”	221
BLANA LUI ISAIA	229
METAMORFOZĂ	236
BIETUL TRIC	239

MOȘ NIȚĂ HÂRLET	242
NICULĂIȚĂ MINCIUNĂ	248
PRIVIGHETOAREA	271
CONTRAVENȚIE	274
DIN CARNETUL UNUI JURAT	279
INIMĂ DE TATĂ	285
NENEA GUȚĂ	293
TAINĂ	296
PATIMĂ	303
Din volumul FIRIMITURI (1929)	309
MINUNEA	310
MOARTE GRABNICĂ	316
GHEORGHITĂ AL ANGHELINEI	321
APRECIERI CRITICE	330

I. Al. Br[tescu-Voine=ti

NTUNERIC +I LUMIN{

Ap[rut: 1997. Format: 70x108^{1/32}

Coli tipar: 14,7 Coli editoriale: 13,88 Tiraj: 5000 ex.

Casa de editur[«LITERA»

str. B. P. Hasdeu, nr. 2, Chi=in[u, MD 2005, Republica Moldova

Tehnoredactor: *Vitalie E=anu*

Corector: *Raisa Co=codan*

Redactor: *Ion Ciocanu*

Editor: *Anatol Vidra-cu*

Tiparul executat sub comanda nr. .

Combinatul Poligrafic, str. Mitropolit Petru Movil[, nr. 35,

Chi=in[u, MD 2004, Republica Moldova

Departamentul Edituri, Poligrafie =i Comer\ul cu C[r\i